

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Κ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΚΗ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΑΝΩΤ. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΝΩΤΑΤΗΣ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΑΒΕ Τ.Α.Π. 1011/ Α4Ξ
Χρονολογία 10/6/65

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Β' ΕΚΔΟΣΙΣ
ΕΠΗΥΞΗΜΕΝΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ	
ΑΡ. ΕΙΣ.	73805
ΣΟΜΑΤ.	
ΤΑΞΙΝ.	
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	

ΑΒΞ

ΑΘΗΝΑΙ
1965

Πᾶν γήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.

αβγ
7

*Εἰς τὴν σεβαστὴν μου Μητέρα
καὶ
τὴν ἀγαπημένην μου Σύζυγον.
Ἀφιεροῦται*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α' ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Διὰ τοῦ παρόντος σκοπεῖται νὰ παρασχεθῇ σύντομος ἀλλὰ καὶ πλήρης ἢ διδασκαλία τῶν Γενικῶν Ἀρχῶν τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, ὥστε ὁ ἐφιέμενος νὰ παρακολουθήσῃ ταύτην ὡς ἐξειλιχθῇ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, νὰ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο διὰ τοῦ ἀνὰ χειρὸς ἔργου. Διὰ τὸν σπουδαστὴν δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ μελέτη τοῦ παρόντος, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαία καὶ ἡ παρακολούθησις τῆς ἀπὸ ἔδρας διδασκαλίας τοῦ μαθήματος, καθ' ὅσον κατ' αὐτὴν πλειότερον καὶ διὰ παραδειγμάτων ἀναλύονται τὰ θέματα.

Ἀθήναι, Μ. Πέμπτη 1948.

Δ. Κ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΚΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β' ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐκδόσει ἐτηρήθη τὸ αὐτὸ σύστημα, ἐπειδὴ ὅμως αἱ «Γενικαὶ Ἀρχαὶ» προσεχωῶς πρόκειται νὰ ἐκδοθῶν καὶ εἰς τρίτην ἐκδοσιν, ἐνταῦθα κατεχωρίσθησαν ἐλάχισται προσθήκαι καὶ ἀλλαγαί.

Ἀθήναι, 30 Δεκεμβρίου 1960.

Δ. Κ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΚΗΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑΙ

- A. K. = Ἀστικός Κώδιξ.
Εἰσ. Ν. = Εἰσαγωγικός Νόμος Ἀστικοῦ Κώδικος.
Ρ. Δ. = Ρωμαϊκὸν Δίκαιον.
Πολ. Δικ. = Πολιτικὴ Δικονομία.
Ἀ. ν. = ἀναγκαστικός νόμος.
ν. δ. = νομοθετικὸν διάταγμα.
Α. Π. = Ἄρειος Πάγος.

Ὅπου τοῦ ἄρθρου δὲν ἔπεται ἢ προηγεῖται ἕτερόν τι ἐνδεικτικόν, πρόκειται περὶ ἄρθρου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ
ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑΙ

§ 1. ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΕΙΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I. Ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας κανόνων ἰκανῶν νὰ ρυθμίσωσι τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἐνεφανίσθη συγχρόνως μὲ τὴν σύμψηξιν τῶν πρώτων ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. *Ubi societas, ibi jus.*

Ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἔζη μόνος καὶ ἦτο ἐλεύθερος ὥστε κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν νὰ ἐνεργῇ πρὸς πλήρωσιν τῶν ἰδίων του ἀναγκῶν (*status naturae*), οὐδεὶς προφανῶς λόγος ὑπῆρχε διὰ τὴν ὑπαρξιν κανόνων ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ὑπέβαλε τὰς ἐνεργείας του ταύτας· ἀφ' ἧς ὁμως ἐποχῆς ἤρξατο νὰ ζῆ καθ' ὀμάδας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην ὅπως προσαρμοσθῆ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς ὀμαδικῆς συμβιώσεως. Ὁ ἀνθρώπος ἔχει ἔμφυτον τὴν κοινωνικότητα καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικότητά του ταύτην ἀπέρρευσε ἢ ἐπιθυμία του πρὸς ὀμαδικὴν συμβίωσιν, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐδέχθη ὅπως παραιτηθῆ μέρος τῆς ἀνεξαρτησίας του, ἵνα οὕτω δυνηθῆ νὰ διατηρήσῃ τὴν συμβίωσιν ταύτην. Ἐὰν τὸ ἀντίθετον συνέβαινε, ἐὰν τὰ ἄτομα διετήρουν ἄκρατον τὴν ἀτομικὴν των ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀπεριόριστον τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεώς των, τότε αἱ συγκρούσεις ἐν τῇ ὀμάδι θὰ ἀπέβαινον μοιραῖαι καὶ ἡ διάλυσις αὐτῆς βεβαία. Παρέστη, συνεπῶς, ἀνάγκη νὰ δημιουργηθοῦν κανόνες ὑπὸ τοὺς ὁποίους ὑπήχθησαν οἱ ἐν τῇ

κοινωνία βιοῦντες. Οἱ κανόνες οὗτοι, οἱ ὅποιοι ἀπετέλεσαν τοὺς πρῶτους κανόνας τοῦ δικαίου, ἦσαν, βεβαίως, ἀρχικῶς ὑποτυπώδεις, ὅσον ὅμως ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις ἔβαινε ἀναπτυσσομένη, ἐπὶ τοσοῦτον οὗτοι καθίσταντο μᾶλλον σύνθετοι, ὥστε νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν σημερινὴν μορφήν τῶν πολυπλόκων κανόνων δικαίου.

Εἶναι ἀληθές ὅτι μία ὠργανωμένη κοινωνία ἔχει πολλὰς ἐκδηλώσεις αἵτινες δύνανται νὰ προσδιορίσουν τὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ της, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ εἴπη τις ὅτι τὸ ἀκριβέστερον κάποιπτρον τοῦ πολιτισμοῦ της αὐτοῦ παρέχουν οἱ κανόνες δικαίου, οἱ ὅποιοι διέπουν τὰς σχέσεις τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ βιούντων ἀνθρώπων.

Οἱ κανόνες δικαίου πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτοι ὥστε νὰ δύνανται ν' ἀπονέμουν ἐνὶ ἐκάστῳ τὸ προσῆκον, νὰ μὴ ἀφίστανται τῶν περὶ ἠθικῆς κρατουσῶν ἀντιλήψεων καὶ νὰ ἐξασφαλίζουν τὴν ἔρρυθμον κοινωνικὴν συμβίωσιν.

Οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὰ θέματα ταῦτα ἐκλήθησαν κατ' ἀρχὴν ν' ἀπαντήσουν, ἐπὶ τῶν ἐξῆς βασικῶν ἐρωτημάτων :

Τί εἶναι δίκαιον.

Ποία ἡ βᾶσις τοῦ δικαίου, ἡ πηγὴ αὐτοῦ καὶ ἡ ἔκτασις του.

Τὸ δίκαιον εἶναι μόνον ἀφηρημένη ἔννοια, εἶναι μία ἀπόλυτος ἀρχὴ ὑπάρχουσα καθ' ἑαυτὴν ἢ εἶναι στοιχεῖον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Τὸ δίκαιον εἶναι ἐξουσία ἀνήκουσα εἰς ὠρισμένα πρόσωπα ἢ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς κανὼν διαγωγῆς ἐπιβαλλόμενος εἰς ἅπαντα ἀνεξαρτήτως τὰ μέλη τῆς κοινωνίας.

Ποῦ στηρίζεται ἡ δύναμις τοῦ Κράτους νὰ διατυπώνη κανόνας δικαίου ρυθμίζοντας τὰς σχέσεις τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ βιούντων ἀνθρώπων.

Οἱ νομοθετοῦντες δύνανται νὰ θεσπίζουν νόμους κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν κρίσεις ἢ πρέπει νὰ προσαρμόζουν αὐτοὺς εἰς ἓνα ἀνώτερον κανόνα καὶ ποῖος εἶναι οὗτος.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων τούτων ἀκριβὴς ἀπάντησις καὶ ἡ ἐνότης τῆς ἀπαντήσεως, θὰ παρεῖχε τὸ μέτρον τοῦ ποία ἡ

μορφή τῶν κανόνων τὴν ὁποίαν θὰ ἐλάμβανε ἐκάστη ἰσχύουσα νομοθεσία.

II. Ἀρχαῖοι Ἕλληνας. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τὸ δίκαιον ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπιταγὴ ἀνωτέρας δυνάμεως, τῆς θεότητος, δὲν ἦτο δὲ ἀντικείμενον ἀνθρωπίνης διαπραγματεύσεως, δι' αὐτὸ καὶ κατέστη μᾶλλον ὑπόθεσις πίστεως καὶ οὐχὶ ἐρεύνης. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατυπωθοῦν ἴδιαι περὶ δικαίου ἀντιλήψεις, ἀλλ' αὐταὶ εὐρηνταὶ ἀναμειγμέναι κυρίως μετὰ τῆς θεολογίας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι πρώτη προσεπάθησε νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα ταῦτα τοῦ δικαίου.

Κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἡ οὐσία ὄλων τῶν πραγμάτων εἶναι ὁ ἀριθμὸς, ἡ δικαιοσύνη ἀποτελεῖ καὶ αὕτη σχέσιν ἀριθμητικὴν καὶ ἐπὶ ταύτης στηρίζεται ἡ σχέσις μετὰ τὴν πράξεως καὶ τῆς κυρώσεως τὴν ὁποίαν ἔχει ὡς συνέπειαν ἡ πράξις.

Κυρίως ὅμως οἱ πρῶτοι οἱ ὅποιοι ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἠσχολήθησαν μὲ τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι οἱ Σοφισταὶ (Πρωταγόρας, Ἰππίας, Γοργίας κλπ.). Οὗτοι ἐδίδασκον ὅτι ἕκαστος ἀνθρώπος ἔχει ἴδιον τρόπον διαπιστώσεως τῶν πραγμάτων. Ἦρνοῦντο πᾶσαν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν ἐδέχοντο τὴν ὑπαρξιν ἀπολύτου δικαιοσύνης. Τὸ δίκαιον, κατ' αὐτοὺς, ἦτο τὸ ἀρέσκον εἰς τὸν ἰσχυρότερον καὶ δι' αὐτὸ ἐλάμβανε τὴν μορφήν τὴν ὁποίαν ἤθελε τὸ πρόσωπον τοῦτο. Εἰς τὸ εἰς αὐτοὺς ὑποβαλλόμενον ἐρώτημα, ἐὰν τὸ θετὸν δίκαιον ἦτο καὶ δίκαιον κατὰ φύσιν, ἀπήντων ἀρνητικῶς καὶ προσέθετον ὅτι ἐὰν ὑπῆρχε δίκαιον κατὰ φύσιν ὅλοι οἱ νόμοι θὰ ἦσαν ἰσοδύναμοι.

Ὁ Σωκράτης ὑπῆρξεν ἀντίπαλος τῶν σοφιστῶν. Διὰ τῆς διδασκαλίας του ἐχάραξε τὰς πρώτας γραμμὰς ἐνὸς ἰδεοκρατικοῦ συστήματος ὅπερ μετὰ ταῦτα συνεπλήρωσεν ὁ Πλάτων. Ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἐκ τῶν αἰσθήσεων, ἔλεγεν, εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατεῖ ἡ ποικιλία, ἡ ἀτομικὴ αὐθαιρεσία καὶ συνεπῶς ἡ ἀστάθεια, πρέπει νὰ ἀγώμεθα εἰς τὴν λογικὴν ἐνότητα καὶ νὰ ἀναζητῶμεν

τὴν βᾶσιν τῆς ἀληθείας. Δι' αὐτό, κατ' αὐτόν, ὑποχρέωσις τῶν φιλοσόφων εἶναι νὰ ἀποσκοποῦν εἰς τὴν δικαιοσύνην καθ' ἑαυτὴν, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὴν ποικιλίαν τῶν δικαίων καὶ τῶν νομικῶν διατάξεων. Ἐντέδρα κατὰ τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος τῶν σοφιστῶν καὶ ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν. Ὡς δίκαιον ἠννοεῖ τὸ νὰ ἀποδίδῃ τις ἐνὶ ἐκάστῳ τὸ πρέπον «... Σιμωνίδης... διενοεῖτο μὲν γάρ, ὡς φαίνεται, ὅτι τοῦτ' εἶη δίκαιον, τὸ προσῆκον ἐκάστῳ ἀποδιδόναι· τοῦτο δὲ ὠνόμασεν ὀφειλόμενον» (Πλάτ. Πολιτ. α' 332 ο), ἀλλὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦτον δὲν ἐθεώρει πλήρη, διὸ ἐδίδασκεν ὅτι δὲν πρέπει τις νὰ ἀντιδικῇ τὸν ἀδικήσαντα αὐτόν «Οὔτε ἄρα ἀντιδικεῖν δεῖ οὔτε κακῶς ποιεῖν οὐδένα ἀνθρώπων, οὐδ' ἂν ὅτιοῦν πάσχη ὑπ' αὐτῶν» (Πλάτ. Κριτ. 49 ε). Οἱ νόμοι εἴτε γραπτοὶ εἴτε ἄγραφοι, εἶναι σεβαστοὶ κατὰ τὸν Σωκράτη καὶ ὁ σεβασμὸς αὐτὸς ἀποτελεῖ καθῆκον διὰ πάντα πολίτην. Ὁ καλὸς πολίτης πρέπει νὰ πειθαρχῇ ὄχι μόνον εἰς τοὺς καλοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κακοὺς, ὥστε νὰ μὴ ἐνθαρρύνῃ τὸν κακὸν πολίτην νὰ παραβιάζῃ τοὺς καλοὺς νόμους. Ὀλόκληρος ἡ πολιτεία τοῦ Σωκράτους ἦτο προσεπιβεβαίωσις τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀνωτέραν δικαιοσύνην, διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ὁποίας, ὡς ἐδίδασκεν, δὲν ἀπαιτεῖται ἀναγκαιῶς θετικὴ κύρωσις οὔτε γραπτὴ διατύπωσις.

Ὁ Πλάτων τὰς περὶ δικαίου ἀντιλήψεις του ἀναφέρει κυρίως εἰς δύο διαλόγους αὐτοῦ, τὸν περὶ «Πολιτείας» καὶ τὸν περὶ «Νόμων». Κατ' αὐτόν ἡ πολιτεία ἀποτελεῖ σύνολον ἐκ διαφόρων ἀτόμων στερεῶς συγκεκριμένων εἰς σῶμα μετὰ πλειόνων ὀργάνων, ἅτινα ὁμοῦ καθιστοῦν εἰς αὐτὸ δυνατὴν τὴν ζωὴν. Ἡ ἀρμονία εἰς τὸ κράτος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀρετῆς. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀρετὴ, καθόσον ἐπιτυγχάνει τὴν ἀρμονικὴν συμβίωσιν μετὰ τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου «Εἰ δ' ἀναγκαῖον εἶη ἀδικεῖν ἢ ἀδικεῖσθαι, ἐλοίμην ἂν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν» (Πλάτων. Γοργ. 469 ε). Ἀποτελεῖ ἀξίωσιν τῆς δικαιοσύνης ὅπως κάθε πολίτης ἐκτελῇ τὸ καθῆκον του ἐν σχέσει πρὸς τὸν κοινόν

σκοπόν. Ἡ αἰτία τῆς δημιουργίας τῆς πολιτείας ἔγκειται εἰς τὸ ἀτελές αὐτοῦ τοῦ ἀτόμου, τὸ τέλειον καὶ τὸ αὐτάρκες ὄν εἶναι ἡ πολιτεία. Ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας εἶναι ἀπεριόριστος, τὰ πάντα ὑπάγονται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὴν παρέμβασιν αὐτῆς καὶ οὐδὲν καταλείπεται διὰ τὸν πολίτην. Δι' αὐτὸ ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας εἶναι καθολικός, ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν πάντων, διὰ τῆς ἀρετῆς ὄλων. Ἀκριβῶς, ἵνα καταστήσῃ στενωτέρον τὸν πολιτικὸν δεσμόν ὁ Πλάτων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ του, καταργεῖ τὰς κοινωνικὰς ὀντότητας τὰς παρεμβαλλομένας μεταξὺ κράτους καὶ ἀτόμου καὶ ἄγεται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν κατάργησιν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς οἰκογενείας, ἵνα οὕτω, δημιουργουμένης μόνον μιᾶς οἰκογενείας, καταστήσῃ πλήρη ἡ ὀργανικὴ ἐνότης καὶ ἡ ἀρμονία τῆς πολιτείας, διὰ τὰς τάξεις αἱ ὁποῖαι μετέχουσιν ἀμεσώτερον τοῦ δημοσίου βίου. Εἰς τὸν περὶ Νόμων διάλογον ὁ Πλάτων, χωρὶς ν' ἀποστή ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς Πολιτείας, πραγματεύεται περὶ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ιδεώδους συστήματος εἰς τὸ πρακτικῶς ἐφαρμόσιμον τοιοῦτον. Ἐδῶ ἡ ἀτομικὴ προσωπικότης εἶναι περισσότερον σεβαστῆ. Ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἡ οἰκογένεια δὲν θυσιάζονται, ἡ ἐξουσία ὅμως τοῦ κράτους παραμένει ἀκεραία. Εἰς τὴν μορφωτικὴν ἀποστολὴν τῆς πολιτείας ἔγκειται ὅτι οἱ νόμοι δέον νὰ συνοδεύονται ὑπὸ σχολίων καὶ παραινήσεων, ὥστε νὰ ἐξηγοῦνται οἱ σκοποὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκονται δι' αὐτῶν. Τὸ δίκαιον, ὁ Πλάτων, προσδιορίζει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἄδικον, οὕτω «ἀληθῆ μὲν λέγει καὶ μὴ ἕξαπατᾶν καὶ ὠφελεῖν δίκαιον, ψεύδεσθαι δὲ καὶ βλάπτειν καὶ ἕξαπατᾶν ἄδικον» (Πλάτ. Περὶ δικαίου 374 ε). Οἱ ποινικοὶ νόμοι ἔχουν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, θεραπευτικὸν χαρακτήρα, «βελτίων τὴν ψυχὴν γίγνεται, εἴπερ δικαίως κολάζεται... Κακίας ἄρα ψυχῆς ἀπαλλάσσεται ὁ δίκην διδούς» (Πλάτων. Γοργ. 477 α). Τὸ ἄδίκημα πλήττει τὸ σύνολον, ὅθεν, ἐὰν χάριν τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ πρέπει ὁ ἀδίκησας ν' ἀφανίζεται, οὐδεὶς δισταγμὸς πρέπει νὰ ὑπάρξῃ πρὸς τοῦτο.

Ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τὴν εὐδαιμονίαν ὡς τὸ ὕψιστον

ἀγαθὸν τὸ ἀπορρέον ἐκ τῆς ἀρετῆς. Τὸ κράτος εἶναι κοινότης ἀναγκαία πρὸς τελειοποίησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποσκοπεῖ τὴν καθολικὴν εὐδαιμονίαν καὶ ἀρετὴν τοῦ συνόλου. Σκοπὸς τῶν νόμων εἶναι ἡ ρύθμισις τῆς συμβιώσεως τῶν πολιτῶν, τὸ περιεχόμενον τῶν νόμων εἶναι ἡ δικαιοσύνη. Βάσις τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἡ ἰσότης, «τὸ μὲν δίκαιον ἄρα τὸ νόμιμον καὶ τὸ ἴσον, τὸ δὲ ἄδικον τὸ παράνομον καὶ τὸ ἄνισον» (Ἡθ. Νικομ. Ε. 1129 β). Ὁ δικαστὴς ἐπειδὴ τὸ ἄδικον εἶναι ἄνισον, προσπαθεῖ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσότητα τοῦ δικαίου, διὰ τοῦτο λέγει, ὅταν ὑπάρχη ἀμφισβήτησις περὶ τοῦ προσήκοντος καταφεύγομεν πρὸς τὸν δικαστὴν ὡς εἰς ἔμψυχον δίκαιον «Ὡστε τὸ ἄδικον τοῦτο ἄνισον ὃν ἰσάζειν πειρᾶται δικαστῆς . . . Διὸ καὶ ὅταν ἀμφισβητῶσιν, ἐπὶ τὸν δικαστὴν καταφεύγουσι· τὸ δὲ ἐπὶ τὸν δικαστὴν ἰέναι ἐστὶν ἐπὶ τὸ δίκαιον· ὁ γὰρ δικαστῆς βούλεται εἶναι οἷον δίκαιον ἔμψυχον» (Αὐτόθι 1132 α). Τὴν δικαιοσύνην διακρίνει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς διανεμητικὴν, ἣτις ἐφαρμόζεται εἰς τὴν κατανομήν τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀξιωμάτων καὶ ἀποβλέπει ὅπως ἕκαστος λάβῃ τὸ κατ' ἀξίαν μερίδιον καὶ τὴν διορθωτικὴν ἢ ἐπανορθωτικὴν τὴν ἀλλαχοῦ καλουμένην καὶ συναλλαγματικὴν, ἡ ὁποία τείνει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν παροχῶν, εἰς τρόπον ὥστε οὐδὲν τῶν συναλλασσομένων μερῶν νὰ λάβῃ πλέον ἢ ἔλαττον τοῦ ἄλλου καὶ ἣτις ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδικημάτων ἀπαιτήσεων. Ὁ νόμος πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται μὲ ἐπιείκειαν ἣτις ἐπιτρέπει τὴν προσαρμογὴν αὐτοῦ εἰς κάθε συγκεκριμένην περίπτωσιν. Ἡ ἐπιείκεια δύναται νὰ φθάσῃ, διὰ τὰς μὴ προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ νόμου περιπτώσεις, μέχρι τῆς ὑποβολῆς νέων κανόνων δικαίου. Τὸ κράτος παραμένει καὶ παρ' Ἀριστοτέλει ὡς ἡ ὑψίστη σύνθεσις τῆς συμβιώσεως, μηδὲν ὅμως καταργοῦσα τὰς ἡσσονας κοινωνικὰς ομάδας ἐκ τῶν ὁποίων, τρόπον τινά, δημιουργεῖται τὸ κράτος. Ἀντιτίθεται, ὁ φιλόσοφος οὗτος εἰς τὴν κατάργησιν τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς οἰκογενείας, τὴν δὲ τελευταίαν θεωρεῖ ὡς κοινωνίαν ἰδρυομένην ὑπὸ τῆς φύσεως. Τὴν δουλείαν θεωρεῖ ἀναγκαίαν δι'

οικονομικούς, κυρίως, λόγους. Οὗτος πρῶτος ποιεῖται διάκρισιν τῶν ἐξουσιῶν, εἰς νομοθετικὴν, ἐκτελεστικὴν καὶ δικαστικὴν καὶ διακρίνει τὰ πολιτεύματα εἰς ἀριστοκρατίαν, βασιλείαν καὶ πολιτείαν. Ἐὰν εἰς τὰ πολιτεύματα ταῦτα, λέγει, ἡ ἐξουσία ἀσκῆται πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον, τότε ταῦτα βαίνουν καλῶς, ἄλλως, ἐὰν ἀσκῆται πρὸς ἴδιον συμφέρον, τότε ταῦτα μετατρέπονται εἰς ὀλιγαρχικά, τυραννικά ἢ δημογωγικά.

Οἱ Στωϊκοὶ (Ζήνων, Κλεάνθης, Χρύσιππος κλπ.) συγγενεύουσι μὲ τοὺς Κυνικοὺς (Διογένης, Ἀντισθένης). Οἱ Κυνικοὶ θεώρουν ὡς ἄνθρωπον ἐνάρετον τὸν κοσμούμενον διὰ σωφροσύνης, κοσμιότητος καὶ ὀλιγαρκείας. Ὁ ὑπὸ τούτων κοσμούμενος δὲν πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς θετικούς νόμους, διὸ συνίστων τὴν καταφρόνησιν τῶν νόμων καὶ τῶν ἐθίμων.

Οἱ Στωϊκοὶ ὡς ἰδεῶδες ἀνεγνώριζον τὸν ἄνθρωπον τὸν κατανικήσαντα πάντα τὰ πάθη του καὶ ἀποδεδεσμευθέντα τῶν ἐξωτερικῶν του ἐπιδράσεων, διὸ καὶ ὡς ὑπέρτατον ἀξίωμα θεώρουν τὸ «ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν». Ἐδέχοντο τὴν ὑπαρξιν φυσικοῦ νόμου ὅστις δεσπόζει τοῦ κόσμου καὶ ὁ νόμος οὗτος καταρρίπτει τὰ πολιτικὰ ὄρια μεταξύ τῶν ἐθνῶν ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι κοσμοπολίτης. Προφανῆς συνεπῶς ἡ τάσις τῆς καταλύσεως τῶν ἰδίων κρατῶν χάριν τῆς παγκοσμίου πολιτείας. Ὑπάρχει, ἔλεγον κοινωνία ἀπλῶς ἀνθρώπων στηριζομένη εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τοῦ λογικοῦ νόμου ὅστις τὴν διέπει.

Ἡ Ἐπικουρείος φιλοσοφία δέχεται ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς ἀλλὰ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εὐδαιμονίας. Ἡ σχολὴ αὕτη ἀρνεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει κοινωνικὸν ζῶον. Τὸ κράτος, λέγει, ἰδρῦθη διὰ νὰ καταργήσῃ τὴν πάλιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ὁμοίους του. Συνεπῶς τὸ δίκαιον ἔχει ὠφελιμιστικὸν χαρακτῆρα, εἶναι ἀποτέλεσμα συμφωνίας τὴν ὁποίαν δύναται τις νὰ διαρρήξῃ ὅταν ἀντιλαμβάνεται τὴν παῦσιν τῆς χρησιμότητός της.

III. Ρ ω μ α ῖ ο ι. Οἱ Ρωμαῖοι νομικοὶ δὲν ἠκολούθουν πρό-

τυπον φιλοσοφικὸν σύστημα καὶ μᾶλλον δύναται τις νὰ εἶπη ὅτι αἱ δοξασαὶ αὐτῶν ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν Στωϊκῶν. Ὁ Κικέρων πρεσβεύει ὅτι τὸ δίκαιον πηγάζει ἐκ τῆς λογικῆς φύσεως καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ συμβίωσις εἶναι προῖον καὶ αὐτὴ τῆς φυσικῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τοὺς Ρωμαίους τὸ δίκαιον εἶναι «*id quod semper aequum ac bonum est*». Τὸ *jus naturale* συνάπτεται πρὸς τὴν *aequitas* ἣτις ἀναφέρεται πρὸς τὴν ἴσῃν μεταχείρισιν τῶν πολιτῶν. Ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι αὗται δίδουν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δικαίου.

Τὸ θετικὸν δίκαιον ἀποτελεῖ τροποποίησιν τοῦ φυσικοῦ δικαίου τῇ ἐπεμβάσει στοιχείων τυχαίων, παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ φυσικὸν δίκαιον δημιουργεῖ τὰ γενικὰ ἀξιώματα τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου. Τὴν δουλείαν ἐξηγοῦσιν οἱ Ρωμαῖοι ὡς ἐκ συνηθείας κρατήσασαν συνεπιεία τῶν πολέμων. Ἐκτὸς τοῦ *jus naturale* καὶ τοῦ *jus civile* ἀνεπτύχθη καὶ τὸ *jus gentium*, τὸ ὁποῖον ἐξελίχθη ὡς δίκαιον ἀναφερόμενον εἰς τὰς ἀνάγκας ὅλων τῶν λαῶν.

IV. Χριστιανισμός. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἐν τῇ γενέσει του δὲν εἶχε σημασίαν νομικὴν ἢ πολιτικὴν, ἀλλ' ἠθικὴν. Ἐν τούτοις βραδύτερον ἔσχε σημαντικὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν νομικὴν καὶ πολιτικὴν ζωὴν. Τὸ δίκαιον θεωρεῖται ὅτι βασιζέται ἐπὶ τῆς θείας βουλήσεως καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ κράτους ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀντιλήψεις αἵτινες βραδύτερον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως, ἀποκατεστάθησαν ἐπὶ τῆς ἀρμοζούσης βάσεως. Τὸ ἄτομον δὲν ἔχει πλέον ὡς τελικὸν σκοπὸν τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ κράτος, ἀλλὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς αἰωνίου ζωῆς διὰ τῆς ὑποταγῆς εἰς τὰς θείας θελήσεις, ἐκπροσωπούμενας ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Τὸ ἰδεῶδες τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ἀδελφότης τῶν ἀνθρώπων ἐν Χριστῷ, ἀπετέλεσε παράγοντα κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως, ἔτεινεν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν καὶ ἤσκησε περαιτέρω ρυθμιστικὴν ροπὴν εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ἔσχε πολλαπλᾶς ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς

ἐξελίξεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως θεσμῶν τοῦ δικαίου. Ἡ γυνὴ κατέλαβε τὴν ἐμπρέπουσαν ἐν τῇ κοινωσίᾳ καὶ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ θέσιν, ὡς ἰσότητος πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ὡς συμπάρεδρος πρὸς τὸν σύζυγον. Διὰ τῆς κατευθύνσεως τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας ἐτονώθη ἡ καλὴ πίστις, ἣτις εἶναι τὸ θεμέλιον τῶν συναλλαγῶν, ἀπηγορεύθη ἡ κατάχρησις τῆς κυριότητος, διεκηρύχθη ὅτι οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ ἐλευθέρων καὶ δούλων, κατεπολεμήθη ἡ παλλακεία καὶ τὸ διαζύγιον καὶ ἐν γένει ἐδημιουργήθη μία νέα πνοή εἰς τὴν ζωὴν, ὥστε ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἐξυψώθη τὸ φυσικὸν δίκαιον ὡς δίκαιον πραγματικὸν τοῦ ἀτόμου.

V. Νεώτεροι χρόνοι. Α'. Εἰς τὸν μεσαίωνα ἡ ἔννοια τοῦ φυσικοῦ δικαίου μετεβιβάσθη συγκεχυμένη πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Παρέστη ἀνάγκη νὰ εὐρεθῆ μία βάσις διὰ τὴν στήριξιν τῆς νέας κοινωσίας. Τὴν προσπάθειαν ταύτην ἀνέλαβε ὁ Ὁλλανδὸς νομοφιλόσοφος Hugo Grotius, ὅστις θεωρεῖται καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς σχολῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου¹. Κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην φυσικὸν δίκαιον εἶναι «εἰς κανῶν ὁ ὁποῖος ὑπαγορεύεται ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ καθ' ὃν κρίνομεν ἐὰν μία πράξις εἶναι ἀδίκος ἢ ἠθικὴ ἀναλόγως τῆς συμφωνίας αὐτῆς πρὸς τὴν λογικὴν φύσιν». Ἡ σχολὴ τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀπεχώρησε τὸ δίκαιον πάσης πολιτικῆς ἢ θεολογικῆς ἀρχῆς καὶ ἔλαβε τὸν ἄνθρωπον ὡς λογικὸν ὃν ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον. Διὰ νὰ παράσχη μίαν ἐξήγησιν τῆς κοινωνικῆς ὁργανώσεως καὶ τῆς δημιουργίας κανόνων χάριν αὐτῆς, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐσχημάτισαν κοινωσίαν διὰ συμβάσεως ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ θυσία μέρους τῶν φυσικῶν των δικαιωμάτων, ὑποτάξαντες αὐτὰ εἰς μίαν ἀνωτέραν ἐξουσίαν (κοινωνικὸν συμβόλαιον). Τῆς ἀρχῆς ταύτης συνέπεια εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ἀνεξάρτητος καὶ ἴσος κατὰ τὰ δικαιώματα καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ

1. Κύριοι ἐκπρόσωποι τῆς σχολῆς αὐτῆς εἶναι ὁ Puffendorf, Wolf, Hobbes, Locke, Montesquieu, J.-J. Rousseau κ.ά.

ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὠρισμένα δικαιώματα ἀπορρέοντα ἀπὸ τὸν φυσικὸν νόμον, τὰ ὅποια εἶναι προγενέστερα τῆς θετικῆς νομοθεσίας· μέρους τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ὅσα εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν κοινωνικὴν λειτουργίαν, παρητήθη οὗτος χάριν τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως. Τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου ἀπορρέουν ἀπὸ κανόνας οἵτινες κατὰ λογικὴν ἀνάγκην ἀπορρέουν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὅποια εἶναι ἢ αὐτὴ πάντοτε, δι' αὐτὸ καὶ οἱ κανόνες οὗτοι οἱ ὅποιοι συγκροτοῦν τὸ φυσικὸν δίκαιον εἶναι ἀμετάβλητοι καὶ παγκόσμιοι. Ἡ ἔννοια τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν κανόνων αὐτῶν ὄχι μόνον δὲν μετεβλήθη, ἀλλ' ἐνισχύθη ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι τὸ δίκαιον εἶναι μία ἰδέα προγενεστέρα τῶν γεγονότων καὶ ἀνωτέρα (Kant). Περαιτέρω ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἱστορικῆς σχολῆς, περὶ ἧς κατωτέρω, οἱ ὅπαδοί τῆς σχολῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐπεζήτησαν ἤδη ν' ἀνεύρουν γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς νομικῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας, βάσει τῆς ἀρχῆς ἣτις θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινωνικὸν ὄν καὶ ἣτις ἀρχὴ δύναται νὰ παράσχη λογικῶς τοὺς οὐσιωδέστερους κανόνας τῆς κοινωνικῆς του ζωῆς. Ἡ προσπάθεια αὕτη καταδεικνύει ὅτι ἡ πηγὴ τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀναζητεῖται πλέον εἰς τὴν φύσιν τῶν νομικῶν σχέσεων, ἃς καλοῦνται νὰ ρυθμίσουν οἱ ἄνθρωποι καὶ οὐχὶ εἰς τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω τὸ πρόβλημα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐσωτερικῆς οὐσίας τοῦ δικαίου ἔπαυσε πλέον νὰ τελεῖ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀφηρημένης σκέψεως καὶ ὑπήχθη ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς πείρας καὶ τῆς παρατηρήσεως, τῶν ὁποίων ἔχουν περισσοτέραν ἀντίληψιν οἱ νομικοί. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ κοινωνικοῦ συμβολαίου χρησιμεύει πλέον ὡς ἐπιχείρημα ὅτι ἡ δημοσία ἀρχὴ ἔχει δεσμευθῆ, ὡς πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών της, ἔναντι τῆς λαϊκῆς θελήσεως, ἣτις εἶναι ἡ κυρίαρχος καὶ δὲν δύναται νὰ ἀσκῇ τὴν ἐξουσίαν κατὰ τὸ δοκοῦν, ἀφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐδημιούργησαν τὴν ἐξουσίαν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἰδίων αὐτῶν δικαιωμάτων (Locke).

Περαιτέρω ἐὰν τεθῆ ἡ βᾶσις ὅτι, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον συνιστᾷ

τὴν ἀρχικὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον εὐτυχίαν, εἶναι ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἐλευθερία, πρέπει ἐν συνεχείᾳ νὰ καταβληθῆ προσπάθεια ὅπως τὸ κοινωνικὸν συμβόλαιον εἶναι τοιοῦτον ὥστε νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἄνω ἀγαθῶν. Ὁ ἄνθρωπος ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ τὰ φυσικὰ δικαιώματά του εἰς τὸ κράτος, ἀλλὰ τὸ κράτος ἐπαναδίδει ταῦτα εἰς πάντας. Οὕτω ἡ ἰσότης ἐξασφαλίζεται, διότι ἡ ἐπαναστροφή τῶν δικαιωμάτων γίνεται ἐξ ἴσου πρὸς ὅλους, οὐδεὶς δὲ χάνει τὴν ἐλευθερίαν του, διότι τὸ ἄτομον ὑπακούει μόνον εἰς τὴν πολιτείαν ἣτις ἀποτελεῖ «τὴν σύνδεσιν τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν». Οὕτω θεωρεῖται ὅτι ἐπιτυγχάνεται ἡ κατοχύρωσις ὑπὸ τοῦ κράτους τῶν δικαιωμάτων ἅτινα οἱ πολῖται ἔχουν ἐκ φύσεως. Ὁ νόμος δὲν πρέπει νὰ εἶναι αὐθαίρετον κατασκευάσμα, ἀλλ' ἀπόρροια τῆς γενικῆς θελήσεως, εἰς τοῦτο δὲ ἐγκείται ἡ ἀληθὴς κυριαρχία ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς ἓνα ἄτομον, ἀλλὰ εἰς τὴν πολιτείαν (Rousseau). Ὑπὸ τὰς ἄνω ἀντιλήψεις τὸ κοινωνικὸν συμβόλαιον ἐκφράζει τὴν νομικὴν βάσιν τοῦ κράτους. Ἡ πολιτεία μοναδικὸν σκοπὸν ἔχει τὴν προστασίαν τοῦ δικαίου (Kant). Ἔτεροι διακρίνουν σαφῶς τὴν ἠθικὴν καὶ τὸ δίκαιον. Τὴν ἠθικὴν ἐνδιαφέρει τὸ ἐλατήριον τῆς πράξεως, πρᾶξις τις θεωρεῖται καλὴ ὅταν ἔχη ὡς αἴτιον τὸν σεβασμὸν τοῦ νόμου, ἄλλως εἶναι ἐπίμεμπτος. Ἡ ἠθικὴ ἀξιοῖ τὴν λήψιν ἀποφάσεως συμφώνως πρὸς τὸν καθολικὸν νόμον τοῦ καθήκοντος. Τὸ δίκαιον, κατ' αὐτοῦς, εἶναι ἐξαναγκαστόν, ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπλήν ἐξέτασιν ἐὰν πρᾶξις τις ἐτελέσθῃ ἢ μὴ ἀδιαφόρως τῶν αἰτίων ἅτινα προεκάλεσαν ταύτην.

Συνεπῶς τὸ δίκαιον εἶναι «σύνολον κανόνων διὰ τῶν ὁποίων ἡ βούλησις ἐκάστου δύναται νὰ συνυπάρχῃ μετὰ τῆς βουλήσεως τῶν ἄλλων, βάσει ἐνὸς καθολικοῦ νόμου ἐλευθερίας». Ἄλλα συστήματα στηριζόμενα ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἀλλὰ θεωρούμενα ὡς μᾶλλον ἐξελιγμένα, εἶναι καὶ τὰ ἐξῆς :

Τὸ δίκαιον θεωρεῖται ὡς τμῆμα τῆς ἠθικῆς, ἣτις ἠθικὴ πάλιν θεωρεῖται πηγάζουσα ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἀρχῶν τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐμπειρίας. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀναζητεῖ τὸν ἀληθῆ

ἠθικὸν κανόνα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς προαγωγῆς τῆς ἀνθρωπίνης διαγωγῆς πρὸς τὴν λογικὴν κρίσιν τοῦ ἀνθρώπου, λαμβανόμενου καθ' ἑαυτὸν ἢ εἰς τὰς πρὸς ἄλλους σχέσεις του. Οὕτω ὁ ἠθικὸς κανὼν πρέπει νὰ ἀσφαλίζῃ τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν δίδει εἰς αὐτὸν ἡ λογικὴ του φύσις ἐντὸς τοῦ κόσμου καὶ ἦτις ὀλοκληροῦται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἔννοια τοῦ καθήκοντος, ἀπορρέουσα ἐξ ἑνὸς φυσικοῦ νόμου, ἀπλῶς καθορίζεται διὰ τοῦ θετικοῦ δικαίου. Ἡ δικαιοσύνη ἀποτελοῦσα τὸ θεμέλιον τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος, εἶναι ἡ ἀρετὴ ἡ ὁποία μᾶς παρακινεῖ νὰ παρέχωμεν ἐνὶ ἐκάστῳ τὸ ἴδιον, ὅτι τοῦτέστιν ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀτομικῆς φύσεώς του καὶ ἀνήκει εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν γενικὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος. Τὸ δίκαιον, ὡς ἀντικείμενον δικαιοσύνης ἢ εἶναι ἴδιον, ὅτε τοῦτέστιν ἀνήκει εἰς ἕκαστον συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης, ἢ παριστᾷ τὸν νόμον, ὅστις, ἔχων ὡς ἀντικείμενον ὅτι πρέπει νὰ παρασχεθῇ ὡς ἴδιον, ἐπιβάλλει μίαν νομικὴν ὑποχρέωσιν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς ἓν νομικὸν δικαίωμα, ἢ τέλος σημαίνει τὴν ἐξουσίαν καθ' ἣν δύναται τις νὰ ἀξιῶσῃ ὡς ἴδιόν τι καὶ νὰ δύναται νὰ διαθέσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὡς δίκαιον ἀντικειμενικόν, εἶναι ὑποχρεωτικόν δι' ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, τὸ θετικὸν δίκαιον ἀπλῶς χρησιμεῖ διὰ νὰ καθορίξῃ «τὰ ἔμμεσα καὶ ἀπομεμακρυσμένα συμπεράσματα τοῦ φυσικοῦ δικαίου καὶ νὰ ἀσφαλίζῃ τὴν ἀναγκαίαν κύρωσιν» (Cathrein). Ἐτέρωθεν, ἕτεροι τὰς καθαρῶς πραγματικὰς νομικὰς σχέσεις προσπαθοῦν νὰ ὑποτάξουν εἰς ἀρχὰς συναγομένας ἐκ τῆς καθαρᾶς λογικῆς καὶ τιθεμένας ἐκ τῶν προτέρων. Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὸν νομικὸν βίον, τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἀντιπροσωπεύει τὸ θετὸν δίκαιον μὲ τὰ πρακτικὰ καὶ ἱστορικά του ἀποτελέσματα, τὸν δὲ τύπον ἢ γενικὴν σκέψιν ἣτις στηρίζεται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ «ἀντικειμενικῶς ὀρθοῦ». Τὴν ἰδέαν παριστᾷ τὸ «ὀρθὸν δίκαιον», τὴν ἔννοιαν τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς ἓν λογικὸν καὶ ἐνιαῖον κριτήριον δυνάμενον νὰ περιλάβῃ τὰς ἀναριθμήτους ποικιλίας τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ν' ἀσφαλίζῃ τὴν ἀρμονίαν αὐτῆς. Τὸ «ὀρθὸν δίκαιον», μετα-

βαλλόμενον ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἱστορικῶν καὶ ἐμπειρικῶν παραγόντων, εἶχεν ὡς βάσιν τὸ κοινωνικὸν ἰδανικόν, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἢ ἔλλειψις πάσης ἐπιθυμίας βάσιν ἐχούσης τὸ ἀτομικὸν συμφέρον. Αἱ ἀρχαὶ αὗται ἐξάγονται ἀπὸ αὐτὸ τοῦτο τὸ «κοινωνικὸν ἰδανικόν» ὡς ἕνωσις ἀτόμων σκοποῦντων τὴν διατήρησιν, ἀφ' ἑνὸς τῶν καθ' ἕκαστα συμφερόντων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀφ' ἑτέρου τῶν συλλογικῶν σκοπῶν (Stammler).

Καθ' ἕτερον τέλος σύστημα, τὸ ὅποιον προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ φυσικοῦ δικαίου πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας, ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζει διαφόρους σχέσεις αἵτινες πηγάζουν ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ αἵτινες ἐπιβάλλονται ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν θελήσεων. Ἡ δύναμις αὕτη δὲν ὑπῆρξεν ἰκανὴ ὅμως νὰ ἀναστρίλῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι ἀντιθέτων ἐνεργειῶν τῶν ὁμοίων του. Παρέστη, ὅθεν, ἀνάγκη νὰ εὑρεθοῦν κανόνες οἱ ὅποιοι ἀπευθύνονται εἰς τὴν ἐλευθέραν λογικὴν βούλησιν αὐτοῦ καὶ οἱ ὅποιοι νὰ ἔχουν κυρώσεις ἠθικὰς ἢ κοινωνικὰς. Μεταξὺ τῶν κανόνων αὐτῶν διακρίνονται οἱ νομικοὶ κανόνες, οἱ ὅποιοι εἶναι δεκτικοὶ ἐξωτερικῆς καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐξαναγκαστικῆς κυρώσεως. Ἡ εἰδίκευσις ὅμως τῶν νομικῶν τούτων κανόνων, δὲν ἐπέρχεται διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς κυρώσεως, ἀλλ' ἀπαιτεῖται οὗτοι νὰ εἶναι «ὀρθοὶ» κατὰ τὸ περιεχόμενον, δηλαδὴ νὰ ἐξασφαλίζουσι τὴν ἰσορροπίαν τῶν συγκρουομένων συμφερόντων καὶ τὴν ἰσότητά ἐν τῇ δικαιοσύνῃ.

Οἱ κανόνες, συνεπῶς, οἱ ὅποιοι φέρουν τὸν ἄνω χαρακτῆρα, ἀποτελοῦν τὸ δίκαιον. Διὰ νὰ καθορίσωμεν ὅμως τοὺς κοινωνικοὺς κανόνους τῆς διαγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει πρῶτον, νὰ διαπιστώσωμεν τὰ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα τὰ ὅποια προσδίδει ἡμῖν ἡ «κοινωνικὴ φύσις» τοῦ κανόνος αὐτοῦ (δεδομένον), ὡς αὐτὰ προκύπτουν ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ ταῦτα νὰ προσαρμόσωμεν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς (κατεσκευασμένον). Τὸ πραγματικὸν δεδομένον, δηλαδὴ οἱ πραγματικοὶ ὅροι ὑφ' οὓς τελεῖ ἡ ἀνθρωπότης, φυσικοί, ἠθικοί, κοινωνικοί, οἰκονομικοὶ καὶ ἱστορικοί, δηλ. ἐκεῖ-

νοι οί όποιοι κατά τήν ιστορικήν διαδρομήν διεμόρφωσαν τήν νομικήν κατάστασιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, δέν ἀρκοῦν διὰ νά παράσχουν τὰ ἀναγκαῖα παραγγέλματα πρὸς διαμόρφωσιν τῆς κοινωνικῆς διαγωγῆς τοῦ ἀτόμου. Πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖον νά ἐπέμβῃ τὸ λογικὸν δεδομένον, τὸ όποῖον ἀντιπροσωπεύει τὰ παραγγέλματα ἄτινα, κατά λογικήν συνέπειαν, συνάγονται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ όποῖον, μαζί μέ ἄλλα ἀντικειμενικά στοιχεῖα καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀπόψεων τῶν συγκροτούντων τὸ ἰδανικὸν δεδομένον, δύναται νά διαμορφώσῃ τὰ ἀνωτέρω παραγγέλματα.

Β'. Ἡ Ἱστορική σχολή τῆς όποίας πρόδρομοι δύνανται νά θεωρηθοῦν ὁ G. B. Vico καὶ ὁ Montesquieu, ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη κυρίως ἀπὸ τοῦ πρώτου τετάρτου τοῦ 19ου αἰῶνος ἐν Γερμανίᾳ¹. Ἡ Σχολή αὕτη ἐκκινεῖ ἀπὸ τήν ἀρχήν ὅτι τὸ δίκαιον γεννᾶται αὐτομάτως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους καὶ συμπεραίνει ὅτι τὸ δίκαιον, ὡς ἐκδήλωσις τοῦ ἔθνικοῦ βίου, εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸν ἰδιαιτέρον χαρακτήρα ἐκάστου ἔθνους, ὅστις διαμορφοῦται ὑπὸ τήν ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν ὄρων διαβιώσεως αὐτοῦ καὶ ἐξελίσσεται ἀντιστοίχως. Οὕτω τὸ δίκαιον ζῆ κυρίως ἐν τῇ δικαστικῇ πράξει καὶ τῷ ἔθιμῳ. Οἱ νόμοι καθορίζουν ἀπλῶς τὰς ἀρχὰς τὰς ἤδη ἐπεξεργασμένας ὑπὸ τῆς λαϊκῆς νομικῆς συνειδήσεως.

Γ'. Ἡ κυρία σκέψις τῆς Κοινωνιολογικῆς Σχολῆς εἶναι ὅτι ἡ ἠθική, θεωρουμένη ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως καὶ συνεπῶς καὶ τὸ δίκαιον ὡς κλάδος αὐτῆς, πρέπει νά ἀναζητῆται εἰς τήν πραγματικότητα μόνον καὶ ἐκτὸς πάσης ἀρχῆς ὑπερτέρας προελεύσεως. Ἡ ἠθική — ἄρα καὶ τὸ δίκαιον — ἀναπτύσσεται εἰς τήν ἱστορίαν καὶ ὑπὸ τὸ κράτος ἱστορικῶν αἰτίων καὶ μεταβάλλεται μετ' αὐτῶν. Συνεπῶς ταῦτα, ὡς γεγονότα ἤδη παραχθέντα, ἀπλῶς παρατηροῦνται, περιγράφονται καὶ καθορίζονται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἐπὶ τῇ βάσει ἀντικειμενικῶν κρι-

1. Κύριοι ἐκπρόσωποι οἱ Hugo, Savigny, Puchta, Zitelmann, Gierke, κλπ.

τηρίων. Ὑπάρχει κατ' αὐτὴν μία ἠθικὴ φύσις συνισταμένη εἰς ἠθικὰ γεγονότα, τῆς ὁποίας οἱ νόμοι, τοῦλάχιστον οἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν ἀτόμων, πρέπει νὰ ἀναζητῶνται διὰ τῆς θετικῆς παρατηρήσεως τῶν πραγματικῶν γεγονότων τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Τὸ δίκαιον καθορίζεται ὑπὸ τῶν γενικῶν ὄρων τοῦ συλλογικοῦ βίου, δηλαδὴ τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, οἱ ὅποιοι ἀφ' ἑτέρου ὑπόκεινται εἰς νόμους αἰτιώδους φύσεως. Ἀναγνωρίζεται καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ ἀνάγκη προσπαθείας πρὸς λύσιν τῶν πρακτικῶν νομικῶν προβλημάτων, ἀλλὰ εἰς τὸ ζήτημα τῆς κατευθύνσεως τῆς προσπαθείας αἱ ἰδέαι τῶν ὀπαδῶν τῆς κοινωνιολογικῆς σχολῆς δίστανται (Durkheim, Levy κλπ.).

Δ'. Ἡ θετικὴ σχολὴ εἶναι ἀπόρροια τῆς ἀρνήσεως τῶν λογικῶν ἐκ τῶν προτέρων ἀρχῶν. Ὁ ἄνθρωπος κατ' αὐτὴν δύναται νὰ γνωρίσῃ μόνον ὅ,τι εἶναι θετικόν, δηλαδὴ δεδομένον ἐκ τῆς ἐμπειρίας. Συνεπῶς διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ δικαίου ἡ σχολὴ αὕτη δέχεται τὴν καθαρὰν ἐμπειρικὴν μέθοδον τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἀπαιτεῖται ἀμερόληπτος καὶ ἀντικειμενικὴ παρατήρησις τῶν νομικῶν γεγονότων καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῆς παραδόσεως καὶ τῶν προλήψεων τῆς τάξεως, ἀποκλεισμός πάσης ἐκ τῶν προτέρων ἐννοίας μὴ ὑποπιπτούσης εἰς ἄμεσον παρατήρησιν ἢ παρατήρησις πρέπει νὰ στηρίζεται εἰς πραγματικὰ δεδομένα καὶ τὰ συμπεράσματα νὰ ἐπαληθεύωνται ἐπὶ τῶν πραγματικῶν γεγονότων (Duguit).

VI. Ἀνωτέρω ἐξετέθησαν, δι' ἐλαχίστων, τινὲς τῶν κυριωτέρων κατευθύνσεων περὶ τὴν μελέτην ζητημάτων ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας τεθέντων. Δυστυχῶς αἱ ἀναζητήσεις δὲν ἐπέτρεψαν μέχρι τοῦδε τὴν διαμόρφωσιν γενικῶν κατευθύνσεων, ἁξίων τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, πρὸς τὰς ὁποίας θὰ ἠδύναντο νὰ προσαρμοσθοῦν τὰ ἐπὶ μέρους δίκαια. Τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν κρατουσῶν ἐπιδιώξεων. Τί πρέπει τῇ ἀληθείᾳ νὰ ἀναμένῃ τις ἀπὸ πολιτισμὸν εἰς τὸν ὅποιον, ἡ μὲν τέχνη προοδεύει μὲ γιγαντιαῖα βήματα, τὸ δὲ πνεῦμα ὀπισθοδρομεῖ ἢ ἐλά-

χιστα κινείται ; Σήμερον αἱ τεχνικαὶ ἐπιτυχίαι, ἡ μία διαδέχεται τὴν ἄλλην χωρὶς νὰ προετοιμασθῆ ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος θὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ αὐξανόμεναι ὑλικάι ἀνάγκαι καταπλακώνουν τὸν ἄνθρωπον καὶ δημιουργοῦν εἰς αὐτὸν ἄγχος. Μοιραίως συνεπῶς καὶ τὸ δίκαιον κινεῖται καὶ διαμορφοῦται μέσα εἰς τὴν δίνην αὐτῆς τῆς σημερινῆς πραγματικότητος. Δὲν κατωρθώθη νὰ δημιουργηθῆ ἡ ἀπαιτούμενη στροφή πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ πνευματικότητα, ὥστε νὰ δημιουργηθοῦν συνθήκαι ἀντάξια πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν. Καὶ οὕτω αἱ γενικαὶ κατευθύνσεις πρὸς τὴν δημιουργίαν δικαίου σεβομένου τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν καὶ ἀπονέμοντος ἐνὶ ἐκάστῳ τὸ πρέπον, δὲν ἠδυνήθησαν, κατὰ τρόπον ἐνιαῖον, νὰ διαμορφωθοῦν. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἠσχολήθη, θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπη τις, μὲ τὴν ψυχικὴν ἀνάτασιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἱκανοῦ νὰ δημιουργήσῃ τὰς κατευθύνσεις αὐτάς. Διὰ τὴν φιλοσοφίαν πάλιν, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, δύναται νὰ λεχθῆ ὅ,τι καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην. Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς θὰ πρέπει νὰ ἀναθέσῃ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν, τῆς δημιουργίας ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, εἰς τὸν Χριστιανισμὸν. Ἐννοοῦμεν ἐδῶ τὸν Χριστιανισμὸν, οὐχὶ ὡς διδασκαλίαν, ἀλλὰ ὡς μίαν κοινωνικὴν πραγματικότητα ἡ ὁποία ἔσχεν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς ἀληθῶς ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Μέχρι τοῦδε δὲν ἐπετεύχθη ἐπαρκῶς ἡ ἀξιοποίησις τῆς δυνάμεως ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ὥστε νὰ δημιουργηθῆ ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης, ἡ ὁποία, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος, θὰ κατευθύνῃ τὴν ὕλην· τοῦτο δὲ διότι ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς τοῦλάχιστον ἀσκεῖται, προσπαθεῖ νὰ προετοιμάσῃ τὸν ἄνθρωπον μόνον διὰ τὴν οὐράνιον ζωὴν χωρὶς νὰ ὑπολογίξῃ ὅτι προϋπόθεσις ταύτης εἶναι καὶ ἡ ἐπίγειος τοιαύτη. Ἡ δημιουργία ἀνθρώπων ἐμπνεομένων ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ δυναμένων νὰ θέσουν τὰς βασικὰς ἀξίας καὶ ἀρετὰς τῆς εἰς τὴν διάθεσιν τῆς κοινωνίας, θὰ ἐπιτρέψουν νὰ δημιουργηθοῦν αἱ προϋποθέσεις

ἔκειναι, αἵτινες θὰ κατευθύνουν καὶ τὴν διαμόρφωσιν γενικῶν κανόνων πρὸς τοὺς ὁποίους δύνανται νὰ προσαρμοσθοῦν τὰ ἐπὶ μέρους δίκαια, ὥστε ταῦτα νὰ ἀπονέμουν ἐνὶ ἐκάστῳ τὸ προσῆκον καὶ νὰ ἀσφαλίζουν τὴν ἔρρυθμον κοινωνικὴν συμβίωσιν.

§ 2. ENNOIA TOY ΔΙΚΑΙΟΥ

Τὸ δίκαιον (jus), σκοπὸν ἔχον τὴν ἐν ἀρμονίᾳ καὶ ἀμοιβαίῳ σεβασμῷ διαβίωσιν πάντων τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ βιούντων ἀνθρώπων, εἶναι τὸ σύνολον τῶν κανόνων οἵτινες ρυθμίζουσι τὴν συμβίωσιν τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ βιούντων ἀνθρώπων.

§ 3. ΔΙΚΑΙΟΝ—ἨΘΙΚΗ ΚΑΙ ἨΘΗ

Τὸ δίκαιον, ἡ ἠθικὴ καὶ τὰ ἦθη, ἅπαντα ἀποσκοποῦν τὴν ἠθικὴν τελειοποίησιν τῆς ἀνθρωπότητος, τὸ Δίκαιον ὅμως διαστέλλεται τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν ἠθῶν, καθόσον ἐν ᾧ τοῦτο δημιουργεῖ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις, ἢ παράβασις τῶν ὁποίων δὲν προβαίνει ἀζημίως διὰ τὸν παραβαίνοντα, ἡ ἠθικὴ ἀπλῶς ἀπευθύνεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ἀτόμου, διάθεσιν καθιστῶσα αὐτὸ ὑπεύθυνον ἔναντι τῆς συνειδήσεώς του. Τὸ δίκαιον δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν τοῦ ἀτόμου, ἀλλ' ἀρκεῖται ἐὰν ἡ ἐξωτερικὴ διαγωγή αὐτοῦ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰ παραγγέλματά του. Εἶναι δυνατόν ἀπλοῦν παράγγελμα ἠθικῆς μετὰ ταῦτα ν' ἀναχθῆ εἰς κανόνα δικαίου (π.χ. ὑγιεινὴ τῶν χώρων ἐργασίας), ὡς εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ καὶ τὸ ἀντίθετον. Ἡ προσπάθεια ὅμως τοῦ δικαίου ὀφείλει νὰ εἶναι ὅπως τὰς ἠθικὰς ἐπιταγὰς καταστῆσιν κανόνας αὐτοῦ.

Καὶ τὰ ἦθη δημιουργοῦν κανόνας (π.χ. κανόνας εὐπρεπείας), ἡ μὴ τήρησις ὅμως τῶν κανόνων αὐτῶν δὲν ἔχει τὰς αὐτὰς συνεπείας πρὸς τὴν μὴ τήρησιν τῶν κανόνων δικαίου, καθόσον ἀπλῶς κοινωνικαὶ κυρώσεις δημιουργοῦνται ἐκ ταύτης. Οὐχ

ἦττον γενικοί κανόνες ἤθῶν πολλάκις παρεμβαίνουν διὰ τὴν ρύθμισιν θεμάτων μὴ ρυθμιζομένων ἀπὸ τὸ δίκαιον (συναλλακτικὰ ἦθη, π.χ. 197, 200).

§ 4. ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ἐναλόγως τῶν ἐν τῇ κοινῶνίᾳ σχέσεων τῶν ἀτόμων, αἵτινες ἢ ἀναφέρονται εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν ὡς μελῶν ἐνὸς κοινωνικοῦ συνόλου, ἢ ἀναφέρονται εἰς τὰς μεταξὺ αὐτῶν ἀτομικὰς σχέσεις, τὸ Δίκαιον διαιρεῖται εἰς **Δημόσιον** καὶ **Ἰδιωτικόν**.

Δημόσιον δίκαιον (*jus publicum*) καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων δι' ὧν ρυθμίζονται αἱ σχέσεις τῆς πολιτείας πρὸς ἑαυτήν, τὰς ἄλλας πολιτείας καὶ τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν μέλη.

Ἰδιωτικόν δίκαιον (*jus privatum*) καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων δι' ὧν ρυθμίζονται αἱ κατ' ἰδίαν σχέσεις τῶν ἐν τῇ κοινῶνίᾳ βιούντων προσώπων.

Εἰς τὸ Δημόσιον Δίκαιον κατατάσσεται τὸ Συνταγματικόν Δίκαιον, τὸ Διοικητικόν καὶ Ἑπαλληλικόν Δίκαιον, τὸ Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον, τὸ Διεθνὲς Δίκαιον (δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν), τὸ Ποινικόν Δίκαιον, καὶ τὸ Δικονομικόν Δίκαιον (ἀστικόν καὶ ποινικόν).

Ἀστικόν Δίκαιον καλεῖται τὸ σύνολον τῶν κανόνων τῶν ρυθμιζόντων τὰς ἐννόμους ἰδιωτικὰς σχέσεις, διακρίνεται δὲ εἰς πέντε μέρη ἦτοι : τὰς Γενικὰς Ἀρχὰς (βιβλ. α' ἄρθρ. 1-286 Α.Κ.), τὸ Ἐνοχικόν (βιβλ. β' ἄρθρ. 287-946 Α.Κ.), τὸ Ἐμπράγματον (βιβλ. γ' ἄρθρ. 947-1345 Α.Κ.), τὸ Οἰκογενειακόν (βιβλ. δ' ἄρθρ. 1346-1709 Α.Κ.) καὶ τὸ Κληρονομικόν (βιβλ. ε' ἄρθρ. 1710-2035 Α.Κ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

§ 5. ΠΗΓΑΙ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ι. Α'. Ἱστορία τῶν Πηγῶν. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν εἰς τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν ὑποδούλωσιν τοῦ Ἔθνους, ὁ κατακτητὴς ἐσεβάσθη τὸ κρατοῦν δίκαιον, ὡς τοῦτο διεπλάσθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων· τὸ Βυζαντινορρωμαϊκὸν δὲ τοῦτο δίκαιον ἐφήρμοζον οἱ δικαστικὴν ἐξουσίαν περιβληθέντες Πατριάρχαι καὶ Μητροπολίται καὶ βάσει τούτου καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἐθίμων ἐλύοντο αἱ διαφοραὶ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

Οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἀγωνιζόμενοι διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ δουλωθέντος Ἔθνους, θεώρησαν ὑποχρέωσιν των ὅπως ἀποδεχθῶν ὡς δίκαιον τῆς ἀναγεννωμένης πατρίδος «τοὺς νόμους τῶν ἀειμνήστων χριστιανῶν ἡμῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως», καταδεικνύοντες οὕτω τὴν συνέχειαν τοῦ ἀναγεννωμένου Ἔθνους πρὸς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Τὸ τοιοῦτον ἐγένετο δεκτὸν τόσον ὑπὸ τῆς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1821 συνελθούσης ἐν Ἐπιδαύρῳ α' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Ἀστρεϊ β' καὶ ἐν Τροιζῆνι γ' Ἐθνοσυνελεύσεων.

Ἄπασαι αἱ συνελεύσεις αὗται, παραπέμπουσαι εἰς τοὺς νόμους τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, εἶχον ὑπ' ὄψιν των τὴν συλλογὴν τῶν Βασιλικῶν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας, κατιδὼν τὸ δύσχρηστον καὶ δυσεῦρετον τῶν Βασιλικῶν, ὥρισεν ὅτι θὰ ἔχωσιν ἐφαρμογὴν οἱ νόμοι οἱ περιεχόμενοι εἰς ἑτέραν συλλογὴν, τὴν Ἐξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου, μᾶλλον συνήθη.

Τέλος ὁ βασιλεὺς Ὁθων διὰ τοῦ ἀπὸ 23-2-1835 διατάγματος, ὥρισεν, ὅτι «οἱ πολιτικοὶ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων οἱ περιεχόμενοι εἰς τὴν Ἐξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου θέλουν ἰσχύει μέχρι οὗ δημοσιευθῆ ὁ πολιτικὸς κῶδιξ τοῦ ὁποίου τὴν σύνταξιν διετάξαμεν ἤδη. Τὰ ἔθιμα ὅμως ὅσα πολυχρόνιος καὶ ἀδιάκοπος συνήθεια ἢ ἀποφάσεις δικαστικαὶ καθιέρωσαν, ὑπερισχύουν ὅπου ἐπεκράτησαν».

Διὰ τοῦ διατάγματος τούτου καθιερώθη ὡς κυρία πηγὴ τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου ἡ Ἰουστινιάνειος νομοθεσία, τὰ Βασιλικά καὶ αἱ μεταγενέστεραι τούτων Νεαραί, ἀφ' ὅσον αὗται περιελήφθησαν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ἀρμενοπούλου, τὸ δίκαιον δὲ τοῦτο, τροποποιούμενον διὰ νεωτέρων νόμων, ἴσχυσεν μέχρι τῆς 23 Φεβρουαρίου 1946. Παραλλήλως πρὸς τὸ δίκαιον τοῦτο ἴσχυον εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος ἴδιοι τοπικοὶ κώδικες, οἱ Σαμιακός, Ἰόνιος καὶ Κρητικός.

Β'. Ἑλληνικὸς Ἀστικὸς Κῶδιξ. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1835 ἀρξάμεναι προσπάθειαι ὅπως τὸ Ἔθνος ἀποκτήσῃ ἴδιον Ἀστικὸν κώδικα, διελθοῦσαι πολλὰς φάσεις, κατέληξαν μόλις κατὰ τὸ 1940 εἰς τὴν συγκρότησιν πλήρους Ἀστικοῦ κώδικος ἐκ 2035 ἀρθρῶν, ὅστις ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ ἀ.ν. 2250 τοῦ 1940, διὰ δὲ τοῦ ἀ.ν. 2783 τοῦ 1941 ἐδημοσιεύθη ὁ Εἰσαγωγικὸς Νόμος τοῦ Α.Κ. Τὸ διὰ τῶν ἄνω νομοθετημάτων τιθέμενον δίκαιον θὰ ἀπετέλει ἀπὸ τῆς 1 Ἰουλίου 1941 τὴν βάσιν τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντος Ἀστικοῦ Δικαίου, τὰ ἐπελθόντα ὅμως Ἐθνικὰ γεγονότα ἐματαίωσαν τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ Α.Κ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ Κυβέρνησις τοῦ ναυάρχου Βούλγαρη ἀνέθεσεν εἰς τριμελῆ ἐπιτροπὴν τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Α.Κ. τοῦ 1940, ἐπέπρωτο ὅμως καὶ τὸ προῖον τῆς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης νὰ μὴ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν, ἐφαρμοσθέντος τελικῶς, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 10 Μαΐου 1946 ν.δ.

καὶ δὴ ἀναδρομικῶς ἀπὸ τῆς 23 Φεβρουαρίου 1946 τοῦ Α.Κ. τοῦ 1940. Ὁ Α.Κ. οὗτος ἰσχύει καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν.

Γ'. Θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ προγενέστερον δίκαιον. I. Διὰ τοῦ Α.Κ. κυρίως ἐπιχειρεῖται ἡ κωδικοποίησις τοῦ προϊσχύσαντος Ἀστικοῦ Δικαίου, καίτοι καὶ δι' αὐτοῦ εἰσάγονται νέοι θεσμοὶ (π.χ. ἄρθρ. 1956 κ.ἐπ.)· οὐχὶ δὲ σπανίως τροποποιοῦνται καὶ οἱ θεσμοὶ τοῦ προϋφισταμένου δικαίου (π.χ. ἄρθρ. 513).

Ὁ Α.Κ. διαιρεῖται εἰς πέντε βιβλία προτασσομένων τῶν Γενικῶν Ἀρχῶν καὶ ἐπομένων κατὰ σειρὰν τοῦ Ἐνοχικοῦ δικαίου, τοῦ Ἐμπραγμάτου, Οἰκογενειακοῦ καὶ Κληρονομικοῦ. Ἡ σχέσις τοῦ διὰ τοῦ Α.Κ. εἰσαγομένου δικαίου πρὸς τὸ προγενέστερον δίκαιον, ρυθμίζεται ὑπὸ τοῦ Εἰσαγωγικοῦ Νόμου ἀποτελουμένου ἐξ 127 ἄρθρων καὶ διαλαμβάνοντος ἐκτὸς τῶν μεταβατικῶν διατάξεων (ἄρθρ. 1—102) καὶ οὐσιαστικὰς τοιαύτας (ἄρθρ. 103—127).

II. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. κατηργήθησαν αἱ σχετικαὶ μὲ τὸ ἀστικὸν δίκαιον προϋφιστάμεναι διατάξεις τοῦ Βυζαντινορρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῶν συναφῶν νόμων, ὡς καὶ οἱ τοπικοὶ Κώδικες, καίτοι ρητῶς διὰ διατάξεων τοῦ Εἰσαγωγικοῦ Κώδικος διετηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ τινὲς τῶν διατάξεων τούτων.

Αἱ σπουδαιότεραι τῶν διατάξεων ἐκ τοῦ προγενεστέρου δικαίου, αἵτινες ἰσχύουσι καὶ νῦν, εἶναι, αἱ περὶ περιορισμοῦ τῆς παρ' ἄλλοδαπῶν φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων κτήσεως ἢ ἀσκήσεως ἀστικῶν δικαιωμάτων ἐν ἡμεδαπῇ (Εἰσ. Ν. 9), αἱ περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ θεατρικῶν ἔργων καὶ περὶ τοῦ δικαιώματος εὐρεσιτεχνίας (Εἰσ. Ν. 14) αἱ περὶ παραγραφῆς ἀφορώσης τὸ δημόσιον καὶ τὰ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου (Εἰσ. Ν. 17), αἱ περὶ προστασίας τοῦ νομίμου (Εἰσ. Ν. 20), αἱ περὶ συμβατικοῦ τόκου καὶ τοκογλυ-

φίας (Εισ. Ν. 22), αί περί ἐκχωρήσεως μισθῶν, ἡμερομισθίων καί συντάξεων (Εισ. Ν. 27), αί περί συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας, καταγγελίας τῆς ἐργασιακῆς σχέσεως, πληρωμῆς μισθῶν, ἡμερομισθίων, ὑπερωριῶν, ἀσφαλείας κατ' ἀτυχημάτων, καί θέσεως κατὰ τὴν στράτευσιν τοῦ ἐργατοῦπαλληλικοῦ προσωπικοῦ (Εισ. Ν. 38), αί περί μεσιτῶν (Εισ. Ν. 40), αί περί ἀνωνύμων μετοχῶν (Εισ. Ν. 41), αί περί διοικήσεως καί προστασίας τῶν δημοσίων ἢ ἐκκλησιαστικῶν καί μοναστηριακῶν κτημάτων (Εισ. Ν. 53), αί περί μεταλλείων, λατομείων καί ὄρυχείων (Εισ. Ν. 56), αί περί μεταγραφῶν καί ὑποθηκῶν (Εισ. Ν. 66) καί τέλος αί περί κληρονομίας κληρικῶν καί μοναχῶν (Εισ. Ν. 102).

Ἀντιθέτως, αί ἐκ τῶν ἄρθρ. 179 καί 281 Α.Κ. προκύπτουσαι ἀκυρότητες τῶν συμβάσεων, ἰσχύουσι καί ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. καταρτισθεισῶν τοιούτων. Ὅμοίως τοιαύτην ἀναδρομικὴν ἰσχὺν καί ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. νομικῶν γεγονότων ἔχουσι καί αἱ διατάξεις περί παραγραφῆς τοῦ Α.Κ., ἐφ' ὅσον ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ αὐτοῦ δὲν εἶχε συμπληρωθῆ αὕτη (Εισ. Ν. 18), ὡς καί αἱ περί χρησικτησίας ὑπὸ τὴν αὐτὴν προϋπόθεσιν (Εισ. Ν. 64).

Ἐν τῷ Ἐνοχικῷ δικαίῳ αἱ ἐνοχαὶ τῶν ὁποίων τὰ παραγωγικὰ γεγονότα συνετελέσθησαν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. διέπονται καί νῦν ὑπὸ τοῦ προϊσχύσαντος δικαίου (Εισ. Ν. 24, 25), οὐχ ἦττον ὁμως αἱ περί μειώσεως τῆς ποινικῆς ῥήτρας (Εισ. Ν. 26) διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 409 τοῦ Α.Κ., τὸ ἄρθρ. 464 δι' οὗ καθιεροῦται τὸ ἀνεκχώρητον τῶν ἀκατασχέτων ἀπαιτήσεων (Εισ. Ν. 28), αἱ σιωπηρῶς ἀνανεωθεῖσαι καί πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. ὑφιστάμεναι μισθώσεις πράγματος ἢ ἐργασίας, διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Α.Κ. τοῦ ὁποίου τὰ ἄρθρα 588, 610, 660—664, 670, 894—896, 893 καί 900 ἔχουσιν ἐφαρμογὴν καί ἐπὶ τῶν προϋφισταμένων τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. σχέσεων.

Ἐν τῷ Ἐμπραγματῶ δικαίῳ ἡ κτῆσις κυριότητος ἢ ἄλλου ἐμπραγματοῦ δικαϊώματος πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ., διέ-

πεται ὑπὸ τοῦ προϋφισταμένου δικαίου, πλὴν τοῦ δικαίου τῶν δουλειῶν, τὸ ὁποῖον διέπεται ὑπὸ τοῦ Α.Κ., ἔστω καὶ ἂν αὗται συνέστησαν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ (Εἰσ. Ν. 57, 58, 59).

Ἐν τῷ Οἰκογενειακῷ δικαίῳ, ἐφ' ὅσον ὁ γάμος ἐτελέσθη πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ., τὰ τοῦ κύρους αὐτοῦ, τ' ἀποτελέσματα (Εἰσ. Ν. 74), ἡ γνησιότης τῶν τέκνων (Εἰσ. Ν. 83), αἱ περιουσιακαὶ μεταξύ τῶν συζύγων σχέσεις (Εἰσ. Ν. 78), διέπονται ὑπὸ τοῦ προϊσχύσαντος δικαίου, ὑπὸ τοῦ ὁποῦ ἐπίσης διέπονται καὶ τὰ ἀφορῶντα τὰ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ γεννηθέντα ἐξώγαμα τέκνα ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν μητέρα των, ὡς καὶ τὰ τῆς ἀναγνωρίσεως (Εἰσ. Ν. 87) καὶ νομιμοποιήσεως αὐτῶν (Εἰσ. Ν. 88). Αἱ προσωπικαὶ ὁμως σχέσεις τῶν συζύγων (Εἰσ. Ν. 76), οἱ λόγοι τοῦ διαζυγίου καὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτοῦ, τὰ τῆς συγγενείας, ἐπιτροπείας, καὶ σχέσεων γονέων καὶ τέκνων, διέπονται καὶ ἂν προϋπῆρξαν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ., ὑπὸ τῶν διατάξεων αὐτοῦ (Εἰσ. Ν. 79, 85, 90).

Ἐν τῷ Κληρονομικῷ δικαίῳ τὰ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς καὶ τὰ τῆς συντάξεως καὶ ἀνακλήσεως τῶν τελευταίων διατάξεων τῶν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. ἀποβιωσάντων, ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ προϋφισταμένου δικαίου (Εἰσ. Ν. 91, 94).

§ 6. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΓΗΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α'. Π α ρ α γ ω γ ι κ ο ἰ λ ὅ γ ο ι τῶν κανόνων τοῦ δικαίου κατὰ τὸ ἄρθρ. 1 Α.Κ. εἶναι δύο : ὁ νόμος (*lex*) καὶ τὸ ἔθιμον (*mos, consuetudo*).

Ι. Ν ὅ μ ο ς εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς Πολιτείας τιθέμενον δίκαιον.

Τὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐρευνῶνται ὑπὸ τοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου ὅπερ καθορίζει τὰ πρὸς τοῦτο ἀρμόδια ὄργανα. Ὅσακις ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ὄργανου τοῦ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος κυρίως καθορίζο-

μένου, ἀλλὰ παρ' ἑτέρου, τότε τὰ προϊόντα τῆς νομοθετικῆς ἐνεργείας τῶν ὀργάνων αὐτῶν καλοῦνται νομοθετικά διατάγματα ἢ ἀναγκαστικοὶ νόμοι.

Ὁ νόμος φέρει τίτλον, ἀλλ' ὁ τίτλος τοῦ νόμου δὲν ὑπερῆσχύει τοῦ κειμένου αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ τοῦ συνόλου αὐτοῦ συναγομένης ἐννοίας του. Ὁ νόμος καὶ αἱ κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ νόμου ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν ἀποφάσεις, ὡς συνιστῶσαι κανόνας δικαίου, οἵτινες ὑποχρεοῦσι πάντας τοὺς πολίτας, τελειοῦνται μόνον διὰ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, μὴ ὑπαρχούσης κυρώσεως πρὸ τῆς δημοσιεύσεως.

Ἐὰν διὰ τὴν ψήφισιν καὶ τὴν κατάρτισιν τοῦ νόμου (ἔσωτερικὰ τυπικὰ στοιχεῖα) ἐτηρήθησαν αἱ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἐπιβαλλόμεναι διατάξεις, τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐξετάσῃ τὸ δικαστήριον, καθόσον βεβαιοῦται διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους ἐκδόσεως καὶ δημοσιεύσεως τοῦ νόμου, ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ. Ἀντιθέτως τὸ δικαστήριον ὀφείλει νὰ μὴ ἐφαρμόζῃ νόμους οἵτινες ἀντίκεινται πρὸς τὸ Σύνταγμα, δηλαδὴ τὸν νόμον ἐπηυξημένης τυπικῆς δυνάμεως ὅστις καθορίζει τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας.

II. Εἶδη νόμων: Ὁ νόμος διακρίνεται:

α) Εἰς οὐσιαστικὸν καὶ τυπικόν. Οὐσιαστικὸς μὲν νόμος καλεῖται ἡ ἐκδήλωσις τῆς νομοθετικῆς βουλῆσεως τῆς Πολιτείας δι' ἧς τίθεται κανὼν δικαίου· τυπικὸς δὲ ἡ ἐκδήλωσις τῆς νομοθετικῆς βουλήσεως τῆς Πολιτείας δι' ἧς δὲν τίθεται κανὼν δικαίου, ἀλλ' ἄλλαι διατάξεις φύσεως διοικητικῆς (π.χ. νόμος ρυθμίζων τὰ τῆς συγκροτήσεως ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἐκποίησιν τῶν ναυαγίων).

Μία ἐκ τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν τῆς διακρίσεως τῶν νόμων εἰς οὐσιαστικούς καὶ τυπικούς εἶναι ὅτι, κατὰ τὸ ἄρθρ. 807 ἐδ. 17 Πολ. Δικον. ἐπιτρέπεται ἀναίρεσις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πρωτοδικῶν ἢ ἐφετῶν, ἐκτὸς ἐπὶ ἄλλων περι-

πτώσεων και εάν έσφαλμένως έφηρμόσθη ή ψευδώς ήρμηνεύθη ούσιαστικός νόμος.

β) Είς καθολικούς, οίτινες ισχύουν καθ' άπασαν την έπικράτεια, και είς μερικούς, ισχύοντας είς ώρισμένα μέρη αυτής.

γ) Είς γενικούς, οίτινες ισχύουσιν επί όλων τών σχέσεων, τās όποιās ρυθμίζουν (π.χ. νόμος δασών), και είδικούς ισχύοντας επί ώρισμένης σχέσεως ή δικαιώματος.

δ) Είς κοινούς, οίτινες ισχύουσιν επί πάντων άνευ έξαιρέσεως, και είς έξαιρετικούς οίτινες ισχύουσιν ώς πρός ώρισμένας σχέσεις, πρόσωπα ή πράγματα. Η διάκρισις αυτή είναι συνέπεια τής υπό στοιχ. β' διακρίσεως. Οί κοινοί νόμοι άποτελοῦσι τόν κανόνα έν τῷ δικαίῳ και έφαρμόζονται έφ' όσον ή ισχύς αυτών δέν περιορίζεται υπό έξαιρετικῶν νόμων. Διά τών έξαιρετικῶν νόμων δημιουργοῦνται τὰ λεγόμενα εύεργετήματα υπέρ ώρισμένης σχέσεως, άτινα δέον νά διαστέλλωνται τών προνομίων, καθ' όσον τὰ τελευταία ταῦτα άφορῶσιν ώρισμένα πρόσωπα και ουχι ώρισμένην κατηγορίαν προσώπων, δύνανται δέ νά δημιουργῶσι δυσμενή ή εύνοικήν κατάστασιν. Και

ε) Είς άναγκαστικούς, οίτινες ρυθμίζουν κατ' αυτόν τόν τρόπον τās σχέσεις ώστε νά μή δύνανται οί ενδιαφερόμενοι νά συμφωνήσωσιν άλλως, και είς μή άναγκαστικούς (έπιτρεπτικούς), οίτινες έφαρμόζονται έφ' όσον θέλουν οί ενδιαφερόμενοι. Οί άναγκαστικοί νόμοι άφορῶσι τήν δημοσίαν τάξιν δι' ό κατά τὸ άρθρ. 3 Α.Κ. δέν δύναται ν' άποκλεισθῆ ή έφαρμογή αυτών παρά τών ενδιαφερομένων (*jus publicum privatorum pactis mutari non potest*).

Έξ άπόψεως συνεπῶς παραβάσεως τών άναγκαστικῶν νόμων οὔτοι, διακρίνονται :

αα) Είς *leges perfectas* (τέλειοι νόμοι), όταν ή παράβασις έπάγη άκυρότητα.

ββ) Είς *leges minus quam perfectas* (ήμετελείς νόμοι),.

ὅταν ἡ παράβασις ἐπάγῃ ἄλλην τινὰ ἐπιζήμιον συνέπειαν, οὐχὶ ὁμῶς ἀκυρότητα, καὶ

γγ) Εἰς *leges imperfectas* (ἀτελεῖς νόμοι), ὅταν ἡ παράβασις δὲν ἐπάγῃ οὔτε ἀκυρότητα οὔτε ἄλλην τινὰ ἐπιζήμιον συνέπειαν.

III. Ἔθιμον. Ἔθιμον εἶναι κανὼν δικαίου, μὴ τεθεῖς ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἀλλὰ προερχόμενος ἐκ τῆς παρὰ τοῦ Λαοῦ ὁμοιομόρφου πολυχρονίου καὶ ἐν συνειδήσει δικαίου ἀσκήσεως πράξεώς τινος.

Κατὰ ταῦτα διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐθίμου ἀπαιτεῖται :

α) Συνειδησις τοῦ ἀσκοῦντος ὅτι, οὕτω ἐνεργῶν, ὑπέκειν εἰς ἐπιταγὴν δικαίου (*opinio necessitatis*)· καθ' ὅσον ἄλλως, ἐλλείποντος τοῦ στοιχείου τούτου, πρόκειται περὶ ἀπλῆς συνηθείας, καὶ

β) Ἀσκήσις πολυχρόνιος καὶ ὁμοιόμορφος. Χρόνος ἀσκήσεως δὲν καθορίζεται.

Κατὰ τὴν κρατήσασαν γνώμην τὸ Ἔθιμον ὡς ἄγραφος νόμος ἐξομοιοῦται πρὸς πραγματικὸν γεγονὸς καὶ συνεπιῶς διὰ νὰ γίνῃ δεκτὸν παρὰ τοῦ δικαστοῦ δέον ν' ἀποδειχθῇ. Παρὰ ταῦτα ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ ἐφαρμόζῃ ἐξ ἐπαγγέλματος τὸ γνωστὸν εἰς αὐτὸν ἔθιμον καὶ μόνον ἐὰν δὲν γνωρίζῃ τοῦτο νὰ διατάσῃ ἀποδείξεις. Ἐὰν ὁ δικαστὴς δεχθῇ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἐθίμου, ὑπαγάγῃ ὁμῶς ἐσφαλμένως τὰ πραγματικὰ περιστατικά ὑπ' αὐτό, τότε χωρεῖ ἀναίρεσις (Α.Π. 309 καὶ 1956). Ἀποκλείεται ἡ ἰσχὺς ἐθίμου ἀντιβαίνοντος εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν, εἶναι δὲ ζήτημα ἐὰν ἀποκλείεται ἡ ἰσχὺς ἐθίμου ἀντιβαίνοντος πρὸς τὰ χρηστά ἦθη, καθόσον ὑποστηρίζεται ὅτι τὰ ἔθιμα δύνανται νὰ διαμορφώσουν τὰ ἦθη. Ἡ πρακτικὴ τῶν δικαστηρίων (νομολογία), ὁμοιομόρφως ἐκδηλουμένη, δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν παραγωγὴν ἐθίμου.

IV. Συναλλακτικὰ ἦθη. Τοῦ ἐθίμου δέον νὰ διαστέλλωμεν τὴν συνήθειαν ἢ τὰ συναλλακτικὰ ἦθη δηλ. τὰ

κρατοῦντα εἰς τὰς συναλλαγάς, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι κανόνα δικαίου χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀσκῶνται μακροχρονίως ἢ ἐν συνειδήσει δικαίου, ὡσάκις ὁ νόμος εἰδικῶς παραπέμπει εἰς αὐτὰ ὡς τοιαῦτα (π.χ. ἄρθρ. 197, 200 Α.Κ. κλπ.). Ἡ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας παραβίασις τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀναγνωριζομένων συναλλακτικῶν ἡθῶν, ἀποτελεῖ λόγον ἀναιρέσεως.

Β'. Καταργητικοὶ λόγοι. I. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 Α.Κ. ὁ νόμος ἰσχύει μέχρις ὅτου ἕτερος καταργήσῃ αὐτὸν ρητῶς ἢ σιωπηρῶς (*lex posterior derogat priori*). Σιωπηρὰ κατάργησις ὑφίσταται ὅταν αἱ διατάξεις τοῦ νεωτέρου νόμου δὲν δύνανται νὰ συμπορεύωνται πρὸς τὰς τοῦ παλαιοῦ. Ἐπίσης, ὁ νόμος παύει νὰ ἰσχύῃ, ἐὰν ἐξέλιπον αἱ πραγματικαὶ σχέσεις ὅς οὗτος ἐρρῦθμισε, δὲν παύει ὁμως ἢ ἰσχύς του ἐὰν ἐξέλιπεν ἡ αἰτία ἧς ἔνεκεν οὗτος ἐξεδόθη (*cessante ratione legis non cessat lex ipsa*). Καταργηθέντος νόμου τινὸς ἢ καὶ διατάξεως αὐτοῦ, καταργεῖται καὶ πᾶσα ἄλλη διάταξις προϋπόθεσιν ἔχουσα τὴν καταργουμένην. Ὁ νεώτερος γενικὸς νόμος, ἐφ' ὅσον δὲν περιέχει ρητὴν σχετικὴν διάταξιν, δὲν δύναται νὰ καταργήσῃ παλαιὸν εἰδικὸν νόμον. (*lex posterior generalis non derogat priori speciali*). Καταργηθέντος νόμου τινὸς δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς συγκαταργηθεῖσαι ἀναγκαιῶς καὶ αἱ ἐξαιρέσεις αὐτοῦ, παρὰ μόνον ὅταν καὶ αὗται ἀντιτίθενται πρὸς τὸν νέον νόμον. Νόμος δι' ὠρισμένην τεθεὶς περίοδον (μεταβατικὸς νόμος), παύει ἰσχύων ἅμα τῇ παρόδῳ τῆς περιόδου ταύτης. Ὁ νόμος δὲν καταργεῖται δι' ἀχρησίας. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 3 Α.Κ. κανόνες δημοσίας τάξεως δὲν δύνανται νὰ καταργηθῶσι διὰ ἰδιωτικῆς βουλήσεως.

II. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 1 τοῦ Εἰσ. Ν., τὰ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Α.Κ. ὑπάρχοντα ἔθιμα διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τὰς διατάξεις αὐτοῦ ἢ τοῦ Εἰσ. Ν. καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἀνάγονται εἰς θέματα ρυθμισθέντα ὑπ' αὐτῶν. Συνεπῶς,

τὸ προϋφιστάμενον τοῦ Α.Κ. ἔθιμον, δὲν ἀρκεῖ νὰ μὴ ἀντίκει-
ται εἰς τὸν Α.Κ. καὶ τὸν Εἰς. Ν., ἀλλ' ἀπαιτεῖται νὰ μὴν ἀνά-
γεται εἰς θέμα ὑπ' αὐτῶν ρυθμιζόμενον, διὰ νὰ δύναται νὰ
θεωρηθῆ ἰσχύον. Περαιτέρω ὡς ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀρθρῶν
1 καὶ 2 Α.Κ. προκύπτει, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Α.Κ. δύ-
νεται νὰ παραχθῆ ἔθιμον, ἀλλὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο μετὰ τὸ ἀρθρ.
2 τοῦ ν.δ. τῆς 7/10 Μαΐου 1946 δὲν δύναται νὰ καταργήσῃ
νόμον.

§ 7. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ἡ ἐνέργεια πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ περιεχομένου νόμου ἢ
ἔθιμου καλεῖται ἐρμηνεία.

Ἡ ἐρμηνεία διακρίνεται :

α) Εἰς αὐθεντικὴν, καλεῖται δὲ τοιαύτη ἢ δι' ἐτέ-
ρας νομικῆς διατάξεως ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ἐπιχειρουμένη ἐρμη-
νεία.

β) Εἰς γραμματικὴν, ὅταν ἡ ἐξακρίβωσις τῆς θελή-
σεως τοῦ νομοθέτου ἐπιχειρῆται διὰ τῆς κατὰ τοὺς κανόνας
τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς γλώσσης ἐρμηνείας τοῦ κειμένου. Καὶ

γ) Εἰς λογικὴν, ὅταν ἡ ἔννοια τοῦ νόμου ἐξευρίσκε-
ται διὰ λογικῶν συμπερασμάτων. Διὰ τὴν λογικὴν ἐρμηνείαν
παρέχουσι βοήθειαν, ἡ ἔρευνα τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπι-
διώκει ὁ νόμος (ratio legis), ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐκδόσεως τοῦ
νόμου (occasio legis), αἱ προπαρασκευαστικαὶ αὐτοῦ ἐργα-
σίαι κ.ἄ. Ἡ λογικὴ ἐρμηνεία διακρίνεται : αα) εἰς τὴν δια-
σταλτικὴν, ὅταν κριθῆ ὅτι ὁ νομοθέτης ἐκφράζεται στενωῶς
ἐν ᾧ ἤθελε νὰ περιλάβῃ καὶ ἄλλας περιπτώσεις, ὡς πρὸς ἃς εὐ-
ρύνομεν τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου· καὶ ββ) εἰς συσταλτικὴν,
ὅταν κριθῆ ὅτι ὁ κύκλος τῶν θεμάτων τοῦ νόμου δὲν εἶναι
τόσον εὐρὺς ὅσον ἐκ τοῦ γράμματος φαίνεται.

δ) Εἰς τὴν κατ' ἀναλογίαν, καλεῖται δὲ τοιαύτη ἢ
ἐνεκεν ὁμοιότητος τῆς αἰτίας ἐφαρμογὴ κανόνος δικαίου δι'
ὠρισμένας σχέσεις, τεθέντος καὶ ἐπὶ ἄλλων συγγενῶν σχέσεων.
Ἡ κατ' ἀναλογίαν ἐρμηνεία διαφέρει τῆς διασταλτικῆς τοιαύ-

της, καθ' ὅσον διὰ τῆς τελευταίας μὲν γίνεται ἐπέκτασις τῆς ἐκφράσεως τοῦ νομοθέτου, ἐν ᾧ διὰ τῆς πρώτης ἐπεκτείνεται αὐτὴ αὐτὴ ἢ βούλησις αὐτοῦ. Ἐὰν ὁ νόμος ρυθμίζη θέμα τι «κατ' ἀνάλογον ἐφαρμογὴν» ἑτέρας διατάξεως, εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς (π.χ. τοῦ ἄρθρ. 470 Α.Κ.) δὲν πρόκειται περὶ τῆς κατ' ἀναλογίαν ἐρμηνείας.

§ 8. ΕΚΤΑΣΙΣ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΝΟΝΩΝ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΟΝ ΚΑΙ ΤΟΠΟΝ

Α'. Κατὰ χρόνον. Ἐφ' ὅσον ἕτερόν τι ἐν τῷ νόμῳ δὲν ὀρίζεται, ὁ νόμος κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 Α.Κ. δὲν ἔχει ἀναδρομικὴν ἰσχύν, ἀλλὰ ρυθμίζει μελλούσας καταστάσεις. Παρὰ τὴν γενικὴν ὅμως ταύτην ἀρχὴν, ὁ νομοθέτης δύναται νὰ προσδώσῃ ἀναδρομικὴν ἰσχύν εἰς τὸν νόμον ἢ ἐκφράζων τοῦτο ρητῶς ἐν τῷ νόμῳ ἢ καὶ ἀφ' ἑνὸς σιωπηρῶς νὰ ὑπονοηθῇ τοῦτο.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου, ἐφ' ὅσον ἕτερόν τι δὲν ὀρίζεται ἐν αὐτῷ περὶ τῆς ἀμέσου ἰσχύος του, ἀρχεται μετὰ δέκα (10) ἡμέρας ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως δημοσιεύσεώς του (Εἰσ. Ν. 103). Τοῦ νόμου ἔχοντος ἀναδρομικὴν ἰσχύν, δὲν ἀποκλείεται, ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται περιορισμὸς ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, νὰ ἀνατραπῶσι καὶ τὰ κτηθέντα ἤδη ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ παλαιοῦ νόμου δικαιώματα. Πάντως, ἐφ' ὅσον ὁ ἀναδρομικὴν ἰσχύν ἔχων νόμος δὲν ἀναφέρει τι ρητῶς, δὲν ἀνατρέπονται δι' αὐτοῦ τὰ δι' ἀναγνώρισεως, συμβιβασμοῦ ἢ τελεσιδίκως λυθέντα (Εἰσ. Ν. 4). Αἱ διατάξεις τοῦ νόμου διὰ τῶν ὁποίων ρυθμίζεται ἡ σχέση αὐτοῦ πρὸς τὰς προηγουμένας τοιαύτας, καλοῦνται μεταβατικαὶ διατάξεις.

Εἰδικώτερον· βάσει τῶν ἄνω τεθέντων καὶ ὅσων ἀνεπτύχθησαν ἀνωτέρω (§ 5, Γ', II), δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν τὰς ἐξῆς γενικὰς ἀρχὰς ὡς πρὸς τὴν τοπικὴν ἑκτασιν τῆς ἰσχύος τῶν νόμων.

α) Αἱ καταστάσεις τοῦ προσώπου (νηπιακὴ ἡλικία, ἐνηλικότης, κλπ.) κρίνονται κατὰ τὸν νεώτερον νόμον.

Τὰ τῆς παραγραφῆς, ἐὰν συνεπληρώθη ὁ χρόνος πρὸ τοῦ νέου νόμου, κρίνονται κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον, ἐὰν ὄχι κατὰ τὸν νέον. Τὰ ἀφορῶντα ὅμως τὴν ἔναρξιν, ἀναστολὴν καὶ διακοπὴν ζητήματα τοῦ προδιαδραμόντος τοῦ νέου νόμου χρόνου, κρίνονται κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον.

β) Ἐν τῷ Ἐνοχικῷ δικαίῳ, ἡ ἱκανότης πρὸς δικαιοπραξίαν, ὁ τύπος εἰς ὃν δέον νὰ ὑποβληθῶσιν αἱ συμβάσεις, τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, ἀδιαφόρως ἐὰν τελοῦν ὑπὸ αἴρεσιν ἢ προθεσίαν, κρίνονται κατὰ τὸν νόμον τὸν ἰσχύοντα ὅτε καθηρτίζετο ἡ δικαιοπραξία (*tempus regit actum*). Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχει ἐξαιρέσις ἐπὶ διατάξεων μειούντων τὸ ποσοστὸν τοῦ τόκου, αἵτινες ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ νόμου συναφθεισῶν συμβάσεων.

Αἱ ἐξ ἀδικημάτων ἐνοχαὶ κρίνονται κατὰ τὸν νόμον τὸν ἰσχύοντα κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελεσιουργίας τοῦ ἀδικήματος.

γ) Ἐν τῷ Ἐμπραγματῶ δικαίῳ, ἡ μὲν κτῆσις τῶν ἐμπραγματῶν δικαιωμάτων κρίνεται κατὰ τὸν νόμον τὸν ἰσχύοντα κατὰ τὴν κτῆσιν, ἡ δὲ ιδιότης τῶν πραγμάτων (π.χ. ἐὰν εἶναι κινητὸν ἢ ἀκίνητον), κατὰ τὸν νεώτερον νόμον.

δ) Ἐν τῷ Οἰκογενειακῷ δικαίῳ, αἱ μὲν μεταξύ τῶν συζύγων προσωπικαὶ σχέσεις, τὰ περὶ διαζυγίου, τὰ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ αἱ σχέσεις γονέων καὶ τέκνων, κρίνονται κατὰ τὸν νεώτερον νόμον, τὰ περὶ τὸ κῦρος ὅμως τοῦ γάμου καὶ τὰ τῆς ἐπιτροπείας, κρίνονται κατὰ τὸν νόμον τὸν ἰσχύοντα ὅτε συνέστησαν, πλὴν τῶν ρυθμιζόντων τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐπιτρόπου ἧτις κρίνεται κατὰ τὸν νεώτερον νόμον.

Αἱ περιουσιακαὶ σχέσεις τῶν συζύγων διὰ τοὺς πρὸ αὐτοῦ τελεσθέντας γάμους, κρίνονται βάσει τοῦ παλαιοῦ. Καὶ

ε) Ἐν τῷ Κληρονομικῷ δικαίῳ, τὰ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς ἀποβιωσάντων πρὸ τοῦ νέου νόμου, διέπονται ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ. Ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ ἐπίσης, ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιπτώσεως, διέπονται καὶ τὰ τῆς ἱκανότητος πρὸς σύνταξιν διαθήκης.

Β'. Κατὰ τόπον. Ἡ κατὰ τόπον ἕκτασις τῆς ἰσχύος τῶν κανόνων δικαίου ἐρευνᾶται κυρίως ἐν τῷ Ἰδιωτικῷ Διεθνεί δικαίῳ.

Ὁ Α.Κ. εἰς τὰ ἄρθρ. 4—34 αὐτοῦ περιέλαβε λεπτομερεῖς περὶ τούτων διατάξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

§ 9. ΓΕΝΙΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑΙ

Ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ πᾶν φυσικὸν πρόσωπον θεωρεῖται ἰκανὸν ὅπως εἶναι ὑποκείμενον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων (ικανότης δικαίου ἄρθρ. 34). Εἰς παλαιότερας ἐποχὰς κατὰ τὰς ὁποίας ἴσχυεν ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, ὁ δοῦλος ἐξομοιούμενος πρὸς πρᾶγμα, ἐστερεῖτο τῆς ἰκανότητος ταύτης. Κατὰ κανόνα πᾶν φυσικὸν πρόσωπον ὑποκείμενον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, δύναται νὰ ἐπιχειρῇ πράξεις ἀναγνωριζόμενας ὑπὸ τοῦ δικαίου, παρὰ ταῦτα ὅμως ὑπάρχουσι καὶ πρόσωπα ἄτινα, ἂν καὶ δὲν στεροῦνται τῆς ἰκανότητος δικαίου, στεροῦνται οὐχ ἥττον δικαιοπρακτικῆς ἰκανότητος (π.χ. οἱ ἀνήλικοι), δι' ὃ καὶ σαφῶς δεόν νὰ διαστελλῆται ἡ ἰκανότης δικαίου τῆς δικαιοπρακτικῆς τοιαύτης.

Τὸ Δίκαιον ἐκτὸς τῶν φυσικῶν προσώπων δηλ. τῶν ἀνθρώπων, ἐδημιούργησε κατὰ πλάσμα αὐτοῦ καὶ ἕτερα πρόσωπα, τὰ νομικά, τὰ ὁποῖα ἐθεώρησεν ὡς δυνάμενα ν' ἀποκτήσωσι δικαιώματα καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ὑποχρεώσεις. Τὰ νομικά πρόσωπα ταῦτα δὲν εἶναι «πλασματικά», ἀλλ' ἐμφανίσεις τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ βίου, πρὸς τὰς ὁποίας τὸ δίκαιον ἀπονέμει προσωπικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

§ 10. ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Α'. Ἀρχὴ τῆς προσωπικότητος. Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ, ὅστις θεωρεῖται συντελεσθεὶς, τὸ μὲν ἅμα ἀποχωρισθῆ ἔντελῶς ἐκ τῆς μητρικῆς κοιλίας τὸ νεογνόν, τὸ δὲ καὶ ἅμα γεννηθῆ ζῶν, ἀδιαφόρως ἐὰν μετὰ ταῦτα ἐπέζησεν ἢ ὄχι (ἄρθρ. 35).

Τὸ δίκαιον περιέχει ἰδίας διατάξεις περὶ τῆς προστασίας τοῦ μέλλοντος νὰ γεννηθῆ (κυοφορούμενον—*nasciturus*) καὶ ἐν τῷ Ποινικῷ δικάϊῳ (π.χ. τιμωρία ἀμβλώσεως, ἀναβολὴ ἐκτελέσεως ἐγκύου), ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἀστικῷ (ἄρθρ. 36), κατὰ τὸ ὅποῖον τὸ κυοφορούμενον, κατὰ νομικὸν πλάσμα, ὡς πρὸς τὰ εἰς αὐτὸ ἐπαγόμενα δικαιώματα, θεωρεῖται ὡς γεννηθὲν ἐὰν τεχθῆ ζῶν (*nasciturus pro jam nato habetur quotiens de ejus commodo quaeritur*) δηλ., τεχθὲν ζῶν, θεωρεῖται ὡς ἀναδρομικῶς ὑπάρξαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συλλήψεως του. Διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς συλλήψεως ἔχουσι καὶ ἐνταῦθα ἐφαρμογὴν αἱ περὶ γνησιότητος τέκνου γενικαὶ διατάξεις.

Β'. Τέλος τῆς προσωπικότητος. Τὸ τέλος ἐπέρχεται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ φυσικοῦ προσώπου (ἄρθρ. 35). Ὁ Α.Κ. διὰ τοῦ ἀρθροῦ 37 κατήγγησε τὸ ἐν τῷ προϋσχύσαντι δικάϊῳ ὑφιστάμενον τεκμήριον τῆς προαποβιώσεως καὶ καθιέρωσεν ὅτι, τὸ πότε ἐπῆλθεν ὁ θάνατος εἶναι ζήτημα ἀποδείξεως μὲ τὴν ὁποῖαν βαρεῖται ὁ πρὸς ἄσκησιν δικαιώματός του ἐπικαλούμενος τὸ γεγονός αὐτό. Πάντως, ἐὰν ἐν κοινῷ κινδύνῳ συναπεβίωσαν πλείονες καὶ δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῆ ὅτι ὁ εἰς ἐπέζησε τοῦ ἄλλου, κατὰ τεκμήριον τοῦ νόμου, ἐπίδεχόμενον ἀνταπόδειξιν, θεωρεῖται ὅτι πάντες ἀπε-

βίωσαν συγχρόνως (άρθρ. 38). 'Ωσαύτως καθ' ἕτερον τεκμήριον μαχητόν, ὁ θάνατος προσώπου τοῦ ὁποίου δὲν ἀνευρέθη τὸ σῶμα θεωρεῖται ἐπισυμβάς, ὅταν τὸ πρόσωπον ἐξηφανίσθη ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὥστε νὰ καθίσταται βέβαιος ὁ θάνατος αὐτοῦ (άρθρ. 39). "Ὅταν ὁ θάνατος εἶναι βέβαιος δύναται νὰ συνταχθῇ ληξιαρχικὴ πρᾶξις θανάτου ἢ νὰ ζητηθῇ ἡ δικαστικὴ βεβαίωσις τούτου. Ἡ πιθανὴ διάρκεια ζωῆς τινος, ὡς ζήτημα πραγματικόν, εἶναι ἀντικείμενον ἀποδείξεως.

§ 11. ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Κατωτέρω θ' ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καταστάσεων τινων τοῦ φυσικοῦ προσώπου αἵτινες ἔχουσιν ἰδιάζουσαν δι' αὐτὸ σημασίαν καὶ μετὰ τῶν ὁποίων τὸ Δίκαιον συνέδεσεν ὠρισμένα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις.

Αἱ καταστάσεις αὗται εἶναι :

Α'. Ἐθνικότης ('Ιθαγένεια). Κατὰ τὸ ἄρθρον 4 Α.Κ. ἡ ἔθνικότης οὐδεμίαν ἀσκεῖ ἐπιρροὴν εἰς τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον, καθ' ὅσον καὶ ὁ ἡμεδαπὸς καὶ ὁ ἄλλοδαπὸς ἀπολαύουν τῶν αὐτῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων. Τῆς γενικῆς αὐτῆς ἀρχῆς, δι' εἰδικῶν διατάξεων, δημιουργοῦνται διάφοροι ἐξαιρέσεις ἐπιβαλλόμεναι ἐκ διαφόρων αἰτίων (π.χ. θέσις τῶν ἐχθρικῶν περιουσιῶν ὑπὸ μεσεγγύησιν κλπ.).

Β'. Θρησκεία. Καθιερωθείσης τῆς ἀνεξιθρησκείας διὰ τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος καὶ αὕτη οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἀσκεῖ ἐπὶ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων. Καὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὑπάρχουσιν ἐξαιρέσεις τινές (π.χ. ἀπαγορεύεται ὁ γάμος χριστιανοῦ μετ' ἄλλοθρήσκου κλπ.).

Γ'. Φύλον. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Δημόσιον δίκαιον, ἐν τῷ Ἰδιωτικῷ δικαίῳ ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου εἰς ἄρρεν καὶ θῆλυ οὐδεμίαν ἀσκεῖ ἐπιρροὴν διὰ τὴν δυνατότητα τῆς ἀποκτήσεως τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων.

Ἐάν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ὑφίσταται ἀτελής διάπλασις ἀμφοτέρων τῶν φύλων (ἐρμαφρόδιτος), τότε τὸ πρόσωπον

θεωρείται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ φύλον τὸ μᾶλλον ἐπικρατοῦν εἰς αὐτό.

Δ'. Τιμή. Τιμή εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἀποδιδόμενη εἰς τὸ φυσικὸν πρόσωπον ὑπόληψις καὶ ἐκτίμησις. Ἡ ἀπώλεια τῆς τιμῆς δημιουργεῖ τὴν ἀτιμίαν. Ἐνίοτε μὲ τὴν ὕπαρξιν ἀτιμίας τὸ Δίκαιον συνδέει διάφορα ἀποτελέσματα π.χ. κατὰ τὸ ἄρθρ. 1840 § 5 Α.Κ. ὁ διαθέτης δύναται ν' ἀποκληρώσῃ τὸν κατιόντα ἐὰν διάγῃ βίον ἄτιμον.

Ε'. Ὑγεία. Κατ' ἀρχὴν ὁ βαθμὸς τῆς ὑγείας τοῦ φυσικοῦ προσώπου δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς δικαιοπρακτικῆς ἰκανότητος αὐτοῦ. Παρὰ ταῦτα ἡ ὕπαρξις ἀσθενείας, κυρίως ψυχικῆς, δημιουργεῖ ἀνικανότητα τοῦ ἀσθενοῦς ὅπως δικαιοπρακτῆσι. Τούτου ἕνεκεν, κατὰ τὰ ἄρθρα 1686 κ.ἑπ. Α.Κ., ὡς καὶ τὰ ἄρθρα 1705 κ.ἑπ. Α.Κ., τὸ Δίκαιον τοὺς μὲν διαρκῶς μὴ δυναμένους νὰ χρησιμοποιήσωσι τὸ λογικὸν των, ὡς καὶ τοὺς σωματικῶς ἀναπήρους, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἐπιμεληθῶσιν ἑαυτῶν, θέτει ὑπὸ ἐπιτροπέαν, τοὺς δὲ ἐτέρους, δηλ. ἐκείνους οἵτινες συνεπεῖα τῆς ψυχικῆς ἢ σωματικῆς αὐτῶν καταστάσεως εὐρίσκονται ἐν μερικῇ ἀδυναμίᾳ ὅπως ἐπιμεληθῶσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑποθέσεων, θέτει ὑπὸ δικαστικὸν ἀντιλήπτορα.

ΣΤ'. Ἡλικία. Ὁ καθορισμὸς τῆς ἡλικίας ἀποτελεῖ τὴν βάσιν διὰ τὴν πρὸς δικαιοπραξίαν ἢ ἀδικοπραξίαν ἰκανότητα τοῦ προσώπου.

Βαθμοὶ ἡλικίας κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον εἶναι οἱ ἑξῆς :

Ι. Νηπιακὴ ἡλικία. Νήπια, ἀδιαφόρως γένους, εἶναι τὰ μὴ συμπληρώσαντα τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας των (ἄρθρ. 128). Κατὰ τὸ προῖσχυσαν δίκαιον νήπια ἔθεωροῦντο τὰ μὴ συμπληρώσαντα τὸ ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Οἱ ἐν νηπιακῇ ἡλικίᾳ εὐρισκόμενοι εἶναι ἀνίκανοι νὰ δικαιοπρακτῆσωσι, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 130 Α.Κ., ἡ τυχὸν δηλωθεῖσα βούλησις αὐτῶν οὐδεμίαν δημιουργεῖ ὑποχρέωσιν, οὐδ' εὐθύνονται οὗτοι διὰ τὰς προξενθεῖσας ὑπ' αὐτῶν ζημίας (ἄρθρ. 916)..

II. Ἀνηλικότης. Ἀνήλικες θεωροῦνται οἱ ὑπερβάν-
τες μὲν τὸ δέκατον ἔτος, ἀλλὰ μὴ συμπληρώσαντες τὸ εἰκοστὸν
πρῶτον (ἄρθρ. 127). Οἱ ἀνήλικοι κατὰ τὸ ἄρθρ. 129 Α.Κ.
ἔχουσι περιωρισμένην δικαιοπρακτικὴν ἱκανότητα, δυνάμενοι
νὰ ἐπιχειρῶσιν ὠρισμένας δικαιοπραξίας κατὰ τὰς ἐν τῷ νόμῳ
ὀριζομένας περιπτώσεις καὶ ὄρους (ἄρθρ. 133).

III. Ἐνηλικότης. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 127 ἐνήλικες εἶναι
οἱ συμπληρώσαντες τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας των
οἵτινες καὶ ἔχουσι πλήρη δικαιοπρακτικὴν ἱκανότητα.

Ἡ ἄλλοτε ὑφισταμένη διάκρισις τῶν ἀνηλικῶν εἰς ἐφή-
βους καὶ ἀνήβους δὲν ἔχει σημασίαν τινὰ κατὰ τὸν Α.Κ.

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 917 Α.Κ. ὁ συμπληρώσας τὸ δέκατον ἀλλ'
οὐχὶ τὸ δέκατον τέταρτον τῆς ἡλικίας του, εὐθύνεται διὰ τὴν
ὑπ' αὐτοῦ προξενηθεῖσαν ζημίαν, ἐκτὸς ἐὰν ἐνήργησε ἄνευ
διακρίσεως, δηλ. δὲν εἶχε ἀντίληψιν τῶν πραττομένων, ὅτε
δὲν εὐθύνεται.

Τὸ γῆρας, καίτοι περὶ αὐτοῦ οὐδεμία διάταξις περιέχεται
εἰς τὸν Α.Κ., θεωρεῖται ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ 60οῦ ἔτους, οὐδε-
μίαν δὲ ἀσκεῖ ἐπιρροὴν εἰς τὴν δικαιοπρακτικὴν ἱκανότητα τοῦ
ἀτόμου. Εἰδικαὶ διατάξεις παρέχουσιν ἀπαλλαγὰς τινὰς π.χ.
κατὰ τὸ ἄρθρ. 1627 § 3 Α.Κ. ὁ συμπληρώσας τὸ 65 ἀπαλλάσ-
σεται τῆς ἐπιτροπείας.

Z'. Κατοικία (ἄρθρ. 51—56). Κατοικία εἶναι ὁ τόπος
ὅπου ἔχει τις τὸ μόνιμον κέντρον τῶν βιοτικῶν αὐτοῦ σχέ-
σεων.

Πᾶς ἕτερος τόπος ὅπου προσκαίρως τις διαμένει, δὲν εἶναι
κατοικία, ἀλλ' ἀπλῶς τόπος διαμονῆς.

Διὰ νὰ κριθῇ ἡ ὕπαρξις κατοικίας ἀπαιτεῖται : α) πραγμα-
τικὴ (σωματικὴ—corpus) ἐγκατάστασις καὶ β) πρόθεσις
(animus) μόνιμου ἐγκαταστάσεως. Διὰ τὴν δῆλωσιν τῆς
προθέσεως ταύτης δὲν εἶναι ἀνάγκη τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου
νὰ διαμένῃ τις εἰς τὸν τόπον τῆς κατοικίας του, ἀλλ' ἀρκεῖ
ἡ ὕπαρξις σκοποῦ μόνιμου διαμονῆς (ex destinatione

animi). Κατοικιών ἔχομεν δύο εἰδῶν, τὴν προερχομένην ἐκ τῆς βουλήσεως τῶν προσώπων, ἣτις καὶ ἐκουσία καλεῖται (*domicilium voluntarium*), καὶ τὴν δι' ὠρισμένα πρόσωπα παρὰ τοῦ νόμου ὀριζομένην, ἣτις καλεῖται ἀναγκαία (*domicilium necessarium*).

Ἀναγκαίαν κατοικίαν ἔχουσιν οἱ κάτωθι :

α) Οἱ ἰσόβιοι δημόσιοι ὑπάλληλοι τὸν τόπον ἔνθα ὑπηρετοῦν (ἄρθρ. 54).

β) Ἡ ἔγγαμος γυνὴ τὴν τοῦ συζύγου της, δυναμένη ὅμως ν' ἀποκτήσῃ καὶ αὐτοτελῆ ἰδίαν κατοικίαν ἐφ' ὅσον δὲν ὑποχρεοῦται ν' ἀκολουθήσῃ τὸν σύζυγόν της εἰς τὴν κατοικίαν του (ἄρθρ. 55). Ἀξίωσις τοῦ συζύγου ὅπως ἀκολουθήσῃ αὐτὸν ἢ σύζυγος π.χ. εἰς προκεχωρημένην γραμμὴν συνόρων, παρίσταται καταχρηστικὴ καὶ δύναται νὰ ἀρνηθῇ ταύτην.

γ) Οἱ μὴ χειραφετηθέντες ἀνήλικοι, τὴν τοῦ πατρός των ἢ τοῦ ἐπιτρόπου των, ἐὰν δὲν τελοῦν ἢ ἐὰν ἀργῇ ἡ πατρικὴ ἐξουσία (ἄρθρ. 56).

δ) Ὁ ὑπὸ ἀπαγόρευσιν, τὴν τοῦ ἐπιτρόπου του (ἄρθρ. 56), καὶ

ε) Τὸ ἐξώγαμον ἀνήλικον τέκνον καὶ ἐὰν ἀκόμη ἀνεγνωρίσῃ, τὴν τῆς μητρός του (ἄρθρ. 56).

Ὁ Α.Κ. (ἄρθρ. 51) ἀποκλείει τὴν δυνατότητα τοῦ ἔχειν πλείονας κατοικίας καὶ μόνον διὰ τοὺς ἀσκοῦντας τὴν ἐμπορίαν ἀναγνωρίζει σὺν τῇ γενικῇ κατοικίᾳ αὐτῶν καὶ εἰδικὴν τοιαύτην, δηλ. τὸν τόπον ἔνθα ἀσκοῦν τὸ ἐμπόριόν των. Ἡ εἰδικὴ ὅμως αὕτη κατοικία, οὐχὶ σπανίως, συμπίπτει μετὰ τῆς γενικῆς, ὅπερ συμβαίνει ὅταν ὁ ἔμπορος κατοικῇ μονίμως ἐκεῖ ὅπου ἀσκεῖ τὸ ἐμπόριόν του.

Κατοικίαν, ὑπὸ τὴν ἄνω νομικὴν ἔννοιαν, δύναται ν' ἀλλάξῃ τὸ φυσικὸν πρόσωπον, ὅτε ἡ παλαιὰ παύει νὰ ὑφίσταται εὐθύς ὡς ἀποκτηθῇ νέα πληροῦσα τὰς ἄνω προϋποθέσεις (ἄρθρ. 52).

Ἐὰν τὸ φυσικὸν πρόσωπον στερῆται κατοικίας ἢ δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ἡ τελευταία αὐτοῦ κατοικία, τότε θεωρεῖται ἔχων κατοικίαν τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον διαμένει (ἄρθρ. 53).

Η'. Συγγένεια. Συγγένεια είναι ὁ διὰ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ταυτότητος τοῦ αἵματος δημιουργούμενος σύνδεσμος τῶν προσώπων. Μετ' αὐτῆς, ἥτις κυρίως ἐρευνᾶται ἐν τῷ Οἰκογενειακῷ δικαίῳ, τὸ δίκαιον συνέδεσεν σπουδαίας συνεπειάς (π.χ. κωλύματα γάμου, ἐξαιρέσεις μάρτυρος κ.ἄ.).

Ἡ συγγένεια διακρίνεται :

I. Εἰς συγγένειαν ἐξ αἵματος, εἶναι δὲ τοιαύτη ἢ μεταξὺ δύο προσώπων σχέσις, ἐκ τῶν ὁποίων εἴτε τὸ ἐν ἐκ τοῦ ἄλλου εἴτε ἀμφοτέρα κοινῶς ἐκ τρίτου τινὸς προέρχονται. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ ἐν ἐκ τοῦ ἄλλου προέρχεται, ἔχομεν τὴν κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἐξ αἵματος συγγένειαν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, καθ' ἣν ἀμφοτέροι κοινῶς ἐκ τρίτου προέρχονται, ἔχομεν τὴν ἐκ πλαγίου συγγένειαν (π.χ. ἀδελφός, ἐξαδελφος, δισεξαδελφος κλπ.). Εἰς τὴν κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἐξ αἵματος συγγένειαν, ὑπάγονται : α) οἱ ἀνιόντες, εἶναι δὲ τοιοῦτοι οἱ ἐξ ὧν κατάγεται τις ἀμέσως ἢ ἐμμέσως (π.χ. πατήρ, πάππος, πρόπαππος κλπ.), καὶ β) οἱ κατιόντες, εἶναι δὲ τοιοῦτοι οἱ ἐκ τῶν ἀνιόντων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καταγόμενοι (π.χ. τέκνα, ἔγγονοι, δισέγγονοι κλπ.).

Ἡ ἐγγύτης τῆς συγγενείας μεταξὺ τῶν προσώπων προσδιορίζεται διὰ τῶν βαθμῶν συγγενείας. Ἐκάστη γέννησις ἀποτελεῖ ἓνα βαθμὸν, ἐπομένως ὅσαι γεννήσεις μεσολαβοῦν μεταξὺ τῶν προσώπων τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ προσδιορισθῇ ἡ συγγένεια, τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῶν βαθμὸς συγγενείας (*quod sunt generationes tot sunt gradus*). Ἐπὶ τῆς κατ' εὐθείαν γραμμῆς ἐξ αἵματος συγγενείας ὑπάρχει πρῶτος βαθμὸς, π.χ. τὸ τέκνον εἶναι α' βαθμοῦ συγγενῆς πρὸς τὸν πατέρα, ἐπὶ τῆς ἐκ πλαγίου γραμμῆς δὲν ὑπάρχει πρῶτος βαθμὸς.

II. Συγγένεια ἐξ ἀγχιστείας ἢ κηδεστίας, εἶναι ἡ συγγένεια ἢ συναπτομένη μεταξὺ τοῦ συζύγου πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος συγγενεῖς τοῦ ἐτέρου. Καὶ αὕτη διακρίνεται, εἰς κατ' εὐθείαν γραμμὴν καὶ ἐκ πλαγίου συγγένειαν, περιέχει δὲ τοὺς αὐτοὺς βαθμοὺς ὅπως καὶ ἡ ἐξ αἵματος συγγένεια.

III. Πνευματική συγγένεια, είναι ἡ ἐκ τοῦ βαπτίσματος μεταξύ ἀναδόχου καὶ ἀναδεκτοῦ, ὡς καὶ τινων συγγενῶν αὐτῶν, παραγομένη.

Θ'. Ἀφάνεια (ἄρθρ. 40-50). Ἡ ἐξαφάνισις προσώπου τινὸς εἶναι δυνατὸν, ὑπὸ ὠρισμένας περιπτώσεις, νὰ γεννήσῃ ἀβεβαιότητα περὶ τῆς ζωῆς ἢ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, εἶναι δ' ἐπόμενον ἐκ τῆς κηρύξεως τινὸς εἰς ἀφάνειαν νὰ ἐξαρτῶνται διάφορα περιουσιακὰ καὶ προσωπικὰ ζητήματα.

Περίπτωσης κηρύξεως εἰς ἀφάνειαν ὑπάρχει ἢ ὅταν ὁ θάνατος τοῦ προσώπου καθίσταται σφόδρα πιθανός, καθ' ὅσον οὗτος ἐξηφανίσθη εὐρισκόμενος ἐν κινδύνῳ ζωῆς, ἢ ὅταν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀπουσιάζῃ χωρὶς νὰ παράσχῃ εἰδήσεις.

Τὴν περὶ κηρύξεως τινὸς εἰς ἀφάνειαν αἴτησιν ὑποβάλλει πᾶς ὅστις ἔχει ἔννομον συμφέρον πρὸς τοῦτο, μετὰ πάροδον ἑνὸς ἔτους τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς στιγμῆς τοῦ κινδύνου ἢ ἐὰν οὗτος εἶναι παρατεταμένος ἀπὸ τῆς τελευταίας στιγμῆς αὐτοῦ, ἢ τοῦλάχιστον μετὰ παρέλευσιν πέντε ἐτῶν ἀφ' ἧς ἐλήφθη ἡ τελευταία εἰδήσις. Οἱ δανεισταὶ τοῦ μέλλοντος νὰ κηρυχθῇ εἰς ἀφάνειαν δὲν δύνανται νὰ αἰτήσωσι τοῦτο.

Ἡ περὶ κηρύξεως εἰς ἀφάνειαν αἴτησις δέον νὰ ἀπευθύνηται ἐνώπιον τοῦ Πρωτοδικείου τῆς τελευταίας ἐν ἡμεδαπῇ κατοικίας ἢ διαμονῆς τοῦ ἐξαφανισθέντος, ἐλλείψει δὲ τοιαύτης ἐνώπιον τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν. Οὔσης τῆς αἰτήσεως βασίμου τὸ δικαστήριον διατάσσει τὴν διὰ τοῦ τύπου δημοσίευσιν περιλήψεως ταύτης, ἣτις ἐκτὸς ἄλλων στοιχείων, ἅτινα καθορίζονται ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 43 § 2 Α.Κ., δέον νὰ περιέχῃ καὶ πρόσκλησιν πρὸς τὸν ἐξαφανισθέντα ἢ καὶ πάντα ἄλλον ὅπως παράσχῃ πληροφορίας περὶ αὐτοῦ ἐντὸς τοῦλάχιστον προθεσμίας ἑνὸς ἔτους, ἀρχομένου ἀπὸ τῆς τελευταίας δημοσίευσως. Μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς πρὸς παροχὴν πληροφοριῶν τασσομένης προθεσμίας, τὸ δικαστήριον προβαίνει εἰς ἐκδίκασιν τῆς αἰτήσεως, δυνάμενον καὶ αὐτεπαγγέλτως νὰ διατάξῃ πρὸς διαφώτισιν αὐτοῦ πᾶσαν ἀπόδειξιν, ὡς καὶ τὴν ἔνορκον ἐξέ-

τασιν τοῦ αἰτοῦντος τὴν ἀφάνειαν, καὶ ἐφ' ὅσον πεισθῆ περὶ τῆς ἀφανείας, κηρύσσει τὸν ἐξαφανισθέντα ἄφαντον, καθορίζον τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀφανείας. Ἡ τηρητέα παρὰ τοῦ δικαστηρίου διαδικασία κατὰ τὴν ἐκδίκασιν εἶναι ἢ τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ τοιαύτη τῶν ἄρθρ. 640 κ.ἐπ. Πολ. Δικονομίας (Εἰσ.Ν. 121).

Ἡ κηρύττουσα τὴν ἀφάνειαν ἀπόφασις, καταστᾶσα τελεσίδικος, δημοσιεύεται κατὰ τὸ ἄρθρ. 43 § 1 Α.Κ. διὰ τοῦ τύπου, συντασσομένης καὶ τῆς σχετικῆς ληξιαρχικῆς πράξεως καὶ ἰσχύει ὡς πρὸς πάντας.

Καὶ μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἀφανείας δύνανται πᾶς ἔχων ἔνομον συμφέρον, νὰ αἰτήσῃται παρὰ τοῦ δικαστηρίου τὴν ἄρσιν ταύτης ἢ τὴν μεταβολὴν τοῦ χρόνου ἐνάρξεώς της, εἰς ἣν αἴτησιν πειθόμενον τοῦτο, μετὰ τὴν τήρησιν τῶν ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 46 Α.Κ. διαγορευομένων, δύνανται νὰ τροποποιήσῃ ἀναλόγως τὴν ἀπόφασίν του.

Ἡ περὶ κηρύξεως τινὸς εἰς ἀφάνειαν αἴτησις ἀπορρίπτεται ἐὰν διαρκούσης τῆς σχετικῆς διαδικασίας, α) ἐμφανισθῆ ὁ ὡς ἐξαφανισθεὶς φερόμενος, ἢ β) ἐὰν ληφθῶσιν περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις, ἢ γ) ἐὰν βεβαιωθῆ ὁ θάνατος αὐτοῦ.

Κηρυχθέντος τινὸς εἰς ἀφάνειαν, κατὰ μαχητὸν τεκμήριον τοῦ νόμου, ὁ ἐξαφανισθεὶς θεωρεῖται ἀποθανὼν καὶ ἐπέρχονται ἅπαντα τὰ ὡς πρὸς πάντα θανόντα ἐπερχόμενα σχετικὰ ἀποτελέσματα πλὴν τῆς αὐτοδικαίας λύσεως τοῦ γάμου, καθ' ὅσον, κατὰ τὸ ἄρθρ. 1445 Α.Κ., ἡ ἀφάνεια μόνον λόγον διαζυγίου δημιουργεῖ. Οἱ τῆς περιουσίας τοῦ ἀφάντου ἐπιλαμβανόμενοι κληρονόμοι καὶ κληροδόχοι ὑποχρεοῦνται ὅπως παράσχωσιν ἀσφάλειαν περὶ τοῦ ὅτι, ἐμφανισθέντος τυχὸν τοῦ ἀφάντου ἢ ἐμφανισθέντων ἄλλων ἐχόντων ἐπικρατέστερα αὐτῶν δικαιώματα, θ' ἀποδώσωσιν εἰς αὐτούς τὴν περιουσίαν. Δυνητικὴ καὶ οὐχὶ ὑποχρεωτικὴ εἶναι ἡ παροχὴ ἀσφαλείας καὶ παρὰ τῶν ἀσκούντων οἰονδήποτε ἄλλο καὶ οὐχὶ κληρονομικὸν δικαίωμα ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ ἀφάντου. Ἡ κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις παρεχομένη ἀσφάλεια αἶρεται μετὰ δεκαετίαν ἀφ' ἧς παρεδόθη εἰς τοὺς κληρονόμους ἢ περιουσία ἢ ἡσκήθη πᾶν ἄλλο δικαίωμα.

“Απαντα τὰ ἐπελθόντα ἀποτελέσματα, ἐμφανισθέντος τοῦ ἀφάντου, ἀνατρέπονται πλὴν τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθούσης διαζεύξεως.

I. Δικαιώματα ἐκ τῆς προσωπικότητος.

I. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην προστασίας ὄχι μόνον τῆς περιουσίας του, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας προσωπικότητος, ὅταν αὕτη προσβάλλεται ἀνεξαρτήτως τῆς περιουσίας. Ὁ Α.Κ., καθορίζων διὰ τοῦ ἄρθρ. 57 τὴν προστασίαν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου, σκοπίμως δὲν ὥρισε καὶ ποῖον τὸ περιεχόμενον ταύτης, ἵνα τοῦτο κρίνεται συμφώνως πρὸς τὰς ἐκάστοτε παραδεγεμένας ἀντιλήψεις. Πᾶσα παράνομος προσβολὴ τῆς προσωπικότητος δίδει δικαίωμα προστασίας, ἀρκεῖ ἢ προσβολὴ αὕτη νὰ μὴ δημιουργηθῆται ἐκ μέρους τῆς πολιτείας, διότι τότε εἶναι θέμα τοῦ δημοσίου δικαίου. Τὸ δικαίωμα τῆς προσωπικότητος ἔχει ἠθικὴν ἀξίαν, κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὰ οἰκογενειακὰ δικαιώματα τῶν ὁποίων διαφέρει, διότι τὴν ἀξίαν ταύτην ἔχει αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ οὐχὶ ἐν σχέσει μὲ τὴν οἰκογένειαν. Διὰ τοῦτο τὸ δικαίωμα, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων τινων, δὲν ὑπόκειται εἰς τοὺς δανειστὰς πρὸς ἱκανοποίησίν των, παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἡ χρηματικὴ ἱκανοποίησις διὰ ἠθικὴν βλάβην ἠθελεν ἀσκηθῆ ἢ ἀναγνωρισθῆ. Περαιτέρω τὸ δικαίωμα τῆς προσωπικότητος εἶναι δι' ἕκαστον πρόσωπον αὐτοτελές, ἀπαράγραπτον, πλὴν τῶν ἀξιώσεων αἵτινες γεννῶνται ἐξ αὐτοῦ, αἵτινες, κατ' ἀρχήν, ὑπόκεινται εἰς παραγραφήν, ἀπόλυτον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὁ δικαιούχος στρέφεται κατὰ παντὸς διαταράσσοντος αὐτὸν καὶ ἀπολύτως προσωπικόν.

Πάντως τὸ δίκαιον τῆς προσωπικότητος περιλαμβάνει τὴν προστασίαν παντὸς ἀγαθοῦ τὸ ὅποιον εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἡ ζωὴ, ἡ ἐλευθερία, ἡ τιμὴ, ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ἀκεραιότης, τὸ ὄνομα, ἡ ἐπαγγελματικὴ πίστις, ἡ πνευματικὴ ἰδιοκτησία κ.ἄ.

II. Διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἢ ἐκ τοῦ ἄρθρ. 57 Α.Κ. προστασία ἀπαιτεῖται προσβολὴ καὶ δὴ αὕτη νὰ εἶναι παράνομος. Τὸ δίκαιον

εἷς τινὰς περιπτώσεις, ρητῶς ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένης, ἐπι-
τρέπει τὴν προσβολὴν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἄλλου (π.χ.
αὐτοδικία, ἄμυνα), ὅτε ἡ προσβολὴ δὲν εἶναι παράνομος,
ἐπειδὴ ὁμως τὸ δίκαιον δὲν προστατεύει μόνον τὴν προσωπι-
κότητα τοῦ ἑνός, ἀλλὰ καὶ τὴν προσωπικότητα τῶν ἄλλων,
εἶναι ζήτημα πραγματικὸν ποῖον ἐκ τῶν ἐν συγκρούσει δι-
καιωμάτων εἶναι τὸ ἐπικρατέστερον ὥστε ἡ προσβολὴ τοῦ
ἄλλου νὰ μὴ θεωρῆται παράνομος.

Παρὰ τῷ προσβάλλοντι δὲν ἀπαιτεῖται πταισμα, οὗτος
δέ, ἐπικαλούμενος τὸ μὴ παράνομον τῆς προσβολῆς, ὀφείλει
ν' ἀποδείξῃ τοὺς λόγους τούτους, τοῦ προσβληθέντος ἀπαλ-
λασσομένου τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως.

Ἡ δημοσία τάξις ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ δίκαιον τῆς προσω-
πικότητος, δι' αὐτὸ ἡ συναίνεσις τοῦ προσβληθέντος διὰ τὴν
δημιουργίαν τῆς προσβολῆς, δὲν αἶρει τὸ παράνομον ταύτης,
ἐκτὸς ἐξαιρέσεών τινων (π.χ. εἰς χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις πρὸς
σωτηρίαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀσθενοῦς ὁ ἱατρὸς προβαίνει εἰς ἀπο-
κοπὴν τοῦ ποδὸς τοῦ ἀσθενοῦς). Ὁ νόμος προστατεύων τὸν
προσβάλλοντα τὸ δίκαιον τῆς προσωπικότητος τοῦ ἄλλου,
ἀξιοῖ ὅπως μὴ ἀσκῆ τοῦτο καταχρηστικῶς.

III. Προσβαλλομένης τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσωπικότητος, ὁ
προσβαλλόμενος δικαιούται :

α) Ὅπως ἀξιῶσῃ τὴν ἐν τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι
παῦσιν τῆς προσβολῆς. Ποῖα εἶναι τὰ μέτρα ἅτινα θ' ἄρουν
τὴν προσβολήν, κρίνεται ἐν ἐκάστη συγκεκριμένῃ περιπτώσει.

β) Ἀποζημιώσιν αὐτοῦ κατὰ τὰς περὶ ἀδικαιοπραξιῶν
διατάξεις, καὶ

γ) Ἰκανοποίησιν συνεπείᾳ τῆς ἠθικῆς βλάβης τὴν ὁποίαν
ὑπέστη κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 59 Α.Κ. ὀριζόμενα.

Ἐὰν ἡ προσβολὴ ἀφορᾷ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀπο-
θανόντος, τὰ ἄνω δικαιώματα ἔχουσιν ὁ σύζυγος, οἱ κατιόν-
τες, οἱ ἀνιόντες, οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἐκ διαθήκης κληρονόμοι.

Εἰδικὰς διατάξεις περιέχει ὁ Α.Κ. διὰ τὴν προστασίαν τοῦ

ὀνόματος καὶ τῶν προϊόντων τῆς διανοίας (πνευματικὴ ἰδιοκτησία).

IV. Προστασία τοῦ ὀνόματος. Ἡ διατύπωσις τοῦ ἄρθρ. 58 Α.Κ. ἐπιβάλλει τὴν ἀποδοχὴν τῆς γνώμης ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένη προστασία παρέχεται εἰς τὸ ἐπώνυμον. Τὸ δίκαιον προστατεύει τὸ ἐπώνυμον οὐχὶ ὡς ἰδιοκτησίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὡς στοιχεῖον τῆς προσωπικότητός του, ὅπερ συνδέεται μὲ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ καὶ ἀποτελεῖ προέχον στοιχεῖον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν του. Τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ φέρῃ τις ἴδιον ὄνομα, προσπορίζει εἰς τὸν κάτοχον τούτου προστασίαν κατὰ παντός. Ἡ ἀνάγκη τῆς προστασίας τοῦ ὀνόματος δημιουργεῖται εἰς δύο περιπτώσεις, ὅταν ἀμφισβητῆται τὸ δικαίωμα πρὸς χρῆσιν τοῦ ἐπωνύμου ὑπὸ τοῦ φέροντος αὐτὸ καὶ ὅταν γίνεται παρά τρίτου παράνομος οἰκειοποίησις. Διὰ τὴν παρ' ἄλλου παράνομον οἰκειοποίησιν τοῦ ὀνόματος, τὰς ἐκ τοῦ ἄρθρ. 58 ἀξιώσεις ἔχει ὄχι μόνον ὁ δικαιούχος τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ πᾶς τρίτος βλαπτόμενος ἐκ τῆς πράξεως ταύτης. Ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας προστασίας εἶναι ὅτι ὁ προσβάλλων δύναται νὰ ὑποχρεωθῆ ὅπως παύσῃ διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τὴν προσβολὴν ταύτην, ἅμα δὲ καὶ ἀποζημιώσῃ τὸν προσβληθέντα κατὰ τὰς περὶ ἀδικαιοπραξιῶν διατάξεις. Καὶ ἐν προκειμένῳ ἰσχύουσι τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 59 Α.Κ. ὀριζόμενα.

Διὰ συμβάσεως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὅτι ὁ δικαιούχος ὀνόματος παραχωρεῖ εἰς ἕτερον τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ. Τοῦτο θὰ εἶχε τὴν ἔννοιαν ἀπλῆς παραιτήσεως τοῦ δικαιούχου τῶν ἀξιώσεων τὰς ὁποίας ἔχει ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ὀνόματός του.

Μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου διὰ διαζυγίου ἢ τέως σύζυγος δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιῆ τὸ ἐπώνυμον τοῦ πρώην συζύγου της, οὔτε εἰς τὰς ἀστικὰς οὔτε εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἢ ἐπαγγελματικὰς αὐτῆς σχέσεις, καὶ ἐάν, διαρκοῦντος τοῦ γάμου, ἐχρησιμοποίησε τοῦτο εἰς τὰς ἐμπορικὰς της ἐργασίας καὶ ἐάν ἔτι ὡς σῆμα κατέθεσεν τοῦτο.

Ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρ. 58, καίτοι ἀναφέρεται εἰς φυσικά πρόσωπα, ἔχει ἀνάλογον ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τῆς ἐπωνυμίας νομικοῦ προσώπου, ἣτις προστατεύεται, ὑποχρεουμένου παντὸς ἐτέρου νὰ μὴ κάμη χρήσιν ἄλλοτρίου ὀνόματος.

Ἡ προστασία αὕτη χορηγεῖται ἔτι ἐπὶ τῶν ψευδωνύμων ἢ τῶν συνθηματικῶν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖά τις μεταχειρίζεται πρὸς προσδιορισμὸν αὐτοῦ εἰς μίαν εἰδικὴν δρᾶσιν, ἐφ' ὅσον, ὄντως, διὰ τοῦ ψευδωνύμου ἢ τοῦ συνθηματικοῦ του ὀνόματος κατέστη γνωστὸς εἰς εὐρὺν κύκλον.

V. Προστασία τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας. Παῦσιν τῆς προσβολῆς διὰ τε τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον καὶ ἀποκατάστασιν τῆς προξενθείσης ζημίας κατὰ τὰς περὶ ἀδικοπραξιῶν ἀρχάς, δύναται κατὰ τὸ ἄρθρ. 60 Α.Κ. νὰ ζητήσῃ καὶ ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου προσβάλλονται τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς διανοίας του, δηλ. τὰ ἐπὶ τῶν συγγραμμάτων, ἐφευρέσεων, θεατρικῶν ἔργων κλπ.

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 14 Εἰσ. Ν. οἱ εἰδικοί νόμοι περὶ προστασίας τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας (2387 τοῦ 1920), περὶ διπλωμάτων εὐρεσιτεχνίας (2527 τοῦ 1920) καὶ περὶ συγγραφικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ θεατρικῶν ἔργων (Γ.Υ.Π.Γ.) ἰσχύουσι καὶ νῦν. Ἡ προστασία ἐκ τοῦ ἄρθρ. 60 ὑφίσταται ἐφ' ὅσον δὲν συγκρούεται πρὸς τοὺς εἰδικούς τούτους νόμους.

Τὸ δικαίωμα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν τῶν δανειστῶν, τὰ προϊόντα ὅμως αὐτοῦ (π.χ. ἀντίτυπα ἔργου) ὑπόκεινται, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ἐκπόνημά του κινητόν, εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν.

Ἡ σύμβασις μεταβιβάσεως δικαιωμάτων πνευματικῆς ἰδιοκτησίας δέον νὰ ἐρμηνεύηται στενωῶς ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ δημιουργοῦ, μὴ δυναμένη νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀφορῶσα, ἄνευ εἰδικῆς μνείας, περαιτέρω ἐκμετάλλευσιν τοῦ μεταβιβασθέντος δικαιώματος (π.χ. ἐκχώρησις τοῦ δικαιώματος ἀναπαραγωγῆς μουσικοῦ ἔργου δὲν σημαίνει ἀναγκαίως καὶ τὴν ἐκχώρησιν τοῦ δικαιώματος τῆς δημοσίας ἐκτελέσεως).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

§ 12. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΣ

Κατ' ἀρχὴν ὑποκείμενον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων εἶναι μόνον τὸ φυσικὸν πρόσωπον, δηλ. ὁ ἄνθρωπος, διότι μόνον αὐτὸς ἔχει βούλησιν τὴν ὁποίαν δύναται τὸ Δίκαιον, διὰ τῶν ἐπιταγῶν του, νὰ κατευθύνῃ καὶ νὰ διαπλάσῃ. Ποικίλα ὅμως κοινωνικὰ συμφέροντα ἀπήτησαν ὅπως πλείονα πρόσωπα ἐνοῦνται πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ τινος, εἰς τὴν οὕτω δὲ δημιουργουμένην ἔνωσιν ὁ νόμος ἀνεγνώρισεν ἰδίαν βούλησιν καὶ κατέστησεν αὐτὴν ὑποκείμενον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, δημιουργήσας, οὕτω σὺν τῷ φυσικῷ προσώπῳ καὶ τὸ νομικὸν πρόσωπον.

Κατὰ ταῦτα, νομικὸν πρόσωπον καλεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ δικαίου δημιουργούμενον πρόσωπον, εἰς ὃ ἀναγνωρίζεται ἡ ὑπαρξίς ἰδίας βουλήσεως καὶ καθίσταται τοῦτο ὑποκείμενον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων.

Περὶ τῶν νομικῶν προσώπων πραγματεύονται τὰ ἄρθρ. 61—126 Α.Κ., ἐν δὲ τῷ ἄρθρ. 12 Εἰσ. Ν. ἀναφέρονται αἱ ἐκ τοῦ προῖσχύσαντος δικαίου διατηρούμεναι καὶ νῦν ἐν ἰσχύϊ διατάξεις, ἃς ἀνωτέρω ἀναφέρομεν (§ 4, Γ').

§ 13. ΕΙΔΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Θεμελιώδης διάκρισις τῶν νομικῶν προσώπων εἶναι εἰς Νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου καὶ εἰς Νομικὰ πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου. Ἡ διάκρισις αὕτη βασιζέται ἐπὶ τοῦ ἐὰν ὁ κανονισμὸς καὶ ἡ προέλευσις αὐτῶν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Δημοσίου ἢ τοῦ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου.

Εἰς τὰ νομικὰ πρόσωπα Δημοσίου δικαίου ὑπάγεται κυρίως τὸ Κράτος, αἱ ἐν τῷ Κράτει πολιτικαὶ ἐνώσεις οἷον Κοινοότητες, Δήμοι κλπ.

Κατωτέρω θ' ασχοληθῶμεν μόνον περὶ τῶν ἰδιωτικῶν νομικῶν προσώπων περὶ τῶν ὁποίων καὶ μόνον πραγματεύεται ὁ Α.Κ., αἱ διατάξεις τοῦ ὁποίου ἔχουσιν ἐπικουρικὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ παντὸς ἐν γένει νομικοῦ προσώπου ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντιστρατεύονται πρὸς εἰδικὰς τοιαύτας.

Ὁ Α.Κ. πραγματεύεται περὶ τριῶν μόνον τύπων νομικῶν προσώπων, τῶν σωματείων, τῶν ἰδρυμάτων καὶ τῶν ἐραδικῶν ἐπιτροπῶν. Τὰ ὑπὸ τοῦ Α.Κ. ἐξεταζόμενα νομικὰ πρόσωπα ἔχουσι τὰ ἑξῆς κοινὰ γνωρίσματα : α) ὅτι καταρτίζονται διὰ δικαιοπραξίας τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἀδιαφόρως τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκουν, β) ὅτι τὰ φυσικὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν τὸ νομικὸν πρόσωπον εἶναι διάφορα αὐτοῦ καὶ γ) ὅτι ἡ ἱκανότης τοῦ νομικοῦ προσώπου ἐκτείνεται ἐπὶ ἀπασῶν τῶν ἐννόμων σχέσεων, ἐκτὸς ἐκείνων αἵτινες προϋποθέτουσιν ἰδιότητος φυσικοῦ προσώπου (ἄρθρ. 62) π.χ. γάμος, υἰοθεσία κλπ.

§ 14. ΣΥΣΤΑΣΙΣ, ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΛΥΣΙΣ

Α'. Σ ύ σ τ α σ ι ς καὶ δ ι ο ἰ κ η σ ι ς. Γενικῶς τὰ νομικὰ πρόσωπα συνιστῶνται εὐθύς ὡς πλείονες δηλώσουσι τὴν βούλησιν αὐτῶν ὅπως ἐνωθῶσι καὶ καταρτίσωσι περὶ τούτου ἔγγραφον ἐν τῷ ὁποίῳ, κατὰ τὸ ἄρθρ. 63 Α.Κ., δεόν νὰ περιέχεται τὸ μὲν ἢ περὶ συστάσεως συμφωνία (συστατικὴ πράξις), τὸ δὲ καὶ ὁ ὀργανισμὸς τοῦ νομικοῦ προσώπου (καταστατικὸν ἢ ὀργανισμὸς). Ἡ συστατικὴ πράξις δύναται νὰ συνταχθῇ εἰς διάφορον ἔγγραφον τῆς πράξεως ἣτις περιέχει τὸ καταστατικὸν ἢ τὸν ὀργανισμόν, δύναται δὲ νὰ εἶναι πράξις ἐν ζωῇ ἢ αἰτίᾳ θανάτου.

Τὸ νομικὸν πρόσωπον, ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίζεται ἄλλως ἐν τῷ καταστατικῷ του (ἄρθρ. 64), ἔχει τὴν ἔδραν αὐτοῦ τὸν τόπον ὅπου λειτουργεῖ ἢ διοικήσῃς του.

Ἡ διοίκησις τοῦ νομικοῦ προσώπου δύναται νὰ εἶναι μονομελὴς ἢ πολυμελὴς.

Ἐὰν ἡ διοίκησις εἶναι πολυμελής, ἐφ' ὅσον δὲν συνεφωνήθη ἄλλως, αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν (ἄρθρ. 65). Μέλος τῆς διοικήσεως στερεῖται ψήφου ἐφ' ὅσον αὐτὸ ἢ ἡ σύζυγός του ἢ καὶ οἱ ἐξ αἵματος συγγενεῖς του μέχρι τρίτου βαθμοῦ, δικάζονται μετὰ τοῦ νομικοῦ προσώπου ἢ συμβάλλονται μετ' αὐτοῦ (ἄρθρ. 66). Ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ ἢ ὀργανισμοῦ κανονίζεται ἡ ἕκτασις τῶν δικαιωμάτων τῆς διοικήσεως ἣτις ἐκπροσωπεῖ τὸ νομικὸν πρόσωπον δικαστικῶς καὶ ἐξωδίκως καὶ ἣτις δέον ν' ἀσκήται ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο ταχθέντων προσώπων, ἀπαγορευομένης, ἐκτὸς ἀντιθέτου συμφωνίας, τῆς ὑποκαταστάσεως τούτων ὑφ' ἑτέρων (ἄρθρ. 67, 58). Ἡ διὰ τῆς συστατικῆς πράξεως ἢ τοῦ κανονισμοῦ καθοριζομένη ἕκτασις τῶν δικαιωμάτων τῆς διοικήσεως, ἰσχύει καὶ ὑποχρεοῖ ὄχι μόνον τὰ μέλη τοῦ νομικοῦ προσώπου, ἀλλὰ καὶ πάντα τρίτον, αἱ δὲ σχέσεις τῆς διοικήσεως πρὸς τὸ νομικὸν πρόσωπον ρυθμίζονται κατὰ τὰς περὶ ἀντιπροσωπείας καὶ ἐντολῆς ἀρχάς (ἄρθρ. 68).

Ἐὰν ἐλλείπωσι τὰ πρὸς συγκρότησιν τῆς διοικήσεως πρόσωπα ἢ ἐὰν τὰ συμφέροντα αὐτῶν συγκρούωνται πρὸς τὰ τοῦ νομικοῦ προσώπου, ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν, τῇ αἰτήσει παντὸς ἔχοντος ἔννομον συμφέρον, προβαίνει εἰς διορισμὸν προσωρινῆς διοικήσεως (ἄρθρ. 69).

Τὰ νομικὰ πρόσωπα εὐθύνονται τόσον ἐκ τῶν δικαιωπραξιῶν ἄς ἐνήργησαν διὰ λογαριασμὸν αὐτῶν οἱ διοικοῦντες, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἐν γένει πράξεων καὶ παραλείψεων αὐτῶν, ἀρκεῖ πάντα ταῦτα νὰ ἐνηργήθησαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δοθείσης εἰς αὐτοὺς ἐντολῆς καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν (ἄρθρ. 70, 71). Ἐναντι ὅμως τοῦ ζημιωθέντος, ἐκτὸς τοῦ νομικοῦ προσώπου, εὐθύνεται εἰς ὀλόκληρον καὶ τὸ ὑπαίτιον τῆς ζημίας φυσικὸν πρόσωπον.

Β'. Διάλυσις καὶ ἐκκαθάρισις. Ἡ διάλυσις τοῦ νομικοῦ προσώπου ἐπέρχεται δι' ἓνα ἐκ τῶν κάτωθι λόγων :

α) Συνεπεία απόφασεως τῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν του ὅπως διαλυθῆ.

β) Συνεπεία λήξεως τοῦ χρόνου δι' ὃν συνέστη.

γ) Συνεπεία ἐκλείψεως τῶν μελῶν του πέραν τοῦ κεκανο-
νισμένου ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρίου.

δ) Συνεπείαπραγματώσεως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν συνέστη καὶ

ε) Συνεπεία δικαστικῆς ἀποφάσεως.

Διαλυομένου τοῦ νομικοῦ προσώπου τίθεται τοῦτο αὐτο-
δικαίως ὑπὸ ἐκκαθάρισιν, θεωρούμενον ὡς ὑφιστάμενον εἰσέτι
μόνον διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν πρὸς ἐκκαθάρισιν αὐτοῦ ἀναγ-
καίων πράξεων (ἄρθρ. 72, 74). Ἡ ἐκκαθάρισις διενεργεῖται
ὑπὸ τῆς διοικήσεως, ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίζεται ἄλλως ἐν τῷ νόμῳ
ἢ τῷ καταστατικῷ ἢ ἐφ' ὅσον δὲν ἐλήφθη ἀντίθετος ἀπόφασις
ὑπὸ τοῦ νομικοῦ προσώπου. Μὴ ὑπαρχούσης διοικήσεως,
ἢ ἐκκαθάρισις ἐνεργεῖται ὑπὸ προσώπων διοριζομένων ὑπὸ
τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν τῆς ἔδρας τοῦ νομικοῦ προσώπου
(ἄρθρ. 73). Οἱ ἐκκαθαρισταὶ εὐθύνονται διὰ πᾶν πταῖσμα
ἐναντι τῶν δανειστῶν τοῦ νομικοῦ προσώπου, ἐὰν δὲ εἶναι
πλείονες τοῦ ἐνός, ἕκαστος τούτων εὐθύνεται εἰς ὀλόκληρον
(ἄρθρ. 75). Ἡ ἐκκαθάρισις ἐνεργεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ
ἄρθρ. 1913 κ.ἐπ. Α.Κ. (ἄρθρ. 76).

Ἡ περιουσία τοῦ διαλυθέντος νομικοῦ προσώπου περιέρ-
χεται, ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίζεται ἄλλως ἐν τῷ νόμῳ ἢ τῷ κατα-
στατικῷ, ἢ ἐφ' ὅσον δὲν ἐλήφθη ἀντίθετος σχετικὴ ἀπόφασις,
παρ' αὐτοῦ, εἰς τὸ Δημόσιον, τὸ ὁποῖον ὑποχρεοῦται ὅπως
δαπανήσῃ ταύτην πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ νομικοῦ
προσώπου (ἄρθρ. 77).

§ 15. ΠΕΡΙ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ (ἄρθρ. 78–107).

Α'. Σ Ὑ Σ Τ Α Σ Ι Σ. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 78 Α.Κ. σωματεῖον εἶναι
ἐνωσις εἴκοσι τούλάχιστον προσώπων δι' ἧς σκοπεῖται ἢ ἐπί-
τευξις μὴ κερδοσκοπικοῦ ἀποτελέσματος.

Τὸ σωματεῖον ἀποκτᾷ προσωπικότητα διὰ τῆς ἐγγραφῆς
αὐτοῦ εἰς τὸ παρά τῷ Πρωτοδικεῖῳ τῆς ἔδρας του τηρούμενον

ἴδιον δημόσιον βιβλίον, ὑποβαλλομένης πρὸς τούτῳ σχετικῆς αἰτήσεως, εἰς ἣν δέον νὰ ἐπισυνάπτηται ἡ συστατικὴ πράξις, ἡ κατάστασις τῶν ὀνομάτων τῶν μελῶν τῆς διοικήσεως καὶ τὸ καταστατικὸν ὑπογεγραμμένον παρὰ τῶν μελῶν καὶ φέρον χρονολογίαν (ἄρθρ. 79). Τὰ σωματεῖα, τὰ εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο καταχωρούμενα, καλοῦνται ἀνεγνωρισμένα· ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μὴ καταχωρηθέντα εἰς αὐτό, ἅτινα δὲν ἀποτελοῦσι σωματεῖον καὶ τὰ ὁποῖα διέπονται, ἐφ' ὅσον ἄλλως δὲν ὠρίσθη, ἀπὸ τὰς περὶ ἐταιρειῶν διατάξεις (ἄρθρ. 78, 83 καὶ 107).

Τὰ τοῦ σωματείου, διέπονται ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ βάσει τοῦ ὁποίου καὶ λειτουργεῖ τοῦτο. Τὸ καταστατικόν, κατὰ τὸ ἄρθρ. 80 Α.Κ., δέον ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος αὐτοῦ ν' ἀναφέρῃ : α) τὸν σκοπὸν, ἐπωνυμίαν καὶ ἔδραν τοῦ σωματείου, β) τοὺς ὅρους εἰσόδου, ἀποχωρήσεως καὶ ἀποβολῆς τῶν μελῶν του, ὡς καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν, γ) τοὺς πόρους αὐτοῦ, δ) τὸν τρόπον τῆς δικαστικῆς καὶ ἐξωδίκου ἀντιπροσωπεύσεως, ε) τὰ τῆς διοικήσεως καὶ συνελεύσεως τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ στ) τὰ τῆς διαλύσεως καὶ τροποποιήσεως τοῦ καταστατικοῦ.

Τὸ Πρωτοδικεῖον, κρίνον νόμιμον τὴν αἴτησιν, διατάσσει κατὰ τὰ ἐν τῷ ἄρθρ. 81 Α.Κ. εἰδικώτερον ὀριζόμενα, τὴν ἐγγραφὴν τοῦ σωματείου εἰς τὸ παρ' αὐτῷ τηρούμενον βιβλίον καὶ τὴν δημοσίευσιν τῶν οὐσιωδεστέρων σημείων τοῦ καταστατικοῦ διὰ τοῦ τύπου. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ Πρωτοδικείου, ἐὰν μὲν γίνῃ δεκτὴ ἡ αἴτησις, δικαίωμα ἐφέσεως ἔχει μόνον ἡ ἐποπτεύουσα ἀρχή, ἐὰν δ' ἀπορριφθῇ, μόνον ὁ αἰτήσας τὴν ἐγκρισιν καὶ ἐγγραφὴν (ἄρθρ. 82). Κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 89 Α.Κ. διὰ τοῦ καταστατικοῦ δέον νὰ καθιεροῦται ἡ ἰσοτιμία τῶν μελῶν τοῦ σωματείου, διακρίσεις δὲ μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπονται, οὔτε νὰ παρέχωνται, οὔτε καὶ παρασχεθῆσαι ν' ἀφαιρῶνται, παρὰ μόνον τῇ συναινέσει ἀπάντων τῶν μελῶν. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης θεμελιούται ἡ ἰσχὺς τῆς θελήσεως τῶν μελῶν τοῦ σωματείου καὶ ἡ μὴ καταδυνάστευσις αὐτῆς βάσει, τυχὸν παρασχεθέντων

π.χ. ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ψήφων, προνομίων. Ἐπίσης ἡ ἰδιότης τινὸς ὡς μέλους τοῦ σωματείου, ἐφ' ὅσον ἄλλως δὲν ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ, οὔτε νὰ μεταβιβασθῆ δύναται εἰς ἕτερον, οὔτε κληρονομεῖται (ἄρθρ. 91). Περαιτέρω ὁ Α.Κ. εἰς τὰ ἄρθρ. 86—88 περιέχει εἰδικὰς διατάξεις περὶ τῆς εἰσόδου τῶν νέων μελῶν, ἀποχωρήσεως τῶν παλαιῶν καὶ ἀποβολῆς ἐν γένει αὐτῶν.

Β'. Διοικήσεις. Τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ σωματείου ρυθμίζονται ὑπὸ τῶν ἄρθρ. 92—101 Α.Κ. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 92 ἡ διοίκησις τοῦ σωματείου καθορίζεται ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ, τὸ ὅποιον δύναται νὰ καθορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων ἅτινα θὰ διοικοῦν αὐτό. Ἐὰν τοιοῦτόν τι δὲν ὀρισθῆ διὰ τοῦ καταστατικοῦ, τότε ἅπαντα τὰ μέλη ἀσχολοῦνται μὲ τὴν διοίκησιν. Ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ ἐπίσης καθορίζονται τὰ καθήκοντα τῆς διοικήσεως, πάντως εἰς αὐτὴν δὲν δύνανται νὰ μετέχωσι παρὰ μόνον Ἕλληνες (Εἰσ. Ν. 107), ἄλλοδαποὶ δέ, ἐὰν ὡς ἐκ τοῦ σκοποῦ τοῦ σωματείου εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν καὶ μόνον μετ' ἔκδοσιν Βασιλικοῦ Διατάγματος ἐπιτρέποντος τοῦτο. Τὸ ἀνώτατον ὄργανον τοῦ σωματείου ἀποτελεῖ ἡ Συνέλευσις τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἣτις ἀποφασίζει περὶ πάσης ὑποθέσεως αὐτοῦ μὴ ὑπαγομένης εἰς τὴν ἀρμοδιότητα ἄλλου ὄργανου. Ἐκτὸς ἀντιθέτου διατάξεως τοῦ καταστατικοῦ, ἡ Συνέλευσις : α) ἐκλέγει τὴν διοίκησιν τοῦ σωματείου, ἣν ἐποπτεύει καὶ παύει κατὰ τὴν κρίσιν της (ἄρθρ. 93, 94), β) ἀποφασίζει περὶ τῆς εἰσόδου ἢ ἀποβολῆς μέλους, γ) ἐγκρίνει τὸν ἰσολογισμὸν καὶ δ) ἀποφασίζει περὶ τῆς τροποποιήσεως τοῦ καταστατικοῦ, μεταβολῆς τοῦ σκοποῦ ἢ διαλύσεως τοῦ σωματείου. Ἡ Συνέλευσις συγκαλεῖται ὑπὸ τῆς διοικήσεως κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ ὀριζόμενα. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 96 Α.Κ. ὅμως δύναται τὴν σύγκλησιν τῆς Συνελεύσεως νὰ προκαλέσουν καὶ τὰ μέλη τοῦ σωματείου, συνεπεῖα αἰτήσεώς των πρὸς τὴν διοίκησιν, ὑπογραφομένης ὑπὸ τοῦ ἐνὸς πέμπτου τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἐὰν παρὰ τὴν αἴτησιν ταύτην ἡ διοίκησις δὲν συγκαλῆ τὴν Συνέλευσιν, αὕτη κατόπιν

ἀποφάσεως τοῦ Προέδρου Πρωτοδικῶν δύναται νὰ συγκληθῆ ὑπ' αὐτῶν τῶν αἰτούντων τὴν σύγκλησιν. Ἡ Συνέλευσις ἀποφαίνεται μόνον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ προσκλήσει ἀναφερομένων θεμάτων κατ' ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν παρόντων μελῶν αὐτῆς. Περαιτέρω τὰ ἄρθρα 97—100 περιέχουσιν εἰδικὰς διατάξεις σχετικῶς μὲ τὸ δικαίωμα ψήφου καὶ τὴν λῆψιν εἰδικῶν ἀποφάσεων διὰ τὴν τροποποίησιν τοῦ καταστατικοῦ καὶ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ παρὰ τοῦ σωματείου ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Τὰ ἄρθρα 100 καὶ 101 Α.Κ. ἀναφέρονται εἰς τὸ ἔγκυρον ἢ οὐ τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως.

Κατ' αὐτὰ ἡ ἀπόφασις κηρύσσεται ἄκυρος ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου συνεπεία αἰτήσεως μέλους μὴ συναινέσαντος εἰς τὴν λῆψιν ταύτης, ἢ μέλους ἔχοντος ἔννομον συμφέρον, παραγράφεται δὲ τὸ πρὸς ἀκύρωσιν δικαίωμα μετὰ παρέλευσιν 6 μηνῶν ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως. Ὡς λόγος ἀκυρώσεως τῆς ἀποφάσεως φέρεται ἡ ἀντίθεσις τῆς εἰς τὸν νόμον καὶ τὸ καταστατικόν. Ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν δύναται αἰτήσῃ τῆς διοικήσεως, ἢ μέρους τοῦ σωματείου ἢ καὶ τοῦ Εἰσαγγελέως ν' ἀναστείλῃ τὴν ἐκτέλεσιν ἀποφάσεως ἀκύρου.

Γ'. Διὰ λυσις καὶ Ἐκκαθάρισις. Λόγοι διαλύσεως τοῦ σωματείου εἶναι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἐν § 14 Β ἀναφέρονται. Εἰδικώτερον τὸ σωματεῖον διαλύεται, ἅμα τὰ μέλη αὐτοῦ μειωθῶσιν εἰς ὀλιγώτερα τῶν δέκα, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως προκαλουμένης ἀπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ σωματείου, ἢ ἀπὸ τὸ ἐν πέμπτον τῶν μελῶν αὐτοῦ ἢ ἀπὸ τὴν ἐποπτεύουσαν ἀρχήν. Οἱ λόγοι οἵτινες ἐπιφέρουσι τὴν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως διάλυσιν τοῦ σωματείου ἀναφέρονται εἰς τὸ ἄρθρ. 105 Α.Κ., μεταξύ δὲ αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ παρεκτροπὴ τοῦ σωματείου τοῦ σκοποῦ του, ἢ ὅταν τὸ σωματεῖον ἀπέβῃ ἐργάτης σκοπῶν παρανόμων, ἀνηθίκων καὶ ἀντικειμένων εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν.

Ἡ περὶ διαλύσεως ἀπόφασις τοῦ Πρωτοδικείου ὑπόκειται μόνον εἰς ἔφεσιν.

Διαλυομένου τοῦ σωματείου ἡ περιουσία αὐτοῦ τίθεται ὑπὸ ἐκκαθάρισιν, οὐδέποτε ὁμως αὕτη διανέμεται μεταξὺ τῶν μελῶν του, ἀλλὰ περιέρχεται εἰς τοὺς κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀναφερομένους (§ 14, Β').

Ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν (§ 5, Γ, ΙΙ), κατὰ τὸ ἄρθρ. 12 Εἰσ. Ν. ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ νόμου 281 τοῦ 1914 «περὶ σωματείων», διετηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ διατάξεις τινές. Οὕτω ἡ ἐποπτικὴ ἐπὶ τῶν σωματείων ἀρχὴ προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 29 τοῦ νόμου 281 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρ. 14 τοῦ ἀναγκ. νόμου 1179 τοῦ 1938 «περὶ νομαρχῶν», ὡς ἐτροποποιήθη μεταγενεστέρως. Ἐπίσης, τὰ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ ἀλληλοβοηθητικῶν σωματείων, τὰ τῶν συνεταιρισμῶν καὶ τὰ τῶν ἐπιμελητηρίων, ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ ἄνω εἰδικοῦ νόμου καὶ τῶν ἐτέρων εἰδικῶν τοιούτων. Ἐν τῷ Εἰσ. Ν. ἄρθρ. 108, περιέχεται εἰδικὴ διάταξις, καθ' ἣν αἱ ἀξιώσεις τοῦ ἀλληλοβοηθητικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ σωματείου διὰ τὴν καταβολὴν τῆς εἰσφορᾶς, ὡς καὶ πᾶσα ἕτερα ἀξίωσις τοῦ μέλους κατὰ τοῦ σωματείου, δικάζονται κατὰ τὸν περὶ ἐργατικῶν διαφορῶν νόμον (Γ'λΟΔ), τοῦ σωματείου ἐπέχοντος θέσιν ἐργοδότη.

§ 16. ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ (ἄρθρ. 108—121).

Ἴδρυμα εἶναι, σύνολον περιουσίας πρὸς ἐπίτευξιν σκοποῦ οὐχὶ κερδοσκοπικοῦ ἀλλὰ κοινωφελοῦς, τηρουμένων πρὸς τοῦτο τῶν διατυπώσεων τοῦ νόμου (π.χ. Ἴδρυσις νοσοκομείου, ἐκκλησίας κλπ.). Συνεπῶς, τὸ Ἴδρυμα ἀποκτᾷ προσωπικότητα διὰ τῆς τηρήσεως τῶν νομίμων διατυπώσεων, δὲν κωλύεται ὁμως, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἱδρυτοῦ, νὰ λειτουργῇ καὶ ἄνευ τηρήσεως τῶν διατυπώσεων τούτων πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ὀρισθέντος σκοποῦ. Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, τὸ Κράτος διατηρεῖ τὸ δικαίωμα τῆς διαχειρίσεως καὶ διοικήσεως (ἄρθρ. 1 τοῦ ν. 4154 τοῦ 1961). Καὶ διὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἱδρύματος ἀπαιτεῖται ἡ ὑπαρξις ἱδρυτικῆς πράξεως, ἣτις κατὰ τὸ ἄρθρ. 109 Α.Κ. γίνεται ἡ διὰ δικαιοπραξίας ἐν ζωῇ, ὅτε δέον νὰ συνταχθῇ συμβολαιο-

γραφικῶς, ἢ διὰ τελευταίας διατάξεως. Ἡ ἔναρξις τῆς προσωπικότητος τοῦ ιδρύματος ἄρχεται, ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω διάκρισιν, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Βασ. Διατάγματος, δι' οὗ ἐγκρίνεται ἡ σύστασις αὐτοῦ, ἡ ἔκδοσις τοῦ ὁποίου προκαλεῖται ὑπὸ τῆς πρὸς τοῦτο ἀρμοδίας ἀρχῆς αὐτεπαγγέλτως (ἄρθρ. 112). Ἐν τῇ ιδρυτικῇ πράξει δέον ν' ἀναφέρονται ὁ σκοπὸς τοῦ ιδρύματος, ἡ εἰς αὐτὸ περιερχομένη περιουσία καὶ ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ, ὅστις ὅμως ὀργανισμὸς δύναται νὰ ὀρισθῇ, συμπληρωθῇ ἢ καὶ τροποποιηθῇ καὶ διὰ τοῦ ἐγκριτικοῦ διατάγματος (ἄρθρ. 110), τηρουμένων καὶ τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρ. 121 Α.Κ.

Ὁ ιδρυτὴς ὑποχρεοῦται νὰ μεταβιβάσῃ τὴν εἰς τὸ ἴδρυμα ἀφιερωθεῖσαν περιουσίαν, συντασσομένων τῶν νομίμων πράξεων, δικαιώματα ὅμως τὰ ὁποῖα μεταβιβάζονται δι' ἀπλῆς ἐκχωρήσεως, θεωροῦνται ἐκτὸς ἀντιθέτου δηλώσεως τοῦ ιδρυτοῦ, ὡς μεταβιβασθέντα αὐτοδικαίως ἅμα τῇ συστάσει τοῦ ιδρύματος. Ἐὰν τὸ ἴδρυμα συσταθῇ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ιδρυτοῦ, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς κτήσεως τῆς περιουσίας, θεωρεῖται ἰδρυθὲν ἅμα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ. Ἡ περὶ συστάσεως βούλησις τοῦ ιδρυτοῦ δὲν ἀνακαλεῖται παρὰ μόνον δι' ὀρισμένους λόγους καὶ κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς : α) Ἐνεκεν ἐπιγενομένης τῆς ιδρύσεως ἀπορίας τοῦ ιδρυτοῦ καὶ β) ἔνεκεν ἄλλων σπουδαίων λόγων δικαιολογούντων τὴν ἀνάκλησιν ταύτης (π.χ. λαυθάνουσα ἀπορία τοῦ ιδρυτοῦ). Τὴν σπουδαιότητα τῶν λόγων θὰ κρίνῃ ἐκάστοτε τὸ δικαστήριον. Ἡ κατὰ τ' ἄνω ἐπιτρεπομένη ἀνάκλησις χωρεῖ μόνον μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν θέλει ἐκδοθῇ τὸ Βασ. Διάταγμα τὸ ἰδρυθὲν αὐτό, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα (ἄρθρ. 111).

Τέλος διὰ μὲν τοῦ ἄρθρ. 115 Α.Κ. ἐξασφαλίζονται οἱ δανεισταὶ τοῦ ιδρυτοῦ ἀπὸ ἐνδεχομένην περιγραφὴν τῶν δικαιωμάτων των συνεπέα τῆς συστάσεως τοῦ ιδρύματος, δυνάμενοι νὰ προσβάλωσι τὴν πρᾶξιν αὐτὴν κατὰ τὰς περὶ δωρεῶν διατάξεις, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 116 Α.Κ. τὰ ἐκ τοῦ σκο-

ποῦ τοῦ ἰδρύματος ὠφελούμενα πρόσωπα ἔχουσι κατ' αὐτοῦ ἀγωγὴν. Ποῖα εἶναι τὰ πρόσωπα ταῦτα καθορίζονται ὑπὸ τῆς ἰδρυτικῆς πράξεως, ἄλλως, προσδιορίζονται ὑπὸ τῆς διοικήσεως τοῦ ἰδρύματος.

Τὸ ἴδρυμα διαλύεται, α) κατὰ τὰ ἐν τῇ ἰδρυτικῇ πράξει ἢ τῷ ὀργανισμῷ αὐτοῦ ἀναφερόμενα, β) διὰ Βασ. Διατάγματος εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις: αα) ἐὰν ἐξεπληρώθῃ ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἰδρῦθη ἢ ἀντιθέτως ἐὰν καθίσταται ἀδύνατος ἢ ἐκπλήρωσις αὐτοῦ καὶ ββ) ἐὰν τὸ ἴδρυμα παρεξέκλινε τοῦ σκοποῦ του ἢ ἡ λειτουργία αὐτοῦ κατέστη παράνομος, ἀνήθικος καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν δημοσίαν τάξιν (ἄρθρ. 118).

§ 17. ΠΕΡΙ ΕΡΑΝΙΚΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ (ἄρθρ. 122—126).

Διὰ τὴν σύστασιν Ἐρανικῶν Ἐπιτροπῶν ἀπαιτεῖται ἡ ἔνωσις πέντε τοῦλάχιστον προσώπων, μὲ σκοπὸν τὴν δι' ἐράνων, ἐορτῶν ἢ ἄλλων παρομοίων μέσων, συλλογὴν χρημάτων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων χάριν δημοσίου ἢ κοινωφελούς σκοποῦ. Ἡ σύστασις τῶν ἐρανικῶν ἐπιτροπῶν γίνεται διὰ Βασ. Διατάγματος, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ἀποκτῶσιν αὗται προσωπικότητα. Τῆς συστάσεως προηγείται σχετικὴ συστατικὴ πράξις, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδρύματος, διαφέρει ὅμως τοῦ τελευταίου τούτου καθ' ὅσον ἐπὶ μὲν τοῦ ἰδρύματος ὁ σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι μακρᾶς διάρκειας, συνήθως ἀπροσδιορίστου, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν ἐρανικῶν ἐπιτροπῶν ὁ σκοπὸς εἶναι παροδικός (π.χ. ἔρανος βορείων ἐπαρχιῶν), ἡ δὲ χάριν αὐτοῦ ἀφιερουμένη περιουσία προέρχεται ἐκ διαφόρων προσώπων μὴ ἐκ τῶν προτέρων ὠρισμένων. Ἐν τῷ κατὰ τὰ ἄνω μνησθέντι διατάγματι, δεόν νὰ περιέχεται ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἐρανικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ἔδρα αὐτῆς, τὸ παρ' αὐτῆς ἐπιτελεσθησόμενον ἔργον ὡς καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ ἀναγκαίου διὰ τὴν ἐπίτευξιν αὐτοῦ· ὅπερ δύναται νὰ παραταθῇ δι' ἑτέρου διατάγματος (ἄρθρ. 123).

Ἡ ἐρανικὴ ἐπιτροπὴ δύναται νὰ διαλυθῇ, α) ἅμα τῇ

παρόδω τοῦ χρόνου δι' ὃν συνέστη, β) ἅμα τῇ ἐκπληρώσει τοῦ σκοποῦ της καὶ γ) διὰ Βασ. Διατάγματος προκαλουμένου ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ἀρχῆς εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις :

αα) ἐὰν ἡ ἐρανικὴ ἐπιτροπὴ ἀποφασίσῃ τὴν διάλυσίν της.
ββ) ἐὰν παρεξέκλινε τοῦ σκοποῦ της, γγ) ἐὰν κατέστη ἀνεφικτος ἢ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου της ἢ ἐγκατελείφθη τοῦτο καὶ
δδ) ἐὰν ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς ἀπέβη παράνομος, ἀνήθικος ἢ ἀντίκειται εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν (ἄρθρ. 125).

Εἰδικαὶ διατάξεις, ἰσχύουσαι καὶ νῦν, αἱ τοῦ νόμου 5101 τοῦ 1931, καθορίζουσι περαιτέρω, τὰ περὶ ἐράνων καὶ λαχειοφόρων ἢ φιλανθρωπικῶν ἀγορῶν.

Δύναται, περιουσία συλλεγεῖσα δι' ἐράνων, ν' ἀφιερωθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν συστάσεως ἰδρύματος, ὅτε κατὰ τὸ ἄρθρ. 126 ἐφαρμόζονται αἱ σχετικαὶ πρὸς τὰ ἰδρύματα διατάξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

§ 18. ENNOIA

Τὸ φυσικὸν πρόσωπον, ὅπερ ἐξητάσθη ἄχρι τοῦδε, εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῶν δικαιωμάτων· ἀντικείμενον τῶν δικαιωμάτων τοῦ φυσικοῦ προσώπου εἶναι τὰ πράγματα.

Τὴν περὶ πραγμάτων διδασκαλίαν θὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα, ὡς οὔσαν ἀπαραίτητον διὰ τὴν κατανόησιν ἐτέρων μερῶν τοῦ δικαίου, διδασκομένων ἐν συνεχείᾳ, καίτοι ὁ Α.Κ. πραγματεύεται περὶ αὐτῶν εἰς τὸ Ἐμπράγατον δίκαιον, δηλ. εἰς τὸ τρίτον αὐτοῦ βιβλίον καὶ ἐν ἄρθρ. 947-972.

Κατὰ τὸν Α.Κ. (ἄρθρ. 947 § 1) πράγματα, εἶναι ἀντικείμενα ἐνσώματα, αὐθυπόστατα καὶ ἀπρόσωπα, ἱκανὰ νὰ καταστοῦν ἀντικείμενον ἀνθρωπίνης ἐξουσιάσεως.

Ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου ἔπεται, ὅτι στοιχεῖα τῆς ἐννοίας τοῦ πράγατος εἶναι :

α) Νὰ εἶναι ἐνσώματα (*res corporales*), τοιαῦτα δὲ εἶναι πᾶσα ὑλικὴ οὐσία καὶ οὐχὶ τὰ δικαιώματα, ἅτινα θεωροῦνται ἀσώματα (*res incorporales*) καὶ ἅτινα δὲν εἶναι πράγματα (π.χ. δὲν εἶναι πράγματα τὰ ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς διανοίας δικαιώματα, ἢ ἐπιχειρήσεις, ἢ ὁμὰς πραγμάτων ὡς ἰδανικὸν σύνολον κ.ἄ.).

β) Νὰ ὑπόκεινται εἰς ἀνθρωπίνην ἐξουσίαν (π.χ. δὲν ὑπόκεινται εἰς τοιαύτην, ὁ ἦχος, τὸ ἀνθρώπινον σῶμα κ.ἄ.). Κατὰ τὸν Α.Κ. (ἄρθρ. 947 § 2) αἱ φυσικαὶ δυνάμεις ἢ ἐνέργειαι, εἰδικώτερον τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα καὶ ἡ θερμότης, ἐφ' ὅσον περιορίζονται ἐντὸς ὀρισμένου χώρου, ὑπόκεινται εἰς ἐξουσίαν καὶ συνεπῶς θεωροῦνται πράγματα.

γ) Νὰ εἶναι αὐθύπαρκα δηλ. νὰ ἔχωσι ἰδίαν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν, διότι συμβαίνει τὰ κοινῶς ἐννοούμενα

ὡς πράγματα, ὅταν ἀποβάλωσι τὴν ἰδίαν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν, νὰ παύωσι νὰ θεωρῶνται ὡς τοιαῦτα (π.χ. ζεύγος χειροκτίων ἐκ τῶν ὁποίων ἀπόλλυται τὸ ἓν), καὶ

δ) Νὰ εἶναι ἀπρόσωπα, δηλ. τὸ ἀνθρώπινον σῶμα δὲν εἶναι πρᾶγμα, καθ' ὅσον εἶναι ὑλικὸν στοιχεῖον τῆς προσωπικότητος.

§ 19. ΕΙΔΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Ὁ Α.Κ. περιέχει τὰς κάτωθι διακρίσεις τῶν πραγμάτων. Ἦτοι διακρίνει ταῦτα :

Ι. Εἰς κινητὰ καὶ ἀκίνητα (*res mobiles—res immobiles*). Ἀκίνητα μὲν εἶναι τὸ ἔδαφος ὡς καὶ τὰ συστατικὰ μέρη αὐτοῦ, κινητὰ δὲ πᾶν πρᾶγμα, ὅπερ δὲν εἶναι ἀκίνητον (ἄρθρ. 948). Ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ πρᾶγματός τινος ὡς κινητοῦ ἢ ἀκινήτου δημιουργοῦνται ποικίλαι νομικαὶ συνέπειαι.

Οὕτω κατὰ τὸν Α.Κ. αἱ συμβάσεις αἱ ἔχουσαι ἀντικείμενον σύστασιν, μετάθεσιν, ἀλλοίωσιν ἢ κατάργησιν ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων ἐπὶ ἀκινήτων, συνάπτονται ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ἐνώπιον συμβολαιογράφου (ἄρθρ. 369 καὶ 1033), ἢ χρησικτησίᾳ τῶν ἀκινήτων ἀπαιτεῖ χρόνον μακρότερον τῆς τῶν κινητῶν (ἄρθρ. 1041), αἱ δουλεῖαι ἀποκτῶνται ἐπὶ ἀκινήτων (ἄρθρ. 1118), ὁ διανοίᾳ κυρίου νεμόμενος ἀδέσποτον κινητὸν καθίσταται κύριος αὐτοῦ (ἄρθρ. 1075) κ.ο.κ. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ἄρθρ. 948 πρὸς τὸ προηγούμενον τούτου 947 συνάγεται, ὅτι ἡ προκειμένη διάκρισις, ἔχει ἐφαρμογὴν μόνον ἐπὶ τῶν ἐνσωμάτων πραγμάτων καὶ οὐχὶ καὶ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων καὶ μόνον ὅταν ἐν τῷ νόμῳ ἢ ἐν δικαιοπραξίᾳ γίνεται διάκρισις μεταξύ ἀκινήτου περιουσίας λαμβανομένης ὡς σὺ ν ο λ ο ν, καὶ κινητῆς τοιαύτης (π.χ. διὰ διαθήκης καταλείπει τις εἰς μὲν τὸν Α' τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του, εἰς δὲ τὸν Β τὴν κινητήν), τότε μεταξύ τῶν κινητῶν καὶ τῶν ἀκινήτων περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἀσώματα (ἀπαιτήσεις, ἐπιкарπία καὶ αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι ἄρθρ. 949).

Περαιτέρω ἐν τῷ Α.Κ. συναντᾶται καὶ ἡ ἐν τῷ προϊσχύσαντι δικαίῳ ὑπάρχουσα διάκρισις τῶν ἀκινήτων: α) εἰς ἀγροτικά (*praedia rustica*), ὡς τοιαῦτα δὲ θεωροῦνται τμήματα γῆς χρησιμεύοντα δι' ἀγροτικούς σκοποὺς (π.χ. ἄρθρ. 619, 1024, 1162 κλπ.) καὶ β) εἰς ἀστικά (*praedia urbana*), ὡς τοιαῦτα δὲ θεωροῦνται τόποι οἰκοδομημένοι ἢ οἰκοδομήσιμοι (π.χ. ἄρθρ. 1648 κλπ.).

II. Εἰς ἀντικαταστατὰ καὶ ἀναντικατάστατα. Ἀντικαταστατὰ (*res fungibiles*) μὲν κατὰ τὸ ἄρθρ. 950 Α.Κ. εἶναι τὰ κινήτὰ ἅτινα ἐν ταῖς συναλλαγαῖς προσδιορίζονται συνήθως κατ' ἀριθμὸν μέτρον ἢ σταθμὸν (π.χ. ὕφασμα, τυρὸς, ἔλαιον κλπ.), ἀναντικατάστατα δὲ εἶναι τὰ δι' ἀτομικῶν γνωρισμάτων προσδιοριζόμενα. Οἱ συμβαλλόμενοι, οὐχ ἦττον, δύνανται, τὰ ὡς ἀντικαταστατὰ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς θεωρούμενα νὰ θεωρήσωσιν ὡς ἀναντικατάστατα, καὶ ἀντιστρόφως, τὰ ἀναντικατάστατα, ὡς ἀντικαταστατὰ. Ἐφαρμογὴ τῆς διακρίσεως ταύτης συναντᾶται ἐν τῷ Α.Κ. π.χ. ἐν ἄρθρ. 806.

III. Εἰς ἀναλωτὰ καὶ μὴ. Ἀναλωτὰ (*res consumptibiles*) εἶναι μὲν τὰ κινήτὰ τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦμενα κατὰ τὸν σκοπὸν τῶν καταναλίσκονται (ἄρθρ. 951), μὴ ἀναλωτὰ δὲ τὰ μὴ καταναλισκόμενα διὰ τῆς χρήσεως αὐτῶν τῆς συμφώλου πρὸς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὅποιον προορίζονται, γενομένης.

Ἐφαρμογὴ τῆς διακρίσεως αὐτῆς συναντᾶται ἐν τῷ Α.Κ. (π.χ. ἄρθρ. 1174 κ.ἐπ.). Κατὰ τὸ ἄρθρ. 952 ἀναλωτὰ θεωροῦνται καὶ τὰ κινήτὰ τῶν ὁποίων, ἢ κατὰ προορισμὸν χρήσις, συνίσταται ἐν τῇ ἐκποίησει (π.χ. νομίσματα, τραπεζογραμμάτια, λήξαντα τοκομερίδια ἢ μερισματούγραφα): ὡς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὅποια, ἂν καὶ δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἀναλωτὰ, ἀποτελοῦν μέρος ἐμπορικοῦ καταστήματος ἢ ὁμάδος πραγμάτων καὶ προορίζονται δι' ἐκποίησιν.

IV. Εἰς διαιρετὰ καὶ ἀδιαιρετὰ. Διαιρετὰ μὲν εἶναι τὰ δυνάμενα νὰ διαιρεθῶσιν ἄνευ βλάβης τῆς οὐσίας

των, ὥστε τὰ μέρη νὰ μὴν διαφέρωσι ποιοτικῶς τοῦ ὅλου (π.χ. ἀγρός, ὑφασμα), ἀδιαίρετα δέ, τὰ μὴ δυνάμενα νὰ ἔχωσι τὰς ιδιότητας ταύτας μετὰ τὴν διαίρεσιν. Καὶ τῆς διακρίσεως ταύτης, ἂν καὶ μὴ συμπεριλαμβανομένης ἐν τῷ Α.Κ., εὐρίσκονται οὐχ ἥττον ἐφαρμογαὶ ἐν αὐτῷ (π.χ. ἐν ἄρθρ. 800).

V. Εἰς ἀπλᾶ καὶ σύνθετα. Ἀπλᾶ μὲν εἶναι τὰ μὴ ἀποτελούμενα ἐκ πλειόνων μερῶν, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς μόνου (π.χ. κύων), σύνθετα δὲ τὰ ἐκ πλειόνων μερῶν ἀποτελούμενα.

Ὅταν τὰ ἐνούμενα πράγματα δὲν ἀποβάλλουσι μόνου τὴν φυσικὴν των ὑπαρξιν, ἀλλὰ καὶ παράγουσι νέον πρᾶγμα μὲ ὁμοειδῆ συστατικά, τότε τὸ παραγόμενον δὲν θεωρεῖται σύνθετον πρᾶγμα, ἀλλὰ ἀπλοῦν, π.χ. τὸ ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος οἰνόμελι.

Ἡ σύνθεσις τῶν πραγμάτων ἔχει διάφορα νομικὰ ἀποτελέσματα, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κυριότητα καὶ τὴν νομήν, περὶ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ δέουσα ἀνάπτυξις εἰς τὸ ἐμπράγματον δίκαιον.

VI. Εἰς κύρια καὶ συστατικά. Τὸ συστατικὸν πρᾶγμα (παρεπόμενον) ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τύχης τοῦ κυρίου (accessio eedid principali), μὴ δυνάμενον ν' ἀποχωρισθῆ αὐτοῦ ἄνευ ἰδίας βλάβης ἢ βλάβης τοῦ κυρίου ἢ ἄνευ ζημίας τῆς οὐσίας ἢ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ (π.χ. κλεῖθρον, αὐλή, διάφορα τμήματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μηχανῆς κλπ.). Τὸ συστατικὸν δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀντικείμενον ἰδίας κυριότητος ἢ ἄλλου ἐμπραγμάτου δικαίωματος (ἄρθρ. 953), συνεπῶς, πᾶν ἐμπράγματον δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὸ κύριον, ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ παρεπομένου. Κατὰ τὸν ν. 4112 τοῦ 1929, ἰσχύοντος καὶ νῦν (Εἰς. Ν. 68), διὰ τὴν ἀπόκτησιν ὑποθήκης ἐπὶ τῶν μηχανημάτων βιομηχανικῆς ἢ ἐτέρας ἐπιχειρήσεως, ἀπαιτεῖται νὰ ἐγγραφῆ αὕτη ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῶν μηχανημάτων καὶ δὲν ἐξαρκεῖ ἢ ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος μόνου ἐγγραφῆ τῆς ὑποθήκης.

Ποῖα πράγματα εἶναι συστατικά ὑπὸ τὴν ἄνω ἔννοιαν,

ἀναγράφεται ρητῶς καὶ περιοριστικῶς ἐν τῷ ἄρθρ. 954, εἶναι δὲ ταῦτα : α) τὰ μετὰ τοῦ ἐδάφους στερεῶς συνδεδεμένα ἐν διηνεκεῖ καὶ οὐχὶ παροδικῶ συνδέσμῳ (ἄρθρ. 955), β) τὰ προϊόντα τοῦ ἀκινήτου, ἐφ' ὅσον συνέχονται εἰσέτι μετὰ τοῦ ἐδάφους, γ) τὸ ὑπὸ τὸ ἐδαφος ὕδωρ καὶ ἡ πηγὴ, δ) οἱ σπόροι ἅμα τῇ σπορᾷ καὶ τὰ φυτὰ ἅμα τῇ φυτεύσει καὶ ε) τὰ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ οἰκοδομήματος χρησιμοποιηθέντα ἢ πρὸς αὐτὸ προσαρμοσθέντα πρὸς διηνεκῆ καὶ οὐχὶ παροδικὴν ἐξυπηρέτησιν κινητὰ. Τὰ ἐπὶ ἀλλοτρίου ἀκινήτου ἀνεγερθέντα οἰκοδομήματα, κατὰ τὰς διακρίσεις τοῦ ἄρθρ. 955 Α.Κ., δὲν θεωροῦνται συστατικά.

Διαρκοῦντος τοῦ συνδέσμου τοῦ παρεπομένου πράγματος μετὰ τοῦ κυρίου, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, α) πᾶν ἐμπράγματος δικαίωμα ἐπὶ τοῦ κυρίου ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ παρεπομένου καὶ β) τὰ ἐπὶ τοῦ παρεπομένου ὑφιστάμενα πρὸ τῆς συνδέσεως, ἐμπράγματα δικαιώματα ἀπόλλυνται ἀπὸ τῆς συνδέσεως.

VII. Εἰς παραρτήματα (ἄρθ. 956—960). Παράρτημα εἶναι τὸ κινητὸν πρᾶγμα, ὅπερ κατὰ τὰς συναλλαγὰς χωρὶς νὰ εἶναι συστατικὸν τοῦ κυρίου, προορίζεται πρὸς διαρκῆ ἐξυπηρέτησιν τοῦ οἰκονομικοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει τὸ κύριον, πρὸς ὃ λαμβάνει ἀντίστοιχον θέσιν ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνηται ὁ σκοπὸς αὐτὸς (π.χ. ἡ κώπη ὡς πρὸς τὴν λέμβον).

Κατὰ τὸν δοθέντα συνεπῶς ὀρισμὸν, διὰ νὰ κριθῆ ὅτι κινητὸν τι φέρει τὸν χαρακτήρα τοῦ παραρτήματος ἀπαιτεῖται :

- α) Νὰ θεωρῆται κατὰ τὰς συναλλαγὰς ὡς παράρτημα.
- β) Νὰ ἐξυπηρετῆ κατὰ τρόπον διαρκῆ τὸν οἰκονομικὸν σκοπὸν, ὃν ἐπιδιώκει τὸ κύριον, καὶ
- γ) Νὰ τεθῆ εἰς τοιαύτην τοπικὴν θέσιν ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν του (π.χ. τὸ μηχανήμα δὲν εἶναι συστατικὸν τοῦ ἐργοστασίου εὐθύς ὡς ἀγορασθῆ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν θὰ τοποθετηθῆ, ἐν αὐτῷ ὥστε νὰ ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν του).

Ἡ ιδιότης τοῦ πράγματος ὡς παραρτήματος δὲν αἴρεται ἐκ τοῦ προσωρινοῦ ἀποχωρισμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κυρίου.

Ἐκτὸς ἀντιθέτου συμφωνίας καὶ τὸ παράρτημα ἀκολουθεῖ τὴν τύχην τοῦ κυρίου, πᾶσα δὲ ἐμπράγματος δικαιοπραξία, ἀφορῶσα τὸ κύριον, ἐν ἀμφιβολίᾳ θεωρεῖται ὅτι ἀφορᾷ καὶ τὸ παράρτημα (ἄρθρ. 958).

Εἰδικώτερον ὁ Α.Κ., ἐν μὲν τῷ ἄρθρῳ 959 θεωρεῖ ὡς παραρτήματα ἐπὶ κατασκευῆς οἰκοδομῆς πρὸς διαρκῆ ἐξυπηρέτησιν βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως, τὰ δι' αὐτὴν προωρισμένα μηχανήματα, σκευὴ καὶ ἐργαλεῖα· ἐν δὲ τῷ ἄρθρ. 960 τὰ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν ἀγροτικοῦ ἀκινήτου προοριζόμενα, κτήνη, ἐργαλεῖα, λιπάσματα κλπ.

VIII. Εἰς ἐντὸς συναλλαγῆς καὶ ἐκτὸς. Κατ' ἀρχὴν ὅλα τὰ πράγματα εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὰς συναλλαγὰς καὶ συνεπῶς θεωροῦνται ἐντὸς συναλλαγῆς (*res in commercio*). Παρὰ ταῦτα ὁ Α.Κ., ἐν ἄρθρ. 966 θεωρεῖ ὠρισμένα πράγματα ὡς μὴ δυνάμενα ν' ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον συναλλαγῆς (*res extra commercio*), τοιαῦτα δὲ εἶναι : α) Τὰ τοῖς πᾶσι κοινὰ (*communa omnium*) π.χ. ἀήρ, ὕδωρ, ἥλιος κλπ. β) Τὰ κοινόχρηστα (*res publicae*), ἅτινα ἐνδεικτικῶς μνημονεύονται εἰς τὸ ἄρθρ. 967 Α.Κ. π.χ. αἱ ὁδοί, πλατεῖαι, λιμένες κλπ. Τὰ κοινόχρηστα, ἐφ' ὅσον ὁ νόμος δὲν ὀρίζει ἄλλως καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἀνήκουσιν εἰς Δῆμον ἢ Κοινότητα, ἀνήκουσιν εἰς τὸ Δημόσιον, δύνανται δὲ ἐπ' αὐτῶν νὰ κτηθῶσιν ἰδιωτικὰ δικαιώματα, ἐφ' ὅσον δι' αὐτῶν ἐξυπηρετεῖται ἡ κοινὴ χρῆσις καὶ δὲν ἀφαιρεῖται αὕτη (ἄρθρ. 968–970). γ) Τὰ πρὸς ἐξυπηρέτησιν δημοσίων, δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν σκοπῶν καὶ δ) Τὰ πρὸς ἐξυπηρέτησιν θρησκευτικῶν σκοπῶν (*res divini juris*, δηλ. τὰ *res sacrae*, *res religiosae* καὶ *res sanctae*).

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 971 Α.Κ. τὰ ἐκτὸς συναλλαγῆς πράγματα καθίστανται ἐντὸς συναλλαγῆς, ἐφ' ὅσον παύωσι νὰ ἀνήκουσιν εἰς μίαν τῶν ἄνω κατηγοριῶν.

§ 20. ΚΑΡΠΟΙ, ΩΦΕΛΗΜΑΤΑ, ΒΑΡΗ (άρθρ. 961–965)

I. Καρποί. Κατὰ τὸ ἀρθρ. 961 Α.Κ. οἱ καρποὶ διακρίνονται :

α) Εἰς φυσικοὺς καρπούς, εἶναι δὲ τοιοῦτοι τὰ ὀργανικὰ προϊόντα τὰ προερχόμενα ἐκ καρποφόρου πράγματος (π.χ. νεογνὰ ζώων, ὀπῶραι κλπ.) καὶ εἰς πολιτικοὺς δηλ. τὰ εἰσοδήματα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ πράγματος (π.χ. τόκοι, μισθώματα κλπ.) ἢ τοῦ δικαιώματος.

β) Εἰς καρπούς πράγματος, εἰς οὓς ὑπάγονται τὰ ἐκ τοῦ πράγματος προϊόντα καὶ πᾶν ὅ,τι δύναται τις νὰ πορισθῇ ἐκ τῆς συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἐκμεταλλεύσεως, καὶ καρπούς δικαιώματος, τοιοῦτοι δ' εἶναι αἱ πρόσοδοι, ἅς κατὰ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ ἀποφέρει τὸ πρᾶγμα.

Ὁ ἐκ τοῦ νόμου ὑπόχρεως πρὸς ἀπόδοσιν καρπῶν δικαιούται νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν δικαιούχον ἀποζημίωσιν διὰ τὰς δαπάνας, εἰς ἅς ὑπεβλήθη διὰ τὴν παραγωγὴν αὐτῶν, τότε μόνον, ὅταν αἱ δαπάναι δὲν ὑπερβαίνωσι τὴν ἀξίαν τῶν καρπῶν (άρθρ. 964). Περαιτέρω διὰ τοῦ ἀρθρ. 963 Α.Κ. καθορίζεται ἡ ἔκτασις τοῦ ἐπὶ τῶν καρπῶν (πράγματος ἢ δικαιώματος) δικαιώματος, τοῦ μέχρις ὠρισμένου χρόνου ἢ ἀφ' ὠρισμένου χρόνου δικαιουμένου εἰς καρποληψίαν.

II. Ὠφελήματα. Τὰ ὠφελήματα τὰ ἐκ τοῦ πράγματος ἢ δικαιώματος ἀπορρέοντα εἶναι ἔννοια διάφορος τῶν καρπῶν, καθ' ὅσον, εἰς αὐτά, ὑπάγονται πᾶν ὄφελος τὸ ὅποιον προέρχεται ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ πράγματος. Ὁ Α.Κ. ἄλλοτε μὲν ταυτίζει τὴν ἔννοιαν τῶν ὠφελημάτων πρὸς τοὺς καρπούς (π.χ. ἀρθρ. 1837), ἄλλοτε δὲ σαφῶς διαστέλλει ταύτην (π.χ. ἀρθρ. 2033).

III. Βάρη. Διὰ τοῦ ἀρθρ. 965 Α.Κ. ρυθμίζεται ὁ καταμερισμὸς τῶν βαρῶν τοῦ πράγματος, μεταξὺ δικαιοπαρόχου καὶ διαδόχου. Οὕτω, ἐὰν πρόκειται περὶ περιοδικῶς κατα-

βαλλομένων βαρῶν (π.χ. φόροι) ἕκαστος, ἐκτὸς ἀντιθέτου συμφωνίας, βαρύνεται μὲ τὸ ποσὸν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ διάστημα καθ' ὃ διήρκεσεν ἡ ὑποχρέωσίς του, ἢ ἐπὶ ἄλλης μορφῆς βαρῶν εὐθύνεται διὰ τὰ διαρκούσης τῆς ὑποχρεώσεώς του ἀπαιτητὰ καταστάντα βάρη.

§ 21. ΟΜΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ (universitas facti).

Ἡ ὁμάς πραγμάτων ἀποτελεῖται ἀπὸ πλείονα ὁμοειδῆ ἢ ἑτεροειδῆ πράγματα, ἅτινα λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκκληροῦσι τὸν αὐτὸν οἰκονομικὸν σκοπὸν, θεωροῦνται εἰς τὰς συναλλαγὰς ὡς ἓν σύνολον (π.χ. πράγματα ἐμπορικοῦ καταστήματος, βιβλιοθήκη κλπ.). Τὰ καθ' ἕκαστον ὁμοειδῆ ἢ ἑτεροειδῆ πράγματα δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν αὐτοτέλειαν, ἀντικείμενον δὲ τῶν ἐννόμων σχέσεων εἶναι τὰ καθ' ἰδίαν πράγματα. Ἐὰν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐννόμου σχέσεως (π.χ. μεταβίβασις κυριότητος), ἀπαιτεῖται ἡ τήρησις ὠρισμένων ὄρων, οἱ ὅροι οὗτοι ἀπαιτοῦνται νὰ τηρηθῶσι δι' ἓν ἕκαστον τῶν ἀποτελούντων τὴν ὁμάδα πραγμάτων. Ὑπὸ τὴν ἄνω ἔννοιαν περιλαμβάνεται ἐν τῷ Α.Κ. ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου «ὁμάς πραγμάτων», ὡς π.χ. ἐν ἄρθρ. 952, 1146 κλπ.

Τῆς ὁμάδος ἡ ὁλότητος πραγμάτων διαστέλλεται ἡ ὁμάς δικαίου ἢ νομικῆ ὁλότης (universitas juris), ἣτις ἀποτελεῖται ἀπὸ πλείονα ἐνσώματα ἢ ἀσώματα πράγματα ἢ καὶ ἀμφότερα, ἅτινα, ὑποβαλλόμενα ὑπὸ κοινούς ὁρισμούς καὶ σχέσεις, παρίστανται ὡς ἓν ἐνιαῖον σύνολον (π.χ. κληρονομία).

§ 22. ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ — ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ

Α'. Περ*ι*ο*υ*σί*α*. Ἐπὶ τῆς νομικῆς ὁλότητος τὰ ἀποτελοῦντα ταύτην πράγματα μεθίστανται εἰς ἕτερον πρόσωπον ὡς ἓν σύνολον περιουσιακόν, τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς περιουσίας, ἢ μεταβίβασις τῆς ὁποίας εἰς ἕτερον δὲν συντελεῖται ὡς σύνολον, ἀλλὰ διὰ τῆς μεταβιβάσεως τῶν καθ' ἕκαστον περιουσιακῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν ταύτην.

Περιουσίαν, λέγοντες, ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἐννόμων σχέσεων προσώπου τινὸς δηλ. τῶν ἐνοχικῶν, ἐμπραγμάτων καὶ κληρονομικῶν. Ἐπίσης, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς περιουσίας, περιληπτέα καὶ ἡ νομὴ καὶ τὰ ὑπὸ αἴρεσιν ἢ προθεσμίαν δικαιώματα.

Β'. Ἐπιχειρήσεις. Ἐνίοτε ἐν τῷ Α.Κ. ἀπαντᾶται ὁ ὅρος ἐπιχειρήσεις (π.χ. ἄρθρ. 959), ὡς τοιαύτη δὲ νοεῖται τὸ σύνολον δικαιωμάτων, πραγμάτων καὶ σχέσεων, τῶν ἐξυπηρετούντων οἰκονομικόν τινα σκοπόν. Εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν περιλαμβάνονται καὶ ἕτερα στοιχεῖα, ἅτινα δὲν θεωροῦνται δικαιώματα, ὡς π.χ. πελατεία, φήμη κλπ. καὶ τὰ ὅποια θεωροῦνται ἀπαραίτητα διὰ τὴν συγκρότησιν ταύτης. Ὡς καὶ ἐπὶ τῆς περιουσίας, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἀντικείμενον τῶν καθ' ἕκαστα ἐννόμων σχέσεων δὲν εἶναι τὸ σύνολον, ἀλλὰ τὰ καθ' ἰδίαν μέρη, εἶναι ὁμως δυνατὴ ἡ σύστασις ἐνοχικοῦ δικαιώματος περιλαμβάνοντος τὸ σύνολον τῆς ἐπιχειρήσεως. Μεταβιβαζομένης τῆς ἐπιχειρήσεως, ὁ ἀποκτῶν ταύτην εὐθύνεται διὰ τὰ χρέη τῆς μόνον μέχρι τῆς ἀξίας τῶ μεταβιβαζομένων στοιχείων, ἐξακολουθούσης τῆς εὐθύνης τοῦ μεταβιβάζοντος (ἄρθρ. 479). Ἀντίθετος πρὸς τ' ἄνω συμφωνία μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων, σκοποῦσα τὴν βλάβην τῶν δανειστῶν, θεωρεῖται ὡς πρὸς αὐτοὺς ἄκυρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ
ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

§ 23. ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Ι. Δικαίωμα είναι ἡ ὑπὸ τοῦ δικαίου παρεχομένη ἐξουσία εἰς τὸ πρόσωπον διὰ τὴν πραγματοποίησιν βιοτικῆς συμφέροντος. Ἡ ἐξουσία τοῦ προσώπου, ἡ ὑπὸ τοῦ δικαίου ἀναγνωριζομένη, διὰ τῆς ὁποίας τοῦτο σκοπεῖ τὴν πραγματοποίησιν συμφερόντων του, δυνατὸν νὰ ἀναφέρηται εἰς διάφορα ἀντικείμενα, εἴτε εἰς τὴν βούλησιν ἑτέρου προσώπου, παρ' οὗ δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν πράξεώς τινος ἢ παραλείψεως, εἴτε εἰς διάφορα πράγματα, τὰ ὁποῖα θέλει νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, εἴτε καὶ εἰς τὴν ρύθμισιν ὀρισμένων σχέσεων, ἐξ εἰδικῶν καταστάσεων ἀπορρεουσῶν.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τ' ἀνωτέρω, τὰ δικαιώματα διακρίνομεν :

α) Εἰς ἐνοχικά, καλοῦνται δὲ τοιαῦτα ἐκεῖνα ἅτινα παρέχουσι τὴν δυνατότητα εἰς τὸν δικαιούχον (δανειστήν), ὅπως ἀπαιτήσῃ παρ' ἄλλου (ὀφειλέτου) τὴν ἐκτέλεσιν ἢ τὴν παράλειψιν πράξεώς τινος (παροχή).

β) Εἰς ἐμπράγματα, καλοῦνται δὲ τοιαῦτα ἐκεῖνα ἅτινα παρέχουσιν ἄμεσον ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πράγματος.

γ) Εἰς οἰκογενειακά, ἅτινα εἶναι τὰ πηγάζοντα ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων.

δ) Εἰς κληρονομικά, ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐξουσίαν ἣν ἀναγνωρίζει ὁ νόμος ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος, καὶ

ε) Εἰς δικαιώματα ἐκ τῆς προσωπικότητος, περιῶν ἀνωτέρω (§ 11. Ι).

Ἐκ τῆς ἐτέρας ἀπόψεως κρινόμενα τὰ δικαιώματα διακρίνονται :

α) Εἰς περιουσιακὰ καὶ οἰκογενειακὰ. Περιουσιακὰ καλοῦνται τὰ ἐπιδιώκοντα τὴν πραγματοποίησιν βιοτικῶν ἀναγκῶν τοῦ δικαιούχου, ἐν ᾧ οἰκογενειακὰ εἶναι ἐκεῖνα ἅτινα ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἠθικῶν καθηκόντων.

β) Εἰς ἀπόλυτα καὶ σχετικὰ. Ἀπόλυτα εἶναι ἐκεῖνα ἅτινα ἀξιοῦν σεβασμὸν ἀπὸ πάντας. Τοιαῦτα εἶναι κυρίως τὰ ἐμπράγματα δικαιώματα, πλὴν ἐξαιρέσεών τινων, τὰ ἐκ τῆς προσωπικότητος καὶ τὰ κληρονομικά. Σχετικὰ εἶναι ἐκεῖνα ἅτινα κατευθύνονται καθ' ὄρισμένον πρόσωπον, τοιαῦτα δὲ εἶναι τὰ ἐνοχικά δικαιώματα καὶ τὰ οἰκογενειακὰ, ἐφ' ὅσον δημιουργοῦν ὑποχρέωσιν εἰς ἓνα ὄρισμένον πρόσωπον (π.χ. διατροφή κατιόντων), διότι ὅταν δημιουργοῦν γενικὰς ἀπαγορεύσεις εἶναι ἀπόλυτα.

γ) Εἰς μεταβιβάσιμα, ἅτινα δηλ. μετάγονται διὰ καθολικῆς ἢ εἰδικῆς διαδοχῆς (π.χ. τὴν κατὰ τοῦ Α ἀπαίτησίν μου ἐκχωρῶ εἰς τὸν Β) καὶ ἀμεταβίβαστα, τὰ καλούμενα καὶ προσωποπαγῆ, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ μεταβιβάσθωσιν εἰς ἕτερον. Προσωποπαγῆ καλοῦνται τὰ εἰς ὄρισμένον πρόσωπον ἀναφερόμενα δικαιώματα (π.χ. ἐπικαρπία, οἰκήσις, τὰ ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων). Ἀντίθετα πρὸς τὰ προσωποπαγῆ δικαιώματα εἶναι τὰ εἰς ὄρισμένον πρᾶγμα ἀναφερόμενα, τὴν τύχην τοῦ ὁποίου ἀκολουθοῦν, (π.χ. πραγματικαὶ δουλεῖαι).

δ) Εἰς διαίρετά, ἅτινα κατανέμονται εἰς πλείονα ὁμοειδῆ δικαιώματα ἢ πλείονα πρόσωπα καὶ ἀδιαίρετα τὰ ἀνεπίδεκτα τῆς ἄνω κατανομῆς, καὶ

ε) Εἰς αὐτοτελεῖα, καὶ μὴ ἐξαρτώμενα ἐξ ἄλλου δικαιώματος (π.χ. ὀφειλὴ κεφαλαίου) καὶ παρεπόμενα τὰ ἐξαρτώμενα ἐξ ἄλλου δικαιώματος (π.χ. ὀφειλὴ τόκων).

II. Τοῦ δικαιώματος δέον νὰ διακρίνονται, αἱ προσδοκίαι καὶ αἱ δυνατότητες (εὐχέρεια).

Π ρ ο σ δ ο κ ί α είναι δικαίωμα τὸ ὁποῖον δὲν ὠλοκληρώθη, ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς τὸ στάδιον τῆς γενέσεως (π.χ. θὰ μεταβιβάσω τὴν κυριότητα τῆς οἰκίας μου, ἐὰν ἐπέλθῃ τὸ Α γεγονός· μέχρις οὗτο ἐπέλθῃ τὸ γεγονός τοῦτο, ὑπάρχει στάδιον προσδοκίας).

Δ υ ν α τ ό τ η ς ἢ εὐχέρεια εἶναι ἡ ιδιότης τὴν ὁποῖαν ἔχει τὸ πρόσωπον νὰ παραγάγῃ νομικὸν ἀποτέλεσμα (π.χ. παραγωγήν, ἀλλοίωσιν κλπ.).

III. Ἄ σ κ η σ ι ς δ ι κ α ι ώ μ α τ ο ς εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ δικαιοῦχου, ὡς τοιούτου, χρῆσις τῆς ὑπὸ τοῦ δικαιώματος παρεχομένης ἐξουσίας, π.χ. εἴσπραξις τῆς ἀπαιτήσεως.

Συνεπῶς, ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ δικαιοῦχου· ὡς πρὸς τινὰ δικαίωματα ἡ ἄσκησις εἶναι ὑποχρεωτικὴ (π.χ. πατρικὴ ἐξουσία), ἐνίοτε δὲ ἡ παράλειψις τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος συνεπάγεται τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ (π.χ. ἀπόσβεσις τῆς δουλείας δι' 20ετοῦς ἀχρησίας). Καὶ ἡ ἐκποίησης κατὰ τινὰ τρόπον ἀποτελεῖ ἄσκησιν δικαιώματος, ὡς ἐπίσης τοιαύτην ἀποτελεῖ καὶ ἡ περὶ τοῦ δικαιώματος λῆψις προφυλακτικῶν μέτρων, ὡς καὶ ἡ δικαστικὴ αὐτοῦ ἐπιδίωξις.

Ἡ μεταβίβασις τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος, ἄλλοτε μὲν, καίπερ ἀπαγορευομένη, ἐπιτρέπεται (π.χ. μεταβίβασις τοῦ δικαιώματος ἀσκήσεως τῆς ἐπικαρπίας διὰ χρόνον μὴ ὑπερβαίνοντα τὴν διάρκειαν ταύτης), ἄλλοτε πάλιν ἀπαγορεύεται παντελῶς (π.χ. ἡ οἰκησις ἀποσβέννυται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ δικαιοῦχου).

Ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος ἐπιτρέπεται ἀνεξαρτήτως βλάβης ἢτις δημιουργεῖται πρὸς τρίτον, ὡς καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν ὁ δικαιοῦχος εἶναι ἰκανὸς πρὸς δικαιοπραξίαν.

Διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος ἀπαιτεῖται, κατὰ τινὰς περιπτώσεις, γνῶσις περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ δικαιώματος, δηλ. ἀπαιτεῖται ὁ δικαιοῦχος νὰ ἐνεργῇ δυνάμει τοῦ δικαιώματος καὶ οὐχὶ ὀρμώμενος ἐξ ἄλλου οἴουδήποτε λόγου (π.χ. ὡς

πρώτος εξάδελφος του Α θεωρούμαι ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος αὐτοῦ· ἐν τούτοις διατελῶ ἐν πλάνῃ, νομίζων ὅτι ζῆ ὁ ἀδελφός του Α καὶ ὅτι συνεπῶς καλεῖται οὗτος εἰς τὴν κληρονομίαν· καίτοι ὁμως διατελῶ ἐν τοιαύτῃ πλάνῃ ἀναμιγνύομαι εἰς τὴν κληρονομίαν, ταῦτα δὲ πάντα πράττω ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ὅτι ὁ Α δὲν θὰ ἐπανέλθῃ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ὅτι ἐπομένως ἐγὼ θέλω ἀπολαύσει τῶν ὠφελημάτων τῆς κληρονομίας). Αἱ πράξεις αὗται δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀποτελοῦν ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας.

Ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος περιλαμβάνει καὶ πάσας τὰς πράξεις αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν ὡς μέσον πρὸς ἄσκησιν αὐτοῦ.

IV. Συρροή καὶ σύγκρουσις δικαιωμάτων. Συρροή δικαιωμάτων ὑπάρχει ὅταν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἢ εἰς διάφορα πρόσωπα συγχρόνως, ὑπάρχουν πολλὰ δικαιώματα ἢ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις. Ἡ συρροή κατὰ κανόνα οὐδεμίαν ἐπιφέρει μεταβολὴν ἢ ἀλλοίωσιν τῶν συρρεόντων δικαιωμάτων, ἀλλ' ἕκαστον τούτων ἐπιτελεῖ τὰς ἰδίας αὐτοῦ λειτουργίας μὴ ἐπηρεαζόμενον ἀπὸ τὰ ἄλλα. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουν αἱ ἐξῆς ἐξαιρέσεις :

α) Ὅσάκις τὸ δικαίωμα συναντᾶται πρὸς τὴν ἀντίστοιχον αὐτῷ ὑποχρέωσιν, ὅτε ἐπέρχεται ἀπόσβεσις (π.χ. ὁ δαμειστής κληρονομεῖ τὸν ὀφειλέτην).

β) Ὅσάκις, τὰ ἐν συρροῇ δικαιώματα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχουν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ

γ) Ἐπὶ συγκρούσεως τῶν δικαιωμάτων.

Σύγκρουσις δικαιωμάτων ὑφίσταται ὅταν ὑπάρχη σύμπτωσις δύο ἢ περισσοτέρων δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς διάφορα πρόσωπα, ὥστε ἡ ἄσκησις αὐτῶν νὰ μὴ εἶναι ἐν μέρει ἢ ἐξ ὀλοκλήρου δυνατή.

Ποῖον ἐκ τῶν συγκρουομένων δικαιωμάτων ὑπερισχύει, τοῦτο ἐνίοτε ὀρίζει ὁ νόμος ἢ καθορίζεται βάσει τῆς ἡλικίας τοῦ δικαιώματος (π.χ. ὁ ἐγγράφας πρώτην ὑποθήκην προη-

γείται τοῦ ἐγγράφαντος δευτέραν, ἢ τέλος βάσει ἄλλων κριτηρίων).

V. Κατάχρησις δικαιώματος. Πῶς δέον νὰ ἀσκῶνται τὰ δικαιώματα ὥστε ἡ ἄσκησις αὐτῶν νὰ εἶναι σύννομος, τοῦτο ἐρευνᾶται δι' ἕνα ἕκαστον συγκεκριμένον δικαίωμα· ὁ Ἀστικός Κῶδιξ ὅμως, διὰ τοῦ ἀρθροῦ 281, θέτει μίαν γενικὴν ἀρχὴν ἀφορῶσαν τὴν ἄσκησιν παντὸς δικαιώματος, τὴν ἐξῆς : «Ἀπαγορεύεται ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος ἐὰν αὕτη προφανῶς ὑπερβαίνει τὰ ἐπιβαλλόμενα ὑπὸ τῆς καλῆς πίστεως ἢ τῶν χρηστῶν ἠθῶν ἢ τοῦ κοινωνικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ σκοποῦ τοῦ δικαιώματος ἐπιβαλλόμενα ὄρια». Συνεπῶς πᾶσα παρὰ τὸν κανόνα τοῦτον γενομένη ἄσκησις δικαιώματος συνιστᾷ κατάχρησιν, ἀπαγορευομένην καὶ δημιουργοῦσαν ἀξίωσιν ἀποζημιώσεως καὶ ἐπιδίωξιν ὅπως ἀπαγορευθῆ ἡ ἐπανάληψις τῆς ἀσκήσεως ταύτης (π.χ. ὁ ἐργοδότης χωρὶς νὰ ἔχη παράπρονον κατὰ τοῦ ἐργαζομένου ἀπόλυει αὐτὸν καὶ προσλαμβάνει ἕτερον εἰς τὴν θέσιν του· ἡ ἀπόλυσις εἶναι καταχρηστική).

Ἐν τῷ ἀρθρῷ 281 Α.Κ. τίθενται ἀντικειμενικά τινα κριτήρια ἐπὶ τῶν ὁποίων δέον νὰ στηριχθῆ ἡ περὶ ὑπάρξεως καταχρήσεως κρίσις, ταῦτα δὲ εἶναι :

α) Ἡ καλὴ πίστις (*bona fides*), δηλ. ἡ συμπεριφορὰ τὴν ὁποίαν συνετός, ἔμπειρος καὶ ἔμφρων ἄνθρωπος δέον νὰ ἐπιδεικνύη εἰς τὰς συναλλαγάς.

β) Τὰ χρηστὰ ἠθη, περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ὁποίων ἐλέχθησαν τὰ δέοντα, καὶ

γ) Ὁ κοινωνικὸς ἢ οἰκονομικὸς σκοπός, τὸν ὁποῖον βάσει τῶν κρατουσῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων καὶ τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως ἐτάχθη τὸ δικαίωμα νὰ ἐξυπηρετήσῃ.

VI. Ἀποδυναμῶσις τοῦ δικαιώματος. Ἐὰν ὁ δικαιοῦχος ἀδρανῆ περὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, μὴ ὑπερβαίνοντα τὸν χρόνον τῆς παραγραφῆς ἢ τῆς ἀποσβεστικῆς προθεσμίας, ὥστε νὰ καταληφθῆ ἡ πε-

ποιήσις ὅτι δὲν θεωρεῖ τοῦτο ἐνεργὸν καὶ ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δὲν πρόκειται νὰ ἀσκήσῃ τοῦτο, τότε τὸ δικαίωμα ἀποδυναμοῦται ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀσκηθῇ παρ' αὐτοῦ, καθόσον πᾶσα ἄσκησις ἀντιτίθεται εἰς τὴν καλὴν πίστιν. Ἐὰν παρὰ ταῦτα ὁ δικαιοῦχος ἀσκήσῃ τοῦτο, τότε ἡ ἄσκησις αὕτη ἀποκρούεται διὰ τῆς γενικῆς ἐνστάσεως τοῦ δόλου (*exceptio doli generalis*).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ
ΠΕΡΙ ΑΞΙΩΣΕΩΣ

§ 24.

I. Ἀξίωσιν, λέγοντες, ἐννοοῦμεν τὸ δικαίωμα τὸ ὅποιον ἔχει τις ὅπως ἀπαιτήσῃ παρ' ἄλλου πράξιν ἢ παράλειψιν (ἄρθρ. 247, ἀξίωσις τοῦ δανειστοῦ νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ὀφειλέτου τὴν ἐπιστροφήν τοῦ δανείου).

Ἀξιώσεις δημιουργοῦνται μόνον ἐκ δικαιωμάτων τὰ ὅποια παρέχουν εἰς τὸ πρόσωπον ἐξουσίαν ἐπὶ τινος ἀντικειμένου καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν διαπλαστικῶν δικαιωμάτων.

Συνεπῶς, ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι πᾶσα ἀξίωσις προϋποθέτει :

- α) δικαίωμα,
- β) μὴ ἱκανοποίησιν τοῦ δικαιώματος,
- γ) ὠρισμένον ὑπόχρεον πρὸς πράξιν ἢ παράλειψιν, καὶ
- δ) δυνατότητα τῆς ἄρσεως τῆς μὴ ἱκανοποιητικῆς καταστάσεως τοῦ δικαιώματος διὰ πράξεως ἢ παραλείψεως.

II. Εἶπομεν ὅτι διὰ τοῦ ὅρου ἀξίωσις ἐκφράζεται ἡ προσωπικὴ συνέπεια τοῦ πραγματικοῦ δικαιώματος, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ἐνοχικὸν δικαίωμα. Εἰδικώτερον αἱ ἐκ τῶν πραγματικῶν δικαιωμάτων ἀξιώσεις καλοῦνται ἐμπράγματοι, αἱ δὲ τῶν προσωπικῶν, προσωπικαί.

Αἱ ἐμπράγματοι ἀξιώσεις ἐπιδιώκουσιν τι ἀρνητικὸν (π.χ. νὰ μὴν ἐνοχλοῦμαι εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς κυριότητός μου), δύνανται ὅμως νὰ προσκλήσωνται θετικὸν περιεχόμενον, ὅπερ γίνεται διὰ τῆς προσβολῆς αὐτῶν (π.χ. νὰ μοι δοθῇ τὸ παραδοθὲν πρᾶγμα). Ἡ προσωπικὴ ἀξίωσις δύνανται νὰ ἔχη περιε-

χόμενον θετικὸν (π.χ. νὰ μοῦ ἐπιστρέψῃ τὸ δάνειον) ἢ ἀρνητικὸν (π.χ. νὰ μὴν ὑπερυψώσῃ ὁ Α τὴν οἰκίαν του).

III. Ἡ ἀξίωσις δύναται, κατὰ κανόνα νὰ ἀσκηθῇ δικαστικῶς δι' ἀγωγῆς, ἀσκεῖται ὅμως καὶ δι' ἐνστάσεως.

Αἱ φυσικαὶ ἐνοχαὶ (π.χ. ἐνοχὴ ἐκ παραγεγραμμένης ἀξιώσεως), ἀποτελοῦν περιπτώσεις ἀξιώσεων μὴ δυναμένων νὰ ἀσκηθοῦν οὔτε δι' ἀγωγῆς, οὔτε δι' ἐνστάσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΩΝ

§ 25. ΝΟΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ

Τὰ δικαιώματα τῶν προσώπων εἶναι δυνατὸν ν' ἀλλοιῶνται ἢ νὰ μεταβιβάζωνται, ὡς εἶναι δυνατὸν καὶ νέα νὰ παράγονται συνεπεῖα διαφόρων νομικῶν γεγονότων.

Νομικὸν ὄθεν γεγονὸς καλεῖται πᾶν ἐξ οὗ προέρχεται νομικόν τι ἀποτέλεσμα (παραγωγή, μεταβίβασις, λήξις ἢ ἀλλοίωσις δικαιώματος). Τὰ νομικὰ γεγονότα τίθενται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κοινὰ τοιαῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἔννομον ἀποτέλεσμα παράγεται.

Νομικαὶ πράξεις εἶναι αἱ ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ φυσικοῦ προσώπου ἀπορρέουσαι ἐνέργειαι, ἐξ ὧν παράγονται νομικὰ γεγονότα.

Αἱ νομικαὶ πράξεις διακρίνονται :

- α) Εἰς θετικὰς καὶ ἀποθετικὰς.
- β) Εἰς θεμιτὰς καὶ ἀθεμίτους καὶ
- γ) Εἰς περιστάτικα, ἅτινα ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, ἀλλ' ἐκ διατάξεως νόμου (ex lege), παράγουσι νομικὰ ἀποτελέσματα (π.χ. θάνατος, γέννησις, χρόνος κλπ.).

§ 26. ΚΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΠΩΛΕΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Κτήσις (aquisitio) δικαιώματος καλεῖται ἡ δημιουργία τῶν ειδικῶν ἐκείνων γεγονότων, ἅτινα ἐπιτρέπουσιν ὅπως τὸ δικαίωμα συνδεθῇ πρὸς ὠρισμένον πρόσωπον. Συνεπῶς, διὰ ν' ἀποκτηθῇ τὸ δικαίωμα ἀπαιτεῖται τὸ μὲν ἡ δημιουργία τῶν σχετικῶν γεγονότων (π.χ. ἀγοραπωλησία), τὸ δὲ ἡ ὑπαρξις προσώπου, τὸ ὁποῖον ν' ἀποδεχθῇ καὶ συνδεθῇ μετ' αὐτῶν, δηλ. ἡ ὑπαρξις ὑποκειμένου δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων.

Ἡ κτήσις τοῦ δικαιώματος διακρίνεται :

α) Εἰς πρῶτότυπον καὶ παράγωγον. Πρωτότυπος (*originalis*) κτήσις εἶναι, ὅταν αὕτη δὲν στηρίζεται ἐπὶ δικαιώματος ἑτέρου προσώπου (π.χ. κατάληψις ἀδεσπότητου πράγματος), καὶ παράγωγος (*derivativa*), ὅταν τὸ δικαίωμα στηρίζεται ἐπὶ ἑτέρου δικαιώματος, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀντλεῖ τοὺς ὅρους τῆς ὑπάρξεώς του. Ἐπὶ τῆς παραγωγου κτήσεως ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι ὁ νέος κτήτωρ, ὅστις καλεῖται διάδοχος (*successor*), ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα καθ' οἷαν ἔκτασιν εἶχε τοῦτο ὁ μεταβιβάζων, καλούμενος δικαιοπάροχος (*auctor juris*), ὅστις δὲν δύναται συνεπῶς νὰ μεταβιβάσῃ πλεόν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἔχει (*nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*). Ἡ παράγωγος κτήσις εἶναι δύο εἰδῶν : αα) Ἡ ὁ διάδοχος λαμβάνει ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὸν προκάτοχον παρ' οὗ καὶ παράγεται, π.χ. μεταβίβασις κυριότητος διὰ παραδόσεως, ὅτε τὸ δικαίωμα τοῦ διαδόχου θεωρεῖται ὡς ταυτιζόμενον πρὸς τὸ τοῦ προκατόχου (μεταβιβαστικὴ μεταβίβασις), ἢ ββ) ὁ διάδοχος κτᾷται δικαίωμα τὸ ὁποῖον δὲν ὑφίστατο ὡς ἴδιον παρὰ τῷ προκατόχῳ, π.χ. ὡς ἐπὶ παραχωρήσεως ἐπικαρπίας ὁ συνιστῶν ταύτην δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦτο ὡς ἰδιαιτέρον καὶ συνεπῶς ἡ ἐπικαρπία δὲν μεταβιβάζεται ἀλλὰ δημιουργεῖται (συστατικὴ μεταβίβασις).

β) Εἰς χαριστικὴν καὶ ἐπαχθῆ. Χαριστικὴ (*lucrativa*) κτήσις ὑπάρχει ὅταν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ δικαιώματος δὲν παρέχεται τι ὡς ἀντάλλαγμα καὶ ἐπαχθῆς (*onerosa*) ὅταν χάριν τῆς κτήσεως παρέχεται τοιοῦτον ἀντάλλαγμα.

Ἀλλοίωσις καὶ ἀπώλεια. Ἀλλοίωσις δικαιώματος καλεῖται ἡ μεταβολὴ τῆς ιδιότητος τοῦ δικαιώματος χωρὶς νὰ μεταβληθῇ ἡ οὐσία αὐτοῦ (π.χ. καταστραφείσης τῆς κυρίας παροχῆς, δημιουργεῖται ἡ ὑποχρέωσις πρὸς καταβολὴν τοῦ διαφέροντος). Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ δικαιώματος, ἐφ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ποιοτικὴν ἢ ποσοτικὴν μεταβολὴν τοῦ

περιεχομένου του, καλεῖται ἀντικειμενική, ἐφ' ὅσον ὁμως ἀφορᾷ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ προσώπου τοῦ δικαιοῦχου, καλεῖται ὑποκειμενική (διαδοχὴ — *successio*). Διαδοχῆς διακρίνομεν δύο εἶδη: α) τὴν εἰδικήν, ὅταν ὁ διάδοχος ἐμβαίη εἰς ὠρισμένον περιουσιακὸν στοιχεῖον ἢ εἰς πλείονα, ἀλλὰ διὰ κεχωρισμένων πράξεων, καὶ β) τὴν καθολικήν, ὅταν ὁ διάδοχος ἐμβαίη εἰς τὸ σύνολον τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων.

Ἐπιπέσει δὲ δικαιώματος καλεῖται ἡ διάλυσις τοῦ μεταξὺ τοῦ δικαιώματος καὶ τοῦ προσώπου, εἰς ὃ ἀναφέρεται, ὑφισταμένου συνδέσμου. Ἡ καταστροφὴ τοῦ πράγματος ὡς μέσον ἀπωλείας τοῦ δικαιώματος δὲν εἶναι ἀπαραίτητος, καθ' ὅσον αὕτη δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἐὰν τὸ πρᾶγμα δὲν καταστραφῇ (π.χ. καταλήψεως). Τὰ καταλυτικὰ τοῦ δικαιώματος γεγονότα ἢ ἀναιροῦσιν αὐτὸ αὐτοδικαίως (π.χ. διὰ καταβολῆς), ἢ κατ' ἔνστασιν (π.χ. διὰ προτάσεως συμψηφισμοῦ). Σύνηθες εἶδος ἀπωλείας εἶναι ἡ ἐκποίησης, δηλ. ἡ δικαιοπραξία διὰ τῆς ὁποίας ἀποβάλλεται δικαίωμα ἐμπράγματον ἢ προσωπικόν. Ἡ ἐκποίησης, ἐν μὲν τῇ στενῇ ἐννοίᾳ περιλαμβάνει τὴν εἰς ἕτερον πρόσωπον μεταβίβασιν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τοῦ δικαιώματος ἢ σύστασιν ἐμπραγμάτου τοιούτου, ἐν δὲ τῇ εὐρείᾳ καὶ τὴν παραίτησιν (*rennuciatio*) δηλ. τὴν εἰς ἕτερον πρόσωπον μετάθεσιν τοῦ δικαιώματος ἄνευ ὁμως παραδόσεως ἢ μεταβιβάσεως τούτου (π.χ. ἀποποίησης κτηθέντος κληροδοτήματος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΩΝ

§ 27. ENNOIA KAI EIDH

Α'. Ἐννοία. Ἡ ἀνθρωπίνη δραστηριότης καταναλίσκεται κυρίως εἰς τὴν σύναψιν καὶ λύσιν δικαιοπραξιῶν, τινὲς τῶν ὁποίων εἶναι συχναὶ ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ, ἐν ᾧ ἄλλαι ἀντιθέτως εἶναι σπανιώτεραι.

* Δικαιοπραξία (negotium) καλεῖται ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως προσώπου, ἡ σκοποῦσα τὴν ἄμεσον παραγωγὴν, ἀλλοίωσιν ἢ ἀπώλειαν δικαιώματος. /

Κατὰ τὸν ὅρισμόν, ὅθεν, διὰ τὴν σύστασιν δικαιοπραξίας ἀπαιτεῖται :

α) Δήλωσις βουλήσεως προσώπου, δηλ. ἰδιωτικὴ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως τοῦ Δημοσίου, ὡς Διοικήσεως καὶ τοῦ Δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἀποφάσεώς του, δὲν δημιουργεῖ δικαίωμα, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναγνωρίζει τὸ ὑφιστάμενον· αἵτινες δηλώσεις δὲν δημιουργοῦν δικαιοπραξίαν.

β) Νὰ σκοπῆται διὰ τῆς βουλήσεως ἡ παραγωγή, ἀλλοίωσις ἢ ἀπώλεια δικαιώματος, καὶ

γ) Τὰ ἐκ τῆς βουλήσεως ἀποτελέσματα νὰ προέρχωνται ἀμέσως καὶ οὐχὶ ἐμμέσως (π.χ. ἡ διὰ τῆς χρησικτησίας κτῆσις τοῦ δικαιώματος δὲν εἶναι ἄμεσος ἀλλ' ἐμμεσος).

Β'. Εἶδη. Αἱ δικαιοπραξίαι διακρίνονται :

α') Εἰς μονομερεῖς (unilateralia), αἵτινες καταρτίζονται τῇ βουλήσει ἑνὸς μόνου προσώπου (π.χ. διαθήκη) καὶ εἰς διμερεῖς (bilateralia), αἵτινες καὶ συμβάσεις καλοῦνται καὶ αἱ ὁποῖαι καταρτίζονται διὰ τῆς ἐπὶ τῷ αὐτῷ συμπτώσεως τῶν βουλήσεων δύο ἢ πλειόνων προσώπων (π.χ. ἀγοραπωλησία, δάνειον, μίσθωσις).

β) Εἰς δικαιοπραξίας ἐν ζωῇ (inter vivos), τῶν ὁποίων δηλ. τὰ ἀποτελέσματα ἐμφανίζονται ζῶντος τοῦ δικαιοπρακτοῦντος καὶ εἰς αἰτίαν θανάτου (mortis causa), τῶν ὁποίων δηλ. τὰ ἀποτελέσματα ἐμφανίζονται μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δικαιοπρακτοῦντος.

γ) Εἰς ἐπαχθεῖς (onerosae), αἵτινες συνιστῶνται ἐπὶ παροχῇ καὶ ἀντιπαροχῇ καὶ εἰς χαριστικὰς (lucratives) αἵτινες παράγουσι κέρδος ἄνευ ἀντιπαροχῆς (π.χ. δωρεά).

δ) Εἰς αἰτιώδεις καὶ ἀφηρημένας. Αἰτιώδεις δικαιοπραξίαι εἶναι ἐκεῖναι εἰς τὰς ὁποίας ἡ αἰτία (causa) εἶναι συστατικὸν στοιχεῖον τῆς δικαιοπραξίας· τὸ ἀντίθετον συμβαίνει εἰς τὰς ἀφηρημένας δικαιοπραξίας.

Πρὸς τὴν αἰτίαν τῆς περιουσιακῆς ἐπιδόσεως, ἣτις ἀποτελεῖ καὶ τὴν αἰτίαν ταύτης, δὲν πρέπει νὰ συγχέη τις καὶ τὰ παραγωγικὰ αἴτια τῆς βουλήσεως, ἅτινα συνδέονται πρὸς τὴν δῆλωσιν ταύτης.

ε) Εἰς ἐμπράγματα καὶ ἐνοχικά. Ἐμπράγματοι εἶναι ἐκεῖναι διὰ τῶν ὁποίων συνιστῶνται, μετατίθενται ἢ ἀπόλλυνται ἐμπράγματα δικαιώματα, ἐνοχικὰ ἐκεῖναι διὰ τῶν ὁποίων συνιστῶνται, μετατίθενται ἢ ἀπόλλυνται ἐνοχικά δικαιώματα, καὶ

στ) Εἰς ὑποσχετικὰς καὶ ἐκποιητικὰς. Ὑποσχετικὰ εἶναι αἱ μὴ περιέχουσαι διάθεσιν, ἀλλὰ ἀνάληψιν ὑποχρέωσης ἐκποιητικῆς δικαιοπραξίας. Ἐκποιητικὰ εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι περιέχουν διάθεσιν πράγματος ἢ δικαιώματος.

§ 28. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΩΝ

Πρὸς ἔγκυρον κατάρτισιν δικαιοπραξίας ἀπαιτεῖται ἡ συνῦπαρξις τῶν ἑξῆς προαπαιτουμένων :

α) Ἰκανότης πρὸς τὸ δικαιοπραγεῖν (νομικὴ ἰκανότης).

β) Βούλησις καὶ δῆλωσις βουλήσεως.

γ) Συμφωνία δηλώσεως καὶ βουλήσεως.

δ) Βούλησις ἀπηλλαγμένη ἐλαττωμάτων.

ε) Περιεχόμενον άναγνωριζόμενον ύπό τοῦ νόμου, καί
στ) Περιβολή ώρισμένου τύπου. Περί πάντων τούτων,
περί τῶν όποίων θάπραγματευθῶμεν κατωτέρω, άσχολεῖται
ό Α.Κ. εἰς τά άρθρ. 127—179.

§ 29. ΙΚΑΝΟΤΗΣ ΠΡΟΣ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑΝ

‘Ο άναγνωριζόμενος ύπό τοῦ νόμου ώς ίκανός νά σχημα-
τίση καί έκδηλώση άνεξάρτητον βούλησιν, θεωρεῖται ώς ἔχων
τήν πρὸς δικαιοπραξίαν ίκανότητα.

Υ Κατά τὸ άρθρ. 127 Α.Κ. πᾶς ἐνήλιξ εἶναι ίκανός νά συνάψη
οἰανδήποτε δικαιοπραξίαν. Ἐνωτέρω ἐλέχθη πότε καθίστα-
ταί τις ἐνήλιξ (§ 11 ΣΤ', ΙΙΙ). Πρὸς ἐξέυρεσιν τῆς ἐνηλικότητος
κατά τὸ άρθρ. 241 § 2 Α.Κ. ὑπολογίζεται καί ἡ ἡμέρα τῆς
γεννήσεως, δηλ. άρχεται ὁ ὑπολογισμός ἀπὸ τῆς ἡμέρας
ταύτης καί οὐχί ἀπὸ τῆς ώρας καθ' ἣν ἐγεννήθη τις καί συμ-
πληροῦται ἅμα τῇ παρελεύσει ὀλοκλήρου τῆς τελευταίας
ἡμέρας.

Ἡ πρὸς τὸ δικαιοπρακτεῖν ίκανότης ἀποτελεῖ τὸν κανόνα
τοῦ όποίου αἱ ἐξαιρέσεις ἀναγράφονται ἐν τοῖς άρθρ. 128
καί 129 Α.Κ.

Κατά ταῦτα, παντελῶς ἀίκανοι πρὸς δικαιοπραξίαν εἶναι :

α) Τὰ νήπια, ἄτινα μόνον τήν νομὴν τῶν εἰς αὐτὰ διδο-
μένων δώρων ἀποκτῶσιν (άρθρ. 128 § 1), καί

β) Οἱ ὑπὸ δικαστικὴν ἢ νόμιμον ἀπαγόρευσιν τελοῦντες,
περί τῶν όποίων ἐν τῷ οἰκογενειακῷ δικαίῳ γίνεται ἡ προσή-
κουσα ἀνάπτυξις (άρθρ. 128 § 2). —

Ἡ παρὰ τῶν ἄνω ἀνικάνων προσώπων συναπτομένη
δικαιοπραξία εἶναι ἄκυρος (άρθρ. 130) καί δὴ ἀπολύτως,
λογιζομένη ώς μηδέποτε συντελεσθεῖσα (άρθρ. 180), οὐδὲ
καθίσταται ἔγκυρος, ἐὰν μετὰ ταῦτα άρθῇ ὁ λόγος τῆς ἀκυ-
ρότητος, καθ' ὅσον, ἡ μετὰ ταῦτα γενομένη ἐπικύρωσις δι-
καιοπραξίας ἀκύρου, θεωρεῖται ώς νέα κατάρτισις αὐτῆς (άρθρ.
183).

Ἐσαύτως, κατά τὸ άρθρ. 131 Α.Κ., θεωρεῖται ἀπολύτως

ἄκυρος ἢ δικαιοπραξία καὶ ἡ χάριν ταύτης γενομένη δήλωσις τῆς βουλήσεως, ἐὰν ὁ δηλῶν, καθ' ὃν χρόνον ἐποιοῖτο τὴν δήλωσιν, δὲν εἶχε συνείδησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων, ἀδιαφόρου οὐσης τῆς ἀφορμῆς ἣτις προῦκάλεσε τὴν κατάστασιν ταύτην (π.χ. μέθη, ὑψηλὸς πυρετός), ἢ ἐὰν ἔνεκεν πνευματικῆς νόσου ἐστερεῖτο τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ. Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ταυτίζεται πρὸς τὴν τοῦ ἄρθρ. 128 τοῦ Α.Κ., καθ' ὅσον, προφανῶς, αὕτη ἀφορᾷ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν, καίπερ ὑφισταμένης τῆς καταστάσεως, δὲν ἐχώρησεν ὁμῶς ἀπαγόρευσις.

Τόσον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρ. 128, ὅσον καὶ εἰς τὴν τοῦ ἄρθρ. 131 Α.Κ., τὴν ἀκυρότητα τῆς δικαιοπραξίας δύναται νὰ προτείνῃ πᾶς ἔχων ἔννομον συμφέρον.

Ἐπιπέτως, περιωρισμένην ἰκανότητα πρὸς δικαιοπραξίαν κατὰ τὰ ἄρθρ. 129, 134–136 Α.Κ. ἔχουσιν : αα) Οἱ ἀνήλικοι οἱ συμπληρώσαντες τὸ 10ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ 21ον, οἵτινες δύναται νὰ συνάψωσι δικαιοπραξίαν ἐφ' ὅσον ἐξ αὐτῆς πορίζονται μόνον ὄφελος (ἄρθρ. 134). Πότε ἡ δικαιοπραξία προσπορίζει εἰς τὸν ἀνήλικον «ἀπλῶς μόνον ἔννομον ὄφελος», εἶναι ζήτημα πραγματικὸν κρινόμενον κυρίως οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ ἐὰν ἡ δικαιοπραξία συνεπάγῃται οἰκονομικὰ ὀφέλη εἰς τὸν ἀνήλικον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐὰν αὕτη δημιουργῇ εἰς αὐτὸν ὑποχρεώσεις ἢ ἐπαυξάνῃ τὰς ὑφισταμένας τοιαύτας.

ββ) Οἱ συμπληρώσαντες τὸ 14ον ἔτος ἀνήλικοι μόνον τὰ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐργασίας ἀποκερδαινόμενα (μισθός, ἀποζημίωσις κλπ.), ἢ ἐκεῖνα τὰ ὅποια δίδονται πρὸς αὐτοὺς δι' ἰδίαν χρῆσιν ἢ πρὸς ἐλευθέραν διάθεσιν, δύναται νὰ διαθέσωσιν ἐλευθέρως (ἄρθρ. 135). Διαθήκην ὁμῶς δὲν δύναται νὰ συντάξωσιν, οὐδὲ δι' αὐτὰ τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα τὰ ὅποια διαθέτωσιν ἐλευθέρως, πρὶν ἢ συμπληρώσωσι τὸ 18ον ἔτος (ἄρθρ. 1719).

Ἐπιπέτως οἱ συμπληρώσαντες τὸ 14ον ἔτος δύναται, ἐφ' ὅσον ἔχουσι τὴν γενικὴν συναίνεσιν τοῦ πατρός των ἢ

τοῦ ἐπιτρόπου των, μὴ ἀπαιτουμένης τούτέστιν εἰδικῆς δι' ἑκάστην περίπτωσιν συναίνεσεως, νὰ ἐκμισθώσωσι τὴν ἐργασίαν των. Ἀρνούμενων τῶν ἄνω προσώπων ὅπως παράσχωσι τὴν συναίνεσίν των, αὕτη ἀναπληροῦται ὑπὸ δικαστικῆς ἀποφάσεως. Διὰ τὴν ὑπὲρ τὴν διετίαν ἐκμισθωσιν τῆς ἐργασίας ἀπαιτεῖται ἡ τήρησις τῶν ὑπὸ τῶν ἄρθρ. 1512 καὶ 1648 § 7 Α.Κ. διαγορευομένων, δηλαδὴ ἄδεια ἀπαιτεῖται τοῦ δικαστηρίου, ἣτις παρέχεται ὑπαρχούσης ἀφεύκτου ἀνάγκης ἢ προφανοῦς ὠφελείας.

γγ) Οἱ τελοῦντες ὑπὸ δικαστικὴν ἀντίληψιν (ἄρθρ. 129), περὶ τῶν ὁποίων ἐν τῷ οἰκογενειακῷ δικαίῳ θέλει γίνῃ ἡ δέουσα ἀνάπτυξις, καὶ

δδ) Οἱ χειράφετοι ἀνήλικοι (δηλ. οἱ διὰ τοῦ γάμου χειραφετηθέντες ἢ διὰ δηλώσεως ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 18ου, ἔχουσιν εὐρύτερον κύκλον δικαιοπρακτικῆς ἱκανότητος (ἄρθρ. 1674-1677), ἀσκοῦντες δὲ ἐμπορίαν, θεωροῦνται ὡς ἐνήλικες διὰ τὰς ἀφορώσας τὴν ἐμπορίαν ταύτην πράξεις των (ἄρθρ. 1681).

Τὸ περιωρισμένον τῆς δικαιοπρακτικῆς ἱκανότητος τῶν ἄνω προσώπων συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα δύνανται νὰ συνάπτωσιν ὠρισμένας δικαιοπραξίας, ἃς ὁ νόμος ρητῶς ὀρίζει, διαγράφων καὶ τοὺς σχετικούς ὅρους ὑφ' οὓς αὐταὶ συνάπτονται (ἄρθρ. 133). Πᾶσα ἄλλη δικαιοπραξία, συναπτομένη ὑπὸ προσώπων περιωρισμένης ἱκανότητος, εἶναι ἄκυρος. Τὴν ἀκυρότητα ταύτην τῆς δικαιοπραξίας δὲν δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ ὁ συμπληρώσας τὸ 18ον ἔτος ἀνήλικος, ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι δολίως ἔπεισε τὸν ἀντισυμβαλλόμενον του ὅτι εἶναι ἐνήλιξ (ἄρθρ. 137).

§ 30. ΒΟΥΛΗΣΙΣ ΚΑΙ ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

Διὰ νὰ εἶναι ἰσχυρὰ ἡ δικαιοπραξία πρέπει νὰ ᾖ ἀποτέλεσμα τῆς πραγματικῆς θελήσεως τοῦ δικαιοπρακτοῦντος. Ἡ πρὸς δικαιοπραξίαν βούλησις δέον νὰ δηλωῖται, καθ' ὅσον τὸ Δίκαιον δὲν ἐνδιαφέρεται καὶ δὲν ἐρευνᾷ τὰς σκέψεις τῶν ἀτόμων.

Ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως εἶναι ρητὴ ἢ σιωπηρὰ (ἄμεσος ἢ ἔμμεσος). Ρητὴ μὲν θεωρεῖται ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως ἢ γενομένη διὰ λέξεων, γραφῆς ἢ σημείων, τὰ ὅποια εὐθέως καταδεικνύουσι τὸ περιεχόμενον τῆς θελήσεως τοῦ δηλοῦντος, σιωπηρὰ δὲ θεωρεῖται ὅταν τὸ περιεχόμενον τῆς θελήσεώς του ἐξάγῃται συμπερασματικῶς ἐκ πράξεων (facta concludentia), π.χ. ἡ ὑπὸ τοῦ κληρονόμου εἰσπραξις κληρονομιαίων ἀπαιτήσεων δηλοῖ ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας. Ἡ σιωπὴ τότε μόνον θεωρεῖται ὡς συναίνεσις, ὅταν λαμβάνῃ χώραν ὑπὸ περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡδύνατο καὶ ἦτο ὑπόχρεως νὰ ὁμιλήσῃ τις. Ἡ κατὰ τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως τιθεμένη ἐπιφύλαξις σκοπὸν ἔχει ὅπως ἀποκλείσῃ τὴν ἔρμηνείαν τῆς θελήσεως τοῦ δηλοῦντος ὡς ἐνέχουσαν παραίτησιν ἀπὸ δικαιώματός τινος.

Μετὰ τ' ἀνωτέρω εἶναι ἀναγκαῖον ν' ἀναπτυχθῇ ἀφ' ἐνὸς μὲν πότε θεωρεῖται συντελεσθεῖσα ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως τοῦ δικαιοπρακτοῦντος, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲ ποιοὶ ἔρμηνευτικοὶ κανόνες θέλουσιν ἰσχύσει ἐν περιπτώσει ἀσαφείας τῆς δηλωθείσης βουλήσεως.

I. Πότε συντελεῖται ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως.—Τὸ ζήτημα δὲν χρήζει ἐρεύνης ἐὰν ἡ δηλωθεῖσα βούλησις δὲν ἀπευθύνῃται πρὸς ἕτερον, διότι, τότε θεωρεῖται ὅτι τελειοῦται ἡ δήλωσις, ἀφ' ἧς ἐξωτερικευθῇ καὶ περιβληθῇ πλήρως τὸν ἀρμόζοντα τύπον· ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ἀπαιτεῖται τοιοῦτος ὑπὸ τοῦ νόμου. Ἀντιθέτως, ἀναγκαῖον ἐρεύνης τυγχάνει τὸ ζήτημα ὅταν ἡ δήλωσις ἀπευθύνῃται πρὸς ἕτερον, ὁπότε, μόνη ἡ ἐξωτερίκευσις ταύτης ὑπὸ τοῦ δηλοῦντος, δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν συντέλεσιν τῆς δηλώσεως. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ δήλωσις ἀπευθύνεται πρὸς ἄλλον, θεωρεῖται, κατὰ τὸ ἄρθρ. 167 Α.Κ., ὅτι συντελεῖται ἡ δήλωσις καὶ ὅτι συνεπῶς ἐπιφέρει τὰς κατὰ νόμον συνεπείας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς αὕτη περιέλθει εἰς τὸ πρὸς ὃ ἀπευθύνεται πρόσωπον (θεωρία τῆς λήψεως). Ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρ. 167 Α.Κ. ἀναφέρεται τόσον εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ'

ἦν ἡ δήλωσις γίνεται πρὸς παρόντα, ὅσον καὶ ἔαν ἀπευθύνηται πρὸς ἀπόντα, ὡς ἐπίσης τόσον εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν γίνεται ἐγγράφως, ὅσον καὶ ἔαν συντελῆται δι' ἀγγέλου ἢ προφορικῶς· παρὰ ταῦτα ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κριθῆ ἢ πότε θεωρεῖται ὅτι περιέρχεται ἡ δήλωσις εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται, πρᾶγμα ὅπερ θὰ κριθῆ κεχωρισμένως διὰ μίαν ἐκάστην ἐκ τῶν ἄνω περιπτώσεων.

Γενικῶς παρατηρεῖται ὅτι θεωρεῖται περιελθοῦσα ἡ δήλωσις εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται αὕτη, εὐθύς ὡς παραλάβῃ ταύτην οὗτος, ἀδιαφόρου ὄντος ἔαν θὰ λάβῃ ἢ ὄχι γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῆς δηλώσεως. Εἰδικώτερον ἡ λήψις αὕτη θεωρεῖται ὡς συντελεσθεῖσα, ἔαν μὲν ἀπευθύνηται εἰς παρόντα, γενομένη ἐγγράφως διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ ἐγγράφου εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται, γενομένη ὅμως προφορικῶς (ὑπὸ τοῦ δηλοῦντος ἢ ἀγγέλου), εὐθύς ὡς ἀνακοινωθῆ πρὸς τὸν λήπτην ἢ δήλωσις κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ δύνηται ν' ἀντιληφθῆ ταύτην· ἔαν ὅμως ἀπευθύνεται εἰς ἀπόντα, τότε, γενομένη ἐγγράφως, θεωρεῖται καὶ ἐνταῦθα συντελεσθεῖσα ἀφ' ἧς ὁ λήπτης γίνῃ κάτοχος τοῦ ἐγγράφου, γενομένη ὅμως προφορικῶς (ὑπὸ τοῦ δηλοῦντος ἢ ἀγγέλου), εὐθύς ὡς ἀνακοινωθῆ εἰς τὸν λήπτην ἢ εἰς τὰ πρόσωπα τῆς οἰκογενείας του ἢ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ὥστε νὰ δύνηται νὰ λάβῃ γνῶσιν ταύτης ἐγκαίρως.

Πάντα τ' ἄνωτέρω κρίνονται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς καλῆς πίστεως καὶ τῆς ὀφειλομένης κατὰ τὰ συναλλακτικὰ ἤθη συμπεριφορᾶς μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων (ἄρθρ. 197).

Ἡ μετὰ τὴν κατὰ τ' ἄνω συντέλεσιν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως ἐπελθοῦσα δι' ἓνα τῶν συμβαλλομένων ἀνικανότης πρὸς δικαιοπραξίαν, ἢ ὁ ἐπελθὼν θάνατος, οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἀσκοῦσι περὶ τὸ κῦρος τῆς δηλωθείσης βουλήσεως (ἄρθρ. 169). Ἡ δήλωσις ὅμως τῆς βουλήσεως καθίσταται ἀνενεργής, ἔαν, πρὶν ἢ περιέλθῃ αὕτη εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται, ἢ καὶ συγχρόνως μὲ τὴν λήψιν ταύτης, περιέλθῃ αὐτῶ καὶ ἀνάκλησις τῆς δηλωθείσης βουλήσεως (ἄρθρ. 168). Ἄνω-

τέρω (§ 29) ἐκθέτομεν ποῖα πρόσωπα εἶναι ἱκανὰ νὰ δικαιοπράκτῃσιν, δὲν ἀρκεῖ ὅμως ἡ ἱκανότης αὐτῶν πρὸς συντέλεισιν τῆς διμεροῦς δικαιοπραξίας, καθ' ὅσον α) ἡ ἀνικανότης πρὸς δικαιοπραξίαν τοῦ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ δήλωσις καθιστᾷ ἄκυρον τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως (ἄρθρ. 170), β) ἐὰν ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως, στερεῖται τῆς συνειδήσεως τῶν πραττομένων, ἢ συνεπιεία πνευματικῆς νόσου στερεῖται τῆς ἐλευθέρας χρήσεως τοῦ λογικοῦ, ἡ δήλωσις εἶναι ἄκυρος (ἄρθρ. 171), καὶ γ) ἐὰν ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως γίνῃ πρὸς πρόσωπον περιορισμένης μὲν ἱκανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν, ἀλλὰ στερούμενον τῆς διὰ τὴν συγκεκριμένην δικαιοπραξίαν ἱκανότητος καὶ πάλιν ἡ δήλωσις εἶναι ἄκυρος (ἄρθρ. 172). Εἰς τὴν ὑπὸ στοιχ. β' ἄνω περίπτωσιν ὁ δηλώσας πρὸς ἐστερημένον τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ του ἢ μὴ ἔχοντα συνειδήσιν τῶν πραττομένων, τὴν βούλησιν του, δύναται, ἐφ' ὅσον ἄνευ ὑπαιτιότητος αὐτοῦ ἠγνῶει τὴν κατάστασιν τοῦ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ δήλωσις, ν' ἀξιῶσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς εἰς αὐτὸν ἐπελθούσης συνεπιείας τῆς ἀκυρότητος τῆς δηλώσεώς του ζημίας (ἀρνητικὸν διαφέρον), ἐφ' ὅσον ἄλλως πως δὲν δύναται νὰ ἱκανοποιηθῆ (ἄρθρ. 161 § 2).

II. Ἐρμηνεία τῆς δηλώσεως. Ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως δέον νὰ εἶναι σαφής. Ἐὰν ἐν τῇ δηλώσει τῆς βουλήσεως ὑπάρχῃ ἀσάφεια ἕνεκεν ἀνεπαρκοῦς ἢ ἀμφιβόλου ἐκφράσεως, τότε παρίσταται ἀνάγκη ἐρμηνείας τῆς δηλωθείσης πρὸς δικαιοπραξίαν βουλήσεως. Ἐν τῷ Α.Κ. ἀνευρίσκομεν ἐρμηνευτικούς κανόννας τῆς βουλήσεως καὶ ἐν γένει τῶν δικαιοπραξιῶν, τῶν ὁποίων ὅμως γίνεται χρῆσις μόνον ἐφ' ὅσον οἱ συμβαλλόμενοι δὲν ἐρμηνεύουσιν ἄλλως τὰς ἰδίας αὐτῶν δηλώσεις (int. authentica). Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρ. 173 Α.Κ. κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως χωρὶς νὰ προσηλωθῶται ὁ ἐρμηνευτὴς εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων, πρέπει ν' ἀναζητῆ τὴν ἀληθῆ βούλησιν τοῦ δηλοῦντος. Ἡ ἀληθῆς βούλησις, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται ἐξεδηλώθη, διότι ἄλλως δὲν

λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ἐξευρίσκεται καὶ διὰ τῆς εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς δηλώσεως προσφυγῆς, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης εἰς τὰς προ-παρασκευαστικὰς συζητήσεις, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς ἄλλα μέσα καὶ στάδια τὰ ὁποῖα διῆλθεν ἡ βούλησις πρὶν τελικῶς διατυπωθῆ.

Ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρ. 200 Α.Κ. αἱ συμβάσεις δέον νὰ ἐρμηνεύωνται ὡς τὰ συναλλακτικὰ ἦθη καὶ ἡ καλὴ πίστις ἀπαιτεῖ. Ποῖα ἡ ἔννοια τῶν συναλλακτικῶν ἠθῶν, ἀναφέρομεν ἀνωτέρω (§ 6. IV), καλὴν πίστιν δὲ λέγοντες ἔννοοῦμεν τὴν παρὰ τοῦ συνετοῦ, χρήστοῦ καὶ ἔμφρονος (*bonus pater familias*) ἐμφανιζομένην εἰς τὰς συναλλαγὰς συμπεριφορὰν. Ἐννοεῖται ὅτι, προκειμένου ν' ἀνεύρωμεν τὰ στοιχεῖα τὰ συνιστῶντα τὰς δύο ἄνω ἐννοίας, ἀνάγκη εἶναι ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν κοινὴν περὶ καλῆς πίστεως καὶ συναλλακτικῶν ἠθῶν ἀντίληψιν καὶ οὐχὶ τὴν τοιαύτην ὠρισμένων ἀτόμων. Ὁ Α.Κ. εἰς τὰ καθ' ἕκαστα μέρη αὐτοῦ περιέχει, ἐκτὸς τῶν ἄνω γενικῶν ἐρμηνευτικῶν διατάξεων, καὶ εἰδικὰς τοιαύτας (π.χ. ἄρθρ. 480, 502 κλπ.), ἐὰν ὁμως παρὰ τὴν βάσει τῶν κανόνων αὐτῶν, τῶν τε γενικῶν καὶ τῶν τυχόν ὑφισταμένων εἰδικῶν, προσπάθειαν πρὸς ἀνέυρεσιν τῆς ἀληθοῦς βουλήσεως τοῦτο καθίσταται ἀδύνατον, τότε ἡ δήλωσις αὕτη θεωρεῖται ἀνίσχυρος (τὰ ἀσαφῶς γεγραμμένα ὡς μὴ νοεῖσθαι τὴν ἔννοιαν αὐτῶν ἀντὶ μὴ γεγραμμένων ἐστὶ. Π. (34.8) ν. 2, Β. (44. 18) 38).

§ 31. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΔΗΛΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, μεταξὺ τῶν ἄλλων προαπαιτουμένων διὰ τὴν σύναψιν δικαιοπραξίας εἶναι καὶ συμφωνία τῆς γενομένης δηλώσεως πρὸς τὴν βούλησιν τοῦ δηλοῦντος. Ἡ δικαιοπραξία ὅθεν δέον νὰ εἶναι τὸ ἀληθὲς ἀποτέλεσμα τῆς βουλήσεως τοῦ δηλοῦντος, διότι ἄλλως ὑφίσταται διάστασις μεταξὺ τῆς δηλώσεως καὶ τῆς βουλήσεως.

Ἡ διάστασις μεταξὺ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς δηλώσεως δύναται νὰ εἶναι ἔκουσία, ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τῆς εἰκονικότη-

τος, ἡ ἀκουσία ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τῆς πλάνης· περὶ ὧν κατωτέρω.

I. Εἰκονικότης (*simulatio*). Α'. Εἰκονικότης ὑφίσταται κατὰ τὸ ἄρθρ. 138 Α.Κ. ὅταν ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως δὲν ἀνταποκρίνηται πρὸς τὴν πραγματικὴν θέλησιν τοῦ δηλοῦντος, ἀλλὰ κατὰ φαινόμενον μόνον γίνεται (π.χ. δηλῶ ὅτι δωροῦμαι τὴν οἰκίαν εἰς τὸν Α, ἐν ᾧ πωλῶ ταύτην εἰς αὐτόν). Εἰκονικὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως ἐνέχουσι καὶ αἱ ἔνεκεν παιδιᾶς ἢ ἀστεϊσμοῦ γινόμεναι δηλώσεις αἵτινες δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικὴν βούλησιν (*per jocum vel demonstrandi causa*), ὡς καὶ αἱ ἐκ κρυψιβουλίας (*reservatio mentalis*), ἥτις ὑφίσταται ὅταν τις ἀποκρύπτῃ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ βούλησιν καὶ ἀντ' αὐτῆς δηλοῖ ἑτέραν. Αἱ κάτωθι περιπτώσεις εἶναι ἐνδεικτικαὶ τῆς εἰκονικότητος τῆς ἀγοραπωλησίας: α) ὅταν ὁ ὀφειλέτης κρατῇ καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησησιν τὴν φύλαξιν τῶν εἰκονικῶς ἐκποιηθέντων πραγμάτων, β) ἐὰν, οἱ εἰκονικῶς ἀποκτήσαντες, ἀνέλαβον τὴν φύλαξιν νεμόμενοι ταῦτα διὰ τὸν ὀφειλέτην. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 138 § 1 Α.Κ. ἡ εἰκονικὴ δικαιοπραξία εἶναι ἄκυρος, ἐὰν ὅμως τρίτος τις συνηλλάγῃ μετὰ τοῦ εἰκονικῶς συναλλαγέντος (π.χ. τοῦ εἰκονικῶς θεωρουμένου ἀγοραστοῦ), χωρὶς νὰ τελῇ ἐν γνώσει τῆς εἰκονικότητος, οὐδεμίαν βλάβην ὑφίσταται ἐκ ταύτης (ἄρθρ. 139). Καὶ οἱ καθολικοὶ ἢ εἰδικοὶ διάδοχοι τοῦ ἀποκτήσαντος παρὰ τοῦ ἐν εἰκονικότητι τελοῦντος, ἐφ' ὅσον ὁ ἀποκτήσας ἐτέλει ἐν ἀγνοίᾳ τῆς εἰκονικότητος, δὲν βλάπτονται ἀκόμη καὶ ἐὰν αὐτοὶ τελῶσιν ἐν γνώσει ταύτης. Ἡ ἀγνοία τῆς εἰκονικότητος δέον νὰ εἶναι δεδικαιολογημένη. Ὁ προτείνων τὴν εἰκονικότητα δικαιοπραξίας δέον συγχρόνως ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ καθ' οὗ προτείνεται αὕτη καθ' ὃν χρόνον ἀπέκτησε τὸ δικαίωμά του ἐτέλει ἐν γνώσει τῆς εἰκονικότητος.

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 138 § 2 Α.Κ. ἐὰν ἠθέλησαν οἱ συμβαλλόμενοι, ἢ ὑπὸ τὴν εἰκονικὴν δικαιοπραξίαν (π.χ. τὴν δωρεάν) καλυπτομένη ἑτέρα δικαιοπραξία (π.χ. πώλησις) εἶναι ἔγκυρος, ἐφ' ὅσον χάριν αὐτῆς ἐτηρήθησαν αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀξιού-

μεναι προϋποθέσεις (π.χ. ἡ τήρησις τύπου τινός). Δικαιοπραξίαι ἀνεπίδεκτοι εἰκονικότητος εἶναι κυρίως αἱ εἰς τὸ Οἰκογενειακὸν δίκαιον ἀναφερόμεναι (π.χ. γάμος, υἰοθεσία κλπ.).

Β'. Καταπίστευσις εἶναι ἡ σπουδαία καὶ ἀληθὴς δῆλωσις τῆς βουλήσεως, δι' ἧς ἐπιζητεῖται νομικὸν ἀποτέλεσμα ὑπερακοντίζον τὸν δι' ὃν ἡ βούλησις σκοπὸν (π.χ. πρὸς ἀσφάλειαν χρέους μεταβιβάζω τὴν κυριότητα τῆς οἰκίας μου εἰς τὸν δανειστὴν ὑπὸ τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως μοὶ ἐπιστρέψῃ τὴν οἰκίαν ἅμα τῇ καταβολῇ τοῦ χρέους, δηλ. θέλω δάνειον, πρὸς ἀσφάλειαν ὅμως αὐτοῦ προβαίνω εἰς ἀγοραπωλησίαν). Τὴν καταπίστευσιν δέον νὰ μὴ συγχέωμεν πρὸς τὴν εἰκονικότητα, καθ' ὅσον ἡ δι' αὐτῆς συντελουμένη σύμβασις εἶναι κατὰ πάντα ἰσχυρὰ καὶ δὴ καὶ ἀπέναντι τῶν τρίτων.

II. Πλάνη. Πλάνη μὲν εἶναι ἡ ἐσφαλμένη γνῶσις τῆς πραγματικῆς καταστάσεως, ἄγνοια δὲ ἡ ἔλλειψις πάσης γνώσεως περὶ αὐτῆς. Καὶ συνεπεία πλάνης ἢ ἀγνοίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ διάσπασις μεταξύ δηλώσεως καὶ βουλήσεως (π.χ. θέλω νὰ ἀγοράσω τὴν Α οἰκίαν καὶ δηλώω ὅτι ἀγοράζω τὴν Β), ἡ ὁποία ἐφ' ὅσον εἶναι οὐσιώδης παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς τὸν πλανηθέντα ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν ἀκύρωσιν τῆς τοιαύτης δικαιοπραξίας (ἄρθρ. 140). Ἐν τῷ Α.Κ. οὐδεμία διάκρισις γίνεται μεταξύ πραγματικῆς ἢ νομικῆς πλάνης, μόνον ἐξαρτᾶται ἡ δυνατότης τῆς πρὸς ἀκύρωσιν ἐνεργείας ἐκ τοῦ ἐὰν πρόκειται περὶ οὐσιώδους πλάνης ἢ ὄχι. Οὐσιώδης πλάνη κατὰ τὸ ἄρθρ. 141 Α.Κ. ὑπάρχει ὅταν ἀναφέρηται εἰς σημεῖον (πραγματικὸν ἢ νομικὸν) τοιαύτης σπουδαιότητος διὰ τὴν δικαιοπραξίαν, ὥστε, ὁ πλανηθεὶς, ἐὰν ἐγνώριζε τὴν ἀληθῆ κατάστασιν, δὲν θὰ προέβαινεν εἰς τὴν σύναψιν τῆς δικαιοπραξίας. Καὶ ἐνταῦθα προκειμένου νὰ κριθῆ, ἐὰν ὑφίσταται πλάνη, λαμβάνεται ὑπ' ὅψιν οὐχὶ πᾶς τύπος ἀνθρώπου ἀλλ' ὁ συνετὸς καὶ ἔμφρων τοιοῦτος, καὶ μόνον ἐὰν ἐν ἐκάστη συγκριμένη περιπτώσει τοιοῦτος ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ περιέλθῃ εἰς πλάνην ὑφίσταται τοιαύτη. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 142 Α.Κ.

ουσιώδης θεωρεῖται ἡ πλάνη παρέχουσα εἰς τὸν πλανηθέντα δικαίωμα ἀκυρώσεως τῆς δικαιοπραξίας, ἐφ' ὅσον στρέφεται αὕτη : α) περὶ τὰς ιδιότητες τοῦ προσώπου ἢ τοῦ πράγματος (π.χ. συμφωνῶ μετὰ τοῦ Α ζωγράφου, ὃν ἐξέλαβον ὡς τὸν διάσημον ζωγράφον Β, νὰ κατασκευάσῃ τὴν εἰκόνα μου, ἀγοράζω τὸν πίνακα ἐκλαμβάνων τοῦτον ὡς ἔργον διασήμου ζωγράφου), καὶ β) ὅταν αἱ ιδιότητες αὗται εἴτε ὡς ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν μερῶν εἴτε κατὰ τοὺς κανόνας τῆς καλῆς πίστεως καὶ τῶν συναλλακτικῶν ἠθῶν εἶναι τοιαύτης σπουδαιότητος διὰ τὴν δικαιοπραξίαν, ὥστε ὁ πλανηθεὶς, ἐὰν ἐγνώριζε τὴν ἀληθῆ κατάστασιν, δὲν θὰ ἐπεχειρεῖ αὐτήν. Πότε ὑφίστανται αἱ προϋποθέσεις αὗται εἶναι ζήτημα πραγματικόν, ἐξεταζόμενον ἐν ἐκάστη συγκεκριμένῃ περιπτώσει.

Ἰδιότητες τοῦ πράγματος ἢ τοῦ προσώπου μὴ ὑπαγόμεναι εἰς τὸ ἄρθρ. 142 Α.Κ., ὡς ἀποτελοῦσαι ἀπλῶς ἐσφαλμένον χαρακτηρισμὸν ἢ περιγραφὴν (*falsa demonstratio non nocet*), δὲν παρέχουσι δικαίωμα ἀκυρότητος τῆς δικαιοπραξίας.

Ἐπίσης δὲν θεωρεῖται ουσιώδης ἡ πλάνη ἢ στρεφομένη περὶ τὰ παραγωγικὰ τῆς βουλήσεως αἷτια, περὶ τὰ αἷτια δηλ. ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παρεκίνησαν τὸν δηλοῦντα ὅπως προβῆ εἰς τὴν δῆλωσιν, καθ' ὅσον ὁ πλανηθεὶς ἐδήλωσεν ὅτι ἠθέλησε καίτοι ἢ θέλησις του αὕτη ἐστηρίχθη ἐπὶ σφαλερῶν αἰτίων (π.χ. ἀγοράζω αὐτοκίνητον διότι ἐσφαλμένως ἐπληροφορήθην ὅτι ἐκέρδισα τὸ λαχεῖον). Ἡ πλάνη περὶ τὰ παραγωγικὰ αἷτια τότε μόνον θεωρεῖται ουσιώδης καὶ ἐπιφέρει τὰ σχετικὰ ἀποτελέσματα : α) ὅταν κατόπιν συμφωνίας τῶν μερῶν τὸ παραγωγικόν αἷτιον ἐτέθη ὡς βάσις ἢ προϋπόθεσις τῆς δικαιοπραξίας, καὶ β) ὡσάκις εἰδικῶς ὁ νόμος ὀρίζει τοῦτο (π.χ. ὡς ἐν ἄρθρ. 1851).

Ἐπὶ τῆς ὑπόθεσις αὐτῆς ὡς καίτοι ἡ πλάνη εἶναι ουσιώδης, οὐχ ἦττον δὲν χωρεῖ ἀκύρωσις τῆς δικαιοπραξίας. Αἱ περιπτώσεις αὗται ἀναγράφονται εἰς τὸ ἄρθρ. 144 καὶ εἶναι αἱ ἑξῆς : αα) Ἐὰν ὁ ἀντισυμβαλλόμενος ἀποδέχεται τὴν

δήλωσιν τῆς βουλήσεως ὡς τὴν ἐννοεῖ ὁ πλανώμενος, καὶ ββ) ἐὰν ἡ ἀκύρωσις ἀντίκειται εἰς τὴν καλὴν πίστιν.

Ὡς ἐλέχθη, ἡ δικαιοπραξία ἣτις εἶναι ἀποτέλεσμα οὐσιώδους πλάνης, εἶναι ἀκυρώσιμος ἀπαγγελλομένης τουτέστιν τῆς ἀκυρότητος διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 154). Τὴν περὶ ἀκυρώσεως ἀγωγὴν ἐγείρει ὁ πλανηθεὶς καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, στρέφεται δ' αὕτη κατὰ τοῦ ἀντισυμβαλλομένου, ἐπὶ μονομεροῦς δὲ δικαιοπραξίας κατὰ τοῦ ἐκ ταύτης ἔλκοντος ἀμέσως ἐννομον συμφέρον (ἄρθρ. 154, 155).

Ἐπιτευχθείσης τῆς ἀκυρώσεως τῆς δικαιοπραξίας λόγῳ πλάνης κατὰ τὸ ἄρθρ. 145 Α.Κ., ὁ ἐπιδιώκων τὴν ἀκύρωσιν ὑποχρεοῦται ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ζημίαν ἣν ὑπέστη ὁ ἕτερος κατὰ τοῦ ὁποίου ἠγέρθη ἡ ἀγωγή ἐκ τῆς ἀκυρώσεως τῆς δικαιοπραξίας. Ἡ ζημία περιλαμβάνει τὸ ἀρνητικὸν διαφέρον, δηλ. τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ζημίας ἣν ὑπέστη ὁ συμβληθεὶς ἐκ τοῦ ὅτι ἐπίστευσεν ὅτι κατηρτίσθη ἔγκυρος δικαιοπραξία, ἣτις, ὅμως, συνεπεῖα τῆς πλάνης, ἠκυρώθη. Ἡ ἀποζημίωσις δὲν δύναται νὰ ὑπερβῆ τὸ διαφέρον τὸ ζητούμενον συνεπεῖα τῆς μὴ ἐκπληρώσεως ἐγκύρου δικαιοπραξίας, ἔτι δὲ ἀποκλείεται αὕτη ἐὰν ὁ ζημιωθεὶς ἐγνώριζεν ἢ ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ τὴν πλάνην.

Τὸ δικαίωμα τῆς ἀκυρώσεως λόγῳ οὐσιώδους πλάνης τῆς δικαιοπραξίας ἀπόλλυται: α) συνεπεῖα παραιτήσεως τοῦ δικαιοῦχου ρητῆς ἢ σιωπηρᾶς, χωρὶς ν' ἀπαιτῆται αὕτη ὅπως ἀπευθυνθῆ πρὸς ἕτερον (ἄρθρ. 156), καὶ β) συνεπεῖα παραγραφῆς, ἣτις εἶναι διετής, ἀρχομένης τῆς διετίας ἀπὸ τῆς συνάψεως τῆς δικαιοπραξίας, ἢ ἐὰν ἡ πλάνη ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ ταύτην, ἀπὸ τῆς παύσεως τῆς καταστάσεως ταύτης· ὁ χρόνος ὅμως αὐτὸς οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπερβῆ τὴν εἰκοσαετίαν (ἄρθρ. 157).

Ἐπὶ ἐσφαλμένης μεταβιβάσεως τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως ἐφαρμόζονται ἀναλόγως, κατὰ τὸ ἄρθρ. 146 Α.Κ., τὰ ἀνωτέρω περὶ πλάνης λεχθέντα.

§ 32. ΒΟΥΛΗΣΙΣ ΑΠΗΛΛΑΓΜΕΝΗ ΕΛΑΤΤΩΜΑΤΩΝ

Ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι τὰ αἷτια τὰ ὁποῖα παρεκίνησαν τὸν δηλοῦντα εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως του εἶναι ἀδιάφορα διὰ τὸ δίκαιον. Εἶδομεν ἐπίσης ἀνωτέρω ποῖα ἀποτελέσματα ἔχει ἡ πλάνη περὶ τὰ παραγωγικὰ τῆς βουλήσεως αἷτια. Κατωτέρω θὰ ἐξετάσωμεν τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν δὲν ὑφίσταται μὲν διάστασις μεταξὺ δηλώσεως καὶ βουλήσεως, πλὴν ὁμως τὸ παραγαγὸν τὴν βούλησιν αἷτιον τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἐλαττωματικὴν ταύτην, εἶναι ἐπιλήψιμον. Ὡς τοιαύτην ἐπιλήψιμον αἷτιαν ἀναφέρει ὁ Α.Κ. τὴν ἀπάτην (δόλον) καὶ τὴν ἀπειλήν (φόβον).

Ι. Ἀπάτη ἢ δόλος (dolus), καλεῖται ἡ ἐκ προθέσεως παρά τινος εἰς βάρος ἑτέρου παραγωγή πλάνης ἢ ἡ μὴ διάλυσις ὑφισταμένης τοιαύτης, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ὁ πλανηθεὶς εὐρισκόμενος ἐν τοιαύτῃ καταστάσει προβῇ εἰς δήλωσιν τῆς βουλήσεως του (π.χ. δολίως πείθω τινὰ ὅτι ἐκλορονόμησα πλούσιον θεῖον ἢς ἔνεκεν πλάνης αὐτὸς μὲ δανεῖζει).

Πλὴν τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρ. 148 Α.Κ., διὰ νὰ ἐπέλθουν τὰ κατὰ νόμον ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς συνεπειᾶ ἀπάτης γενομένης δηλώσεως τῆς βουλήσεως, δὲν ἐρευνᾶται ἐὰν ἡ ἀπάτη εἶναι οὐσιώδης ἢ ὄχι, ἢ ἐὰν εἶναι συγγνωστὴ ἢ ἀσύγνωστος, ἀλλ' ἀρκεῖ αὕτη νὰ ἐπέφερον ὡς ἄμεσος αἷτια τὴν γενομένην δήλωσιν τῆς βουλήσεως (αἷτιώδης συνάφεια). Πάντως διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἀπάτη κατὰ τὸν δοθέντα ὀρισμὸν, δεόν ὁ προκαλέσας τὴν ἀπάτην νὰ ἐγνώριζεν ὅτι δὲν θὰ προέβαιεν ὁ ἀπατηθεὶς εἰς τὴν ἣν ἐνήργησε δήλωσιν, ἐὰν ἐτέλει ἐν γνώσει τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως (π.χ. δὲν θὰ ἐδάνειζεν ἐὰν ἐγνώριζεν ὅτι τὰ περὶ κληρονομίας ἦσαν ψευδῆ). Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὁμως ἀπάτη δεόν ἡ προκαλουμένη πλάνη ν' ἀναφέρεται εἰς πραγματικὰ γεγονότα, καὶ νὰ μὴ ἀναφέρηται εἰς ἀνακοίνωσιν ἢ ἀπόκρυψιν συμπερασμάτων ἢ προσδοκιῶν ἀτομικῶν, ἔστω καὶ ἀβασίμων.

Ἡ ἀπάτη δύναται ν' ἀποτελῆται εἴτε ἐκ τῆς παραστά-

σεως ψευδῶν γεγονότων ὡς ἀληθῶν διὰ λόγων καὶ πράξεων, εἴτε ἐκ τῆς ἀποσιωπῆσεως ἐκ προθέσεως τῶν ἀληθῶν γεγονότων (π.χ. ἀποσιωπήσεις ιδιοτήτων τοῦ πράγματος ἢ γνῶσις τῶν ὁποίων θ' ἀπέτρεπε τὸν ἀγοραστὴν ἀπὸ τῆν συντέλεσιν τῆς ἀγοραπωλησίας), δὲν εἶναι δ' ἀπαραίτητον νὰ ἐπιφέρῃ περιουσιακὴν ζημίαν εἰς τὸν ἐξαπατηθέντα. Ἀπάτη θεωρεῖται καὶ ὅταν ὁ ἐνεργῶν γνωρίζῃ ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ προκαλέσῃ διὰ τῶν ἐνεργειῶν του πλάνην καὶ ἀποδέχεται καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο (ἐνδεχόμενος δόλος).

Ὁ ἀπατηθεὶς δικαιούται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσιν τῆς δικαιοπραξίας (ἄρθρ. 147) ὡς καὶ τὴν ἀνόρθωσιν πάσης ζημίας ἢν ὑπέστη περὶ τὰς περὶ δικαιοπραξιῶν διατάξεις. Ἐπίσης δικαιούται ὁ ἀπατηθεὶς, ἐὰν δὲν ἐπιθυμῇ τὴν ἀκύρωσιν τῆς δικαιοπραξίας, νὰ ζητήσῃ μόνον τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ζημίας ἢν ὑπέστη ἐκ ταύτης (ἄρθρ. 149). Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ διάταξις καθ' ἣν παρέχεται ἡ εὐχέρεια εἰς τὸ δικαστήριον νὰ μὴ προβῇ εἰς ἀκύρωσιν τῆς δικαιοπραξίας ἣτις ἐγένετο συνεπείᾳ ἀπάτης, ἐὰν ὁ ἀντισυμβαλλόμενος ἀποδέχῃται τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως τοῦ ἀπατηθέντος παρὰ τὴν ἐλαττωματικότητά της καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀπάτης πλάνη δὲν εἶναι οὐσιώδης (ἄρθρ. 148). Τὸ ἄρθρ. 147 § 2 Α.Κ. διαστέλλει τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ δήλωσις δὲν ἀπευθύνεται πρὸς ἕτερον, ἐκείνης καθ' ἣν ἀπευθύνεται πρὸς ἄλλον. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, ἐὰν τὴν ἀπάτην προὔκάλεσεν ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ δήλωσις, τότε χωρεῖ ἡ ἀκύρωσις, κατὰ τ' ἀνωτέρω, ἐὰν ὅμως προὔκάλεσε ταύτην τρίτος, ἡ ἀκύρωσις χωρεῖ μόνον ἐφ' ὅσον ὁ πρὸς ὃν ἡ δήλωσις ἢ ἕτερος ἀποκτήσας ἐξ αὐτῆς δικαίωμα, ἐγνώριζεν ἢ ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀπάτην.

II. Ἀπειλή, φόβος (metus). Ὁ ἐκ τῆς ἀπειλῆς προερχόμενος φόβος, δηλ. ἡ ψυχολογικὴ βία (vis compulsiva), περὶ ἧς καὶ μόνον πραγματεύεται ὁ Α.Κ., διακρίνεται τῆς φυσικῆς ἢ σωματικῆς βίας (vis absoluta), ἣτις ὑφίσταται ὅταν γίνηται χρῆσις ὑλικῆς δυνάμεως κατὰ τοῦ βιαζομένου. Περὶ τῆς τελευταίας ταύτης δὲν ἀναφέρει τι ὁ Α.Κ. καθ' ὅσον τὴν

ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας γενομένην δήλωσιν τῆς βουλήσεως θεωρεῖ ἀνύπαρκτον, δηλ. ἄκυρον, ἐν ᾧ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχολογικῆς βίας, ὁ συνεπεία τῶν ἀπειλῶν δηλῶν τὴν θέλησίν του, θέλει τὴν συντέλεσιν τῆς δικαιοπραξίας (*tamen coactus voluit*), καθ' ὅσον θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἀπειλὰς πρὸς ἀποφυγὴν ταύτης, ἦν ὁμως ὁδὸν δὲν ἐπροτίμησε, δι' ὃ καὶ ἡ δικαιοπραξία καθίσταται ἀκυρώσιμος. Εἶναι ἀδιάφορον ἐὰν τὴν ἀπειλὴν μετῆλθεν ὁ πρὸς ὃν ἐγένετο ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως ἢ τρίτος τις.

Κατὰ ταῦτα, ἵνα χωρήσῃ ἀκύρωσις τῆς δικαιοπραξίας συνεπεία ἀπειλῆς ἀπαιτεῖται :

α) Ἡ ἀπειλὴ νὰ εἶναι παράνομος καὶ νὰ βαίνει ἀντικρυσ πρὸς τὰ χρηστὰ ἦθη (ἄρθρ. 150). Πότε ἡ ἀπειλὴ εἶναι παράνομος καὶ ἀντίθετος πρὸς τὰ χρηστὰ ἦθη εἶναι ζήτημα πραγματικόν, ἐνίοτε ὁμως νόμιμος ἀπειλὴ (δηλ. ἀπειλὴ περὶ ἐνεργείας νομίμου πράξεως), ἀσκουμένη κατὰ προφανῆ κατάχρησιν δικαιώματος ἢ κατὰ παράβασιν τῆς περὶ χρηστῶν ἠθῶν ἀντιλήψεως, δύναται νὰ θεωρηθῇ παράνομος (π.χ. ἀπειλὴ ὅτι θ' ἀποκαλύψω τὴν κλοπὴν ἣν διέπραξες, ἐὰν δὲν μοι ἐπιστρέψῃς τὸ δάνειον) καὶ νὰ ἐπιφέρῃ ἀκύρωσιν τῆς δικαιοπραξίας.

β) Ἡ ἀπειλὴ καὶ ὁ ἐκ ταύτης δημιουργηθεὶς φόβος νὰ εἶναι ἡ ἄμεσος αἰτία τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως (αἰτιώδης συνάφεια), καὶ

γ) Κατὰ τὸ ἀρθρ. 151 Α.Κ. ἡ ἀπειλὴ νὰ εἶναι τοιαύτη ὥστε :

αα) νὰ ἐμποιῇ φόβον καὶ εἰς ἔμφρονα ἄνθρωπον, ὅπερ συμβαίνει ὅταν τὸ ἀπειλούμενον κακὸν ἔγκειται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀπειλοῦντος, καὶ ββ) νὰ ἐκθέτῃ εἰς ἄμεσον κίνδυνον δηλ. παρόντα καὶ οὐχὶ μέλλοντα, τὴν ζωὴν, σωματικὴν ἀκεραιότητα, ἐλευθερίαν, τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν τοῦ ἀπειληθέντος ἢ τῶν στενωτάτα μετ' αὐτοῦ συνδεομένων προσώπων. Ἡ στενότης τοῦ συνδέσμου δύναται νὰ κριθῇ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ὑφισταμένης ἢ οὐ συγγενείας. Ἡ συνεπεία ἀπειλῆς συναφθεῖσα δικαιοπραξία καθίσταται ἀκυρώσιμος, δυναμένου

τοῦ ἀπειληθέντος, κατὰ τὰς περὶ ἀδικοπραξιῶν διατάξεις, ν^α ἀξιώση μόνον τὴν ἀνόρθωσιν τῆς εἰς αὐτὸν προσγενηθείσης ζημίας (ἄρθρ. 152). Τέλος καὶ ἐπὶ ἀπειλῆς δὲν ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως νὰ ἐπῆλθε ζημία παρὰ τῷ ἀπειληθέντι ἢ κέρδος παρὰ τῷ ἀπειλοῦντι, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 153 Α.Κ. ὁ ὑπὸ τὸ κράτος ἀπειλῆς, ὑπὸ τρίτου προξενθείσης, δικαιοπρακτήσας (π.χ. ὁ Α ἀπειλεῖ τὸν Β καὶ ὁ Β ὑπὸ τὸ κράτος ἀπειλῆς συμβάλλεται μετὰ τοῦ Δ), ἀκυρωθείσης τῆς ἐλαττωματικῆς ταύτης δικαιοπραξίας, δύναται, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, νὰ ὑποχρεωθῆ εἰς ἀποζημίωσιν (ἀρνητικὸν διαφέρον) τοῦ ἀντισυμβληθέντος (τοῦ Δ), ἐὰν οὗτος οὔτε ἐγνώριζεν οὔτε ὄφειλε νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀσκηθεῖσαν ἀπειλήν.

III. Ἐπὶ τῆς ἀπάτης καὶ τῆς ἀπειλῆς ἰσχύουσι τὰ ὅσα ἀνωτέρω περὶ πλάνης ἐλέχθησαν σχετικῶς μὲ τὴν ἀκύρωσιν τῆς δικαιοπραξίας, τὸ δικαίωμα τῆς ἐγέρσεως τῆς σχετικῆς ἀγωγῆς, κατὰ ποίων στρέφεται αὕτη, ὡς καὶ περὶ τοῦ πῶς ἀποσβέννυται τὸ δικαίωμα τοῦτο (ἄρθρ. 154—157). Καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ παραγραφή τῆς σχετικῆς πρὸς ἀκύρωσιν ἀγωγῆς εἶναι διετής, ἀρχομένη κατὰ τὰς διακρίσεις τοῦ ἄρθρ. 157 Α.Κ.

§ 33. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Τὸ περιεχόμενον τῆς δικαιοπραξίας δύναται νὰ εἶναι διάφορον, ἀλλ' ἀπαιτεῖται :

- α) Νὰ μὴ εἶναι παντελῶς ἀόριστον.
- β) Νὰ μὴ εἶναι φυσικῶς ἢ νομικῶς ἀδύνατον.
- γ) Νὰ μὴ εἶναι παράνομον, καὶ
- δ) Νὰ μὴ ἀντίκειται εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη.

Α'. Νὰ μὴ εἶναι ἀόριστον. Τὸ ἀόριστον περιεχόμενον δὲν δημιουργεῖ ὑποχρέωσιν διὰ τὸ πρόσωπον καὶ συνεπῶς τὸ δίκαιον οὐδὲν ἐνδιαφέρον δεικνύει εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην. Ἐὰν ὅμως τὸ περιεχόμενον τῆς δικαιοπραξίας δὲν εἶναι παντελῶς ἀόριστον ἢ ἡ παροχὴ εἶναι ὀριστική,

τότε τὸ δίκαιον ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν δικαιοπραξιῶν τούτων καὶ καθορίζει τοὺς κανόνας ἄρσεως τῆς ἀοριστίας καὶ τὰς συνεπείας τοῦ καθορισμοῦ τῆς παροχῆς.

Β'. Νὰ μὴ εἶναι ἀδύνατον. Ἄδυναμία παροχῆς ὑπάρχει ὅταν ἐξ αἰτίας νομικῆς ἢ πραγματικῆς δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ περιεχόμενον τῆς δικαιοπραξίας. Ἄδύνατος θεωρεῖται ἡ δικαιοπραξία καὶ ὅταν ἡ ἐπίτευξις τοῦ περιεχομένου αὐτῆς ἀπαιτῇ τὴν καταβολὴν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, δυσαναλόγως μεγάλων, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα.

Περὶ τῆς ἀδυναμίας ἐν γένει, πότε χωρεῖ ἀπαλλαγὴ λόγῳ ταύτης, ποῖαι αἰ συνέπειαι ἐπὶ τῆς μερικῆς ἀδυναμίας καὶ ποῖα ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ὀφειλέτου ἐὰν καταδικασθῇ τελεσιδίκως εἰς παροχὴν μὴ χρηματικὴν, ὁμιλοῦν τὰ ἄρθρα 335—339 Α.Κ. Ἐπίσης τὰ ἄρθρα 362—364 Α.Κ. ἀναφέρουν περὶ συμβάσεως ἀδυνάτου παροχῆς.

Γ'. Νὰ μὴ εἶναι παράνομον. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 174 Α.Κ., ἡ δικαιοπραξία ἡ ἀντικειμένη εἰς ἀπαγορευτικὴν διάταξιν νόμου, ἐφ' ὅσον ἄλλο τι δὲν συνάγεται, θεωρεῖται ἄκυρος. Συνεπῶς κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην ἡ ἀκυρότης ὑπάρχει :

α) Ἐὰν ἀντιτίθεται εἰς διάταξιν νόμου ἀπαγορευτικὴν, εἴτε πρόκειται περὶ διατάξεως τοῦ Α.Κ. ἢ περὶ ἄλλου τινὸς νόμου. Πότε οἱ νόμοι θεωροῦνται ὅτι περιέχουσιν ἀπαγορευτικὰς διατάξεις ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω (§ 5, II, δ), καὶ

β) Νὰ μὴ συνάγεται ἐκ τοῦ νόμου ἄλλη τις λύσις δηλ. ὅτι ἡ δικαιοπραξία εἶναι ἰσχυρὰ ἢ ἐν μέρει ἰσχυρὰ.

Ἐπισημασμένων τῶν ἄνω δύο προϋποθέσεων ἡ δικαιοπραξία, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ἥτις εἰς τὸ αὐτὸ ἄγει ἀποτέλεσμα καὶ συνάπτεται πρὸς καταστρατήγησιν τῆς ἀπαγορευτικῆς ταύτης διατάξεως (in fraudem legis), εἶναι ἄκυρος, ἢ δ' ἀκυρότης λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ αὐτεπαγγέλτως.

Εἰδικώτερον ὁ Α.Κ. εἰς τὰ ἄρθρα 175—177 περιέχει τὰς κάτωθι διατάξεις σχετικῶς μὲ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς διαθέσεως ἀντικειμένου τινός :

αα) Ἡ διάθεσις ἀντικειμένου τινὸς εἴτε ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαγορεύεται αὕτη, εἴτε ὑπὸ δικαστικῆς ἀποφάσεως, εἶναι ἄκυρος, ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἀκυρότης ἐτάχθη ὑπὲρ ὠρισμένου προσώπου (σχετικὴ ἀκυρότης, ὡς π.χ. ἐπὶ ἐκποιήσεως ἀκινήτου ἀνηλίκου) μόνον ὑπὸ τούτου προτείνεται αὕτη, καὶ

ββ) Ἐφ' ὅσον ἄλλως ἐκ διατάξεως τοῦ νόμου δὲν συνάγεται, ἡ διάθεσις ἀντικειμένου εἶναι ἔγκυρος ἔστω καὶ ἐὰν ἀντιθετόν τι συνεφωνήθη διὰ δικαιοπραξίας ἐν ζωῇ ἢ αἰτίᾳ θανάτου, καὶ μόνον ἀξίωσιν πρὸς ἀποζημιώσιν ἔχει ὁ ζημιούμενος ἐκ τῆς παραβάσεως ταύτης (π.χ. συμφωνῶ μετὰ τοῦ Α' ὅπως τὸ δωρηθὲν παρ' ἐμοῦ οἰκόπεδον μὴ ἐκποιήσῃ καὶ ἡ παρὰ τὴν συμφωνίαν ὁμως ταύτην γενομένη ἐκποίησης εἶναι ἔγκυρος καὶ μόνον ἀξίωσιν ἀποζημιώσεως ἔχω).

Δ'. Νὰ μὴ ἀντιβαίνει εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη. Πότε δικαιοπραξία τις ἀντιβαίνει εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη (contra bonos mores) εἶναι ζήτημα τὸ ὁποῖον θὰ κριθῇ εἰς ἐκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν, πάντως ὡς κριτήριον τῆς ἐννοίας «χρηστὰ ἤθη» δεόν νὰ θεωρήσωμεν τὰς περὶ ἠθικῆς ἀντιλήψεις ὡς αὗται ὑφίστανται παρὰ τοῖς καλῶς καὶ σωφρόνως σκεπτομένοις καὶ ὄχι τὰς ἀτομικὰς τοιαύτας. Ἡ περὶ τῆς ἀντιθέσεως εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη κρίσις ἀνήκει εἰς τὸν δικαστὴν.

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 178 Α.Κ. αἱ ἀντιβαίνουσαι εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη δικαιοπραξίαι εἶναι ἄκυροι, τῆς ἀκυρότητος λαμβανομένης καὶ αὐτὴ περὶ τῆς ὑπὲρ ὅψου. Περαιτέρω τὸ ἄρθρ. 179 Α.Κ. ἀναφέρει, ἐνδεικτικῶς καὶ οὐχὶ περιοριστικῶς, ποίας δικαιοπραξίας θεωρεῖ ὡς ἀντικειμένης εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη, ἧτοι θεωρεῖ τοιαύτας :

α) Ἐκεῖνας εἰς τὰς ὁποίας δεσμεύεται ὑπερμέτρως ἡ ἐλευθερία τοῦ προσώπου (ἀτομικὴ ἢ οἰκονομικὴ) π.χ. σοὶ δωροῦμαι μίαν οἰκίαν ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ ἔλθῃς εἰς γάμον, καὶ

β) Ἐκεῖνας εἰς τὰς ὁποίας τις, «ἐκμεταλλεόμενος τὴν ἀνάγκην, κουφότητα ἢ ἀπειρίαν τοῦ ἄλλου, συνομολογεῖ ἢ λαμβάνει ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἢ τρίτου διὰ παροχὴν τινα περιουσιακὰ ὠφελήματα, ἄτινα, κατὰ τὰς περιστάσεις, τελοῦσιν εἰς προφανῆ δυσαναλογίαν πρὸς τὴν παροχὴν». Ἐν προκειμένῳ πρόκει-

ται περί τῶν κοινῶς λεγομένων αἰσχροκερδῶν συμβάσεων.

Κατὰ τ' ἄνω συνεπῶς διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν συμβάσεως τινος ὡς αἰσχροκερδοῦς ἀπαιτεῖται :

αα) Ἐκμετάλλευσις τῆς ἀνάγκης, κουφότητος ἢ ἀπειρίας τοῦ ἀντισυμβαλλομένου. Πότε ὑφίσταται τοιαύτη ἐκμετάλλευσις, εἶναι ζήτημα πραγματικόν. Κουφότητα μὲν λέγων ὁ νόμος ἐννοεῖ τὴν διανοητικὴν ἀνικανότητα πρὸς σχηματισμὸν ὀρθῶν κρίσεων καὶ τὴν ἀδυναμίαν πρὸς ἔλεγχον τῶν ἑαυτοῦ πεπραγμένων· ἀπειρίαν δὲ ἐννοεῖ τὴν οὐχὶ λόγῳ διανοητικῆς καταστάσεως, ἀλλ' ἐξ ἄλλης αἰτίας, ἀγνοίαν τῶν ἐν γένει βιοτικῶν, οἰκονομικῶν καὶ συναλλακτικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς ἀνάγκης δὲν σκοπεῖται, ἀρκεῖ νὰ ὑφίστατο κατὰ τὴν σύναψιν τῆς συμβάσεως, καὶ

ββ) Ἀποτέλεσμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως ταύτης νὰ εἶναι ἡ λήψις ἢ ἡ συμφωνία περὶ λήψεως (πιστωτικὴ σύμβασις), ἢ χάριν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ συμβαλλομένου, ἢ χάριν ἄλλου τινὸς περιουσιακῶν ὠφελημάτων — ἄρα οὐχὶ ὠφελημάτων μὴ ἐχόντων περιουσιακὴν ἀξίαν — τὰ ὅποια, συγκρινόμενα πρὸς τὴν παροχὴν, νὰ τελοῦν κατὰ τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις εἰς πρὸ φανῆ δυσαναλογίαν (π.χ. πωλῶ οἰκίαν ἀξίας 50 ἐκ. ἀντὶ 10 ἐκ.).

§ 34. ΠΕΡΙΒΟΛΗ ΩΡΙΣΜΕΝΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ περιβληθῆ τύπον τινά, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν γίνεται ἀτύπως καὶ μόνον ὅταν ὁ νόμος ἐπιβάλλῃ τὴν τήρησιν τύπου τινὸς τότε δέον ἢ δήλωσις αὕτη νὰ περιβληθῆ τὸν τύπον αὐτόν, διότι ἄλλως, ἐκτὸς ἀντιθέτου διατάξεως τοῦ νόμου, ἡ δικαιοπραξία θεωρεῖται ἄκυρος (ἄρθρ. 158, 159 § 1).

Ἡ διὰ τὴν δικαιοπραξίαν τήρησις ὠρισμένου τύπου δύναται νὰ ᾗ ἢ ἀποτέλεσμα συμφωνίας τῶν μερῶν, ἢ ἐπιταγῆς νόμου. Ὁ Α.Κ. ὁμιλῶν περὶ τύπου, ἐννοεῖ τὸ ἰδιωτικὸν ἔγγραφον, τὸ συμβολαιογραφικὸν τοιοῦτον καὶ τὴν ἐνώπιον

ἀρχῆς, συνεπεία δηλώσεως, συντασσομένην σχετικὴν ἔκθεσιν.

Τὸ ἔγγραφον ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχεται ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γράφηται, ἐκτὸς εἰδικῶν ἐξαιρέσεων (π.χ. ἐπὶ ἰδιογράφου διαθήκης), διὰ τῆς χειρὸς τοῦ δηλοῦντος, πάντως ὅμως πρέπει νὰ φέρῃ τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν αὐτοῦ (ἄρθρ. 160 § 1), τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀποτύπωσις διὰ μηχανικοῦ μέσου, ἐκτὸς μόνον ἐὰν πρόκειται περὶ ὑπογραφῆς ἀνωνύμων τίτλων ἐκδιδομένων εἰς μέγαν ἀριθμὸν (ἄρθρ. 163). Ἐὰν διὰ τὴν κατάρτισιν τῆς δικαιοπραξίας λαμβάνωσι μέρος πλείονες (διμερῆς δικαιοπραξία), τότε οἱ συμβαλλόμενοι πρέπει νὰ θέσωσι τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἔγγραφου, ἐκτὸς ἐὰν ἡ σύμβασις συνετάγη εἰς πλείονα πρωτότυπα, ὅποτε ἀρκεῖ ἕκαστος τῶν συμβαλλομένων νὰ ὑπογράψῃ ἐκεῖνο τὸ πρωτότυπον, τὸ ὁποῖον προορίζεται διὰ τὸ ἄλλον (ἄρθρ. 160 § 2).

Τὸ ἰδιωτικὸν ἔγγραφον δύναται ν' ἀναπληρῶται διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἔγγραφου, ὅτε, ἐπὶ διμερῶν δικαιοπραξιῶν, ἡ πρότασις καὶ ἡ ἀποδοχὴ δύναται νὰ γίνηται διὰ κεχωρισμένων συμβολαιογραφικῶν ἔγγραφων (ἄρθρ. 161). Κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 162 Α.Κ., ὡσάκις συνεπεία συμφωνίας τῶν συμβαλλομένων ὠρίσθη ἡ τήρησις ἔγγραφου τύπου, τότε, ἐν ἀμφιβολίᾳ, θεωρεῖται τηρηθεῖσα ἡ συμφωνία καὶ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἐνυπογράφων ἐπιστολῶν ἢ πρωτοτύπων τηλεγραφημάτων.

Τόσον τὸ προσύμφωνον, ὅσον καὶ αἱ ἐπὶ μέρους συμφωνίαι δι' ὧν τροποποιεῖται ἡ κυρία συμφωνία, ὑπόκεινται εἰς τὸν αὐτὸν τύπον εἰς ὃν ὑπόκειται καὶ ἡ κυρία σύμβασις (ἄρθρ. 164, 166). Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ τήρησις τύπου τινὸς κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς δικαιοπραξίας δύναται νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἢ ἐπιταγῆς νόμου ἢ συμφωνίας τῶν συμβαλλομένων. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἢ μὴ τήρησις τοῦ τύπου, ὡς ἀνεπτύχθη, καθιστᾷ ἄκυρον τὴν δικαιοπραξίαν, καὶ εἰς τὴν δευτέραν ὅμως περίπτωσιν, ὅταν οἱ συμβαλλόμενοι καθώρισαν τὴν τήρησιν τύπου, ἢ μὴ τήρησις αὐτοῦ συνεπάγεται τὴν

ἀκυρότητα, ἐφ' ὅσον οἱ συμβαλλόμενοι δὲν προδιέγραψαν σαφῶς ποῖαι ἄλλαι θὰ εἶναι αἱ συνέπειαι τῆς μὴ τηρήσεως τοῦ τύπου αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, ἡ ἐν γνώσει τῆς ἑλλείψεως τοῦ τύπου, ὃν οἱ συμβαλλόμενοι συνεφώνησαν, ἐκπλήρωσις παρ' αὐτῶν τῆς συμβάσεως θεραπείαι τὴν ἑλλειψιν καὶ συνεπῶς αἶρει τὴν ἀκυρότητα (ἄρθρ. 159 § 2). Πρὸς τ' ἀνωτέρω δὲν τελοῦν εἰς ἀντίφασιν τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 165 Α.Κ. ἀναφερόμενα, κατὰ τὰ ὁποῖα, ἐὰν οἱ συμβαλλόμενοι κατήρτισαν ἤδη τὴν σύμβασιν καὶ μετὰ ταῦτα συνεφώνησαν τὴν καταρτισθεῖσαν αὐτὴν σύμβασιν νὰ διατυπώσουν καὶ ἐγγράφως, δὲν συνέταξαν ὁμως τὸ ἐγγραφον, τότε, ἐκτὸς ἀντιθέτου συμφωνίας, ἐν ἀμφιβολίᾳ θεωρεῖται ἰσχύουσα ἡ σύμβασις καὶ ἄνευ συντάξεως ἐγγράφου· διότι ἐν προκειμένῳ πρόκειται περὶ συναφθείσης ἤδη συμβάσεως καὶ οὐχὶ περὶ τοιαύτης ἥστινος τὸ κῦρος ἠρτηται ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ τύπου, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρ. 159 Α.Κ.

§ 35. ΑΤΕΛΕΙΣ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑΙ

Ἡ ἀτελής δικαιοπραξία εἶναι ἔννοια ἀντίθετος πρὸς τὴν **Τ Ε Λ Ε Ι Α Ν** δικαιοπραξίαν.

Ἡ ἀτελής δικαιοπραξία εἶναι ἐκείνη ἣτις συνεπιείξ ἑλαττώματος δὲν παράγει τὸ σκοπηθὲν ἔννομον ἀποτέλεσμα.

Αἱ ἀτελεῖς δικαιοπραξίαι δύνανται νὰ εἶναι ἢ ἄκυροι ἢ ἀκυρώσιμοι (διαρρηκταί).

Α'. Ἡ ἀκυρὸς δικαιοπραξία εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία συνεπιείξ ὑπάρχοντος ἑλαττώματος θεωρεῖται παρὰ τοῦ Δικαίου ὡς μὴ ὑπάρχουσα καὶ συνεπῶς ὡς μὴ δημιουργοῦσα ἀποτελέσματα, π.χ. πώλησις ἀκινήτου ἄνευ συντάξεως συμβολαιογραφικῆς πράξεως (ἄρθρ. 180).

Ἡ ἀκυρότης δύνανται νὰ εἶναι :

α) Ἡ ἀπόλυτος ἢ σχετικὴ. Ἀπόλυτος μὲν εἶναι ἡ δυναμένη νὰ προταθῇ παρὰ παντὸς ἔχοντος ἔννομον συμφέρον, σχετικὴ δὲ εἶναι ἡ δυναμένη νὰ προταθῇ μόνον παρ' ὠρισμένων προσώπων.

β) Ἀρχικὴ ἢ ἐπιγενομένη δηλ. ὑπὸ τὴν ἔννοϊαν ἔαν ὑφίστατο ἀρχῆθεν ἢ ἀκυρότης (ἀρχικὴ), ἢ ἔαν ἐνεφανίσθη μετὰ τὴν κατάρτισιν τῆς δικαιοπραξίας (ἐπιγενομένη). Ἡ ἀρχικῶς ἄκυρος δικαιοπραξία δὲν δύναται νὰ καταστῇ ἰσχυρὰ μεταγενεστέρως διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου, ἀκόμη καὶ ἔαν ἐξέλιπεν ὁ λόγος ὅστις ἐπέφερε τὴν ἀκυρότητα (*quod ab initio vitiosum est, non potest, tractu temporis convallescere*) ἐκτὸς ἐξαιρέσεων τινων (π.χ. ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐκπλήρωσις τῆς δικαιοπραξίας αἶρει τὴν ἀρχικὴν ἀκυρότητα, ἄρθρ. 849 κ.ἄ.).

γ) Ὀλικὴ ἢ μερικὴ, ἔαν δηλ. ἀναφέρηται εἰς τὸ ὅλον μέρος τῆς δικαιοπραξίας. Κατ' ἀρχὴν ἢ ἀκυρότης μέρους τῆς δικαιοπραξίας δὲν ἐπιφέρει τὴν ἀκυρότητα τοῦ ὅλου (*neque vitiatur utilis per hanc inutillem*), ἐκτὸς ἔαν, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς δικαιοπραξίας, συνάγηται ὅτι αὕτη δὲν θὰ συνετελείτο ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀκύρου μέρους αὐτῆς (ἄρθρ. 181).

Ἐπὶ τῆς ἀπολύτου ἀκυρότητος, ἐφ' ὅσον τὰ συνιστῶντα ταύτην πραγματικὰ περιστατικὰ ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν δικαστήν, λαμβάνεται αὕτη αὐτεπαγγέλτως ὑπ' ὄψιν, ἢ δ' ἀπόφασις αὐτοῦ μόνον ἀναγνωριστικὴν σημασίαν ἔχει καθ' ὅσον ἢ ἀκυρότης ἐπέρχεται ἀμέσως ἐκ τοῦ Νόμου, ἀσχέτως τῆς ἐνεργείας τοῦ ἔχοντος ἔννομον συμφέρον ὅπως προκαλέσῃ ταύτην, Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπὶ δικαιοπραξιῶν τινων ἀπαιτεῖται ἢ ἀκυρότης διὰ νὰ λάβῃ ὑπόστασιν ν' ἀπαγγελθῇ ὑπὸ δικαστικῆς ἀποφάσεως, ὡς π.χ. συμβαίνει ἐπὶ ἀκύρου ἀλλ' ὑποστατοῦ γάμου, ὅστις παράγει ἅπαντα τὰ ἀποτελέσματα μέχρις ὅτου ἢ ἀκυρότης αὐτοῦ ἀπαγγελθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Ἡ ἀκυρότης προτείνεται κατὰ παντὸς τρίτου ἀξιοῦντος δικαιώματα ἐκ τῆς ἀκύρου δικαιοπραξίας, ἔστω καὶ ἂν συνηλλάγη καλῆ τῇ πίστει, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων τινων π.χ. τῶν ἄρθρ. 139, 466, 1036 Α.Κ. κ.ἄ.

Προκειμένης ἀκυρότητος ἢ δικαιοπραξία δύναται νὰ μετατραπῇ ἢ νὰ ἐπικυρωθῇ.

Ι. Μετατροπὴ (ἄρθρ. 182). Ἡ ἄκυρος δικαιοπραξία

ἐφ' ὅσον φέρει τὰ προσόντα ἄλλης δικαιοπραξίας ἰσχύει ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς τελευταίας ταύτης δικαιοπραξίας τῆς ὁποίας περιέχει τὰ προσόντα, ἐφ' ὅσον ἤθελεν ἐξαχθῆ ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι θὰ ἤθελον νὰ ἰσχύσῃ ἡ δικαιοπραξία αὕτη, ἐὰν ἐγνώριζον τὴν ἀκυρότητα τῆς ὑπ' αὐτῶν συναφθείσης δικαιοπραξίας. Ἡ μετατροπὴ τῆς δικαιοπραξίας δὲν χωρεῖ αὐτοδικαίως, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ὅπως τὴν ἐπικαλεσθῆ εἰς ἓκ τῶν συμβαλλομένων, ἀποδεικνύων ἅμα καὶ τὴν ὑποτιθεμένην θέλησιν τῶν μερῶν· ἐνίοτε ὁμως συντελεῖται καὶ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ νόμου (π.χ. μετατροπὴ μυστικῆς διαθήκης εἰς ἰδιόγραφον ἐφ' ὅσον δὲν φέρει τὰ στοιχεῖα τῆς πρώτης, φέρει ὁμως τὰ στοιχεῖα τῆς δευτέρας).

II. Ἐπικύρωσις (ἄρθρ. 183). Ἡ ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων ἐπικύρωσις ἀκύρου δικαιοπραξίας θεωρεῖται ὡς νέα κατάρτισις αὐτῆς καὶ συνεπῶς, ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν ἔχει ἀναδρομικὴν ἰσχύν, ἰσχύουσα ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως (*ex nunc*), ἀφ' ἑτέρου δὲ πρέπει κατὰ τὴν ἐπικύρωσιν νὰ ὑφίστανται ἅπασαι αἱ προϋποθέσεις παρὰ τοῖς συμβαλλομένοις, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν σύναψιν δικαιοπραξίας ἐν γένει. Ὅπως καὶ ἐπὶ μετατροπῆς τῆς δικαιοπραξίας, οὕτω καὶ ἐν προκειμένῳ, ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ἡ ἀκυρότης τῆς συναφθείσης δικαιοπραξίας. Ἐὰν ἄκυρος σύμβασις ἐπικυρωθῆ ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων, ἐν ἀμφιβολίᾳ, γεννᾶται ἀμοιβαία μετὰ αὐτῶν ὑποχρέωσις ὅπως ἕκαστος τούτων παράσχῃ εἰς τὸν ἕτερον πᾶν τὸ ὁποῖον θὰ ὑπεχρεοῦτο οὗτος νὰ παρείχεν, ἐὰν ἡ ἐπικυρωθεῖσα σύμβασις ἦτο ἐξ ὑπαρχῆς ἔγκυρος.

B'. Ἀκυρώσιμος ἢ διαρρηκτὴ δικαιοπραξία εἶναι ἐκείνη ἣτις παρὰ τοῦ Δικαίου θεωρεῖται ὑπάρχουσα καὶ παράγει τὰ σκοπηθέντα ἀποτελέσματα, λόγῳ ὁμως ἔλαττώματος δύναται νὰ ἐπιδιωχθῆ ἢ ἀνατροπῆ αὐτῆς. Ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς σχετικῶς ἀκύρου δικαιοπραξίας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς διαρρηκτῆς τοιαύτης, ἐπελθούσης τῆς ἀκυρώσεως, ἡ δικαιοπραξία θεωρεῖται ὡς ἀνέκαθεν μὴ ὑπάρξασα (*ex tunc*) καὶ

συνεπῶς αἴρονται τὰ ἐν τῷ μεταξύ ἐπελθόντα ἀποτελέσματα, ἐκτὸς τῶν παρὰ τρίτων ἀποκτηθέντων ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων (ἄρθρ. 184).

Ὁ Α.Κ. θεωρεῖ διαρρηκτὴν τὴν δικαιοπραξίαν συνεπείᾳ πλάνης, ἣτις ἐπιφέρει τὴν διάστασιν μεταξύ δηλώσεως καὶ βουλήσεως συνεπείᾳ ἀπάτης, καὶ συνεπείᾳ ἀπειλῆς, ἢ δ' ἀκυρότητος ἀπαγγέλλεται ὑπὸ δικαστικῆς ἀποφάσεως, μετ' ἀσκησιν ἀγωγῆς ἢ προβολῆς ἐνστάσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

§ 36. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑ

Σύμβασις (conventio), καλεῖται ἡ διμερῆς δικαιοπραξία ἡ καταρτιζομένη διὰ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμπτώσεως δύο ἢ περισσοτέρων ἀντιθέτων βουλήσεων πρὸς παραγωγὴν ἐνόμου τινὸς συνεπείας. Οὐχὶ πᾶσα δικαιοπραξία ἐν τῇ ὁποίᾳ συμπράττουσι πλείονα πρόσωπα ἀποτελεῖ σύμβασιν, ἀλλὰ μόνον ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν ὑφίστανται διάφοροι βουλήσεις, ἀντιτιθέμεναι μὲν, συμφωνοῦσαι ὅμως ὡς πρὸς ὠρισμένον σημεῖον, δηλ. διὰ τὴν παραγωγὴν, ἀλλοίωσιν ἢ δημιουργίαν ἐνόμων συνεπειῶν. Συνεπῶς εἰς τὰς συμβάσεις, διὰ τῆς συμπτώσεως τῶν ἐκατέρωθεν βουλήσεων, παράγεται τρόπον τινὰ νέα συμβατική βούλησις (voluntas contrahentium), ἣτις ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ δικαίου ὡς ἡ παράγουσα τὰς ἐνόμους συνεπείας. Κατ' ἀρχὴν, εἰς τὸν Α.Κ. καθιεροῦται ἡ ἐλευθερία τῶν συμβάσεων, ὑπάρχουσιν ὅπως περιπτώσεις καθ' ἃς, εἴτε συνεπεία διατάξεως τοῦ νόμου, εἴτε συνεπεία δεσμεύσεως συμβατικῆς, συμβάσεις τινὲς δὲν εἶναι προῖόν ἐλευθέρας βουλήσεως, χωρὶς τὸ γεγονός τοῦτο νὰ ἀναιρῇ τὸν χαρακτήρα αὐτῶν ὡς συμβάσεων. Τὰ περὶ τῶν συμβάσεων ἀναπτύσσονται κυρίως ἐν τῷ Ἐνοχικῷ δικαίῳ, ἐν προκειμένῳ παρατηροῦμεν τὰ κάτωθι :

§ 37. ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

Πρὸς κατάρτισιν τῆς συμβάσεως ἀπαιτεῖται ἡ ἐνέργεια τῆς βουλήσεως δύο τοῦλάχιστον προσώπων ἐκπροσωποῦντων ἀντίστοιχα συμφέροντα, τοῦ μὲν ἐνὸς προτείνοντος (στάδιον προτάσεως), τοῦ δ' ἑτέρου ἀποδεχομένου τὴν πρότασιν (στάδιον ἀποδοχῆς). Π.χ. προσφέρω πρὸς πώλησιν τὴν οἰκίαν μου εἰς τὸν Α καὶ ὁ Α ἀποδέχεται τὴν προσφορὰν.

Προηγηθεῖσαι διαπραγματεύσεις, ἐφ' ὅσον δὲν κατέληξαν εἰς πρότασιν ἢ ἀποδοχὴν, κατὰ κανόνα δὲν δεσμεύουσι τὰ συμβαλλόμενα μέρη, ὑποχρεοῦνται ὁμως οἱ διαπραγματευόμενοι νὰ συμπεριφέρονται πρὸς ἀλλήλους συμφώνως πρὸς τὴν καλὴν πίστιν καὶ τὰ συναλλακτικὰ ἤδη (ἄρθρ. 197).

Α'. Π ρ ό τ α σ ι ς (π ρ ο σ φ ο ρ ά). Ἡ πρότασις δημιουργεῖ τὴν βάσιν τῆς μελλούσης νὰ καταρτισθῇ συμβάσεως καὶ παράγει μετὰ τῆς ἀποδοχῆς τὴν σύμβασιν. Συνεπῶς, ὁ προτείνων πρέπει νὰ συγκεντροῖ τὰ διὰ πᾶσαν δικαιοπραξίαν, κατὰ τ' ἀνωτέρω, ἀναφερόμενα προσόντα, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ πρότασις πρέπει νὰ περιέχῃ τὰ προσόντα τὰ ὅποια εἶναι ἀπαραίτητα διὰ κάθε δικαιοπραξίαν καὶ νὰ σκοπῇ τὴν σύναψιν τῆς συμβάσεως καὶ οὐχὶ νὰ εἶναι πρόσκλησις πρὸς ὑποβολὴν προτάσεως (π.χ. διαφημίσεις, ἀναγραφαὶ τιμῶν ἐπὶ ἐκτιθεμένων πρὸς πώλησιν ἐμπορευμάτων, τιμοκατάλογοι, ἀποτελοῦν προσκλήσεις δι' ὑποβολὴν προτάσεως). Ἐξαιρετικῶς, δῆλωσις ἀπευθυνομένη πρὸς τὸ κοινόν, ἀποτελεῖ πρότασιν πρὸς σύναψιν συμβάσεως, ὡς π.χ. συμβαίνει ἐπὶ τοποθετήσεως μηχανήματος αὐτομάτου πωλήσεως. Παραπλήσια συμβάσεις εἶναι καὶ αἱ συμβάσεις αἱ συντελούμεναι διὰ προσχωρήσεως (συμβάσεις προσχωρήσεως) εἰς ὅρους τοὺς ὁποίους ἐκ τῶν προτέρων διετύπωσεν ὁ προτείνων καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῶν ὁποίων εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν κατάρτισιν τῆς συμβάσεως (π.χ. κατάρτισις συμβάσεως μετὰ τοῦ Δημοσίου διὰ τὴν βιομηχανοποίησιν ἐρίου). Αἱ τελευταῖαι αὗται συμβάσεις, συνήθως, παρέχουν ὅρους αὐστηροὺς καὶ μονομερῶς διατυπωθέντας, δι' αὐτὸ ἐκρίθη ὅτι ὁ Δικαστὴς δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῶν ὄρων τούτων βάσει τῆς καλῆς πίστεως καὶ τῶν συναλλακτικῶν ἡθῶν.

Ἐπὶ συμβάσεων ἐνεργουμένων διὰ πλειστηριασμοῦ, ἡ πρόσκλησις πρὸς ἐνέργειαν προσφορῶν δὲν ἀποτελεῖ πρότασιν, ἀλλὰ τοιαύτην ἀποτελεῖ ἡ μείζων προσφορά. Ἐπίσης, ἐπὶ συμβάσεων ἐνεργουμένων μετὰ προκήρυξιν διαγωνισμοῦ, πρότασιν ἀποτελεῖ ἡ αἴτησις πρὸς συμμετοχὴν εἰς τοῦτον.

Ὁ προτείνων τὴν σύναψιν τῆς συμβάσεως δεσμεύεται ἐκ τῆς προτάσεώς του, καθ' ὅλον τὸν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἢ πρότασις δύναται νὰ προβῆ εἰς ἀποδοχὴν αὐτῆς (ἄρθρ. 186). Ποῖον εἶναι τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα θ' ἀναφέρωμεν κατωτέρω. Ἡ ἀπόσβεσις τῆς προτάσεως ἐπέρχεται ἢ διὰ τῆς μὴ ἀποδοχῆς ταύτης ὑπὸ τοῦ πρὸς ὃν αὕτη ἀπευθύνεται, ἢ ἐὰν δὲν ἐγένετο ἐγκαίρως ἢ ἀποδοχὴ αὐτῆς κατὰ τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ Α.Κ. (ἄρθρ. 187). Ὁ θάνατος ἢ ἡ πρὸς δικαιοπραξίαν ἀνικανότης, ἐκτὸς ἀντιθέτου συμφωνίας, ἐπισυμβάντες πρὸ τῆς ἀποδοχῆς, δὲν ἐπηρεάζουσι τὴν πρότασιν, ἥτις ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἰσχυρὰ (ἄρθρ. 188). Ἀνάκλησις τῆς προτάσεως δὲν ἐπιτρέπεται παρὰ μόνον εἰς τὰς ἐξῆς δύο περιπτώσεις, ἦτοι : α) ὅταν ὁ προτείνων ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως καὶ β) ὅταν, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν συμβάσεων ἢ τῶν εἰδικῶν περιστάσεων, συναγεται ὅτι ἀποκλείεται ἢ δέσμευσις ἀνακλήσεως τῆς προτάσεώς του (ἄρθρ. 186).

Β'. Ἀποδοχή. Διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προτάσεως ὀλοκληροῦται ἡ σύμβασις. Ὅπως καὶ ὁ προτείνων, οὕτω καὶ ὁ ἀποδεχόμενος δέον νὰ εἶναι ἰκανὸς πρὸς σύναψιν δικαιοπραξίας, ἢ δὲ περὶ ἀποδοχῆς δήλωσις τῆς βουλήσεως πρέπει νὰ περιέχη τ' ἀνωτέρω ἀναφερόμενα προσόντα τὰ ἀπαιτούμενα εἰς τὰς δικαιοπραξίας.

Ἡ περὶ ἀποδοχῆς δήλωσις πρέπει νὰ γίνῃ πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως περιέλθῃ εἰς γνῶσιν τοῦ προτείνοντος, ἐπιφέρει δὲ τὰ ἀποτελέσματα, μόνον ἀφ' ἧς στιγμῆς περιέλθῃ εἰς αὐτὸν καὶ δὴ ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας (ἄρθρ. 189). Ἐὰν δὲν ἐτάχθῃ προθεσμία ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ πρέπει νὰ περιέλθῃ εἰς τὸν προτείναντα ἢ ἀποδοχὴ, τότε, ὁ προτείνων, δέον νὰ ἀναμένῃ τὴν λήψιν τῆς ἀποδοχῆς ἐπὶ τοσοῦτον χρονικὸν διάστημα, ὅσον ἐκ τῶν περιστάσεων ἐπιβάλλεται πρὸς τοῦτο. Συνήθως ὁ λαβὼν τὴν πρότασιν, δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ἐκφρασθῇ περὶ αὐτῆς, καὶ ἂν ἐτι ὁ προτείνων ἐδήλωσε πρὸς αὐτὸν ὅτι θὰ θεωρήσῃ τὴν πρότασιν ὡς γενομένην ἀποδεκτὴν, ἐὰν δὲν ἤθελεν

ἀπαντήση ἐντὸς προθεσμίας. Ἐὰν ἡ περὶ ἀποδοχῆς δήλωσις ἀπεστάλη ἐγκαίρως, περιῆλθεν ὁμως εἰς τὸν προτείναντα ἐκ-προθέσμως, ἡ περὶ ἀποδοχῆς δήλωσις εἶναι ἰσχυρά, ἐκτὸς ἐὰν ὁ προτείνας εἰδοποιήσῃ τὸν ἀποδεχόμενον π α ρ α χ ρ ῆ μ α, δηλ. εὐθύς ἀμέσως, περὶ τῆς καθυστερήσεως, ὅποτε παύει ἡ ἀποδοχὴ νὰ εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἡ σύμβασις ματαιοῦται. Ἡ περὶ καθυστερήσεως εἰδοποιήσις δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνάκλησιν (ἄρθρ. 190). Ἡ καθυστερήσασα ἀποδοχὴ προτάσεως καὶ συνεπῶς ὡς ἐκ τούτου μὴ ἐπιφέρουσα τελείωσιν τῆς συμβάσεως, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς νέα πρότασις. Ἐὰν ἡ ἀποδοχὴ τῆς προτάσεως δὲν εἶναι πλήρης ἀλλὰ περιέχει τροποποιήσιν ταύτης, τότε αὕτη λογίζεται ὡς ἀποποίησης τῆς ἀρχικῆς προτάσεως μετὰ προτάσεως νέας τοιαύτης (ἄρθρ. 191 π.χ. προσφέρω τὴν οἰκίαν μου ἀντὶ 15 ἐκ., ἀποδέχεται ὁ ἕτερος τὴν προσφορὰν ἀντὶ 10 ἐκ.).

Γ'. Κατάρτισις. Ἡ σύμβασις καταρτίζεται, ὡς ἐλέχθη, εὐθύς ὡς κατὰ τ' ἄνω περιέλθη ἡ περὶ ἀποδοχῆς δήλωσις εἰς τὸν προτείναντα (ἄρθρ. 192). Παρὰ ταῦτα, ἐὰν ἡ ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς προτάσεως ἢ ὡς ἐκ τῆς κρατούσης συναλλακτικῆς συνηθείας ἢ καὶ συνεπειᾶ εἰδικῶν περιστάσεων, δὲν πρέπη ν' ἀναμένηται ἡ περιέλευσις τῆς περὶ ἀποδοχῆς δηλώσεως εἰς τὸν προτείναντα, τότε ἡ σύμβασις καταρτίζεται διὰ μόνης τῆς ἀποδοχῆς, ἀντιθέτως δὲ ματαιοῦται ἀφ' ἧς στιγμῆς παρέλθη ἡ εὐλογος προθεσμία ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ ἀποδοχὴ (ἄρθρ. 193).

Ἡ μεταξὺ τῶν μερῶν ἔλλειψις συμφωνίας ἐπὶ ὅλων τῶν σημείων, ἐν ἀμφιβολίᾳ, δὲν ἐπιφέρει κατάρτισιν τῆς συμβάσεως (ἄρθρ. 195). ἐκτὸς ἐὰν παρὰ τὴν ἐπὶ μέρος ἀσυμφωνίαν τῶν μερῶν αὐτὰ θεωρῶσιν ὡς καταρτισθεῖσαν τὴν σύμβασιν, ὅτε ὄντως ἡ σύμβασις θεωρεῖται καταρτισθεῖσα, ἐφ' ὅσον συνάγεται, ὅτι ἡ σύμβασις θὰ κατηρτίζετο καὶ χωρὶς οἱ συμβαλλόμενοι ν' ἀπεφάσιζον ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου (ἄρθρ. 196), π.χ. διαφωνία περὶ τὸ τίμημα, οὐχ ἥττον ἐγκατάστασις τοῦ ἀγοραστοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ἐὰν ἡ σύμβασις καταρτίζεται διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἔγγραφου μὲν, ἀλλὰ οὐχὶ παρουσίᾳ ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων, τότε θεωρεῖται καταρτισθεῖσα ἡ σύμβασις, ἐφ' ὅσον δὲν συνεφωνήθη ἄλλο τι, διὰ τῆς συντάξεως τοῦ συμβολαιογραφικοῦ ἔγγραφου τοῦ περιέχοντος τὴν ἀποδοχὴν· ἀντιθέτως δὲ θεωρεῖται ματαιωθεῖσα ἡ σύμβασις ἀφ' ἧς στιγμῆς παρέλθη ἡ εὐλογος κατὰ τὰς περιστάσεις προθεσμία ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ ἔδει νὰ συνταχθῇ τὸ περιέχον τὴν ἀποδοχὴν ἔγγραφον (ἄρθρ. 194).

Ἐὰν τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως προηγήθησαν διαπραγματεύσεις, ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι αὗται, ἐφ' ὅσον δὲν κατέληξαν εἰς σύμβασιν, δὲν δεσμεύουσι τοὺς συμβαλλομένους· παρὰ ταῦτα ὁμως τὸ ἄρθρ. 197 Α.Κ., διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν καλοπιστίαν μεταξὺ τῶν μερῶν, καθορίζει ὅτι καὶ εἰς αὐτὰς ὀφείλουσιν οἱ διαπραγματευόμενοι νὰ συμπεριφέρωνται ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς καλῆς πίστεως καὶ τῶν συναλλακτικῶν ἠθῶν καθοριζομένων κανόνων καὶ ὅτι παράβασις τῆς διατάξεως ταύτης, ὡς καὶ ζημίαι τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν μερῶν συνεπείᾳ πταίσματος τοῦ ἄλλου, παρέχουσι τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ζημιωθέντα ν' ἀξιώσῃ ἀποζημίωσιν, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν κατηρτίσθῃ ἡ σύμβασις (ἄρθρ. 198).

§ 38. ΣΥΜΒΑΣΙΣ ΔΙΑ ΠΛΕΙΣΤΗΡΙΑΣΜΟΥ

Ἡ διὰ πλειστηριασμοῦ σύμβασις θεωρεῖται καταρτισθεῖσα κατὰ τὸ ἄρθρ. 199 Α.Κ. ἅμα τῇ κατακυρώσει. Συνεπῶς, ἐπελεύσεως τῆς κατακυρώσεως, ὁ μὲν πλειστηριάζων δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν ὑπὸ τοῦ ὑπερθεματιστοῦ παρεχομένην προσφορὰν καὶ συνεπῶς νὰ ματαιωθῇ ἡ κατακύρωσις, ὁ ὑπερθεματιστὴς ὁμως δεσμεύεται ἐκ τῆς κατακυρώσεως μέχρις ὅτου ἡ ματαιωθῆ αὐτὴ κατὰ τὸν ἄνω τρόπον ἢ γίνῃ νέα μεγαλύτερα προσφορὰ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

§ 39. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

Οί δικαιοπρακτοῦντες δύνανται νὰ θέσωσιν ὠρισμένους ὄρους περιοριστικούς εἰς τὴν βούλησίν των, ὥστε αὕτη νὰ μὴ ἐμφανίζηται καθαρὰ (*negotium purum*). Οἱ τοιοῦτοι αὐτοπεριορισμοὶ τῆς βουλήσεως διακρίνονται εἰς αἰρέσεις, προθεσμίας καὶ τρόπους, περὶ ὧν κατωτέρω.

§ 40. ΑΙΡΕΣΕΙΣ (ἄρθρ. 201—209).

Α'. Ἐννοία αἰρέσεως. Αἴρεσις (*condicio*) εἶναι ἡ εἰς τὴν δῆλωσιν τῆς βουλήσεως γενομένη προσθήκη ἢ ἐξαρτῶσα τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἐνόμου ἀποτελέσματος ἐκ γεγονότος μέλλοντος καὶ ἐξ ἀντικειμένου ἀβεβαίου (ἄρθρ. 201), π.χ. θὰ σοὶ δώσω 1000 ἔάν ἔλθῃ ὁ Α ἐκ Πατρῶν.

Συνεπῶς, κατὰ τὸν ἄνω ὄρισμόν, διὰ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὑφίσταται αἴρεσις, πρέπει νὰ συνυπάρξωσι τὰ ἐξῆς στοιχεῖα :

α) Τὸ γεγονός νὰ εἶναι μέλλον.

β) Ἐξ ἀντικειμένου ἀβεβαίον δηλ. νὰ μὴ νοῆται οἴκοθεν, καὶ

γ) Ἡ προσθήκη τῆς αἰρέσεως νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων, διότι ἔάν ἡ ἐξάρτησις ἐκ γεγονότος μέλλοντος καὶ ἀβεβαίου γίνεται π.χ. κατόπιν ἐπιταγῆς τοῦ νόμου (π.χ. ἀποδοχὴ δωρεᾶς παρ' ἀνηλίκου ἔάν συναινέσῃ ὁ ἐξουσιαστής), δὲν ὑφίσταται τὸ στοιχεῖον τοῦτο. Ἡ ἔλλειψις ἑνὸς τῶν ἄνω στοιχείων ἀποκλείει τὸν χαρακτηρισμόν τῆς προσθήκης ὡς αἰρέσεως. Οὕτω, δὲν πρόκειται περὶ αἰρέσεως καὶ δὲν ἔχουσιν ἐφαρμογὴν οἱ σχετικοὶ κανόνες, ὅταν ἡ ἐπέλευσις τοῦ ἐνόμου ἀποτελέσματος ἤρτηται: αα) ἐκ γεγονότος παρόντος ἢ παρελθόντος, ββ) ἐκ γεγονότος τὸ ὅποιον ἐκ τοῦ νόμου ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον στοιχεῖον διὰ τὴν δικαιοπραξίαν (νομικαὶ αἰρέσεις), καὶ γγ) ἐκ γεγονότος τὸ ὅποιον ἀναγκαστικῶς θὰ λάβῃ χώραν (ἀναγκαῖαι αἰρέσεις).

Ἡ αἵρεσις ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ δὲν ἀποτελεῖ κεχωρισμένον τι μέρος ἄλλ' ἀποτελεῖ ἐν σύνολον μετ' αὐτῆς, δι' ὃ καὶ τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὅποια πάσχει αὕτη, μεταδίδει εἰς τὴν ὄλην δικαιοπραξίαν (ἄρθρ. 208).

Β'. Εἶδη αἰρέσεων. Αἱ αἰρέσεις διακρίνονται εἰς τὰ ἑξῆς εἶδη :

α) Εἰς ἀναβλητικὰς, ὅταν συνεπέῃα τῆς προστιθέμενης αἰρέσεως ἀναβάλλεται ἡ ἐπέλευσις τῶν ἐνόμων ἀποτελεσμάτων, καὶ διαλυτικὰς (ἄρθρ. 202), ὅταν ἐκ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν γεγονότος διαλύονται τὰ ἐπελθόντα ἔννομα ἀποτελέσματα (π.χ. ἐὰν ἐπανέλθω ἐκ τῆς ἐκστρατείας θὰ μοὶ ἐπιστρέψῃς τὴν δωρηθεῖσαν οἰκίαν).

β) Εἰς θετικὰς ἢ ἀρνητικὰς, ἐὰν δηλ. τὸ ὑπὸ αἵρεσιν γεγονὸς εἶναι θετικὸν (π.χ. ἐὰν ἔλθῃ ὁ Α ἐκ Πατρῶν) ἢ ἀποθετικὸν (π.χ. ἐὰν δὲν ἔλθῃ ὁ Α ἐκ Πατρῶν), καὶ

γ) Εἰς ἐξουσιαστικὰς, ἐὰν ἡ πλήρωσις ἢ μὴ τῆς αἰρέσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιούχου (π.χ. θὰ σοὶ δώσω τὸ Α ἐὰν ὑπανδρευθῆς), εἰς τυχαίας ἐὰν ἡ πλήρωσις ἢ οὐ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτου ἢ τρίτου τινὸς ἢ ἐξ ἐτέρου περιστατικοῦ (π.χ. θὰ δώσω τὸ Α εἰς τὴν σύζυγόν μου ἐὰν μεταβῆ εἰς Πάτρας, ἢ ἐὰν ὁ πατὴρ τῆς ἔλθῃ ἐκ Πατρῶν ἢ ἐὰν ἔλθῃ τὸ πλοῖον εἰς Πάτρας) καὶ εἰς μικτάς, ὅταν ἡ πλήρωσις ἢ μὴ τῆς αἰρέσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιούχου καὶ περιστατικοῦ τινὸς τυχαίου (π.χ. σοὶ δωροῦμαι μίαν οἰκίαν ἐὰν ἐκλεγῆς βουλευτής).

Γ'. Καταχρηστικαὶ αἰρέσεις καλοῦνται ἐκεῖναι αἵτινες, καίτοι ἔχουσι τὸν τύπον τῆς αἰρέσεως, οὐχ ἦττον δὲν ἀποτελοῦσι αἰρέσεις, καθ' ὅσον δὲν περιέχουσι ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀπαιτούμενα διὰ κάθε αἵρεσιν. Καταχρηστικαὶ αἰρέσεις εἶναι : α) Αἱ ἀναγκαστικαί, δηλ. ἐκεῖναι εἰς ἃς τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται ἐκ γεγονότος, τὸ ὅποῖον κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπέλθῃ ὥστε νὰ μὴ ὑφίσταται στάδιον ἀβεβαιότητος. Αἱ αἰρέσεις αὗται, προστιθέμεναι εἰς δικαιοπραξίας,

θεωροῦνται ὡς μὴ γεγραμμένοι, καὶ ἡ μὲν διαλυτικὴ ἀναγκαία αἵρεσις, καθιστᾷ ἄκυρον τὴν ὅλην δικαιοπραξίαν καθ' ὅσον δὲν ἐμφανίζει πρόθεσιν πρὸς σύναψιν δικαιοπραξίας, ἡ δὲ ἀναβλητικὴ ἀναγκαία αἵρεσις, δὲν ἀναβάλλει τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἐνόμου ἀποτελέσματος, ἀλλὰ τούναντίον θεωρεῖται ἀμέσως ἰσχυρά. β) Αἰ νομικαί, δηλ. ἐκεῖναι εἰς ἃς ἡ ἐπέλευσις ἢ ἡ διάλυσις τοῦ ἐνόμου ἀποτελέσματος ἐξαρτᾶται ἐκ γεγονότος, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον στοιχεῖον διὰ τὴν δικαιοπραξίαν συνεπιείξ νομικῆς διατάξεως. γ) Αἰ εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθὸν ἀναφερόμεναι αἱρέσεις. δ) Αἰ ἀδύνατοι, αἵτινες περιέχουσι γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ αἰ ὁποῖαι, ἐὰν μὲν τεθῶσιν ὡς διαλυτικά, δὲν ἐπιφέρουσι οὐδὲν ἀποτέλεσμα, ἐὰν ὅμως τεθῶσιν ὡς ἀναβλητικά, καθιστῶσιν ἄκυρον τὴν δικαιοπραξίαν, καὶ ε) Αἰ παράνομοι ἢ ἀνήθικοι, αἵτινες περιέχουσι γεγονότα ἀντικρυς βαίνοντα πρὸς τὴν ἠθικὴν ἢ τὸ δίκαιον καὶ αἵτινες, προστιθέμεναι εἰς δικαιοπραξίαν, καθιστῶσι ταύτην ἄκυρον. Τὸ ἐν τῇ αἵρέσει γεγονός εἶναι δυνατόν, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, νὰ μὴ εἶναι ἀνήθικον ἢ παράνομον, ἀλλὰ ν' ἀποκτᾷ τὴν ιδιότητα ταύτην ἐκ τῆς θέσεως τὴν ὁποῖαν λαμβάνει ἐν τῇ δικαιοπραξίᾳ.

Δ'. Στάδια αἱρέσεων. Εἰς ἐκάστην αἵρεσιν διακρίνομεν τρία στάδια, δηλ. ἡ ἐκκρεμὴ αὕτη, ὅτε εἶναι ἀβέβαιον ἐὰν θὰ πληρωθῇ ἢ θὰ ἀτονίσῃ, ἡ πληροῦται αὕτη, ὅτε τὸ μέλλον γεγονός λαμβάνει χώραν, ἡ τέλος ἀtoneῖ, ὅτε καθίσταται βέβαιον ὅτι τὸ ὑπὸ αἵρεσιν γεγονός δὲν πρόκειται νὰ ἐπέλθῃ.

Τὰ στάδια ταῦτα θὰ ἐρευνηθῶσιν :

α) Ἐπὶ ἀναβλητικῶν αἱρέσεων: Ἡ ρητέμηνος τῆς αἱρέσεως οὐδὲν ἀποτέλεσμα παράγεται, ὁ δὲ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιοῦχος ἔχει ἀπλήν προσδοκίαν σχέσεως. Οὕτω ὁ ὑποσχεθεὶς δὲν καθίσταται ὀφειλέτης, καταβαλὼν δὲ ἐκ πλάνης ἀναζητεῖ τὸ δοθὲν ὡς ἀχρῶσθητον (condictio indebiti), ἐὰν πρᾶγμα τι ἐδόθη, ὁ λήπτης δὲν καθίσταται κύριος. Παρὰ ταῦτα ἡ προσδοκία ὅτι θέλει νὰ ἐπέλθῃ τὸ βουληθὲν ἐνόμον

ἀποτέλεσμα (δικαίωμα προσδοκίας), δημιουργεῖ διαφόρους δεσμεύσεις ἤτοι: αα) Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ὑπόχρεως δὲν δύναται νὰ προβῆ εἰς διάθεσιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς αἰρέσεως, καθ' ὅσον, πληρωθείσης τῆς αἰρέσεως, καθίσταται αὐτοδικαίως ἄκυρος πᾶσα διάθεσις ἣτις ματαιοῖ ἢ βλάπτει τὸ ἐκ τῆς αἰρέσεως ἐξαρτώμενον ἀποτέλεσμα καὶ ἣτις συνετελέσθη κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἐκκρεμότητος, ἔστω καὶ ἐὰν ἡ διάθεσις αὕτη ἐγένετο συνεπείᾳ ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως (ἄρθρ. 206). ββ) Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιοῦχος, πληρωθείσης τῆς αἰρέσεως, δύναται νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὸν ἕτερον, ἐὰν οὗτος πταίσματί του κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐκκρεμότητος ἐματαιώσεν ἢ ἐβλάψε τὸ ὑπὸ αἵρεσιν δικαίωμα (ἄρθρ. 204), καὶ γγ) Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιοῦχος, ἠρτημένης τῆς αἰρέσεως καὶ ὑπάρχοντος κινδύνου, δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν λῆψιν συντηρητικῶν μέτρων πρὸς προστασίαν τοῦ δικαιώματός του (ἄρθρ. 205).

Πληρωθείσης τῆς αἰρέσεως, δηλ. ἐπελθόντος τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν γεγονότος, ἡ δικαιοπραξία θεωρεῖται συνετελεσθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις (ex nunc) τῆς πληρώσεως μὴ ἐχούσης ἀναδρομικὴν ἰσχύν, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς ἐν συνδυασμῷ ἐρμηνείας τῶν ἄρθρ. 201 καὶ 203 Α.Κ. Τὰ ἀφορῶντα ὁμῶς τὸν τύπον καὶ τὸ πρόσωπον στοιχεῖα, κρίνονται ἐκ τοῦ χρόνου τῆς συνάψεως τῆς ὑπὸ αἵρεσιν δικαιοπραξίας, ἐν ᾧ τ' ἀφορῶντα τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, κρίνονται ἐκ τοῦ χρόνου τῆς πληρώσεως τῆς αἰρέσεως (ἄρθρ. 209). Οἱ συμβαλλόμενοι δύναται νὰ προσδώσωσιν ἀναδρομικὴν ἰσχύν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς αἰρέσεως, ὅποτε, ἕκαστον ἐκ τῶν μερῶν ὑποχρεοῦται νὰ παράσχη εἰς τὸ ἕτερον πᾶν ὅ,τι θὰ εἶχε τοῦτο, ἐὰν τὰ ἀποτελέσματα ἐπῆρχοντο κατὰ τὸ προγενέστερον αὐτὸ χρονικὸν σημεῖον (ἄρθρ. 203).

Ἐὰν ἡ πλήρωσις τῆς αἰρέσεως παρεκωλύθη παρὰ τὰς ἀρχὰς τῆς καλῆς πίστεως ὑπ' ἐκείνου ὅστις θὰ ἐζημιούτο ἐκ τῆς πληρώσεως, θεωρεῖται, πλάσματι τοῦ νόμου, ὡς πληρωθεῖσα. Ἐπίσης ὡς μὴ πληρωθεῖσα θεωρεῖται, ἐὰν ἡ πλή-

ρωσις προεκλήθη ὑπὸ τὰς αὐτὰς ὡς ἄνω συνθήκας δηλ. : παρὰ τὰς ἀρχὰς τῆς καλῆς πίστεως, ὑπ' ἐκείνου ὅτις θ' ἀπεκόμιζεν ὀφέλη ἐκ τῆς πληρώσεως αὐτῆς (ἄρθρ. 207).

Ἄτονο ὕσης τῆς αἵρέσεως θεωρεῖται ὡς μὴ συντελεσθεῖσα ἢ δικαιοπραξία.

β) Ἐπὶ διαλυτικῶν αἵρέσεων :

Ἡ ρητέμηνος τῆς αἵρέσεως ἢ δικαιοπραξία παράγει ὅλα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ὡς ἐὰν μὴ ὑπῆρχεν ἡ αἵρεσις (ἄρθρ. 202).

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἐὰν ἡ αἵρεσις ἀτονοήση καθισταμένη πλέον ὀριστικῆς τῆς διατηρήσεως τῆς δικαιοπραξίας.

Πληρωθείσης τῆς αἵρέσεως παύει ἡ ἐνέργεια τῆς δικαιοπραξίας καὶ ἐπανέρχεται αὐτοδικαίως ἢ προτέρα κατάστασις, τὰ ἀποτελέσματα ὅμως ταῦτα, ἐκτὸς ἀντιθέτου συμφωνίας, ἐπέρχονται ἀπὸ τῆς πληρώσεως τῆς αἵρέσεως (ex nunc) καὶ οὐχὶ ἀναδρομικῶς (ex tunc). Καὶ ἐν προκειμένῳ ἔχουσιν ἀντίστοιχον ἐφαρμογὴν τ' ἄρθρα 203, 207 καὶ 209 Α.Κ.

γ) Ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν αἵρέσεων :

Ἡ θετικὴ θεωρεῖται πληρωθεῖσα εὐθύς ὡς τὸ γεγονός ἐπέλθη, ἢ ἀρνητικὴ ὅταν δὲν ἐπέλθη τὸ γεγονός ἐντὸς τοῦ ὀρισθέντος χρόνου ἢ ἐὰν δὲν ὠρίσθη τοιοῦτος, ὅταν καταστῆ βέβαιον ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐπέλθη τὸ ὑπὸ αἵρεσιν γεγονός.

Ἡ θετικὴ θεωρεῖται ματαιωθεῖσα, ὅταν τὸ γεγονός δὲν δύναται πλέον νὰ λάβῃ χώραν, ἢ δ' ἀρνητικὴ ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ γεγονότος τὸ ὁποῖον δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπέλθη.

Ε'. Δικαιοπραξίαι ἀνεπίδεκτοι αἵρέσεων. Κατὰ κανόνα αἵρεσις δύναται νὰ προστεθῶσιν ἐπὶ πάσης δικαιοπραξίας. Οὐχ ἥττον εἰς τινὰς δικαιοπραξίας δὲν ἐπιτρέπεται ἡ προσθήκη αἵρέσεως, αἱ κυριώτεραι δὲ τούτων εἶναι, ἡ ἀποδοχὴ ἢ ἀποποίησης κληρονομίας ἢ κληροδοσίας, ὁ διορισμὸς ἐπιτρόπου, ἡ δῆλωσις συμψηφισμοῦ, ἡ συναίνεσις εἰς γάμον, ἡ ἐκουσία ἀναγνώρισις ἐξωγάμου τέκνου, ἡ νομιμοποίησις, ἡ υἰοθεσία κ.ἄ.

Ἐὰν ἡ προστιθεμένη αἴρεσις εἶναι ἀκατάληπτος, ἢ ἀντιφατική, ἢ προσδίδῃ παράνομον ἢ ἀνήθικον περιεχόμενον εἰς τὴν δικαιοπραξίαν, τότε ἡ δικαιοπραξία καθίσταται ἄκυρος (ἄρθρ. 208).

ΣΤ'. Βάρος ἀποδείξεως. Ἐὰν ὁ ἐνάγων βασιζῆ τὴν ἀγωγήν του εἰς καθαρὰν δικαιοπραξίαν, ὁ δ' ἐναγόμενος ἰσχυρίζεται ὅτι αὕτη τελεῖ ὑπὸ ἀναβλητικὴν αἴρεσιν, τότε ὁ ἐνάγων ὑποχρεοῦται εἰς ἀπόδειξιν τῆς βάσεως τῆς ἀγωγῆς του καθ' ὅσον ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ ἐναγομένου δὲν ἀποτελεῖ ἔνστασιν, ἀλλὰ ἄρνησιν τῆς ἀγωγῆς. Τὸ αὐτὸ θὰ ἰσχύη ἐὰν ὁ ἐνάγων ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ δικαιοπραξία εἰς ἣν στηρίζει τὴν ἀγωγήν του τελεῖ ὑπὸ ἀναβλητικὴν αἴρεσιν πληρωθεῖσαν, ὁ δ' ἐναγόμενος ἰσχυρίζεται ὅτι αὕτη δὲν ἐπληρώθη εἰσέτι. Ἀντιθέτως ὁ ἐναγόμενος ὑποχρεοῦται νὰ ἀποδείξῃ τὸν ἰσχυρισμὸν του ὅτι ἡ διαλυτικὴ αἴρεσις ὑφ' ἣν τελεῖ ἡ ἐπίδικος δικαιοπραξία ἐπληρώθη, καταργήσασα τὸ ἀποτέλεσμα ταύτης.

§ 41. ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΙ

Προθεσμία (dies) καλεῖται γεγονός μέλλον καὶ βέβαιον, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ ἐπέλευσις τοῦ ἐνόμου ἀποτελέσματος.

Ἡ προθεσμία διαφέρει τῆς αἰρέσεως, καθ' ὅσον, ἐν προκειμένῳ, τὸ γεγονός εἶναι μέλλον μὲν ἀλλὰ βέβαιον ὅτι θὰ ἐπέλθῃ (π.χ. θὰ σοὶ δωρήσω τὴν οἰκίαν τὴν 25 Μαρτίου).

Ἡ προθεσμία δύναται νὰ ὀρισθῇ ἢ χρονολογικῶς (π.χ. τὴν 25 Μαρτίου 1945) ἢ διὰ τῆς ἐπελεύσεως ἐτέρου βεβαίου γεγονότος (π.χ. ὅταν ἐνηλικιωθῆς).

Εἰς ἃς δικαιοπραξίας δὲν συγχωροῦνται αἰρέσεις, εἰς τὰς αὐτὰς δὲν συγχωροῦνται καὶ προθεσμίαι. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 210 Α.Κ. καὶ αἱ προθεσμίαι διακρίνονται εἰς ἀναβλητικάς, ὅταν τουτέστιν ὀρίζεται προθεσμία ἀφ' ἧς θὰ ἄρξωνται τὰ ἀποτελέσματα τῆς συμβάσεως, καὶ διαλυτικάς, ὅταν τουτέστιν ὀρίζεται προθεσμία λήξεως καὶ παύσεως τῆς ἐπελεύσεως τῶν ἀποτελεσμάτων· κατὰ τὰ λοιπὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο παραπέμπει

εἰς τὰ ἐπὶ αἰρέσεων ἐφαρμοζόμενα. Ἐκ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐπελεύσεως τῶν ἐννόμων ἀποτελεσμάτων, ἐκτὸς ἀντιθέτου συμφωνίας τῶν συμβαλλομένων, δὲν ἀναβάλλεται ἀπλῶς ἢ ἄσκησις αὐτῶν, ἀλλ' αὐτὴ ἢ γένεσις των δι' ὃ καὶ συμπληρουμένης τῆς προθεσμίας τότε θεωροῦνται γεγόμενα τὰ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτώμενα δικαιώματα.

Κατὰ ταῦτα, ἐπὶ τε τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου, δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ συμφωνίας καθορισθεισῶν προθεσμιῶν, ἰσχύουσιν οἱ ἐξῆς ἐρμηνευτικοὶ κανόνες (ἄρθρ. 240) :

α) Ἡ προθεσμία ἄρχεται μὲν τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐκείνης καθ' ἣν συνέβη τὸ ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρίαν γεγονὸς (ἄρθρ. 241), λήγει δὲ διὰ τῆς παρελεύσεως ὀλοκλήρου τῆς τελευταίας ἡμέρας, καὶ ἐὰν ἡ τελευταία εἶναι ἐορτάσιμος, διὰ τῆς παρελεύσεως ὀλοκλήρου τῆς ἐπομένης ἐργασίμου ἡμέρας (ἄρθρ. 242).

β) Προθεσμία προσδιοριζομένη καθ' ἐβδομάδας λήγει ἅμα τῇ παρελεύσει τῆς ἀντιστοίχου ὁμωνύμου ἡμέρας τῆς τελευταίας ἐβδομάδος, προσδιοριζομένη κατὰ μῆνας λήγει εὐθύς ὡς παρέλθῃ ἢ ἡμέρα τοῦ τελευταίου μηνός ἢ κατ' ἀριθμὸν ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως, καὶ ἔλλειψούσης ἀντιστοίχου ἢ τελευταία ἡμέρα τοῦ μηνός, προσδιοριζομένη κατὰ ἔτη λήγει εὐθύς ὡς παρέλθῃ ἢ ἡμερομηνία τοῦ τελευταίου ἔτους (ἄρθρ. 243).

γ) Ὡς προθεσμία ἡμίσεος ἔτους νοεῖται ἡ τοιαύτη τῶν 6 μηνῶν, καὶ ἡμίσεος μηνός ἢ τῶν 15 ἡμερῶν (ἄρθρ. 244). Ὡς ἀρχὴ τοῦ μηνός νοεῖται ἡ πρώτη ἐκάστη μηνός, ὡς μέσον ἢ δεκάτη πέμπτη καὶ ὡς τέλος ἢ τελευταία αὐτοῦ ἡμέρα (ἄρθρ. 246).

δ) Παρατεινομένης προθεσμίας τινός, ἡ νέα ἄρχεται ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς πρώτης (ἄρθρ. 245), καὶ

ε) Παραδιδόμενου τοῦ ὀφειλομένου πράγματος πρὸ τῆς προθεσμίας, εἶναι ζήτημα ἐρμηνείας τῆς θελήσεως τῶν συμβαλλομένων ἐὰν μετεβιβάσθῃ ἢ κυριότης, ἥτις, ἐν ἀμφιβολίᾳ θεωρεῖται μεταβιβαζομένη μόνον ἐν ἐπελεύσει τῆς προθεσμίας.

§ 42. ΤΡΟΠΟΣ (ΟΡΟΣ)

Τρόπος ἢ ὄρος (modus) καλεῖται ἡ εἰς χαρακτηριστικὸς δικαιοπραξίας προστιθεμένη ὑποχρέωσις, δι' ἧς ἐπιβάλλεται τῷ λήπτη πράξις τις ἢ παράλειψις (π.χ. σοὶ παρέχω δωρεὰν δικαίωμα οἰκήσεως ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὲ διατρέφης).

Καὶ ὁ τρόπος εἶναι αὐτοπεριορισμὸς τῆς βουλήσεως, καθ' ὅσον ὁ δηλῶν δηλοῖ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπέλθωσι τὰ ἐκ τῆς βουλήσεώς του ἔννομα ἀποτελέσματα, ἐφ' ὅσον τηρηθῆ ὁ ὄρος. Ὁ τρόπος διαφέρει τῆς αἰρέσεως, καθ' ὅσον ἐπ' αὐτοῦ δὲν ἀναβάλλεται ἡ κτῆσις τοῦ δικαιώματος ὡς ἐπ' ἐκείνης, ἀλλὰ μόνον ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἐκπλήρωσιν, ἣτις δύναται νὰ ἐκβιασθῆ καὶ δικαστικῶς. Ὁ ὄρος, προστιθέμενος εἰς ἀμφοτεροβαρεῖς συμβάσεις, παύει πλεόν νὰ θεωρῆται ὡς ἔχων τὴν ἄνω ἔννοιαν καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀντιπαροχῆς, μὴ δημιουργῶν δὲ περιουσιακὸν ἢ ἠθικὸν συμφέρον ἀποτελεῖ ἀπλήν συμβουλήν (nudum praeceptum), ἐκ τῆς ὁποίας δὲν δεσμεύεται ὁ λήπτης. Ὁρος παντελῶς ἀόριστος, ἢ φυσικῶς ἢ νομικῶς ἀδύνατος, ἢ παράνομος ἢ καὶ ἀντιτιθέμενος πρὸς τὰ χρηστὰ ἦθη, θεωρεῖται ὡς μὴ ὑπάρχων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ
ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΤΗΣ

§ 43. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΣΙΣ

Α'. Ἐννοια καὶ εἶδη. Σκοπὸς τῆς ἀντιπροσωπεύσεως εἶναι τὸ μὲν ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ἐλλείπουσαν τυχόν δικαιοπρακτικὴν ἰκανότητα τὸ δὲ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ὑπάρχουσαν τοιαύτην. Ἡ ἀντιπροσώπευσις, ὡς θεσμὸς τοῦ θετικοῦ δικαίου, περιορίζεται μόνον ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωριζομένων δικαιοπραξιῶν καὶ συνεπῶς δὲν ὑφίσταται ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγορευομένων πράξεων (π.χ. ὁ διαπράττων κλοπὴν κατ' ἐντολὴν ἄλλου, ἐνέχεται αὐτὸς ἐκ τοῦ ἀδικήματος).

Ὁ δικαιοπρακτῶν ἐν ὀνόματι ἄλλου (τοῦ ἀντιπροσωπευομένου), καλεῖται ἀντιπρόσωπος (procurator). Ὁ ἀντιπρόσωπος διττῶς ἐνεργεῖ, ἢ ἀπλῶς μεταβιβάζει τὴν βούλησιν τοῦ ἀντιπροσωπευομένου π.χ. δι' ἐπιστολῆς, ὁπότε ἐπέχει θέσιν ἀπλοῦ ἀγγέλου (nuntius) καὶ ἐκρίθη ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι πρόσωπον ἰκανὸν πρὸς δικαιοπραξίαν, ἢ δηλοῖ ἰδίαν βούλησιν ἀντὶ τοῦ ἄλλου, ὁπότε πρόκειται περὶ ἄληθοῦς ἀντιπρόσωπου.

Ἡ ἀντιπροσώπευσις διακρίνεται :

α) Εἰς ἐκουσίαν, ὅταν παρέχεται τῇ βουλήσει τοῦ ἀντιπροσωπευομένου (dominus negotii), καὶ

β) Εἰς ἀναγκασίαν, ὅταν ἀφορᾷ τὴν ἐξυπηρέτησιν νομικῶς ἀνικάνου προσώπου, φυσικοῦ ἢ νομικοῦ.

Ἡ ἐκουσία ἀντιπροσώπευσις, ἣτις παρέχεται διὰ τῆς πληρεξουσιότητος, περὶ ἧς κατωτέρω, διακρίνεται :

αα) Εἰς ἄμεσον ὅταν ὁ ἀντιπρόσωπος δηλοῖ ὅτι ἐνεργεῖ ὑπὲρ ἄλλου, καὶ

ββ) Εἰς ἔμμεσον, ὅταν ὁ ἀντιπρόσωπος ἐμφανίζεται ἐνεργῶν δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἐν ᾧ πράγματι ἐνεργεῖ ὑπὲρ.

τοῦ ἀντιπροσωπευομένου. Τὰ ἐκ τῆς δικαιοπραξίας ἀποτελέσματα ἐπέρχονται ὑπὲρ τοῦ ἀντιπροσώπου ὅστις ὑποχρεοῦται ὅπως, δι' ἰδιαιτέρας δικαιοπραξίας, μεταβιβάσῃ ταῦτα εἰς τὸν ἀντιπροσωπευόμενον.

Ὁ Α.Κ. πραγματεύεται μόνον περὶ τῆς ἀμέσου ἀντιπροσωπεύσεως περὶ ἧς καὶ μόνον θὰ ὀμιλήσωμεν κατωτέρω.

Β'. Ἄμεσος ἀντιπροσώπευσις. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 211 Α.Κ. ἄμεσος ἀντιπροσώπευσις εἶναι ἡ δῆλωσις τῆς βουλήσεως ἢ γενομένη ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου ἐν ὀνόματι τοῦ ἀντιπροσωπευομένου ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς πρὸς ἀντιπροσώπευσιν δοθείσης ἐξουσίας καὶ τῆς ὁποίας τ' ἀποτελέσματα ἐνεργοῦσιν ἀμέσως κατὰ ἢ ὑπὲρ τοῦ ἀντιπροσωπευομένου (π.χ. ὁ Β. δηλοῖ ὅτι ἀγοράζει τὴν οἰκίαν διὰ λογαριασμὸν τοῦ Α).

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀντιπροσωπεύσεως δύναται νὰ εἶναι ποικίλον, ἀντιπροσώπευσις ὅμως εἶναι δυνατὴ μόνον ἐπὶ τῶν δικαιοπραξιῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀδικοπραξιῶν, καίτοι ὑπάρχουσι περιπτώσεις τινές, καθ' ἃς ὁ ἀντιπροσωπευόμενος καθίσταται ὑπόχρεως ἐκ τῆς ἀδικοπραξίας τοῦ ἀντιπροσώπου (π.χ. ἐκ τοῦ ἄρθρ. 922 Α.Κ.). Πᾶσα δικαιοπραξία εἶναι δεκτὴ ἀντιπροσωπεύσεως, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων τινων, ὡς εἶναι ἡ σύνταξις καὶ ἀνάκλησις διαθήκης, ἡ πρὸς γάμον συναίνεσις, ἡ δικαστικὴ νομιμοποίησις καὶ ἡ υἰοθεσία. Δικαιοπραξία ἀνεπίδεκτος ἀντιπροσωπεύσεως, ἐνεργουμένη δι' ἀντιπροσώπου, εἶναι ἄκυρος. Πάντως, κατ' ἐρμηνευτικὸν κανόνα τιθέμενον ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 212 Α.Κ., ἐν ἀμφιβολίᾳ, ἐάν τις συμβάλλεται διὰ λογαριασμὸν ἄλλου ἢ ἰδίῳ ὀνόματι, θεωρεῖται συμβαλλόμενος ἰδίῳ ὀνόματι.

Ὁ ἀντιπρόσωπος ἐγκύρως συμβάλλεται διὰ τὸν ἀντιπροσωπευόμενον, ἔστω καὶ ἐάν εἶναι περιωρισμένης δικαιοπρακτικῆς ἰκανότητος (ἄρθρ. 213).

Τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀντιπροσώπου κανονίζονται ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσωπευομένου ἢ καὶ τοῦ νόμου ἐπὶ ἀναγκαίας ἀντιπροσωπεύσεως. Ὡς ἐλέχθη, τὰ ἐκ τῆς ἀντιπροσωπεύσεως ἀποτελέσματα ἀφοροῦν τὸν ἀντιπροσωπευόμενον, εἴτε ἡ δῆ-

λωσις γίνεται ρητῶς διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἀντιπροσωπευομένου, εἴτε τοῦτο συνάγεται σιωπηρῶς ἐκ τῶν περιστάσεων, εἴτε καὶ ἐὰν ἀπευθύνηται ἢ δήλωσις πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον (ἄρθρ. 211).

Ἐκ τῆς ἄνω ἀρχῆς ἐπεταί : α) ὅτι ἡ φύσις τῆς δικαιοπραξίας ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, θὰ κριθῶσιν ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ἀντιπροσωπευομένου καὶ β) ὅτι τὰ ἐλαττώματα τῆς βουλήσεως ἢ ἡ γνῶσις ἢ ἡ ὑπαίτιος ἄγνοια ὠρισμένων περιστατικῶν ὡς καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς δικαιοπραξίας, κρίνονται ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ἀντιπροσώπου (ἄρθρ. 214).

Ἐὰν ὁ ἀντιπρόσωπος ἐνήργησεν ἐντὸς τῆς δοθείσης αὐτῷ ἐξουσίας, ὁ ἀντιπροσωπευόμενος δὲν δύναται νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν ἄγνοιαν τοῦ ἀντιπροσώπου του διὰ περιστατικὰ τὰ ὁποῖα οὗτος (ὁ ἀντιπροσωπευόμενος) ἐγνώριζεν ἢ ὤφειλε νὰ τὰ γνωρίζῃ (ἀριθ. 215).

§ 44. ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΤΗΣ

Α'. Ἐννοια καὶ περιεχόμενον. Τὸ πρὸς ἀντιπροσώπευσιν παρεχόμενον δικαίωμα παρέχεται διὰ δικαιοπραξίας, ἣτις καλεῖται π λ η ρ ε ξ ο υ σ ι ό τ η ς (ἄρθρ. 216).

Ἡ πληρεξουσιότης δέον νὰ διαστέλληται τῆς ἐντολῆς, καθ' ὅσον, ἡ μὲν ἐντολὴ εἶναι σύμβασις, ἐν ᾧ ἡ πληρεξουσιότης εἶναι μονομερῆς δικαιοπραξία, λαμβάνουσα ὑπόστασιν διὰ σχετικῆς δηλώσεως τοῦ ἐξουσιοδοτοῦντος πρὸς τὸν ἐξουσιοδοτούμενον ἢ τὸν τρίτον, μεθ' οὗ ἐπιχειρεῖται ἡ δικαιοπραξία (ἄρθρ. 217). Ὁ ἐντολοδόχος ἐνεργεῖ ἰδίῳ ὀνόματι, ἐν ᾧ ὁ ἐξουσιοδοτούμενος ἐνεργεῖ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐξουσιοδοτοῦντος καὶ ἐπὶ πλεόν οὗτος δύναται νὰ εἶναι καὶ πρόσωπον περιωρισμένης δικαιοπρακτικῆς ἰκανότητος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐντολοδόχον, ὅστις πρέπει νὰ ἔχη πλήρη τοιαύτην. Αὐταὶ εἶναι αἱ κύριαι διαφοραὶ μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν ἐννοιῶν, αἵτινες δύνανται μὲν νὰ συνυπάρχωσιν, δύνανται ὁμως νὰ ὑπάρχη ἐντολὴ ἄνευ πληρεξουσιότητος καὶ τάνάπαλιν. Ἐπίσης, πρέπει

νά διαστέλληται καὶ τῆς ἐξουσιοδοτήσεως, καθ' ὅσον δι' αὐτῆς ἐξουσιοδοτεῖται ὁ ἕτερος ὅπως ἐν ἰδίῳ ὀνόματι καὶ ἐνίοτε καὶ ἐπ' ἰδίῳ κινδύνῳ καὶ δαπάναις ἐπιχειρήσει δικαιοπραξίαν ὀρῶσαν τὴν περιουσίαν τοῦ ἐξουσιοδοτοῦντος.

Ὁ τύπος τὸν ὁποῖον δέον νὰ περιβάληται ἡ πληρεξουσιότης, ἐκτὸς ἐὰν συνάγεται ἄλλο τι ἐκ τῆς συμφωνίας, δέον νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τύπον τὸν ὁποῖον θὰ περιβληθῆ ἡ δικαιοπραξία χάριν τῆς ὁποίας παρεσχέθη αὕτη (ἄρθρ. 217 § 2). Συνεπῶς, ἐὰν ἡ κυρία δικαιοπραξία πρέπει νὰ καταρτισθῆ ἐγγράφως, ἐγγράφως πρέπει νὰ καταρτισθῆ καὶ ἡ πληρεξουσιότης διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὰ σκοπούμενα ἔννομα ἀποτελέσματα.

Ἡ ἕκτασις τοῦ περιεχομένου τῆς πληρεξουσιότητος ἀποτελεῖ ζήτημα ἐρμηνείας αὐτῆς, δύναται ὅμως αὕτη νὰ εἶναι γενικὴ ἢ εἰδική, ἀναφερομένη εἰς ὠρισμένην ἐνέργειαν. Ὑποκατάστασις τοῦ πληρεξουσίου δὲν ἐπιτρέπεται ἐκτὸς ἐὰν ρητῶς τὸ ἀντίθετον ὀρίζεται.

Ὑφισταμένης πληρεξουσιότητος, ὁ ἀντιπροσωπευόμενος δὲν κωλύεται ὅπως ἐνεργήσῃ αὐτὸς τὴν δικαιοπραξίαν ἀντὶ τοῦ ἐξουσιοδοτηθέντος, ἔστω καὶ ἐὰν ἡ πληρεξουσιότης εἶναι ἀμετάκλητος, μὴ ἰσχυροῦσης ἔτι παραιτήσεως αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦτο. Ἐπὶ μονομεροῦς δικαιοπραξίας, ἐπιχειρουμένης παρὰ τοῦ πληρεξουσίου πρὸς ἕτερον (π.χ. ἐξουσιοδοτῶ τὸν Α ὅπως καταγγείλῃ τὴν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Β ὑφισταμένην μίσθωσιν), ἐὰν κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτης δὲν γίνεται ἐπίδειξις τοῦ πληρεξουσίου, τότε ὁ πρὸς ὃν γίνεται δύναται νὰ ματαιώσῃ τ' ἀποτελέσματα ταύτης, ἐὰν ἀμέσως (ἀμελλητί) ἀποκρούσῃ αὐτήν, ὅποτε ἡ μονομερὴς δικαιοπραξία καθίσταται ἄκυρος (ἄρθρ. 226).

Β'. Ἀνάκλησις. Ὁ ἀντιπροσωπευόμενος δύναται νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν δοθεῖσαν πληρεξουσιότητα, ὅτε παύει αὕτη.

Ἐφ' ὅσον ἡ πληρεξουσιότης ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς τὸ συμφέρον τοῦ ἀντιπροσωπευομένου καὶ ὄχι τὸ συμφέρον τοῦ πληρεξουσίου ἢ τρίτου, ἡ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀντιπροσω-

πυομένου, τότε ή παραιτήσις από τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνακλήσεως εἶναι ἄκυρος (ἄρθρ. 218), εἰς πᾶσαν ὁμως ἄλλην περίπτωσηιν ή παραιτήσις από τοῦ δικαιώματος τοῦτου εἶναι ἰσχυρά. Ἡ ἀνάκλησις συντελεῖται διὰ σχετικῆς δηλώσεως πρὸς τὸν πληρεξούσιον ή τρίτον (ἄρθρ. 219), ἐὰν δὲ ἐδόθη διὰ δηλώσεως πρὸς τὸν τρίτον, ή περι ἀνακλήσεως δήλωσις ἀπευθύνεται μόνον πρὸς αὐτὸν (ἄρθρ. 221). Ἡ περι ἀνακλήσεως δήλωσις, τότε μόνον περιβάλλεται τὸν τύπον τοῦ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου, ὅταν, εἴτε δυνάμει διατάξεως νόμου ή ὡς ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ἐξουσιοδοτήσαντος, ή δοθεῖσα πληρεξουσιότης περιεβλήθη τὸν τύπον αὐτὸν (ἄρθρ. 220).

Γ'. Παῦσις. Ἡ πληρεξουσιότης παύει :

α) Διὰ τῆς ὡς ἄνω ἀνακλήσεως ταύτης παρὰ τοῦ δόσαντος.

β) Διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, δι' ὃν ἐδόθη, ἐὰν, ἐννοεῖται, ἐτάχθη τοιοῦτος.

γ) Διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, ἐὰν εἶναι εἰδική.

δ) Διὰ τοῦ πέρατος τῆς ἐννόμου σχέσεως ἐφ' ἧς στηρίζεται αὕτη (ἄρθρ. 222).

ε) Διὰ τοῦ θανάτου ή τῆς πρὸς δικαιοπραξίαν ἀνικανότητος τοῦ δόντος ή τοῦ λαβόντος τὴν πληρεξουσιότητα (ἄρθρ. 223), καὶ

στ) Διὰ τῆς μὴ ἀποδοχῆς ταύτης ὑπὸ τοῦ πληρεξουσίου ή, γενομένης ἀποδεκτῆς, διὰ τῆς παραιτήσεως ἀπὸ ταύτης. Ἄμφότερα ταῦτα δέον ν' ἀνακοινῶνται εἰς τὸν ἀντιπροσωπευόμενον.

Μετὰ τὴν παῦσιν τῆς πληρεξουσιότητος ὁ πληρεξούσιος ὑποχρεοῦται νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν ἀντιπροσωπευόμενον τὸ ἐγγράφον ή νὰ καταθέσῃ αὐτὸ ἐνώπιον δημοσίας ἀρχῆς, μὴ ἔχων τὸ βάσει τοῦ ἄρθρ. 325 Α.Κ. χορηγούμενον δικαίωμα ἐπισχέσεως (ἄρθρ. 227). Ὁ ἀντιπροσωπευόμενος μάλιστα δικαιούται δι' ἀγωγῆς νὰ ζητήσῃ τὴν παρὰ τοῦ δικαστη-

ρίου βεβαίωσιν τῆς παύσεως τῆς πληρεξουσιότητος καὶ τῆς κηρύξεως ἀνισχύρου τοῦ πληρεξουσίου κατὰ τὰ εἰδικώτερον ἐν τῷ ἄρθρ. 228 Α.Κ. ἀναφερόμενα. Ἡ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς πληρεξουσιότητος συντελεσθεῖσα δικαιοπραξία παρὰ τοῦ πληρεξουσίου: αα) ἐὰν μὲν συνετελέσθη, τοῦ πληρεξουσίου ἢ καὶ τοῦ τρίτου μεθ' οὗ συνεβλήθη οὗτος ἀγνοοῦντος τὴν παῦσιν, τότε ἡ δικαιοπραξία ἰσχύει ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ ἀντιπροσωπευομένου καὶ τῶν καθολικῶν αὐτοῦ διαδόχων (ἄρθρ. 224), ββ) ἐὰν ὅμως ὁ πληρεξούσιος ἐγνώριζε κατὰ τὴν σύναψιν τῆς δικαιοπραξίας τὴν παῦσιν καὶ ὁ ἀντιπροσωπευόμενος ἐπικαλεῖται τὴν παῦσιν αὐτὴν κατὰ τοῦ τρίτου συμβληθέντος, τότε οὗτος (ὁ ἀντιπροσωπευόμενος) δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ εἰς ἀποζημίωσιν ἔναντι τοῦ τρίτου, ἐὰν ἦτο εὐχερῆς ἢ πρὸς αὐτὸν γνωστοποιήσῃς τῆς παύσεως (ἄρθρ. 225).

Δ'. Ἐλλειψίς. Ἡ διὰ λογαριασμόν ἄλλου σύναψις δικαιοπραξίας ἄνευ τῆς πληρεξουσιότητος τούτου, ἔχει τὰς ἐξῆς συνεπείας:

Ι. Ὡς πρὸς τὸν δῆθεν ἀντιπροσωπευόμενον, τότε μόνον ὑποχρεοῖ αὐτόν, ἐὰν μεταγενεστέρως ἐγκρίνη τὴν ἐνέργειαν τοῦ δῆθεν πληρεξουσίου. Ὁ τρίτος, ὅστις συνηλλάγη μετὰ τοῦ δῆθεν ἀντιπροσώπου, δικαιούται, ἐφ' ὅσον δὲν ἐτέλει ἐν γνώσει τῆς ἐλλείψεως τῆς πληρεξουσιότητος, νὰ ὑπαναχωρήσῃ τῆς συμβάσεως (ἄρθρ. 230), δύναται ὅμως νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δῆθεν ἀντιπροσωπευομένου, ὅπως, ἐντὸς προθεσμίας ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ τρίτου) ὀριζομένης καὶ ἥτις δέον νὰ εἶναι εὐλογος, ἐκφράσῃ ρητῶς τὴν περὶ ἐγκρίσεως θέλησίν του (ἄρθρ. 229).

ΙΙ. Ἐὰν τίποτε ἐκ τῶν ἀνωτέρω (§ 1) δὲν ἤθελε λάβει χώραν, ὁ ἀντιπρόσωπος ὑποχρεοῦται κατ' ἐπιλογὴν τοῦ μετ' αὐτοῦ συμβληθέντος ἢ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν σύμβασιν ἢ νὰ καταβάλλῃ ἀποζημίωσιν κατὰ τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ 231 Α.Κ. ἀναφερόμενα· τῶν ὑποχρεώσεων ὅμως αὐτῶν ἀπαλλάσσεται ὁ δῆθεν ἀντιπρόσωπος, ἐὰν ὁ μετ' αὐτοῦ ἀντισυμβληθεὶς ἐγνώ-

ριζεν ἢ ὠφειλε νὰ γνωρίζη τὴν ἔλλειψιν τῆς πληρεξουσιότητος.

III. Ἐπὶ μονομερῶν δικαιοπραξιῶν ἡ ἔλλειψις τῆς πληρεξουσιότητος καθιστᾷ αὐτὴν ἄκυρον (ἄρθρ. 232), ἢ μὴ ἀπόκρουσις ὁμῶς τῆς δηλώσεως παρὰ τοῦ ἑτέρου, καὶ ἡ ἔγκρισις ταύτης ἀπὸ τὸν δῆθεν ἀντιπροσωπευόμενον, καθιστᾷ αὐτὴν ἰσχυράν. Καὶ ἐν προκειμένῳ ἔχουσιν ἐφαρμογὴν τ' ἀνωτέρω λεχθέντα, ὡς πρὸς τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀντισυμβληθέντος θέσιν προθεσμίας πρὸς ἔγκρισιν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐν περιπτώσει μὴ ἔγκρίσεως ὑποχρέωσιν ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τοῦ ὡς ἀντιπροσώπου ἐφανισθέντος (ἄρθρ. 233, 234).

Εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον ἀπαγορεύεται ὅπως ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ταύτην συμβληθῆ μεθ' ἑαυτοῦ (αὐτοσύμβασις), π.χ. παρέχω πληρεξουσιότητα εἰς τὸν Α νὰ πωλήσῃ τὴν οἰκίαν μου καὶ ὁ Α πωλεῖ εἰς ἑαυτὸν (ἀγοράζει) τὴν οἰκίαν ταύτην. Ἡ αὐτοσύμβασις αὕτη, ἥτις δέον νὰ γίνηται συμβολαιογραφικῶς, θεωρεῖται ἰσχυρὰ ἢ ὅταν ρητῶς ἢ σιωπηρῶς ἐπετρέπη παρὰ τοῦ ἀντιπροσωπευομένου, ἢ ὅταν ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς τὴν ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀντιπροσωπευόμενον ἢ τοῦ τελευταίου τούτου πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον (ἄρθρ. 235). Π.χ. ὁ Α. ὀφείλει ἐκ δανείου εἰς τὸν Β 5 ἐκ. καὶ συγχρόνως εἶναι καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Β, νομίμως καταβάλλει τὸ χρέος του εἰς ἑαυτὸν, καθ' ὅσον τοῦτο ἀφορᾷ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ Α οὕτινος εἶναι ἀντιπρόσωπος, ὑφ' ἣν ιδιότητα καὶ ἀπεδέχθη τὴν καταβολήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΣΥΝΑΙΝΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΙΣ

§ 45. ΣΥΝΑΙΝΕΣΙΣ

Ἐάν τις ἐνεργῆ δικαιοπραξίας ἄνευ τῆς πληρεξουσιότητος τοῦ κυρίου τῆς ὑποθέσεως, τότε ἡ πράξις, διὰ νὰ ἔχη ἔννομα ἀποτελέσματα, χρήζει τῆς συναίνεσεως τοῦ κυρίου τῆς ὑποθέσεως, ἣτις παρέχεται δι' ἰδίας δικαιοπραξίας πρὸς τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον ἐκ τῶν συμβαλλομένων, πρὸ ἢ κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῆς πράξεως (ἄρθρ. 236). Πρὸς τὴν συναίνεσιν δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὴν ἐπικύρωσιν (ἄρθρ. 183), οὔτε τὴν ἐνίοτε ἀπαιτουμένην συγκατάθεσιν ἀρχῆς πρὸς σύναψιν δικαιοπραξίας.

Ἡ συναίνεσις δὲν ἀπαιτεῖται νὰ περιβληθῆ τύπον τινὰ ἀκόμη καὶ ἐὰν εἰς τοιοῦτον ὑποβάλληται ἡ δικαιοπραξία διὰ τὴν ὁποίαν παρέχεται, ἐκτὸς ἐὰν ὁ νόμος ἀντιθέτως ὀρίζει (π.χ. συναίνεσις πρὸς δικαστικὴν νομιμοποίησιν, ὅτε τὸ τέκνον ἢ ὁ ἀντιπροσωπεύων αὐτὸ δέον νὰ παράσχωσι ταύτην κατὰ τὸ ἄρθρ. 1561 Α.Κ. ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου). Ἐφ' ὅσον ἡ συναίνεσις δίδεται διὰ πληρεξουσιότητος, τότε ἰσχύουν ἔχουσι τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα ὡς πρὸς τὸν τύπον (ἄρθρ. 217). Ὁ παρασχὼν τὴν συναίνεσιν δύναται ν' ἀνακαλέσῃ ταύτην ἐλευθέρως. Τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνακλήσεως στερεῖται ἐὰν παρητήθη τούτου κατὰ τὴν παροχὴν τῆς συναίνεσεως, ἢ ἐὰν ἀποκλείεται τοῦτο ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἐννόμου σχέσεως δι' ἣν παρεσχέθη αὕτη (π.χ. συναίνεσις πρὸς γάμον). Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἀνακλήσεως ὑφίσταται μόνον μέχρις ὅτου ἐπιχειρηθῆ ἡ δικαιοπραξία, δηλοῦται δὲ ἡ ἀνακλήσις πρὸς ἐκεῖνον ἐκ τῶν συμβαλλομένων πρὸς τὸν ὁποῖον παρεσχέθη καὶ ἡ συναίνεσις (ἄρθρ. 237).

§ 46. ΕΓΚΡΙΣΙΣ

Ἡ μετὰ τὴν συντέλεσιν τῆς δικαιοπραξίας παρεχομένη συναίνεσις καλεῖται εἰδικώτερον ἔγκρισις. Ἡ ἔγκρισις, σκοποῦσα τὴν ἄρσιν τῶν ἐλαττωμάτων τῆς δικαιοπραξίας, ἔχει, ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίζεται ἄλλο τι, ἀναδρομικὴν ἰσχύν ἰσχυροποιοῦσα ταύτην ἀπὸ τῆς συνάψεώς της. Ἐκ τῆς ἀναδρομικότητος τῆς ἐγκρίσεως δὲν βλάπτονται τὰ πρὸ αὐτῆς κτηθέντα παρὰ τρίτων δικαιώματα (ἄρθρ. 238). Ἡ ἔγκρισις ὑποβάλλεται τότε εἰς τύπον ὅταν καὶ ἡ συναίνεσις, ἰσχύη δὲ ὡς πρὸς αὐτὴν ὁ γενικὸς κανὼν ὅτι «ἡ ἔγκρισις ἔοικε τῇ ἐντολῇ» (*ratihabitio mandato aequiparatur*). Ἀποδοκιμασία μετὰ τὴν ἔγκρισιν καὶ ἀντιστρόφως ἔγκρισις μετὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν, δὲν ἐπιτρέπεται, ἀντιτασσομένης τῆς ἐνστάσεως τοῦ δόλου (*exceptio doli*). Ἐπὶ δικαιοπραξιῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται τύπος ὡς συστατικὸν στοιχεῖον τῆς συμβάσεως (π.χ. ἐκποίησης ἀκινήτων ἢ τις συντελεῖται διὰ συμβολαιογραφικῆς πράξεως καὶ μεταγραφῆς), ἡ ἔγκρισις πρέπει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν αὐτὸν τύπον πρὸς τὸν τῆς κυρίας συμβάσεως, ἥστινος γίνεται οὕτω ἐκ νέου ἐπανάληψις. Ἡ παρὰ μὴ δικαιοῦχου γενομένη διάθεσις τοῦ ἀντικειμένου, τότε μόνον εἶναι ἔγκυρος: α) ἐὰν ἐγένετο τῇ συναίνεσει τοῦ δικαιοῦχου, β) ἐὰν ἐγκριθῇ παρὰ τοῦ δικαιοῦχου, καὶ γ) ἐὰν ὁ διαθέσας ἀποκτήσῃ μετὰ ταῦτα τὸ διατεθὲν ἐξ οἴασδήποτε νομίμου αἰτίας ἢ κληρονομηθῇ ὑπὸ τοῦ δικαιοῦχου (ἄρθρ. 239).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ

§ 47. ΠΕΡΙ ΧΡΟΝΟΥ

Α'. Χρόνος και προσδιορισμός αὐτοῦ. Εἰς πολλὰς νομικὰς σχέσεις ὁ χρόνος ἀσκεῖ μεγάλην ἐπίδρασιν, καθ' ὅσον ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται πολλάκις ἡ γένεσις, ἀλλοίωσις ἢ κατάργησις δικαιώματος. Οὕτω, ἐκ τῆς χρονικῆς διαρκείας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτῶνται πλεῖστα νομικαὶ σχέσεις, π.χ. ὁ υἰοθετῶν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὸν υἰοθετούμενον κατὰ 18 ἔτη (ἄρθρ. 1574). Δικαιώματά τινα ἢ πράξεις δεόν νὰ ἐνεργῶνται ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου, ἄλλως ἀπόλλυται τὸ δικαίωμα (π.χ. τοῦ ἄρθρ. 1847). Ἐπίσης ἡ ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα ὑπαρξίς πραγματικῆς τιнос καταστάσεως, τῆ συνδρομῆ καὶ ἄλλων τινῶν προϋποθέσεων, ἐπικυροῦται ὑπὸ τοῦ δικαίου (χρησικτησία, παραγραφή).

Ὁ χρόνος προσδιορίζεται ἢ κατὰ χρονικὰ σημεῖα (π.χ. 3 Ἰανουαρίου 1946), ἢ κατὰ χρονικὰ διαστήματα (π.χ. ἓνα μῆνα ἀπὸ τῆς 3-1-1946). Ἡ διαίρεσις τοῦ χρόνου δύναται ν' ἀκολουθῆ τὸ ἐν χρήσει χρονολόγιον, ὅτε αὕτη καλεῖται σταθερά, ἢ δύναται ν' ἀκολουθῆ διάφορα τμήματα χρονικὰ ἐξαρτώμενα ἐκ διαφόρων γεγονότων (π.χ. διαφόρων σταδίων τῆς ἡλικίας), ὅτε ὁ ὑπολογισμὸς καλεῖται κινητός. Ἡ κατὰ τὸν σταθερὸν ὑπολογισμὸν διάρκεια τῶν χρονικῶν διαιρέσεων (ἡμέρα, ἐβδομάς, μῆν, ἔτος) εἶναι γνωστὴ, παρὰ ταῦτα εἰς τὰς δικονομικὰς προθεσμίας ὁ μῆν θεωρεῖται ἔχων 30 ἡμέρας.

Β'. Ὑπολογισμὸς τοῦ χρόνου. Περίπτωσις ἐρεύνης τοῦ θέματος τούτου ὑφίσταται ἐπὶ τοῦ κινήτου προσδιορισμοῦ τοῦ χρόνου. Ἐὰν ὁ ὑπολογισμὸς γίγνηται ἀπὸ

στιγμῆς εἰς στιγμὴν (*momento in momentum*), τότε καλεῖται μαθηματικὸς ἢ φυσικὸς ὑπολογισμὸς, ἐὰν ὁμως γίνηται κατὰ τμήματα χρόνου μείζονα τῆς ὥρας, τότε καλεῖται πολιτικὸς ὑπολογισμὸς. Ἀνωτέρω (§ 41) ἀνεπτύχθησαν αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου ἐρμηνευτικαὶ διατάξεις, αἱ περιεχόμεναι εἰς τὸν Α.Κ. Κατὰ τὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν (193 § 1) αἱ δικονομικαὶ προθεσμίαι ἄρχονται ἀπὸ τὴν ἐπομένην τῆς κοινοποιήσεως καὶ τελειώνουν τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ἢ ἐὰν ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι ἑορτῆ, περατοῦνται κατὰ τὴν ἕκτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν τῆς ἐπομένης.

Τέλος ἐνεκεν ἐξαιρετικῶν λόγων (νόσου, δικαστικῆς ἀργίας κλπ.) κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ ἡμέραι καθ' ἃς ἔλαβον χώραν τὰ ἐξαιρετικὰ αὐτὰ γεγονότα, συνεπῶς, ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν συνηπολογίζονται αἱ ἡμέραι αὗται, καλεῖται ὠφέλιμος ἢ σύνθετος, ἐν ᾧ ὅταν ὑπολογίζωνται, καλεῖται συναπτὸς, ἢ συνεχῆς. Ὁ συναπτὸς ὑπολογισμὸς εἶναι ὁ κανὼν καὶ ὁ ὠφέλιμος ἢ ἐξαιρέσις. Κατὰ τὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν ἐξαιροῦνται τοῦ ὑπολογισμοῦ αἱ ἡμέραι καθ' ἃς δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐπίδοσις πρὸς διακοπὴν παραγραφῆς.

§ 48. ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ

Α'. Ἐννοία καὶ εἶδη. Παρὰ τὴν ἀντίληψιν ὅτι τὸ ἅπαξ δίκαιον εἶναι καὶ πρέπει νὰ θεωρῆται πάντοτε ὡς τοιοῦτον, πρὸς ἄρσιν τῆς ἀμφιβολίας περὶ τὴν ὑπαρξιν ἢ οὐ δικαιώματος ἦτις τὰ μέγιστα θὰ συνέβαλεν εἰς τὴν ἀβεβαιότητα καὶ ἀστάθειαν τῶν συναλλαγῶν, ἐκρίθη ὅτι ἡ παρέλευσις τοῦ χρόνου πρέπει νὰ τέμνῃ τὴν ἀμφιβολίαν, ὥστε κατὰ τὴν παραστατικὴν ἔκφρασιν τοῦ Dernburg καίτοι «τὸ δικαίωμα ἐν τῇ πλάστιγγι τῆς δικαιοσύνης βαρύνει μᾶλλον τῆς πραγματικῆς καταστάσεως», οὐχ ἦττον «ἡ πλάστιγγὶς κλίνει πρὸς τὴν τελευταίαν ὅταν προστίθεται ταύτη τὸ βᾶρος τῶν ἐτῶν». Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ δικαίου ὁ θεσμὸς τῆς παραγραφῆς.

Πα ρ α γ ρ α φ ή (praescriptio) καλεῖται ἡ ἀπώλεια ἀξιώσεώς τινος λόγω μὴ ἀσκήσεως αὐτῆς ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα, ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζόμενον.

Ἄξιωσιν, ὡς ἀνεφέρθη, λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἔχει τις ὅπως ἀπαιτήσῃ παρ' ἄλλου πράξιν ἢ παράλειψιν (ἄρθρ. 247).

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω δοθέντα ὀρισμόν, παραγραφή χωρεῖ μόνον ἐπὶ τῶν ἀξιώσεων καὶ οὐχὶ ἐπὶ δικαιωμάτων ἅτινα δὲν ἀποτελοῦν ἀξιώσεις· διὰ τὴν λάβην δὲ χώραν ἀπαιτεῖται, τὸ μὲν ἢ παρέλευσις ὠρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, τὸ δὲ καὶ ἡ μὴ ἐνάσκησις τοῦ δικαιώματος ὑπὸ τοῦ δικαιούχου ἐντὸς τοῦ χρόνου αὐτοῦ.

Ἡ παραγραφή ἀφορᾷ τὸ Δημόσιον συμφέρον καὶ συνεπῶς δὲν ἐπιτρέπεται δι' ἰδιωτικῆς βουλήσεως ἢ κατάργησις, ἢ σύντμησις ἢ ἐπέκτασις τοῦ χρόνου αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ ἐν γένει τροποποιήσις ἐπὶ τὸ ἐπαχθέστερον ἢ ἐλαφρότερον τῶν περὶ αὐτῆς ἰσχυόντων (ἄρθρ. 275). Οὐχ ἤττον, παραίτησις ἀπὸ συμπληρωθεῖσαν ἤδη παραγραφὴν εἶναι ἰσχυρά, καθ' ὅσον δι' αὐτῆς ἀπαλλοτριοῦται ἀπλῶς κτηθὲν δικαίωμα (ἄρθρ. 276).

Τὸ δικαστήριον δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν αὐτεπαγγέλτως τὴν παραγραφὴν, ἀλλὰ συνεπεία προτάσεως τοῦ ἔχοντος πρὸς τοῦτο ἔνομον συμφέρον (ἄρθρ. 277). Τούτου ἕνεκεν ὁ δανειστῆς ἢ πᾶς ἔχων ἔνομον συμφέρον δικαιοῦται νὰ προτείνῃ τὴν παραγραφὴν, καὶ ἐὰν ἔτι δὲν προτείνῃ αὐτὴν ἢ παρητήθῃ ταύτης ὁ ὀφειλέτης (ἄρθρ. 278).

Ἡ παραγραφή διακρίνεται :

α) Εἰς ἀ π ο σ β ε σ τ ι κ ῆ ν, ὅταν τουτέστιν ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα μόνον τὴν ἀπόσβεσιν δικαιώματος, ἥτις καὶ μόνον θὰ ἐρευνηθῇ ἐνταῦθα, καὶ

β) Εἰς κ τ η τ ι κ ῆ ν, ἥτις καὶ ἄλλως καλεῖται χρησικτησία καὶ τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα εἶναι διὰ μὲν τὸν ἕνα ἢ κτήσις ἐμπραγμάτου δικαιώματος, ἐν ᾧ διὰ τὸν ἕτερον ἡ ἀπώ-

λεια τούτου. Τὰ τῆς κτητικῆς παραγραφῆς ἀναπτύσσονται εἰς τὸ Ἐμπράγματον δίκαιον.

Κατὰ τὸ ἰσχύον δίκαιον ὁ μεγαλύτερος χρόνος παραγραφῆς τῶν ἀξιώσεων εἶναι ἡ 20ετία (ἄρθρ. 249), ὑπάρχουσιν ὁμως καὶ παραγραφαὶ βραχυπρόθεσμοι περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω. Ἀξιώσεις τινὲς δὲν ὑπόκεινται εἰς παραγραφὴν, ὁ Α.Κ. ἀναφέρει τὰς ἐξῆς :

αα) Τὰς ἀξιώσεις αἰτινες ἀπορρέουσιν ἐξ οἰκογενειακῶν σχέσεων, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον δι' αὐτῶν ἐπιδίδκεται ἡ διὰ τὸ μέλλον ἀποκατάστασις τῆς προσηκούσης εἰς τὴν σχέσιν ταύτην καταστάσεως (π.χ. ἀξίωσις τῶν συζύγων πρὸς συμβίωσιν ἄρθρ. 248), καὶ

ββ) Τὰς ἐνστάσεις, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ νόμῳ δὲν ὀρίζεται ἄλλως (ἄρθρ. 273).

Β'. Ἐναρξις, ἀναστολή καὶ διακοπή. I. Ἐναρξις. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 251 Α.Κ. ἡ παραγραφὴ ἄρχεται ἀφ' ἧς ἐγεννήθη ἡ ἀξίωσις καὶ κατέστη δυνατὴ ἡ δικαστικὴ ἐπιδίωξις τῆς. Συνεπῶς, διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς παραγραφῆς δὲν ἀπαιτεῖται μόνον ὕπαρξις ἀξιώσεως ἐνεστώσης, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἔτι περὶ τῆς ἀξιώσεως ταύτης νὰ δύναται νὰ ἐγείρη ἀγωγὴν ὁ δικαιούχος, δηλ. ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι γεγεννημένη ἡ ἀγωγή (actio nata). Ἐπὶ δικαιωμάτων, ὑπὸ αἴρεσιν ἢ προθεσίαν, ἡ ἀξίωσις γενᾶται ἀπὸ τῆς πληρώσεως τῆς αἰρέσεως ἢ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας. Γνωστὸς τοῦ δικαιούχου περὶ τοῦ πότε γενᾶται ἡ ἀξίωσις, ὡς καὶ περὶ τῆς δυνατότητος τῆς ἀσκήσεως ταύτης· δὲν τίθεται ὡς προϋπόθεσις τῆς ἐνάρξεως τῆς παραγραφῆς. Ἐὰν ἡ γένεσις τῆς ἀξιώσεως ἐξαρτᾶται ἐκ προηγουμένης ὀχλήσεως, ἡ παραγραφὴ ἄρχεται ἀφ' ἧς ἡ ὀχλησις κατέστη δυνατὴ, ἢ ἐὰν σὺν τῇ ὀχλήσει ἀπαιτῆται καὶ πάροδος προθεσμίας ἀπ' αὐτῆς, τότε ἡ παραγραφὴ ἄρχεται ἀφ' ἧς παρῆλθε καὶ ἡ προθεσμία αὕτη (ἄρθρ. 252). Ἐπὶ περιοδικῶν παροχῶν, αὐτοτελῶς ὀφειλομένων, καὶ μὴ ἐξαρτωμένων ἐκ κεφαλαίου, ἡ παραγραφὴ τοῦ καθόλου δικαιώματος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ σημείου ἀπὸ τοῦ

όποίου κατέστη απαιτητή ή πρώτη καθυστερουμένη περιοδική δόσις (άρθρ. 254). Ἐπί ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων ἄρχεται ή παραγραφή οὐχί κεχωρισμένως δι' ἓνα ἕκαστον τῶν συμβαλλομένων, ἀφ' ἧς δηλ. οὗτος ἐξετέλεσε τήν ὑποχρέωσίν του, ἀλλ' ἀπό τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως. Παραγραφείσης τῆς κυρίας ἀξιώσεως, συμπαραγράφονται καί αἱ ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσαι παρεπόμεναι ἀξιώσεις, ἔστω καί ἐάν δέν συνεπληρώθη δι' αὐτάς ὁ σχετικός χρόνος παραγραφῆς (άρθρ. 274 π.χ. παραγραφείσης τῆς ἐκ τοῦ δανείου ἀξιώσεως συμπαραγράφεται καί ή ἀξίωσις διὰ τοὺς τόκους). Ἡ μεταβολή ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ δικαιούχου δέν ἀσκεῖ ἐπιρροήν ἐπὶ τήν παραγραφήν, μάλιστα κατὰ τὸ ἄρθρ. 271 «ὁ εἰδικὸς ἢ καθολικὸς διάδοχος δικαιούται νὰ προσμετρήσῃ καί τὸν χρόνον καθ' ὃν οἱ δικαιοπάροχοι αὐτοῦ ἐτέλουν εἰς τήν νομὴν τοῦ πράγματος». Ἡ παραγραφή τρέχει καί κατὰ προσώπων ἀνικάνων ἢ περιορισμένης ἱκανότητος μὴ δυναμένων νὰ παραστῶσιν ἐπὶ δικαστηρίου, ὡς καί κατ' ἀξιώσεως ἀπειθυνομένης κατὰ κληρονομίας ἢ ἀνηκούσης εἰς τήν κληρονομίαν, δέν συμπληροῦται ὅμως πρὸ τῆς παρελεύσεως βμήνου, διὰ τοὺς ἀνικάνους ἢ περιορισμένης ἱκανότητος μὲν, ἀφ' ἧς κατέστησαν ἀπεριορίστως ἱκανοὶ ἢ ἀπέκτησαν ἐπίτροπον, κηδεμόνα, ἢ ἀντιλήπτορα· διὰ δὲ τὸν κληρονόμον, ἀφ' ἧς ἀπέκτησε τήν κληρονομίαν, ἢ ἀφ' ἧς ἡ ἀξίωσις δύναται νὰ ἐξασηθῇ ὑπὸ τοῦ κηδεμόνος τῆς κληρονομίας ἢ κατ' αὐτοῦ (άρθρ. 258, 259).

II. Ἀναστολή τῆς παραγραφῆς ἐπέρχεται ὅταν ἐνεκεν κωλυμάτων ἐμποδίζεται ἡ ἔναρξις ἢ ἡ περαιτέρω συνέχισις αὐτῆς. Τὸ χρονικὸν διάστημα κατὰ τὸ ὅποιον ὑφίστανται τὰ κωλύματα ταῦτα, δέν ὑπολογίζεται εἰς τὸν χρόνον τῆς παραγραφῆς, εἰς ὃν ὑπολογίζεται μόνον ὁ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ὑπάρξεως τῶν κωλυμάτων αὐτῶν χρόνος, ὅστις προστίθεται εἰς τὸν πρὸ τῆς ἀναστολῆς τοιοῦτον (άρθρ. 257). Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θεωρεῖται συμπληρωθεῖσα μετὰ τήν

ἀναστολήν ἢ παραγραφὴν, πρὶν ἢ παρέλθῃ ἀπ' αὐτῆς ἑξά-
μηνον (ἄρθρ. 257 § 2).

Λόγοι ἐπιφέροντες τὴν ἀναστολήν τῆς παραγραφῆς εἶναι νομικοὶ ἢ πραγματικοί. Οὕτω, ἀναστολήν κατὰ τὸ ἄρθρ. 255 Α.Κ. ἐπιφέρει ἢ μὴ ἄσκησις παρὰ τοῦ δικαιοῦχου τῆς ἀξιώσεως ἐντὸς τοῦ τελευταίου ἑξαμήνου τοῦ χρόνου τῆς παραγραφῆς, ἢ λόγῳ καθιερώσεως τοῦ δικαιοστασίου, ἢ λόγῳ ἀνωτέρας βίας, ἢ καὶ διότι δολίως ἀπετράπη παρὰ τοῦ ὑποχρέου ὅπως ἀσκήσῃ ταύτην ὁ δικαιοῦχος. Ἐπίσης εἰδικὰς περιπτώσεις ἀναστολῆς παραγραφῆς ἀξιώσεων ἀναφέρει τὸ ἄρθρ. 256 Α.Κ.

III. Διακοπὴ τῆς παραγραφῆς ἐπέρχεται ὅταν ὁ δικαιοῦχος ἐνασκήσῃ τὴν ἀξίωσίν του κατὰ τὸν ροῦν τοῦ πρὸς παραγραφὴν χρόνου, ὁπότε διακόπτεται αὕτη καὶ ὁ διαδραμῶν χρόνος δὲν ὑπολογίζεται, ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ πέρατος τῆς διακοπῆς νέου ὑπολογισμοῦ καὶ νέας παραγραφῆς (ἄρθρ. 270). Λόγοι ἐπιφέροντες τὴν διακοπὴν εἶναι :

α) Ἡ καθ' οἷονδήποτε τρόπον παρὰ τοῦ ὑποχρέου γενομένη ἀναγνώρισις τῆς ἀξιώσεως (ἄρθρ. 260).

β) Ἡ ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου δικαστηρίου ἔγερσις τῆς ἀγωγῆς. Ἡ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ διακοπεῖσα παραγραφὴ ἀρχεται ἐκ νέου ἀπὸ τῆς τελευταίας διαδικαστικῆς πράξεως τῶν διαδίκων ἢ τοῦ δικαστηρίου (ἄρθρ. 261). Ἐὰν πρὸς ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς ἀπαιτῆται ὠρισμένη προπαρασκευαστικὴ διαδικασία, τότε ἡ παραγραφὴ διακόπτεται ἀπὸ τῆς ἐνάργεως ταύτης, ἐφ' ὅσον ἡ ἀγωγή ἐγερθῆ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τοῦ πέρατος τῆς διαδικασίας, ἢ ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένης προθεσμίας, ἐὰν ὀρίζεται τοιαύτη (ἄρθρ. 262). Ἡ κατὰ τ' ἀνω διακοπὴ ματαιοῦται ὅταν ἀπορριφθῆ ἡ ἀγωγή τελεσιδίκως διὰ λόγους μὴ οὐσιαστικούς, π.χ. δι' ἔλλειψιν καταβολῆς δικαστικοῦ ἐνόμιμου, ἢ ὅταν παραιτηθῆ ταύτης ὁ ἐνάγων. Ματαιωθείσης τῆς διακοπῆς διὰ παραιτήσεως ἢ τελεσιδίκου ἀπορρίψεως ταύτης ἐνεκεν τυπικῶν λόγων, ἐὰν ὁ ἐνάγων ἐγείρῃ πάλιν ἐντὸς 6 μηνῶν νέαν ἀγωγήν, ἡ δια-

κοπή θεωρείται γενομένη διὰ τῆς πρώτης ἀγωγῆς (ἄρθρ. 263).

γ) Δι' ἐπιδόσεως ἐπιταγῆς πρὸς πληρωμὴν, ἀναγγελίας πρὸς ἐπαλήθευσιν ἐν πτωχεύσει, ἀναγγελίας πρὸς κατάταξιν εἰς πλειστηριασμόν, καὶ διὰ προτάσεως τῆς περὶ συμψηφισμοῦ ἐνστάσεως κατὰ τὰ εἰδικώτερον εἰς τ' ἄρθρα 264—267 Α.Κ. ὀριζόμενα.

δ) Δι' ὑποβολῆς τῆς περὶ τὴν ἀξίωσιν διαφορᾶς εἰς τὴν κρίσιν διαιτητῶν, ἢ ἐνώπιον διοικητικῆς ἀρχῆς, ἢ διοικητικοῦ ἢ ἄλλου εἰδικοῦ δικαστηρίου (ἄρθρ. 269).

Γ'. Χρόνος καὶ ἀποτελέσματα. Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίζεται ἄλλως, ὁ μεγαλύτερος χρόνος παραγραφῆς τῶν ἀξιώσεων κατὰ τὸν Α.Κ. εἶναι ἡ 20ετία.

Παρὰ ταῦτα ὁ Α.Κ. εἰς τὸ ἄρθρ. 250 καθιεροῖ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἀναφερομένας ἀξιώσεις, πενταετῆ βραχυπρόθεσμον παραγραφὴν, ἣτις ἄρχεται ἅμα τῇ λήξει τοῦ ἔτους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη γεγεννημένη ἀγωγή (ἄρθρ. 253, 270 § 2).

Συμπληρωθείσης τῆς παραγραφῆς, ὁ εἰς παροχὴν ὑπόχρεως δικαιούται, ἄρα δὲν ὑποχρεοῦται, ν' ἀρνηθῇ ταύτην. Ἐὰν ὅμως κατέβαλε τὸ ἀντικείμενον τῆς παροχῆς, ἢ ἐὰν ἀνεγνώρισε τὴν παραγραφεῖσαν ἀξίωσιν, ἢ παρέσχε δι' αὐτὴν ἀσφάλειαν, ἢ μὲν ἀναγνώρισις καὶ ἢ παρασχεθεῖσα ἀσφάλεια εἶναι ἔγκυροι, τὸ δὲ δοθὲν δὲν ἀναζητεῖται (ἄρθρ. 272).

§ 49. ΑΠΟΣΒΕΣΤΙΚΗ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ

Ἡ μὴ ἐντὸς τῆς συμβατικῆς ἢ ὑπὸ τοῦ νόμου τασσομένης προθεσμίας ἄσκησις τοῦ δικαιώματος ἐπιφέρει τὴν ἀπόσβεσιν αὐτοῦ. Ἡ προθεσμία αὕτη ἐπιφέρουσα οὐχὶ μόνον τὴν ἀπόσβεσιν τῆς ἀξιώσεως, ὡς ἐπὶ παραγραφῆς, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος, καλεῖται ἀποσβεστικὴ, καὶ λαμβάνεται αὐτεπαγγέλτως ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, πᾶσα δ' ἀπ' αὐτῆς παραίτησις εἶναι ἄκυρος. Καὶ ἐπὶ τῆς ἀποσβεστικῆς προθεσμίας κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται τὰ περὶ παραγραφῆς κατὰ τ' ἄνω λεχθέντα (ἄρθρ. 279, 280).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΑΣΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

§ 50. ΓΕΝΙΚΑ

Ἄσκησις δικαιώματος καλεῖται ἡ διὰ νομίμων πράξεων ἔμπρακτος ἐκδήλωσις τῆς ἐξουσίας τὴν ὁποίαν ἀξιοῖ τις ἐπὶ ὠρισμένου ἀντικειμένου.

Ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν δικαιοῦχον, ἐκτὸς ἐὰν ὡς τοιαύτη διαγράφεται ὑπὸ τοῦ νόμου. Ἡ παράλειψις τῆς ἀσκήσεως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀξιώσεως ἢ καὶ τοῦ δικαιώματος δι' ἀχρησίας ἢ ἀποσβεστικῆς προθεσμίας. Ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος δὲν ἀπαιτεῖ δικαιοπρακτικὴν ἰκανότητα, ἐκτὸς ἐὰν αὕτη σκοπὸν ἔχῃ τὴν σύναψιν δικαιοπραξίας· δύναται δὲ νὰ ἐνεργῆται εἰς πλείστας τῶν περιπτώσεων καὶ δι' ἀντιπροσώπου.

Ὅταν ἡ νόμιμος ἄσκησις τοῦ δικαιώματος παρακωλύηται, τότε ὑφίσταται ἀνάγκη προστασίας αὐτοῦ, ἀποσκοπούσης εἰς τὴν δημιουργίαν ἀρμοζούσης πρὸς τὸ δικαίωμα πραγματικῆς καταστάσεως.

Ἡ προστασία αὕτη δύναται νὰ εἶναι αὐτοδύναμος ἢ δικαστικὴ.

Πῶς δέον ν' ἀσκῶνται τὰ δικαιώματα ὥστε ἡ ἄσκησις αὐτῶν νὰ εἶναι σύννομος, τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐννοίας ἐνὸς ἐκάστου δικαιώματος· ὁ Α.Κ. ὅμως διὰ τοῦ ἀρθρ. 281 θέτει μίαν γενικὴν ἀρχὴν ἀφορῶσαν κάθε ἄσκησιν δικαιώματος, περὶ ἧς ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω τὰ δέοντα.

§ 51. ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Α'. Αὐτοδικία. Ἡ αὐτοδύναμος προστασία ὑπάρχει, ὅταν ὁ δικαιοῦχος διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεως καὶ ἄνευ

βοηθείας τῆς νομίμου ἀρχῆς ἐπιχειρῆ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἀξιώσεώς του (αὐτοδικία). Ἡ αὐτοδικία ἀπαγορεύεται, τιμωρεῖται δὲ ὁ αὐτοδικῶν (ἄρθρ. 331 Ποινικοῦ Κώδικος ὡς μεταγενεστέρως ἐτροποποιήθη καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 4 τοῦ ν.δ. 4060 τοῦ 1960), καὶ ὑποχρεοῦται εἰς ἀποζημιώσιν ἔστω καὶ ἐὰν ἐκ πλάνης ἐφρόνει ὅτι ὑφίστανται αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀναγραφόμεναι προϋποθέσεις καθ' ὅς ἐπιτρέπεται ἡ αὐτοδικία (ἄρθρ. 283). Πότε ἐπιτρέπεται ἡ αὐτοδικία ἀναφέρει τὸ ἄρθρ. 282 Α.Κ., κατὰ τὸ ὁποῖον μόνον ἐὰν ἡ βοήθεια τῆς ἀρχῆς δὲν δύναται νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως ὥστε αὕτη νὰ ἐπιληφθῆ τῆς προστασίας τοῦ δικαιώματος, καὶ ἐκ τῆς ἀναβολῆς ταύτης κινδυνεύει νὰ ματαιωθῆ ἢ νὰ καταστῆ οὐσιωδῶς δυσχερῆς ἢ πραγματοποιήσῃ τῆς ἀξιώσεως, ἐπιτρέπεται αὕτη, ἀλλὰ καὶ τότε ἐφ' ὅσον ὑπερβαίνει τὸ πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου ἀπαιτούμενον προσῆκον μέτρον, δημιουργεῖ ἀξίωσιν ἀποζημιώσεως (ἄρθρ. 283).

Β'. Ἀ μ υ ν α. Αὐτοδύναμον προστασίαν περιέχει καὶ ἡ δι' ἰδίας δυνάμεως ἐπιχειρουμένη ἀπόκρουσις ἐπικειμένης ἐπιθέσεως (ἄ μ υ ν α).

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 284 Α.Κ., τότε μόνον ἡ ἄ μ υ ν α δὲν ἀποτελεῖ παράνομον πρᾶξιν: α) ἐὰν περιέχῃ μόνον ὑπεράσπισιν καὶ ὄχι ἀντεπίθεσιν (ὑπέρβασις ἀμύνης), β) ἐὰν ἀφορᾷ ἀπόκρουσιν ἀδίκου ἐπιθέσεως, ἀδιαφόρως πόθεν προέρχεται αὕτη (π.χ. κατ' ἐκτελέσεως ἐντάλματος καίπερ ὑπάρχει προσβολὴ δικαιώματος δὲν ἐπιτρέπεται ἄμυνα διότι ἡ προσβολὴ δὲν εἶναι ἀδίκος), γ) ἡ ἐπίθεσις νὰ εἶναι παροῦσα καὶ ὄχι μέλλουσα, καὶ δ) εἶναι ἀδιάφορον ἐὰν στρέφεται κατ' αὐτοῦ ἢ τρίτου.

Γ'. Κ α τ ἄ σ τ α σ ι ς ἀ ν ἄ γ κ η ς μὴ ἀποτελοῦσα παράνομον ἐνέργειαν ὑπάρχει, ὅταν ἐξ ἀνάγκης καταστρέψῃ τις ξένον πρᾶγμα πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνου ἐπαπειλοῦντος εἰς αὐτὸν ἢ ἄλλον, δυσαναλόγως μεγαλύτεραν ζημίαν ἐκείνης ἢν ἐπρξένησε διὰ τῆς καταστροφῆς (ἄρθρ. 285). Ὁ ἐνεργή-

σας τὴν καταστροφὴν εὐθύνεται εἰς ἀποζημίωσιν ἔναντι τοῦ ζημιωθέντος ἐκ τῆς ἐνεργείας του κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ὡς καὶ ὅταν ὁ κίνδυνος προϋκλήθη ἐξ ὑπαιτιότητος αὐτοῦ, καταβαλὼν δὲ τοιαύτην ἀποζημίωσιν ἔχει δικαίωμα ἀναγωγῆς κατὰ τὰς περὶ διοικήσεως ἀλλοτρίων ἀρχὰς ἔναντι τοῦ ὠφεληθέντος ἐκ τῆς πράξεώς του (ἄρθρ. 286).

§ 52. ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Α'. Ἀ γ ω γ ῆ (actio). Τὸ ἐπιτρεπτόν τῆς αὐτοδυνάμου προστασίας ἀποτελεῖ τὴν ἐξαίρεσιν, τὸν κανόνα ἀποτελεῖ ἡ διὰ τῶν Δικαστηρίων παρεχομένη προστασία.

Ἡ παρέμβασις τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς προκαλεῖται διὰ τῆς ἀγωγῆς. Ἡ ἔννοια τῆς ἀγωγῆς ἐρευνᾶται ἀπὸ δύο ἀπόψεων, τῆς τυπικῆς καὶ τῆς οὐσιαστικῆς. Ἀγωγή ὑπὸ τὴν τυπικὴν μὲν ἔννοιαν σημαίνει τὴν δικαστικὴν πράξιν, δηλ. τὸ δικόγραφον δι' ἧς διώκεται ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς καὶ ἡ ἐπίτευξις τῆς δικαστικῆς προστασίας, ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴν δὲ ἔννοιαν σημαίνει τὴν ἐξουσίαν τὴν ὁποίαν ἔχει τις ὅπως ζητήσῃ τὴν δικαστικὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματός του. Ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐπιστήμῃ ἡ ὑπὸ οὐσιαστικὴν ἔννοιαν ἀγωγή ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀξίωσιν, ὁ Α.Κ. ὅμως μεταχειρίζεται τὴν λέξιν «ἀγωγή» ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας τὴν τε οὐσιαστικὴν καὶ τὴν τυπικὴν.

Κατὰ τὸ Ρ.Δ. τότε μόνον ὑπῆρχε δικαίωμα ἐφ' ὅσον ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ πραιτώρος ἀγωγή πρὸς προστασίαν αὐτοῦ, ἐν τῷ Α.Κ. ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἀξιώσεις μὴ προστατευόμεναι δι' ἀγωγῆς, ὡς εἶναι π.χ. ἡ ἐκ παραγεγραμμένης ἀξιώσεως καταλειπομένη ἐνοχὴ (ἄρθρ. 272 § 2).

Ἡ ἀγωγή ὡς δικονομικὴ πράξις ἐρευνᾶται εἰς τὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν, ὡς οὐσιαστικὴ ὅμως τοιαύτη ἐρευνᾶται εἰς τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον, διότι ὄχι μόνον ἐξ αὐτοῦ ἀντλεῖ τὸ περιεχόμενόν της, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ δικαίωμα ἐν τῇ δικα-

στική ἐπιδιώξει ὑφίσταται διαφόρους ἐξελίξεις, αἵτινες δέον νὰ ἐρευνηθῶσιν.

Αἱ ἀγωγαὶ διακρίνονται :

α) Εἰς προσωπικάς (actiones personales), ὡς τοιαῦται δὲ θεωροῦνται ἐκεῖναι αἵτινες στρέφονται κατὰ προσώπου ἐξ ὑπαρχῆς ὠρισμένου, κυρίως τοιαῦται εἶναι αἱ ἐξ ἐνοχῶν πηγάζουσαι.

β) Εἰς ἀπροσώπους (actiones in rem), ὡς τοιαῦται δὲ θεωροῦνται αἱ ἀγωγαὶ εἰς ἃς τὸ πρόσωπον τοῦ ἐναγομένου προσδιορίζεται τὸ πρῶτον διὰ τῆς προβολῆς τοῦ δικαιώματος, ὡς συμβαίνει κυρίως ἐπὶ τῶν ἀναγνωριστικῶν ἀγωγῶν (ἄρθρ. 127 Εἰσ. Ν.), αἵτινες σκοποῦσι τὴν ἀναγνώρισιν ἢ βεβαίωσιν ὠρισμένης καταστάσεως καὶ οὐχὶ τὴν καταψήφισιν.

Ἐπάρχουσι προσωπικαὶ ἀγωγαὶ αἵτινες παρὰ τὸν κανόνα ἀσκοῦνται κατὰ παντὸς ὡς π.χ. ἡ τοῦ ἄρθρ. 901 Α.Κ. ὡς ἐπίσης καὶ πραγματικά, τὰς ὁποίας δύναται τις ν' ἀσκήσῃ καθ' ὠρισμένων προσώπων, ὡς π.χ. ἡ τοῦ ἄρθρ. 1112 Α.Κ.

γ) Εἰς καταψηφιστικάς, ὡς τοιαῦται δὲ θεωροῦνται ἐκεῖναι διὰ τῶν ὁποίων διώκεται ἡ καταδίκη τοῦ ἐναγομένου, καὶ

δ) Εἰς ἀναγνωριστικάς ἢ προκριματικάς (actiones praejudiciales), δι' ὧν, ὡς ἐλέχθη, διώκεται ἡ ἀναγνώρισις τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ἐνόμου σχέσεως.

Αἱ ἄνω διακρίσεις εἶναι αἱ κυριώτεραι, ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἡσσοнос σημασίας. Ὁ διὰ τῆς ἀγωγῆς προκαλούμενος δικαστικὸς ἀγὼν ἄρχεται διὰ τῆς ἐπιδόσεως αὐτῆς ἐκ μέρους τοῦ ἐγείροντος, ὅστις καλεῖται ἐνάγων, πρὸς τὸν ὑφιστάμενον τὴν ἐπίθεσιν, ὅστις καλεῖται ἐναγόμενος. Ἡ ἐπίδοσις τοῦ δικογράφου τῆς ἀγωγῆς ἐνεργεῖται διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος, ἐπιφέρει δὲ τὰς ἐξῆς συνεπείας κατὰ τὸ ἄρθρ. 156 Πολιτικῆς Δικονομίας, ἧτοι: α) διακόπτεται ἡ παραγραφή τῆς ἀγωγῆς, β) ἄρχονται οἱ τόκοι ὑπερημερίας, γ) ἀπαγορεύονται αἱ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαφορᾶς καινο-

τομίας καὶ μεταβολαί καὶ δ) ὁ ἐναγόμενος θεωρεῖται κακῆς πίστεως νομεύς.

Συρροή ἀγωγῶν ὑφίσταται ὅταν χάριν τοῦ αὐτοῦ δικαιώματος καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὑφίστανται πλείονες ἀγωγαί. Συρροή ἀγωγῶν δὲν ὑφίσταται ὅταν ἡ μία εἶναι προπαρασκευαστικὴ τῆς ἄλλης. Ὑφισταμένης συρροῆς ἀγωγῶν πρὸς ἐπιδίωξιν τῆς αὐτῆς ἀξιώσεως, ἐφ' ὅσον ἡ μία τούτων δὲν ἀποκλείει τὴν ἔγερσιν τῶν ἄλλων, δύνανται ἅπασαι ν' ἀσκηθῶσι συγχρόνως ἢ διαδοχικῶς, ἢ διὰ τινος ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐντελής ἱκανοποίησις τοῦ δικαιούχου ἐπιφέρει ἀπόβεσιν τῶν λοιπῶν.

Β'. Ἐνστασις (exceptio). Ὁ ἐναγόμενος δικαιούται ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἀγωγὴν εἴτε ἀρνούμενος τὴν ὑπαρξιν τῶν γεγονότων ἐκείνων ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζει ὁ ἐνάγων τὴν ἀγωγὴν (ἱστορικὴ βάσις), εἴτε ἀποκρούων τὴν νομικὴν βάσιν αὐτῆς, ἢ ἀντιτάσσων ξένα περιστατικὰ δι' ὧν ἐπιχειρεῖ τὴν ματαίωσιν τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος. Οὕτω ἐνεργῶν ὁ ἐναγόμενος λέγομεν ὅτι ἐνίσταται κατὰ τοῦ ἐνάγοντος. Ὅθεν ἐνστασιν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὴν παρὰ τοῦ ἐναγομένου πρότασιν γεγονότων διαφόρων ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν ἱστορικὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς δι' ὧν σκοπεῖται ἢ ἐν μέρει ἢ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπόρριψις τῆς ἀγωγῆς ἢ ἡ ἀναβολὴ τῆς δίκης. Βάσει τῶν ἄνω αἰ ἐνστάσεις διακρίνονται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: α) τὰς ἀνατρεπτικὰς, δι' ὧν σκοπεῖται ἡ ἀνατροπὴ ἐν μέρει ἢ ἐξ ὀλοκλήρου τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος (π.χ. ἐνστασις παραγραφῆς, συμψηφισμοῦ, ἐξοφλήσεως κλπ.), καὶ β) τὰς ἀναβλητικὰς δι' ὧν μόνον ἡ ἀναβολὴ τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ ἐπιδίκου δικαιώματος ἐπιτυγχάνεται (π.χ. ἐνστασις τοῦ μὴ ληξιπροθέσμου τῆς ἀπαιτήσεως). Ἐκτὸς τῶν ἄνω διακρίσεων αἰ ἐνστάσεις διακρίνονται εἰς ἐνστάσεις προσωποπαγεῖς (personae cohaerentes), αἵτινες συνδέονται πρὸς ὠρισμένον πρόσωπον καὶ δὲν μετα-

βιβάζονται οὔτε ἐνεργητικῶς οὔτε παθητικῶς (π.χ. ἔνστασις ἐκ τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας), καὶ εἰς συνδεομένας πρὸς τὸ πρᾶγμα (*rei cohaerentes*), αἵτινες μεταβιβάζονται ἐνεργητικῶς καὶ παθητικῶς καὶ ἀκολουθοῦσι τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἀφοροῦν.

Ὁ ἐνάγων δύναται ν' ἀμυνθῆ κατὰ τῆς ἐνστάσεως δι' ἐτέρας τοιαύτης καλουμένης ἀντενστάσεως (*exceptio exceptiois*), καθ' ἧς ἐπίσης ἐπιτρέπεται ἐπαντένστασις.

Γ'. Ἀπόδειξις. Ἡ τύχη τῆς ἀγωγῆς καὶ τῶν ἐνστάσεων θὰ κριθῆ ἐκ τῆς ἀληθείας τῶν ἐκατέρωθεν ἐπικαλουμένων πραγματικῶν γεγονότων. Δι' αὐτὸ τὸ δικαστήριον, ἐφ' ὅσον κρίνει νόμῳ βάσιμον τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν ἔνστασιν, δι' ἀποφάσεως αὐτοῦ ἐπιβάλλει εἰς ἕκαστον τῶν διαδίκων (ἐνάγοντα καὶ ἐναγόμενον) τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἕκαστος ἀποδείξῃ τοὺς πραγματικούς του ἰσχυρισμούς. Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις καλεῖται προδικαστική, διότι δι' αὐτῆς δὲν λύεται ὀριστικῶς ἡ διαφορά.

Δ'. Ἀπόφασις. Διὰ τῆς ἀποφάσεως σκοπεῖται ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς καὶ ἡ περάτωσις τοῦ μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων ὑφισταμένου δικαστικοῦ ἀγῶνος.

Ὁ δικαστὴς ὑποχρεοῦται νὰ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν ἐπὶ τῆς ὑποβληθείσης αὐτῷ πρὸς λύσιν διαφορᾶς. Διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ἦτις δύναται νὰ περιέχῃ καταδίκην, καταψήφισιν (*condemnatoria*) ἢ ἀπαλλαγὴν (*absolutoria*), δὲν δημιουργεῖται δικαίωμα ἄλλ' ἀπλῶς ἀναγνωρίζεται τὸ ὑπάρχον.

Αἱ ἀποφάσεις κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν διακρίνονται :

α) Εἰς ὀριστικές, αἵτινες λύουσι τὴν διαφορὰν καὶ ἀποκλείουσι πάσης περαιτέρω ἀναμίξεως ἐπ' αὐτῆς τὸν δικαστήν, καὶ

β) Εἰς προπαρασκευαστικές, προδικαστικές καὶ παρεμπιπτούσας.

Ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον ἔχει ἡ τελε-

σίδικος απόφασις, ἣτις τερματίζει τὴν διαφορὰν καὶ παράγει δεδικασμένον (*res judicata*), τὸ ὁποῖον ὑποχρεοῖ τὰ διάδικα μέρη καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν, ἔξαιρετικῶς δὲ μόνον καὶ ἄλλα πρόσωπα. Τὸ διὰ τελεσιδίκου ἀποφάσεως κριθέν διὰ τὰ ἄνω πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ὑποχρεοῖ, θεωρεῖται ὡς ἀναμφισβήτητον, ὡς ἀλήθεια (*pro veritate habetur*), ἣτις οὔτε ἑτέρας ἀποδείξεως ἔχει ἀνάγκην, οὐδὲ δύναται ν' ἀμφισβητηθῆ παρὰ τῶν διαδίκων. Δεδικασμένον παράγει ὄχι μόνον ἡ καταψηφίζουσα ἀπόφασις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπαλλάττουσα τοιαύτη, ἐφ' ὅσον πρόκειται ὁμως περὶ ἀποφάσεως ἡμεδαποῦ δικαστηρίου δικάζοντος κατ' οὐσίαν. Διὰ τὴν ὑπαρξιν τῆς τελεσιδικίας ἀπαιτεῖται ἡ ὑπαρξις τῶν ἐξῆς στοιχείων : αα) ἀποφάσεως, ββ) ταυτότητος προσώπων, ἣτις ἀπαιτεῖται καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἐνοχικῶν, καὶ γγ) ταυτότητος διαφορᾶς, ἣτις ὑπάρχει ὅταν ταυτίζονται τὰ πραγματικὰ καὶ τὰ νομικὰ γεγονότα.

Διὰ νὰ κριθῆ ἐὰν ὑφίσταται τελεσιδικία κυρίως πρέπει ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ διατακτικὸν τῆς ἀποφάσεως καὶ οὐχὶ εἰς τὸ σκεπτικόν. Πότε ὑφίστανται αἱ ἄνω προϋποθέσεις, πληρέστερον ἀναπτύσσεται ἐν τῇ Πολιτικῇ Δικονομίᾳ.

§ 53. ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΑ

Ἐννοία. Πᾶσα πράξις ἢ παράλειψις ἣτις ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἔννομον τάξιν, ἀποτελεῖ γενικῶς ἀδίκημα.

Κατὰ τῆς πράξεως ταύτης ὁ νόμος ἢ ἐπιβάλλει δημοσίαν ποινὴν (π.χ. κατὰ τὸ ἄρθρ. 299 Π.Κ. ὅστις ἐκ προθέσεως φονεύσει ἕτερον τιμωρεῖται διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου ἢ τῆς ἰσοβίου καθείρξεως, κατὰ τὸ ἄρθρον 260 Π.Κ., στρατιωτικὸς ἢ ἀστυνομικὸς παραλείπων νὰ βοηθήσῃ ἀρμοδίαν πολιτικὴν ἀρχὴν καίτοι νομίμως κλητευθεὶς τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι τριῶν ἐτῶν), ὅποτε πρόκειται περὶ ποινικοῦ ἀδικήματος ἢ δημιουργεῖ ὑποχρέωσιν εἰς βάρος τοῦ ἀδικήσαντος πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς ζημίας καὶ πρόκειται περὶ ἀδικοπραξίας (ἀστικὸν ἀδίκημα, π.χ. ἐκ δόλου ὁ Α. θραύει τὴν προθήκην τοῦ Β· δημιουργεῖται ὑποχρέωσις ἀποζημιώσεως τοῦ Α ὑπὲρ τοῦ Β).

Ἄδικοπραξία, ὅθεν, εἶναι πᾶσα παράνομος καὶ ὑπαίτιος ἐνέργεια, ἣτις προσβάλλει ξένα συμφέροντα, δημιουργοῦσα οὕτω αὐτοτελεῆ ὑποχρέωσιν πρὸς ἀποζημιώσιν.

Πᾶσα πράξις ἀπαρτίζουσα τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀστικοῦ ἀδικήματος δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ εἶναι καὶ ποινικὸν ἀδίκημα, καίτοι οὐχὶ σπανίως συντρέχουσιν οἱ ὅροι ἀμφοτέρων τῶν ἀδικημάτων. (Οὕτω εἰς τὸ παράδειγμα τῆς θραύσεως τῆς ξένης προθήκης συντρέχουσιν οἱ ὅροι καὶ τοῦ ποινικοῦ ἀδικήματος — φθορὰ ξένης ἰδιοκτησίας — καὶ τοῦ ἀστικοῦ, δηλ. τῆς ἀποζημιώσεως. Ἐὰν ὅμως ἡ φθορὰ τῆς ξένης ἰδιοκτησίας δὲν προῆλθεν ἐκ δόλου (πρόθεσις) τότε δημιουργεῖται μὲν ὑποχρέωσις ἀποζημιώσεως, οὐχὶ ὅμως καὶ ποινικὴ εὐθύνη).

§ 54. ΠΡΟ-ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΑΣ

Διὰ τὴν ὕπαρξιν ἀδικοπραξίας ἀπαιτεῖται : α) παράνομος ἐνέργεια (πρᾶξις ἢ παράλειψις), β) ὑπαιτιότης τοῦ ἐνεργοῦντος, γ) ζημία εἰς ξένα συμφέροντα καὶ δ) αὐτοτελὴς ὑποχρέωσις πρὸς ἀποζημίωσιν.

Α'. Π α ρ ά ν ο μ ο ς ἐ ν ἐ ρ γ ε ι α. Ὑπάρχει ὅταν διὰ πράξεως ἢ παραλείψεως ἐπέρχεται βλάβη εἰς ἐννόμως προστατευόμενον συμφέρον (π.χ. διὰ πράξεως, ἔθραυσες τὸ α πρᾶγμα τοῦ ὁποίου εἶμαι κύριος, διὰ παραλείψεως, ὁ ἰατρός παρέλιπε τὴν θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς, ἐξ οὗ ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τούτου). Ἡ πρᾶξις ἢ παράλειψις δεόν νὰ εἶναι παράνομος. Ὡς παράνομος κατὰ τὸ ἄρθρ. 919 Α.Κ. θεωρεῖται καὶ ἡ ἀντιβαίνουσα εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη. Πότε πρᾶξις ἀντίκειται εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη θὰ κριθῆ κατὰ τὴν περὶ τούτου γενικὴν ἀντίληψιν, οὐχὶ δὲ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας ἀντιλήψεις τοῦ κρίνοντος.

Δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ παράνομος πρᾶξις, ἐφ' ὅσον ἀσκεῖται ἐν δικαιώματι καὶ οὐχὶ καταχρηστικῶς, π.χ. δὲν εἶναι τοιαύτη ἡ βλάβη συνεπαγομένη πρᾶξις, ἣτις γίνεται ὑπὸ τοῦ ἐν καταστάσει ἀμύνης εὐρισκομένου, καθ' ὅσον ὁ νόμος (ἄρθρ. 284) ἐπιτρέπεται τὴν ἀμυναν καὶ συγχωρεῖ τὴν κατ' αὐτὴν δημιουργημένην βλάβην.

Β'. Ὑ π α ι τ ι ό τ η ς τ ο ῦ ἐ ν ε ρ γ ο ῦ ν τ ο ς. Ἡ θέλησις τοῦ πράττοντος δυνατὸν νὰ τείνη ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸ ἀδίκημα, νὰ ἐπιδιώκῃ δηλαδὴ ἐν γνώσει καὶ ἐπίτηδες τὴν διάπραξιν αὐτοῦ, ἢ νὰ εἶναι ἀρνητικὴ συνισταμένη εἰς τὸ ὅτι δὲν ἠθέλησεν ὁ πράττων νὰ σκεφθῆ προσηκόντως καὶ νὰ ἐξετάσῃ ἅπαντα τὰ δυνατὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐνεργείας του, ὅπερ ἐὰν ἔπραττε θὰ ἀντελαμβάνετο τὰς συνεπείας τῆς πράξεώς του ταύτης. Εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ πράττων ἐνήργησε δολίως, εἰς δὲ τὴν δευτέραν εὐρισκόμενος ἐν ἀμελείᾳ. Ὁ δόλος καὶ ἡ ἀμέλεια προϋποθέτουν ἰκανότητα πρὸς καταλογισμόν καὶ τὰ δύο δὲ συγκροτοῦν τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπαιτιότητος (πταισίματος) τοῦ ἐνεργοῦντος. Πάντως τὸ

πταισίμα ὡς ἐλάττωμα τῆς βουλήσεως, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ δικαίου ὅταν ἐξωτερικευθῇ.

Δόλος (dolus) ὑπάρχει ὅταν ἡ βούλησις κατευθύνηται πρὸς παραγωγὴν ἀδίκου ἀποτελέσματος, καίτοι ὁ δηλῶν ταύτην γνωρίζει ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδικον ἢ ὅταν ὁ δηλῶν τὴν βούλησίν του ἀποδέχηται τὰ ὑπ' αὐτοῦ προβλεφθέντα ὡς ἀναγκαῖα ἢ ἐνδεχόμενα ἀδिका ἀποτελέσματα τῆς βουλήσεώς του (ἐνδεχόμενος δόλος).

Ἐπομένως διὰ τὴν ὑπαρξιν δόλου :

α) Δὲν ἀπαιτεῖται ἡ πρόβλεψις ὠρισμένης ζημίας, ἀρκεῖ ἀπλῶς ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος ζημίας καὶ ὅτι προβλέπεται οὗτος.

β) Δὲν ἀπαιτεῖται ὅπως ὁ κίνδυνος ἐπελεύσεως τῆς ζημίας εἶναι βέβαιος, ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπέλευσις τούτου.

Τὸ ἐλατήριον, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὸν δόλον (π.χ. μῖσος, ἰδιοτέλεια κλπ.), δὲν ἐξετάζεται.

Ἄμελεια (culpa) ὑπάρχει ὅταν δὲν καταβάλλεται ἡ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἀπαιτουμένη ἐπιμέλεια καὶ τοῦτο ἐπιφέρει προσβολὴν τῶν δικαιωμάτων ἄλλου.

Ἡ ἔλλειψις τῆς ἐπιμελείας δὲν εἶναι πάντοτε τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως, ἄλλοτε ἡ ἀμέλεια ἀναφέρεται εἰς σημαντικὴν ἐκτροπὴν ἐκ τῶν κανόνων ἐπιμελείας τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τῶν συναλλαγῶν, ὅποτε πρόκειται βαρεῖα ἀμέλεια (culpa lata) καὶ ἄλλοτε πρόκειται περὶ μικρᾶς ἢ ὀλιγώτερον σημαντικῆς ἐκτροπῆς, ὅποτε πρόκειται ἐλαφρὰ ἀμέλεια (culpa levis).

Ἡ ἀμέλεια ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει κρίνεται βάσει ἀντικειμενικῶν κριτηρίων καὶ οὐχὶ τῶν ὑποκειμενικῶν στοιχείων καὶ ἐν γένει συνθηκῶν τῶν ἀφορώντων τὸν κρινόμενον. Ὅταν δέ, κατὰ τὸ ἄρθρον 330 Α.Κ., ὑπάρχη ἀμέλεια ὡσάκις δὲν καταβάλλεται ἡ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἀπαιτουμένη ἐπιμέλεια, νοητέα οὐχὶ ἡ εἰθιζομένη ἐπιμέλεια εἰς τὰς συναλλαγὰς, ἀλλὰ ἡ ἀπαιτουμένη τοιαύτη εἰς αὐτάς.

Ἐκ τῆς ὑπαιτίας ἐνέργειας πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν περίπτωσιν τοῦ τυχαίου (τυχηροῦ) καὶ τῆς ἀνωτέρας βίας.

Τυχαῖον (casus) ὑπάρχει ὡσάκις ἐπῆλθε μὲν βλάβη, εἶχεν ὅμως καταβληθῆ ἢ κατὰ τὰ εἰρημένα ὀφειλομένη ἐπιμέλεια.

Ἀνωτέρα βία (vis maior) εἶναι γεγονός ἐξαιρετικὸν καὶ ἀπρόβλεπτον, ἢ ἐπέλευσις τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποτραπῆ δι' ἀνθρωπίνης δυνάμεως (ὑποκειμενικὴ θεωρία).

Πρόσωπά τινα, ὡς στερούμενα βουλήσεως, εἶναι ἀνίκανα νὰ ὑποχρεωθῶσιν ἐξ ἀδικοπραξιῶν, τοιαῦτα εἶναι :

α) Ὁ μὴ ἔχων, κατὰ τὸν χρόνον τῆς προκλήσεως τῆς ζημίας, συνείδησιν τῶν πραττομένων ἢ στερούμενος ἕνεκεν πνευματικῆς νόσου τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ (ἄρθρ. 914 § 1).

β) Ἐὰν κατὰ τὴν ἐπαγωγὴν τῆς ζημίας, ἄνευ ὑπαιτιότητος τοῦ ἐνεργοῦντος, μετέστη οὗτος εἰς κατάστασιν ἀποκλείουσαν τὴν συνείδησιν τῶν πραττομένων, λόγῳ τῆς χρήσεως πνευματωδῶν ποτῶν ἢ ἄλλων παραπλησίων μέσων (ἄρθρ. 915 § 2).

γ) Ὁ μὴ ἔχων συμπληρώσει τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὸν χρόνον τῆς προκλήσεως τῆς ζημίας (ἄρθρ. 916).

δ) Ὁ συμπληρώσας τὸ δέκατον ἔτος οὐχὶ τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐὰν ἀποδείξη ἔτι ἐνήργησεν ἄνευ διακρίσεως, διότι ἄλλως εὐθύνεται (ἄρθρ. 917 § 1), καὶ

ε) Οἱ κωφάλαλοι, ἐφ' ὅσον ἀποδείξουν ὅτι ἐνήργησαν ἄνευ διακρίσεως, διότι ἄλλως εὐθύνονται (ἄρθρ. 917 § 2).

Τὸ ἄρθρον 918 Α.Κ., ἐξ ἐπιεικείας διὰ τὸν ζημιωθέντα, ὀρίζει ὅτι, ἐὰν ὁ προξενήσας τὴν ζημίαν δὲν εὐθύνεται, διότι συντρέχει μία ἐκ τῶν περιπτώσεων τοῦ ἄρθρου 915-917, οὐχ ἥττον τὸ δικαστήριον δύναται νὰ καταδικάσῃ αὐτὸν εἰς ἀποζημιώσιν, ἐὰν ἐκτιμωμένης τῆς καταστάσεως τῶν μερῶν (π.χ. τῆς οἰκονομικῆς), δὲν δύναται ἄλλοθεν νὰ καλυφθῆ ἡ ζημία.

Διὰ τὴν εὐθύνην τῶν νομικῶν προσώπων ἐξ ἀδικοπραξιῶν τῶν ὀργάνων τῶν γίνεται λόγος ἀνωτέρω (§ 14).

Γ'. Π ρ ό κ λ η σ ι ς ζ η μ ί α ς. Ἡ ζημία δύναται νὰ εἶναι περιουσιακὴ ἢ ἠθικὴ, ἀφορῶσα τὴν ἠθικὴν βλάβην τοῦ ἐξ ἀδικοπραξίας βλαβέντος.

Ἡ περιουσιακὴ ζημία ἐὰν συνίσταται εἰς τὴν μείωσιν τῆς κεκτημένης περιουσίας τοῦ παθόντος, τότε εἶναι θετικὴ, ἐὰν ὅμως ὁ παθὼν κωλύεται ν' αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του, τότε εἶναι ἀποθετικὴ (π.χ. συνεπείᾳ τοῦ τραυματισμοῦ του ὁ ζημιώσας ὑποχρεοῦται νὰ ἀποζημιώσῃ ἐμὲ διὰ τὰς δαπάνας τοῦ νοσοκομείου, ὡς καὶ διὰ τὰ κέρδη μου ἐξ ἐπιχειρήσεως). Περιπτώσεις ἰκανοποιήσεως δι' ἠθικὴν βλάβην ἀναφέρονται εἰς τὰ ἄρθρ. 932, 299 Α.Κ.

Δ'. Αὐτοτελῆς ὑποχρέωσις πρὸς ἀποζημίωσιν, δηλαδή ἢ πρὸς ἀποζημιώσιν ὑποχρέωσις δέον νὰ ἀπορρῆ ὡς αὐτοτελῆς συνέπεια τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄρων τῆς ἀδικοπραξίας. Ἐὰν ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἀποζημιουμένου καὶ ἀποζημιουμένου δι' ἀποζημίωσιν, προέρχεται ἐξ ἄλλης ἐνοχικῆς σχέσεως, προϋφισταμένης μεταξὺ αὐτῶν, τότε δὲν πρόκειται περὶ ἐνοχῆς ἐξ ἀδικοπραξίας.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐκτάσεως τῆς περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεως, προκειμένης ἀδικοπραξίας, ἀνήκει εἰς τὸ ἐνοχικὸν δίκαιον.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ*

	Σελίς
Πρόλογος Α' έκδόσεως	5
Πρόλογος Β' έκδόσεως	5
Συντομογραφαί	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΕΝΝΟΙΑΙ	
§ 1. Ἀντιλήψεις περὶ τῶν ἔρεισμάτων τοῦ δικαίου	7
§ 2. Ἐννοια τοῦ Δικαίου	23
§ 3. Δίκαιον—Ἠθικὴ καὶ Ἠθῆ	23
§ 4. Διαίρεσις τοῦ Δικαίου	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	
§ 5. Πηγαὶ τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου	25
Α'. Ἱστορία τῶν Πηγῶν	25
Β'. Ἑλληνικὸς Ἀστικὸς Κώδιξ	26
Γ'. Θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ προγενέστερον δίκαιον	27
§ 6. Παραγωγικοὶ καὶ καταργητικοὶ λόγοι τῶν κανόνων δικαίου	29
Α'. Παραγωγικοὶ λόγοι	29
I. Νόμος	29
II. Εἶδη Νόμων	30
III. Ἠθιμον	32
IV. Συναλλακτικὰ ἤθη	32

* Τὰ Εὐρετήρια ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ δικηγόρου κ. Ἀριστείδου Ἀνδρικοπούλου, εὐγενῶς προσφερθέντος.

	Β'. Καταργητικοὶ λόγοι	33
§ 7.	Ἑρμηνεία τῶν κανόνων τοῦ Δικαίου	34
§ 8.	Ἐκτασις ἰσχύος κανόνων δικαίου κατὰ χρόνον καὶ τόπον	35
	Α'. Κατὰ χρόνον	35
	Β'. Κατὰ τόπον	37

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

§ 9.	Γενικαὶ ἔννοιαι	38
------	-----------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

§ 10.	Ἄρχὴ καὶ τέλος τοῦ φυσικοῦ προσώπου	39
	Α'. Ἄρχὴ τῆς προσωπικότητος	39
	Β'. Τέλος τῆς προσωπικότητος	39
§ 11.	Καταστάσεις φυσικοῦ προσώπου	40
	Α'. Ἐθνικότης	40
	Β'. Θρησκεία	40
	Γ'. Φῦλον	40
	Δ'. Τιμὴ	41
	Ε'. Ὑγεία	41
	ΣΤ'. Ἡλικία	41
	I. Νηπιακὴ ἡλικία	41
	II. Ἀνηλικότης	42
	III. Ἐνηλικότης	42
	Ζ'. Κατοικία	42
	Η'. Συγγένεια	44
	I. Ἐξ αἵματος	44
	II. Ἐξ ἀγχιστείας ἢ κηδεστίας	44
	III. Πνευματικὴ	45
	Θ'. Ἀφάνεια	45
	Ι'. Δικαιώματα ἐκ τῆς προσωπικότητος	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

§ 12.	Ἔννοια καὶ φύσις	51
§ 13.	Εἶδη νομικῶν προσώπων	51
§ 14.	Σύστασις, διοίκησις καὶ διάλυσις	52
	Α'. Σύστασις καὶ διοίκησις	52
	Β'. Διάλυσις καὶ ἐκκαθάρισις	53
§ 15.	Περὶ Σωματείων	54
	Α'. Σύστασις	54
	Β'. Διοίκησις	56
	Γ'. Διάλυσις καὶ Ἐκκαθάρισις	57
§ 16.	Περὶ Ἰδρυμάτων	58
§ 17.	Περὶ Ἑραρικῶν Ἐπιτροπῶν	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

§ 18.	Ἔννοια	62
§ 19.	Εἶδη πραγμάτων	63
	Ι. Κινητὰ καὶ ἀκίνητα	63
	ΙΙ. Ἀντικαταστατὰ καὶ ἀναντικατάστατα ..	64
	ΙΙΙ. Ἀναλωτὰ καὶ μὴ	64
	ΙV. Διαιρετὰ καὶ ἀδιαιρέτα	64
	V. Ἀπλᾶ καὶ σύνθετα	65
	VI. Κύρια καὶ συστατικά	65
	VII. Παραρτήματα	66
	VIII. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς συναλλαγῆς	67
§ 20.	Καρποί, ὠφελήματα, βάρη	68
	Ι. Καρποί	68
	ΙΙ. Ὀφελήματα	68
	ΙΙΙ. Βάρη	68
§ 21.	Ὅμας πραγμάτων	69
§ 22.	Περιουσία — Ἐπιχείρησις	69

Α'. Περιουσία	69
Β'. Ἐπιχείρησις	70

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ
ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

§ 23. Περὶ δικαιώματος	71
I. Ἔννοια	71
II. Προσδοκία	72
III. Ἄσκησις δικαιώματος	73
IV. Συρροή καὶ σύγκρουσις δικαιωμάτων ...	74
V. Κατάχρησις δικαιώματος	75
VI. Ἀποδυνάμωσις δικαιώματος	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ
ΠΕΡΙ ΑΞΙΩΣΕΩΣ

§ 24. Ἔννοια καὶ διακρίσεις	77
-----------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΑΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΩΝ

§ 25. Νομικὰ γεγονότα καὶ πράξεις	79
§ 26. Κτῆσις καὶ ἀπώλεια δικαιώματος	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ
ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΩΝ

§ 27. Ἔννοια καὶ εἶδη	82
§ 28. Προσπαιτούμενα δικαιοπραξιῶν	83
§ 29. Ἰκανότης πρὸς δικαιοπραξίαν	84
§ 30. Βούλησις καὶ δήλωσις βουλήσεως	86
I. Πότε ἐκτελεῖται ἡ δήλωσις τῆς βου- λήσεως	87
II. Ἐρμηνεία τῆς δηλώσεως	89
§ 31. Συμφωνία δηλώσεως καὶ βουλήσεως	90

	I. Α'. Εικονικότης	91
	B'. Καταπίστευσις	92
	II. Πλάνη	92
§ 32.	Βούλησις ἀπηλλαγμένη ἐλαττωμάτων	95
	I. Ἀπάτη ἢ δόλος	95
	II. Ἀπειλή, φόβος	96
§ 33.	Περιεχόμενον ἀναγνωριζόμενον ὑπὸ τοῦ Νόμου ...	98
	A'. Νὰ μὴ εἶναι ἀόριστον	98
	B'. Νὰ μὴ εἶναι ἀδύνατον	99
	Γ'. Νὰ μὴ εἶναι παράνομον	99
	Δ'. Νὰ μὴ ἀντιβαίνειν εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη	100
§ 34.	Περιβολὴ ὀρισμένου τύπου	101
§ 35.	Ἀτελεῖς δικαιοπραξίαι	103
	A'. Ἀκυρος δικαιοπραξία	103
	I. Μετατροπὴ	105
	II. Ἐπικύρωσις	105
	B'. Ἀκυρώσιμος ἢ διαρρηκτὴ δικαιοπραξία	105

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

§ 36.	Ὅρισμός καὶ ἔννοια	107
§ 37.	Στάδια τῆς συμβάσεως	107
	A'. Πρότασις	108
	B'. Ἀποδοχὴ	109
	Γ'. Κατάρτισις	110
§ 38.	Σύμβασις διὰ πλειστηριασμοῦ	111

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

§ 39.	Περιορισμοὶ βουλήσεως	112
§ 40.	Αἵρέσεις	112
	A'. Ἐννοια αἵρέσεως	112

Β'. Είδη αίρέσεων.....	113
Γ'. Καταχρηστικαὶ αἵρέσεις	113
Δ'. Στάδια αἵρέσεων	114
Ε'. Δικαιοπραξίαι ἀνεπίδεκτοι αἵρέσεων	116
ΣΤ'. Βάρος ἀποδείξεως	117
§ 41. Προθεσμίαι	117
§ 42. Τρόπος ("Ὀρος)	119

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΤΗΣ

§ 43. Ἀντιπροσώπευσις	120
Α'. Ἐννοια καὶ εἶδη	120
Β'. Ἀμεσος ἀντιπροσώπευσις	121
§ 44. Πληρεξουσιότης.....	122
Α'. Ἐννοια καὶ περιεχόμενον	122
Β'. Ἀνάκλησις.....	123
Γ'. Παῦσις	124
Δ'. Ἐλλειψις	125

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΣΥΝΑΙΝΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΙΣ

§ 45. Συναίνεσις	127
§ 46. Ἐγκρισις	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ

§ 47. Περὶ χρόνου	129
Α'. Χρόνος καὶ προσδιορισμὸς αὐτοῦ	129
Β'. Ὑπολογισμὸς τοῦ χρόνου	129
§ 48. Παραγραφή.....	130
Α'. Ἐννοια καὶ εἶδη	130
Β'. Ἐναρξίς, ἀναστολή καὶ διακοπή	132

I. Ἐναρξίς	132
II. Ἀναστολή	133
III. Διακοπή	134
Γ'. Χρόνος καὶ ἀποτελέσματα	135
§ 49. Ἀποσβεστικὴ προθεσμία	135

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ
ΑΣΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

§ 50. Γενικά	136
§ 51. Αὐτοδύναμος προστασία	136
Α'. Αὐτοδικία	136
Β'. Ἄμυνα	137
Γ'. Κατάστασις ἀνάγκης	137
§ 52. Δικαστικὴ προστασία	138

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ
ΠΕΡΙ ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΩΝ

§ 53. Ἀδικοπραξίαι	143
§ 54. Προϋπόθεσις ἀδικοπραξίας	144
Α'. Παράνομος ἐνέργεια	144
Β'. Ὑπαιτιότης ἐνεργοῦντος	144
Γ'. Πρόκλησις ζημίας	147
Δ'. Αὐτοτελὴς ὑποχρέωσις πρὸς ἀποζημίωσιν	147
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	157

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

(Οἱ ἀριθμοὶ δεσμεύουσι τὰς σελίδας)

A

- Ἄγγελος, 120
- Ἀγροτικά, 64
- Ἀγχιστεία, 44
- Ἀγωγή, 138-140 — προσωπική, 139
— ἀπρόσωπος, 139 — καταψηφιστική, 139 — προκριματική, 139
— συρροή, 140
- Ἀδικοπραξία, 143-147
- Ἀδίκημα, 11, 12, 36
- Αἴρεσις, 112-117
- Ἀισχροκερδεῖς συμβάσεις, 100, 101
- Ἀκεραιότης, 47
- Ἀκίνητον, 36, 63
- Ἀκυρωσία, 94, 105, 106
- Ἀκυρότης, 103
- Ἀμέλεια, 145
- Ἄμυνα, 137
- Ἀνγκλαστικοὶ νόμοι, 31
- Ἀναγωγή, 138
- Ἀναδρομικὴ ἰσχὺς, 35
- Ἀναίρεσις, 30, 33
- Ἀναλωτὰ καὶ μὴ, 64
- Ἀναλογία, 34
- Ἀναντιπατάστατα, 64
- Ἀνηλικιότης, 42, 85, 146
- Ἄνθρωπος, 15
- Ἀντενστασις, 141
- Ἀντιπατάστατά, 64
- Ἀντιπροσώπευσις, ἔννοια-εἶδη, 120-122
- Ἀπάτη, 95
- Ἀπαγόρευσις, 84
- Ἀπαγορευτέος, 43
- Ἀπειλή, 96-98
- Ἀποδοχή, 109
- Ἀποδυνάμωσις δικαιώματος, 75
- Ἀπόδειξις, 141
- Ἀπόφασις, 141
- Ἀριστοτέλης, 11
- Ἀρμενόπουλος, 25
- Ἀρχαὶ Γενικαί, 27
- Ἀστικά, 64

- Ἄστικὸν δίκαιον, 24
- Ἀσφάλεια, 46
- Ἀυθεντικὴ ἐρμηνεία, 34
- Ἀυτοδικία, 136
- Ἀφάνεια, 45-47
- Ἀυτοσύμβασις, 126
- Ἀχρησία νόμου, 33

B

- Βάρη, 68
- Βασιλικά, 25, 26
- Βία ψυχολογική, 97 — ἄνωτέρα, 146
- Βουλήσεως περιορισμοί, 112-119
- Βούλγαρης, ναύαρχος, 26
- Βυζαντινορρωμαϊκὸν δίκαιον, 25, 27

Γ, C

- Γάμος, 29, 36, 46
- Γενικὸς νόμος, 31
- Γῆρας, 42
- Γονεὺς, 36
- Γραμματικὴ ἐρμηνεία, 34
- Γυνή, 15 — ἔγγαμος, 43
- Cathrein, 18

Γ, D

- Δεδικασμένον, 142
- Δήλωσις βουλήσεως, 82, 87, 89
- Δημαγωγικὸν πολίτευμα, 13
- Δημοσίευσις, 30
- Δημόσιον δίκαιον, 24, 47
- Δημοσία τάξις, 48
- Δημόσιος ὑπάλληλος, 43
- Διαζύγιον, 15, 29, 36, 46
- Διαμονή, 42
- Διάθεσις ἀντικειμένου, 100
- Διαιετὰ καὶ μὴ, 64
- Διασταλτικὴ ἐρμηνεία, 34
- Διάταγμα νομοθετικόν, 30
- Διαφέρον ἀρνητικόν, 94

Διεθνές δίκαιον, 24
 Δίκαιον, γενικά, 7-23—έννοια, 23—
 θεόν, 9—φυσικόν, 9, 17
 Δικαιοπρακτική ικανότης, 38
 Δικαιοπραξία, έννοια, είδη, 82, 83 —
 προαπαιτούμενα, 83 — ικανότης,
 84 — βούλησις και δήλωσις βούλη-
 σεως, 86 — συμφωνία δηλώσεως
 και βουλήσεως, 90 — βούλησις
 ἀπληλαγμένη ἐλαττωμάτων, 95 —
 περιεχόμενον, 98 — τύπος, 101 —
 ἀτελής, 103
 Δικαιοσύνη, γενικῶς, 10, 18 — κατὰ
 Πυθαγόραν, 9 — κατὰ Στωϊκούς, 9
 κατὰ Σωκράτην, 10 — κατὰ Πλά-
 τωνα, 10, 11—κατ' Ἀριστοτέλην 12
 Δικαίωμα, 17, 71—προσδοκίας, 115
 — ἐμπράγματον, 28 — κατάχρησις,
 75 — έννοια — είδη, 71-73 — ἀπο-
 δυνάμωσις, 75 — ἄσκησις, 73,
 136 — συρροή — σύγκρουσις, 74 —
 κτήσις — ἀπώλεια, 79 — ἀλλοιω-
 σις 80
 Δικαστής, 12
 Δικαστικὴ ἐξουσία, 13
 Δικονομικόν δίκαιον, 24
 Διοικήσις ἀλλοτρίων, 138
 Διοικητικόν δίκαιον, 24
 Δόλος, 95, 145 — ἐνδεχόμενος, 145
 Δουλεία, 12, 14, 15
 Δουλεῖται, 29, 38, 63
 Duguit, 21

E

*Εγκρισις, 128
 *Εθιμον, 13, 26, 29, 32, 33
 Ειδικοί νόμοι, 31
 Εἰκονικότης, 91
 Εἰσαγωγικός νόμος 27
 *Εκκλησιαστικόν δίκαιον, 24
 *Εκκλησιαστικὴ περιουσία, 28
 *Εκτασις ἰσχύος κατὰ χρόνον, 35 —
 κατὰ τόπον, 37
 *Εκτελεστικὴ ἐξουσία, 13
 *Εκτὸς συναλλαγῆς, 67
 *Ελευθερία, 47
 *Ελεύθερος, 15
 *Ἕλληνες, ἀρχαῖοι, 9-13
 *Ἐμπειρία, 17
 *Ἐμπορος, 43

*Ἐμπράγματον, 27, 28, 36
 *Ἐνάγων, 139
 *Ἐναγόμενος, 139
 *Ἐνηλικότης, 42
 *Ἐνοχή, 28
 *Ἐνοχικόν, 27, 28, 36
 *Ἐνστασις, 140 — ἀναβλητικὴ, ἀνα-
 τρεπτικὴ, 140
 *Ἐπίδοσις, 139
 *Ἐξαιρετικὸς νόμος, 31
 *Ἐξουσιοδότησις, 30
 *Ἐξώγαμον, 43
 *Ἐπανάστασις 1824, 35
 *Ἐπικύρωσις, 105
 *Ἐπικυρόρειοι, 13
 *Ἐπιτροπεία, 29, 36, 41
 *Ἐπιχειρήσις, 70
 *Ἐρανικαὶ Ἐπιτροπαί, 60-61
 *Ἐργασία, χῶρος, 23 — σχέσις, 28
 *Ἐρμηνεία, 34-35
 *Ἐρμηνεία δηλώσεως, 89
 Ἐὐρεσιτεχνίαι, 27
 *Ἐφημερίς Κυβερνήσεως, 30, 35

Z

Ζωή, 47

G

Grotius A., 15

H

*Ηθῆ, 24
 *Ηθική, 17, 18, 23
 *Ηλικία, 35, 41
 *Ἡμερομίσθια, 28

Θ

Θάνατος, 40, 46, 59
 Θεολογία, 9, 15
 Θεότης, 9
 Θετικὴ σχολή, 21
 Θρησκεία, 40

I

*Ἰδιοκτησία, 11, 12 — πνευματικὴ,
 27, 50
 *Ἰδιωτικόν δίκαιον, 24

Ἴδρυμα, 58-60
 Ἰθαγένεια, 40
 Ἰκανότης δικαίου, 38
 Ἰουστινιάνειος νομοθεσία, 26
 Ἱστορική σχολή, 16, 20

J

Jus civile, 14 — gentium, 14

K

Καθολικὸς νόμος 31
 Kant 16, 17
 Κανὼν δικαίου, 8, 15 — διαγωγῆς, 8, 18
 Καποδίστριας, 25
 Καρποί, 68-70
 Καταργητικοὶ λόγοι κανόνος δικαίου, 29, 33-34
 Κατάχρησις δικαιώματος, 75
 Καταπίστευσις, 92
 Κατάρτισις συμβάσεως, 110
 Κατάστασις ἀνάγκης, 137
 Κατοικία, 42-43
 Κηδεστία, 44
 Κικέρων, 14
 Κινητόν, 36, 63
 Κληρονομικόν, 27, 29, 36
 Κοινὸς νόμος, 31
 Κοινόχρηστα, 67
 Κοινωνικὴ ὀργάνωσις, 15
 Κοινωνικὸν συμβόλαιον, 15, 17
 Κοινωνιολογικὴ σχολή, 20
 Κοσμοπολίτης, 13
 Κράτος, 11, 12, 13, 17
 Κτῆσις δικαιωμάτων, 27
 Κυνικοί, 13
 Κυφορούμενον, 39
 Κυριότης, 15, 28
 Κώδιξ, Ἑλληνικὸς Ἀστικὸς, 26-29 — Σαμιακὸς, 26 — Ἴόνιος, 26 — Κρητικὸς, 26
 Κωνσταντινούπολις, 25
 Κωφάλαοι, 146

Λ

Ληξιαρχικὴ πράξις, 40, 46
 Λογιστής, 17
 Λογικὴ ἐρμηνεία, 34

Λόγος ὁρθός, 15
 Locke, 16

M

Μερικοὶ νόμοι, 31
 Μεσαίων, 15
 Μεσίτης, 28
 Μεταβατικὴ διάταξις, 35
 Μετατροπή, 105
 Μητροπολίτης, 25
 Μισθός, 28
 Μοναστήριον, 28

N

Νεαρσί, 26
 Νήπιον 41, 84
 Νομεὺς κακῆς πίστεως, 140
 Νομικὰ γεγονότα, 79
 Νομικαὶ πράξεις, 79
 Νομοθετικὴ ἐξουσία, 13, 29
 Νόμισμα, 27
 Νόμος 12, 17, 26, 29, 30, 35 — φυσικὸς, 16 — ἀναγκαστικὸς, 30 — εἶδη 30-32 — μεταβατικὸς, 33

O

Ὅθων, 26
 Οἰκογένεια, 11, 12
 Οἰκογενειακόν, 27, 29, 36
 Ὀλιγαρχικόν πολίτευμα, 13
 Ὅμᾶς δικαίου, 69
 Ὅμᾶς πραγμάτων, 69
 Ὅνομα, 47, 49-50
 Οὐσιαστικὸς νόμος, 30

Π

Παλλακεία, 15
 Παραγραφή, 27, 28, 36
 Παραγραφή, ἔννοια καὶ εἶδη, 130-134 — ἔναρξις, ἀναστολή — διακοπή, 132-135
 Παραγωγικὰ αἷτια, 93
 Παραγωγικοὶ λόγοι κανόνος δικαίου, 29
 Παράρτημα, 66
 Παρεπόμενον, 66
 Πατριάρχης, 25
 Πηγαὶ ἀστικοῦ δικαίου, 25

Περουσία, 69
 Πίστις καλή, 15, 75
 Πλάνη, 92-94
 Πλάτων, 9
 Πληρεξουσιότης, έννοια, 122 — ανά-
 κλησις, 123 — παῦσις, 124 — έλ-
 λειψις, 125
 Πλειστηριασμός, 111
 Ποινικόν δίκαιον, 24
 Ποινικός νόμος, 11, 39
 Πολιτεία, Πλάτωνος, 10, 11
 Πράγμα, 62-70
 Πράιτωρ, 138
 Πράξις, παράλειψις, 144
 Προθεσμία, 117-118 — άποσβεστική,
 135
 Προσδοκία, 72
 Προσωπικότης, 38, 39, 47-49
 Πρόσωπον, 38
 Πρόσωπον νομικόν, 38, 51-54
 Πρότασις, 108
 Πρωτοδικεϊον, 45
 Πταΐσμα, 144
 Πυθαγόρας, 9

P, R

Ρήτρα ποινική, 28
 Rousseau, 17
 Ρωμαῖοι, 13

Σ, S

Σοφισταί, 9, 10
 Stammler, 19
 Στωϊκοί, 13
 Συγγένεια, 29, 44
 Σύζυγοι, 29, 36, 43
 Συλλογικαί συμβάσεις, 28
 Σύμβασις, 28 — όρισμός και έννοια,
 107 — στάδια, 107-111
 Σύμβασις προσχωρήσεως, 108
 Συμβίωσις κοινωνική, 7, 8, 14
 Συναλλαγαί, 15
 Συναίνεσις, 127

Συναλλακτικά ήθη, 32-33
 Σύνταγμα, 30, 35
 Σύνταγματικόν δίκαιον, 24, 29
 Συστατικόν, 65
 Στρατεύσις, 28
 Συσταλτική έρμηνεία, 34
 Σωκράτης, 9, 10
 Σωματεϊον, 54-58

T

Τέκνα, 29, 36, 43
 Τελσειδικία, 46, 142
 Τιμή, 41
 Τίτλος νόμου, 30
 Τόκος, 27, 139
 Τρόπος, 119
 Τυπικός νόμος, 30
 Τύπος, 101-103
 Τυραννικόν πολιτεύμα, 13
 Τυχαῖον, 146

Υ

Υγεία, 41
 Υπαλληλικόν δίκαιον, 24
 Υπερημερία, 139
 Υπερωρία, 28

Φ

Φύλον, 40
 Φυσικόν δίκαιον, 14, 15, 16, 17, 18
 Φύσις λογική, 15

X

Χειράφετος, 43
 Χρησικτησία, 28, 63
 Χρηστά ήθη, 75, 100
 Χριστιανισμός, 14-15, 22-23
 Χρόνος, 129, 130

Ω

Ωφελήματα, 68

ΠΙΝΑΞ ΑΡΘΡΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ		ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΞ	
Εισαγ. Νόμος	Σελίς	"Άρθρα Α.Κ.	Σελίς
		1	34
1	33	2	33, 34, 35
4	35	3	29, 33
9	27	4	40
12	51	34	38
14	27, 50	35	39
17	27	36	39
18	28	37	39
20	27	38	40
22	28	39	40
24	28	43	45
25	28	46	46
26	28	51	43
27	28	52	43
28	28	53	43
38	28	54	43
40	28	55	43
41	28	56	43
53	28	57	47
56	28	58	49, 50
57	29	59	48, 49
58	29	60	50
59	29	62	52
66	28	63	52
68	65	64	52
74	29	65	53
76	29	66	53
78	29	67	53
79	29	68	53
83	29	69	53
85	29	70	53
87	29	71	53
88	29	72	54
90	29	73	54
91	29	74	54
94	29	75	54
102	28	76	54
103	35	77	54
107	56	78	54, 55
121	46	79	55
127	139	80	55

Ἀριθρὰ Α.Κ.	Σελίς	Ἀριθρὰ Α.Κ.	Σελίς
81	55	154	94
82	55	155	94
83	55	156	94
86	56	157	94, 98
87	56	158	101
88	56	159	101, 103
89	55	160	102
91	56	161	89, 102
93	56	162	102
96	56	163	102
100	57	164	102
101	57	165	103
105	57	166	102
107	55	167	87
108	58	168	88
109	58	169	88
110	59	170	89
111	59	171	89
112	59	172	89
115	59	173	89
116	59	174	99
118	60	175	99
121	59	176	99
123	60	177	99
125	61	178	100
126	61	179	28, 100
127	42, 84	180	84, 103
128	41, 84, 85	181	104
129	42, 84, 85, 86	182	105
130	41, 84	183	105, 127
131	84	184	106
133	42, 86	186	109
134	85	187	109
135	85	189	109
137	86	190	110
138	91	191	110
139	91, 104	192	110
140	92	193	110
141	92	194	111
142	92, 93	195	110
144	93	196	110
145	94	197	24, 33, 108, 111
146	94	198	111
147	96	199	111
148	95, 96	200	24, 33, 90
149	96	201	112, 115
150	97	202	113, 116
151	97	203	115, 116
152	98	204	115
153	98	205	115

ἜΑροθρα Α.Κ.	Σελις	ἜΑροθρα Α.Κ.	Σελις
206	115	257	133, 134
207	116	258	133
208	113, 117	259	133
209	115, 116	260	134
210	117	261	134
211	121, 122	262	134
212	121	269	135
213	121	270	134, 135
214	122	271	133
215	122	272	135, 138
216	122	273	132
217	122, 127	274	133
218	124	275	131
219	124	276	131
220	124	277	131
221	124	278	131
222	124	279	135
224	125	280	135
225	125	281	28, 75, 136
226	123	282	137
227	124	283	137
228	125	284	138, 144
229	125	285	137
230	125	286	138
231	125	299	147
232	126	325	124
233	127	330	145
234	126	369	63
235	126	409	28
236	127	464	28
237	127	466	104
238	128	470	35
239	128	470	70
240	118	480	90
241	84, 118	502	90
242	118	513	27
243	118	588	28
244	118	610	28
245	118	619	64
246	118	660-664	28
247	77, 131	670	28
248	132	800	65
249	132	849	104
250	135	893	28
251	132	894-896	28
252	132	900	28
253	135	901	139
254	133	914	146
255	134	915	146
256	134	916	41

Ἄρθρα Α.Κ.	Σελίς	Ἄρθρα Α.Κ.	Σελίς
917	137, 146	1036	104
918	146	1041	6 ^ο
919	144	1075	6
922	121	1112	139
932	147	1118	6 ^ο
947	62, 63	1146	6
948	63	1162	6
949	63	1174	6
950	64	1445	4
951	64	1512	8
952	64, 69	1574	12
953	64	1648	6
954	66	1627	4
955	66	1686	4
958	67	1648	8
959	67, 70	1681	8
960	67	1705	4
961	68	1719	8
963	68	1851	9
964	68	1837	6
965	68	1840	4
966	67	1847	11
967	67	1913	!
968	67	1956	!
1024	64	2003	!
1033	63		!

ΤΥΠΟΙΣ: ΑΔΕΛΦΩΝ
 ΑΓΓ. & ΠΑΝ. ΑΘ. ΚΑΒΕΙΣΙΟΥΝΗ
 ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΜΕΤΑΣΑ 29 - ΑΘΗΝΑΙ